

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
MUHASEBE PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ELEKTRONİK TİCARET UYGULAMALARININ
MUHASEBELEŞTİRİLMESİ DENETİMİ VE VERGİ
SORUNLARI**

Mehtap KARABULUT

Danışman
Prof. Dr. Nergis TEK

2009

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “E-Ticaret Uygulamalarının Muhasebeleştirilmesi Denetimi ve Vergi Sorunları” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

28 / 08 / 2009

Mehtap KARABULUT

YÜKSEK LİSANS TEZ SINAV TUTANAĞI

Öğrencinin

Adı ve Soyadı :Mehtap KARABULUT
Anabilim Dalı :İşletme
Programı :Muhasebe
Tez Konusu :Elektronik Ticaret Uygulamalarının
Muhasebeleştirilmesi Denetimi ve Vergi Sorunları
Sınav Tarihi ve Saati :

Yukarıda kimlik bilgileri belirtilen öğrenci Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün tarih ve sayılı toplantısında oluşturulan jürimiz tarafından Lisansüstü Yönetmeliği'nin 18. maddesi gereğince yüksek lisans tez sınavına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini dakikalık süre içinde savunmasından sonra jüri üyelerince gerek tez konusu gerekse tezin dayanağı olan Anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin,

BAŞARILI OLDUĞUNA O OY BİRLİĞİ O
DÜZELTİLMESİNE O* OY ÇOKLUĞU O
REDDİNE O**

ile karar verilmiştir.

Jüri teşkil edilmediği için sınav yapılamamıştır. O***
Öğrenci sınava gelmemiştir. O**

- * Bu halde adaya 3 ay süre verilir.
** Bu halde adayın kaydı silinir.
*** Bu halde sınav için yeni bir tarih belirlenir.

Tez burs, ödül veya teşvik programlarına (Tüba, Fulbright vb.) aday olabilir. Evet
Tez mevcut hali ile basılabilir. O
Tez gözden geçirildikten sonra basılabilir. O
Tezin basımı gerekliliği yoktur. O

JÜRİ ÜYELERİ

İMZA

..... Başarılı Düzeltme Red

..... Başarılı Düzeltme Red

..... Başarılı Düzeltme Red

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Elektronik Ticaret Uygulamalarının Muhasebeleştirilmesi Denetimi ve

Vergi Sorunları

Mehtap KARABULUT

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

İşletme Anabilim Dalı

Muhasebe Programı

Elektronik ticaret ekonomik gelişme potansiyeli en yüksek olan ticaret şeklidir. Elektronik ticaret konusunda farklı bir terminolojinin geliştirilmesi, ilişkilerin elektronik ortamda gerçekleşmesi, uluslararası ticari ilişkilerin kurulmasını kolaylaştırması, mevcut düzenlerde elektronik ticareti kapsamına alamayacak şekilde boşlukların da doğmasına neden olmuştur.

Sorunların çözümü için birçok tartışmalar yaşanmış fakat genel eğilim mevcut yasal düzenlemelerin temel alınarak boşlukların giderilmesi ve düzenlemelerin yapılması şeklinde olmuştur.

Elektronik ticaret konusunda teknik, idari ve hukuki yapısını tamamlamış örnek bir ülke gösterilememektedir. Gerek ulusal gerekse de uluslararası platformlarda çeşitli sorunlar yaşanmaktadır. Özellikle elektronik ortamda yapılan ticaretin nasıl vergilendirileceği, denetleneceği ve uygulamalarının muhasebe kayıtlarına nasıl yansıtılacağı gerçekleşen finansal nitelikteki olayların nasıl muhasebeleştirileceği sorunları konusunda, hem ulusal hem de uluslararası düzeyde yoğun bir tartışma sürmektedir. Bilişim teknolojileri hızlı bir şekilde geliştikçe mevcut yasal düzenlemeler yetersiz kalmaktadır.

Tüm bu düşüncelerden hareket edilerek hazırlanan tez dört ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, elektronik ticaretin tanımı, kapsamı, araçları, türleri, elektronik ticarete kullanılmakta olan ödeme yöntemleri ve karşılaşılan güvenlik sorunları incelenmiştir. Tezin ikinci bölümünde mevcut yasal düzenlemelerin açıklığı nedeniyle elektronik ticaret faaliyetlerinin muhasebe kayıtlarına nasıl yansıtılacağı ve gerçekleşen finansal nitelikteki olayların nasıl muhasebeleştirileceği sorunları konusunda farklı yorum ve uygulamalar tartışılmıştır. Üçüncü bölümde elektronik ticaret açısından Türkiye'deki vergi düzenlemeleri ile devletler ve işletmeler için yarattığı fırsatlar ve tehditler tartışılmakta ve çözümler sunulmaktadır. Dördüncü bölümde elektronik ticaretin denetimi, defter, belge, ve kayıt düzeni uygulamalarında yaşanan güçlükler değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Elektronik ticaret, vergi, muhasebe, denetim, vergi sorunları.

ABSTRACT

Master Thesis

**Accounting Auditing of Electronic Commerce Practices and
Taxation Matters**

Mehtap KARABULUT

**Dokuz Eylul University
Institute of Social Sciences
Department of Business Administration
Accounting Program**

Electronic commerce has the potential to be one of the greatest economic developments. Electronic commerce have some term own and making relations online, easy to get international work associates caused some gaps on current approaches because of that don't contain electronic commerce activities

To fill the gap in the framework, various researchers have been the undertaken. The current approach has been to fill the gap with in existing system and bring in new regulation related to e-commerce instead of creating new framework

It can not be shown that there is a sample country, which completed its technical, administrative and legal structure. Both in national and international platforms, several problems are lived. Especially, both in national and international level, an intensive discussion has been going on about how to be taxed, audit and how to be reflected on accounting records and related to financial events are how to become on accounting the trade done in electronic atmosphere. As informatics technologies are developing rapidly, present legal arrangements are insufficient.

The thesis that is prepared by moving from all these thought is formed of four main parts. In the first part, definition, scope, tools, types, payment instruments of electronic commerce and security problems encountered in electronic commerce were examined. In the second part related to electronic commerce practises are have to be reflected on accounting record and related financial events are how to become accounting. Having been done different kind of comment and practices because of the legal arrangement. In the third part of the thesis tax laws in Turkey and their opportunities and threats for governments and businesses regarding the electronic commerce are discussed, and trying to solved. In the fourth part it is in is studied to evalovate the diffuculties that are examined in auditing the electronic commerce and in execution of book document and regulariyt in electronic commerce.

Key Words: Electronic commerce, tax, audit, accounting, taxation matters.

**ELEKTRONİK TİCARET UYGULAMALARININ
MUHASEBELEŞTİRİLMESİ DENETİMİ VE
VERGİ SORUNLARI**

YEMİN METNİ	i
YÜKSEK LİSANS TEZ SINAV TUTANAĞI	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR	xi
TABLolar LİSTESİ	xiv
ŞEKİLLER LİSTESİ	xv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ELEKTRONİK TİCARET

1.1	ELEKTRONİK TİCARETİN TANIMI	4
1.2	ELEKTRONİK TİCARETİN KAPSAMI	7
1.3.	ELEKTRONİK TİCARETİN UNSURLARI	9
1.4.	ELEKTRONİK TİCARETİN ARAÇLARI	10
1.4.1.	Telefon	12
1.4.2.	Faks	12
1.4.3.	Televizyon	12
1.4.4 .	Bilgisayar	12
1.4.5.	Elektronik Ödeme ve Para Transferi Sistemleri	13
1.4.6.	Elektronik Veri Değişimi (EDI)	13
1.4.7.	Sayısal Televizyon	14
1.4.8.	İnternet	14
1.4.9.	Telekomünikasyon	16
1.4.10.	Küresel Mobil İletişim Sistemi	16
1.5.	ELEKTRONİK TİCARETİN TÜRLERİ	17
1.5.1.	Faaliyetlerine Göre Elektronik Ticaret	17
1.5.1.1.	Dolaylı E-Ticaret	17
1.5.1.2.	Doğrudan E-Ticaret	17
1.5.2.	Ticaretin Dayandığı Ortamın Niteliğine Göre	18

1.5.3. Tarafllara göre Elektronik Ticaret	18
1.5.3.1. İşletmeden İşletmeye	19
1.5.3.2. İşletmeden Tketickiye	22
1.6. ELEKTRONİK TİCARETTE ÖDEME ARAÇLARI	26
1.6.1. Bankamatikler	27
1.6.2. Elektronik Fon Transferi	27
1.6.3. Kredi Kartları	27
1.6.4. Elektronik Para	29
1.6.4.1. Türkiye'deki Bazı E-para Uygulamaları	30
1.6.5. Elektronik ek	31
1.6.6. Elektronik Cüzdan	32
1.7. ELEKTRONİK TİCARETTE GÜVENLİK	32
1.7.1. İnternet'te Genel Güvenlik Sorunları	33
1.7.2. Elektronik İmza	35
1.7.3. Elektronik Sertifika	36
1.7.4. Güvenli Soket Katmanı	37
1.7.5. Güvenli Elektronik İşlemler	38
1.8. ELEKTRONİK TİCARET İLE KLASİK TİCARET ARASINDAKİ FARKLAR	40
1.9. ELEKTRONİK TİCARETİN EKONOMİK VE SOSYAL YAŞAMA ETKİLERİ	40
1.10. ELEKTRONİK TİCARETİN YÖNETİME ETKİLERİ	42
1.11. ELEKTRONİK TİCARETİN REKLÂMCILIK VE PAZARLAMA ÜZERİNE ETKİLERİ	42
1.12. ELEKTRONİK TİCARETİN TÜKETİCİYE VE ALİŐVERİŐE ETKİLERİ	43
1.13. ELEKTRONİK TİCARETİN GİRİŞİMCİLİK ÜZERİNE ETKİLERİ	44

BÖLÜM 2

ELEKTRONİK TİCARET UYGULAMALARININ MUHASEBELEŞTİRİLMESİ

2.1.ELEKTRONİK TİCARET VE MUHASEBE	46
2.2. ELEKTRONİK TİCARET VE MUHASEBE MESLEĞİ	49

2.3. ELEKTRONİK TİCARETTE SİPARİŞ SÜRECİ ÖRNEĞİ	50
2.4 ELEKTRONİK TİCARETTE TESLİMAT SÜRECİ	56
2.5. İNTERNET SİTESİNİN KURULUM MALİYETLERİ	57
2.5.1. İnternet Sitesinin Planlanması	57
2.5.2. Uygulama ve Alt Yapının Oluşturulması	57
2.5.3.Grafik ve Tasarımın Oluşturulması	59
2.5.4. İçerik Geliştirme (İşletim) Aşaması Faaliyetleri	59
2.6. WEB SİTESİ MALİYETLERİNİN MUHASEBELEŞTİRİLMESİ	59
2.6.1. İnternet Sitesi Planlama Maliyetleri	59
2.6.2. Uygulama Ve Altyapının Oluşturulması	61
2.6.2.1. Donanım (Hardware) Harcamaları	61
2.6.2.2. İnternet Bağlantı Harcamaları	70
2.6.2.3. Güvenlik ve Diğer Yazılım Giderleri	72
2.6.2.3.1. İşletim Sistemleri	73
2.6.2.3.2. Uygulama Programları	74
2.6.3. Grafik ve Tasarımın Oluşturulması	78
2.6.4. İçerik Geliştirme (İşletim) Aşaması Faaliyetleri	79
2.7. ELEKTRONİK TİCARET FAALİYETLERİNİN MUHASEBELEŞTİRİLMESİ	81

BÖLÜM 3

TÜRKİYE'DE ELEKTRONİK TİCARETİN VERGİLENDİRİLMESİNİN İNCELENMESİ

3.1. ELEKTRONİK TİCARET VE VERGİ HUKUKU	88
3.2. VERGİLENDİRME YETKİSİ	89
3.3. ELEKTRONİK TİCARET VERGİLEME İLKELERİ	90
3.3.1. Elektronik Ticarete Uygulanması Gereken Geniş Tabanlı Vergileme İlkeleri	90
3.3.2. Uluslararası Bir Yaklaşımın Benimsenmesi	91
3.3.3. Çifte Vergilemeyi Önleme	92
3.3.4. Yeni Vergiler Getirilmemesi	92
3.4. ELEKTRONİK TİCARETİN VERGİLENDİRİLMESİNDE SORUN YARATAN GENEL FAKTÖRLER	93
3.4.1.Elektronik Ticaretin Küresel Düzeyde Olması	93

3.4.2. Web Sunucusunun Uzaktan İşletilebilmesi	94
3.4.3. Kimliklerin ve İşlemlerin Gizliliği	94
3.4.4. Dijital Ürünler	95
3.4.5. Fiziksel Varlığı Bulunmayan Şirketler	95
3.5. VERGİLENDİRME TARTIŞMALARI	96
3.5.1. Vergilendirilmesine Yönelik Görüşler	96
3.5.2. Vergilendirilmemesine Yönelik Görüşler	97
3.6. ELEKTRONİK TİCARET VE GELİR ÜZERİNDEN ALINAN VERGİLER	99
3.6.1. Mükellefiyet	100
3.6.2. Gelirin Elde Edildiği Yer	106
3.6.2.1. Web Sitesi	109
3.6.2.2. Hizmet Sunucu (Server)	109
3.6.2.3. İşyeri İnternet Ortamında Yapılan Faaliyetleri Vergilemek İçin Uygun bir Kriter midir?	110
3.6.3. Elektronik Ticaretten Sağlanan Gelirin Niteliği	112
3.6.3.1. Ticari Kazanç Olarak Değerlendirilmesi Gereken İşlemler	113
3.6.3.2. Gayri Maddi Hak Bedeli (Royalty) Olarak Değerlendirilmesi Gereken İşlemler	115
3.6.4. Vergi Matrahının Belirlenmesi	115
3.7. KATMA DEĞER VERGİSİ	116
3.8. GÜMRÜK VERGİSİ	119
2.8.1. Eşyanın Gümrük Kıymeti	120
3.9. DAMGA VERGİSİ	123
3.10. BANKA VE SİGORTA MUAMELE VERGİSİ	124
3.11. ÖZEL TÜKETİM VERGİSİ	126
3.11.1. Verginin Kapsamı Bakımından	126
3.11.2. Verginin Uygulanacağı Aşamalar Bakımından	127
3.11.3. Verginin Matrahına Dahil Olan Unsurlar Bakımından	127
3.12. TÜRKİYE'DE VERGİSEL SORUNLARA ÇÖZÜM ARAYIŞLARI	128

BÖLÜM 4

ELEKTRONİK TİCARETİN DENETİMİ

4.1. GELİR İDARESİ VE VERGİ DENETİMİ	134
4.2. VERGİDEN KAÇINMA VE VERGİ PLANLAMASI	139
4.2.1. Vergi Cenneti Ülkelerin Özellikleri	140
4.2.1.1. Hiç Vergi Olmaması veya Düşük Vergileme Yapılması	141
4.2.1.2. Gizlilik Kuralına Sıkı Sıkıya Bağlı Kalınması	141
4.2.1.3. Vergi Yasalarının Şeffaf Olmaması	141
4.2.1.4. Fiilen Faaliyette Bulunulmaması	141
4.3. VERGİ KAÇAKÇILIĞI	143
4.4. ELEKTRONİK TİCARETTE BİLDİRİM ÖDEVİ VE DEFTER BELGE KAYIT DÜZENİ	145
4.4.1. Elektronik Ticarete Bildirim Ödevi	145
4.4.2. Türk Vergi Hukukunda Elektronik Defter Belge Kayıt Düzeni	147
4.4.2.1. Elektronik Defter Ve Belge Uygulamasından Yararlanacak Olanlar	149
4.5. ELEKTRONİK ORTAMDA TUTULAN KAYIT VE BELGELERE YASAL KİMLİK KAZANDIRILMASI	153
4.5.1. Elektronik İmza	153
4.5.2. Elektronik Sertifika	157
4.5.2.1. Zaman Damgası Nedir, Nasıl Çalışır?	158
4.5.3. Onay Kurumları	159
4.5.3.1. Ortadaki Adam Saldırısı	160
4.5.4. Elektronik Noter	161
4.6. ELEKTRONİK ORTAMDA VERGİ DENETİMİ YAPILMASINI ZORLAŞTIRAN NEDENLER	163
4.6.1. Bilgi Kaynaklarının Aşınması	163
4.6.2. Mükellef ve Mükellefiyetin Belirlenmesinde Güçlükler	165
4.6.3. Hizmetlerin Meydana Geldiği Yerin Belirsiz Hale Gelmesi	166
4.6.4. Kayıtların Elektronik Ortamda Tutulması	167
4.6.5. Yeni Finansal Enstrümanların Çıkması	167

4.7 ELEKTRONİK TİCARETTE ETKİN DENETİMİN YAPILMASI İÇİN ÖNERİLER	168
4.7.1. Elektronik Ticarete Bilgi Toplama Mekanizması Ve Elektronik İşletmeler Hakkında Bilgi Toplama	168
4.7.2. Vergi İncelemesi ve Vergi İncelemesinin Altyapısının Düzenlenmesi	172
4.7.3. Vergi Kaçakçılığı ve Mücadelede Vergi İdaresinin Modernizasyonu	174
SONUÇ VE ÖNERİLER	177
KAYNAKLAR	182

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ADSL	: Asymmetric Digital Subscriber Line (Asimetrik Sayısal Abone Hattı)
ARPA	: Advanced Research Project Agency (İleri Proje Araştırma Kurumu)
ATM	: Automated Teller Machine (Otomatik Para Çekme Makineleri)
B2B	: Business to Business (İşletmeden İşletmeye E-Ticaret)
B2C	: Business to Consumer (İşletmeden Tüketicie E-Ticaret)
B2G	: Business to Government (İşletmeden Devlete E-Ticaret)
BİT	: Bilgi ve İletişim Teknolojisi
BSMV	: Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi
C2B	: Consumer to Business (Tüketiciden İşletmeye E-Ticaret)
C2C	: Consumer to Consumer (Tüketiciden Tüketicie E-Ticaret)
C2G	: Consumer to Government (Tüketiciden Devlete E-Ticaret)
CEFACT	: Center for Facilitation of Procedures and Practices for Administration, Commerce and Transport) (Yönetim, Ticaret ve Ulaştırma İşlemlerini Kolaylaştırma Merkezi)
CFA	: The Committee on Fiscal Affairs (Mali İşler Komitesi)
CRP	: Capacity Requirement Planning (Kapasite İhtiyaç Planlaması)
DARPA	: Defence Advanced Research Project Agency (İleri Savunma Araştırma Projeleri Teşkilatı
DNS	: Domain Name Server (Alan Adı Sunucuları)
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
DTM	: Dış Ticaret Müsteşarlığı
E-...	: Elektronik - ...
EC	: European Commission (Avrupa komisyonu)
EDI	: Electronic Data Interchange (Elektronik Veri Değişimi)
EFT	: Elektronik Fon Transferi
ERP	: Enterprise Resource Planning (Kurumsal Kaynak Planlaması)
EDIFACT	: Electronic Data Interchange For Administration, Commerce and Transport (İdari, Ticaret ve Nakliyata İlişkin Elektronik Veri Değişimi)

EKB	: Elektronik Kimlik Belgesi
ETİK	: E-Ticaret Kurulu
ETKK	: Elektronik Ticaret Koordinasyon Kurulu
FSEK	: Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu
GSM	: Global System for Mobile Communications (Küresel Mobil İletişim Sistemi)
GVK	: Gelir Vergisi Kanunu
HTTP	: Hypertext Transmission Protocol (Hipermetin Aktarma İletişim Kuralı)
IASB	: International Accounting Standards Board (Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu)
IFAC	: International Federation of Accountants - Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu
IP	: Internet Protocol (İnternet Protokolü)
ISP	: Internet Service Provider (İnternet Servis Sağlayıcıları)
İGEME	: İhracatı Geliştirme Etüt Merkezi
KDV	: Katma Değer Vergisi
KOBİ	: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
KOSGEB	: Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
ODTÜ	: Orta Doğu Teknik Üniversitesi
OECD	: Organisation for Economic Co-operation and Development (Ekonomik İşbirliği Ve Kalkınma Örgütü)
OK	: Onay Kurumu
ÖTV	: Özel Tüketim Vergisi
POS	: Point of Sale (Satış Noktası)
s.	: Sayfa
SCM	: Supply Chain Management (Tedarik Zinciri Yönetimi)
SET	: Secure Electronic Transactions (Güvenli Elektronik İşlemler)
SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu
SSL	: Secure Sockets Layer (Güvenli Soket Katmanı)
TAG	: Technical Advisory Group (Teknik Danışma Kurulu)
TCP/IP	: Transmission Control Protocol (İletim Kontrol Protokolü) /

	Internet Protokol (İnternet Protokolü)
TTK	: Türk Ticaret Kanunu
TUENA	: Türkiye Ulusal Enformasyon Altyapısı Ana Plânı
TÜBİTAK	: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
UN	: United Nations (Birleşmiş Milletler)
UNCITRAL	: United Nations Commission on International Trade Law (Birleşmiş Milletler - Uluslararası Ticaret Hukuku Komisyonu)
UNCTAD	: United Nations Conference on Trade and Development (Birleşmiş Milletler Ticaret Ve Kalkınma Konferansı)
UITF	: Urgent Issue Task Force (Acil Konular Görev Grubu)
URL	: Uniform Resource Locator (Birörnek Kaynak Bulucu)
vb.	: ve benzeri
VUK	: Vergi Usul Kanunu
VPOS	: Virtual point of sale (Sanal Ödeme Noktası)
WTO	: World Trade Organization (Dünya Ticaret Örgütü)
WWW	: World Wide Web (Dünya Çapında Ağ)

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Elektronik Ticaretin Araçları	s.11
Tablo 2. Maliyet Karşılaştırma	s.15
Tablo 3. Elektronik Ticaretin Tarafları	s.18
Tablo 4. B2B ve B2C Arasındaki Farklar	s.25

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Alıcı-Tedarikçi İletişim Yapısının Üç Çeşidi	s.22
Şekil 2. Üye Kayıt	s.51
Şekil 3. Üye Girişi	s.51
Şekil 4. Alışveriş Sepeti	s.52
Şekil 5. Sözleşme	s.53
Şekil 6. Ödeme Ekranı	s.54
Şekil 7. Sipariş İzleme Kodu	s.55

GİRİŞ

Günümüzde internet, işletmeler için değişen dünyada en önemli teknolojik araçlardan ve rekabet üstünlüğü sağlamada en önemli güçlerden birisi durumuna gelmiştir. Diğer yandan, internet, küreselleşmede de çok önemli bir görevi yerine getirerek oluşturduğu ağ sayesinde dünyanın giderek küçülmesine neden olmuştur.

Yıllar önce insanoğlunun hayal dahi edemeyeceği oluşumlar birer birer bugün artık gerçekleşmeye başlamış ve insanlık “Bilgi Çağı”na girmiştir. Bilgi Çağı’nın beraberinde getirdiği kavramlardan birisi de “Elektronik Ticaret”tir.

Elektronik ticaretin sağladığı sınırsız fırsatlar yerel işletmeleri ve uluslararası ticareti yeni eğilimler üzerine yönlendirmiştir. İşletmeler web siteleri sayesinde ürün ve hizmetlerini tüm dünyaya tanıtma olanağına kavuşmaktadırlar. Bu sadece işletmeleri değil, aynı zamanda tüketicileri de etkilemektedir.

Elektronik ticaret yaşamın her alanını etkilemekte ve tüm kesimlere büyük yararlar sağlamaktadır. Bu nedenle de elektronik ticaret ile ilgili gelişmelerin yakından takip edilmesi gerekmektedir. Aksi takdirde “Yeni Ekonomi”nin gerisinde kalınacaktır.

Küreselleşme ile birlikte dünya politik ve ekonomik açıdan yakınlaştığı gibi beraberinde sınır kontrolü ya da uzaklık kavramını olmayışı, işlemlerin yapıldığı yerin tespitinde zorlukların bulunması, işlemlerin ne ile ilgili olduğunun ayırt edilememesi ve denetiminin güçleşmesi gibi özellikleri nedeniyle birçok sorunu da beraberinde getirmiştir.

Elektronik ticaret konusunda birçok çalışma yapılmıştır. Fakat tüm bu çalışmalara karşın boşluklar giderilememiştir. Faaliyetlerin muhasebeleştirilmesi de dahil olmak üzere işletmelere tam bir yol haritası çizilememiştir. Ayrıca elektronik ticarete muhasebecilik, mali müşavirlik mesleğini gerçekleştirenlere de görevler düşmektedir. Dijital teknolojiyi kavrayıp denetleme görevine bugünden hazırlanılması gerekmektedir.

Tez konusu e-ticaret işletmelerinde muhasebe düzeninin yanı sıra elektronik ticaretin teknik yönlerini ana hatlarıyla vererek elektronik ticaret kavramını incelemek, dünyadaki ve Türkiye'deki gelişimini saptamak, ulusal ve uluslararası düzeyde elektronik ticaret kavramının yapısı ve mevcut yasal düzenlemelerde ismi geçmeyecek kadar yeni bir kavram olması nedeniyle var olan vergisel sorunlara yer vermek ve sorunlardan kaynaklanan kayıpların en aza indirilmesi için gerekli denetimin nasıl daha etkin olabileceği konusunda denetim sorunlarından çıkan bulgulara dayanılarak çözüm önerileri sunmaktır.

Araştırma da, konu ve kavramlarla ilgili kitap, makale, dergi, internet sayfaları, gazeteler ve daha önce yazılmış tezlerden yararlanılmıştır. Çalışma giriş ve sonuç bölümlerinin dışında dört bölümden oluşmaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde elektronik ticaretin genel teorik çerçevesi ele alınmıştır. Elektronik ticaretin tanımı, kapsamı, araçları üzerinde durulmuştur. Elektronik ticaretin türleri irdelenmiş, ödeme araçlarına ilişkin kavramların açıklaması yapılmıştır. Elektronik ticaretin çeşitli yönlerden etkilerinin de ele alındığı bu bölümde teorik çerçeve çok yönlü ele alınmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise elektronik ticaretin muhasebeye etkileri incelenmiş ve bu ticareti benimseyen işletmelerin yaptıkları harcamaların çeşitleri ve muhasebe kayıtlarına aktarılması konusunda belirtilen farklı yorum ve görüşlere yer verilmiştir. Son olarak örnek uygulamalar ile elektronik ticarete özellik gösteren muhasebe kayıtları ele alınmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ise elektronik ticaretin vergilendirilmesi üzerinde durulmuştur. Vergilendirilmesi ile ilgili olarak öncelikle vergileme ilkeleri daha sonra ise vergilendirmenin çeşitli kanunlar açısından değerlendirilmesi hem Türkiye hem de uluslararası kapsamda incelenerek sorunlar ele alınmış çözümler sunulmuştur.

Son bölüm olan dördüncü bölümünde ise elektronik ticaretin denetimine yer verilmiş defter, kayıt, belge düzeni ve bunların yasal geçerlilikleri incelenmiştir.

Denetimde ortaya çıkabilecek sorunların nedenleri ve bu sorunların çözümlenmesine yönelik öneriler sunulmuştur.

BÖLÜM 1

ELEKTRONİK TİCARET

1.1. ELEKTRONİK TİCARETİN TANIMI

İnternet pazaryeri ve katılımcılarının çokluğu, onların karmaşık ilişkilerinin hızlı gelişmesi nedeniyle elektronik ticaretin hiçbir evrensel tanımı yoktur.¹ Elektronik ticaretin tanımı konusunda tam bir görüş birliğine varılamamakla birlikte farklı ülkelerin kuruluşları farklı tanımlamalar yapmıştır. Uluslararası örgütler ve bu alanda faaliyet gösteren bazı kuruluşlara göre elektronik ticaretin tanımı aşağıda gösterilen şekillerde yapılabilir.

Dünya Ticaret Örgütü (WTO), ürünlerin üretiminin, reklamlandırılmasının, satışının ve dağıtımının telekomünikasyon ağları aracılığıyla yapılması şeklinde bir tanımlama yapmıştır.²

Ekonomik İşbirliği Ve Kalkınma Örgütü (OECD), elektronik işlemleri geniş ve dar kapsamlı olarak ikiye ayırmıştır. Geniş anlamda elektronik işlemler mal veya hizmetin işletmeler, kişiler, hükümetler ve diğer kamu veya özel kurumları arasında bilgisayar ağları üzerinden alışının veya satışının gerçekleşmesidir.³ Aynı işlemlerin sadece internet aracılığıyla yapılması ise dar tanıma girmektedir.

Avrupa Komisyonu (EC) tarafından yapılan tanıma göre, elektronik ticaret, işi elektronikleşmiş şekilde yapmakla ilgilidir. Metin, ses ve görüntüyü içeren verilerin elektronik işleme tabi tutulması ve aktarılmasına dayanır.

Mal ve hizmetin elektronik alışverişi, dijital içeriğin internet üzerinden teslimi, elektronik para aktarımı, elektronik hisse alışverişi, elektronik konşimentolar,

¹ Catherine L.Mann , Sue E.Eckert , Sarah Cleeland Knight “Global Electronic Commerce: A Policy Primer”, Washington DC Institute for International Economics, 2000, s.9.

² World Trade Organization ,Special Studies 2: Electronic Commerce and the Role of the WTO, 1998, s.1.

³ The OECD Definicition of İnternet and Ecommerce Transaction Measuring the İnformation Economy, 2002, s.89.

elektronik açık arttırmalar, tasarım ve mühendislik işbirliği, online kaynak, direk tüketici pazarlaması, ve satış sonrası hizmeti içeren birçok farklı faaliyeti içine alır.

Bu malları, (tüketici malı, özel tıbbi malzemeler) hizmetleri, (danışma hizmetleri, finansal ve yasal hizmetler) geleneksel faaliyetleri, (sağlık bakımı, eğitim) ve yeni faaliyetleri (sanal alışveriş merkezleri) içerir.⁴

E-Ticaret Kurulu'na (ETİK) göre elektronik ticaret, bireyler ve kurumların; açık ağ ortamında (İnternet) ya da sınırlı sayıda kullanıcı tarafından ulaşılabilen kapalı ağ ortamlarında (Intranet) yazı, ses ve görüntü şeklindeki sayısal bilgilerin işlenmesi, iletilmesi ve saklanması temeline dayanan ve bir değer yaratmayı amaçlayan ticari işlemlerin tümünü ifade etmektedir. Bu çerçevede, ticari sonuçlar doğuran ya da ticari faaliyetleri destekleyecek eğitim, kamuoyunu bilgilendirme, tanıtım-reklam vb. amaçlar için elektronik ortamlarda yapılan işlemler de elektronik ticaret kapsamında değerlendirilmektedir.⁵

Yönetim, Ticaret ve Ulaştırma İşlemlerini Kolaylaştırma Merkezi (CEFACT) tarafından “işletmedeki yönetim ve tüketim faaliyetlerinin tedarikçiler, müşteriler, kamu kurumları ve diğer organizasyonlar arasında standart duruma gelmiş yapılandırılmış veya yapılandırılmamış iş bilgilerinin herhangi bir elektronik araçla (elektronik mesaj, www teknolojisi, elektronik bülten panoları, akıllı kartlar, elektronik para transferi, elektronik veri değişimi, otomatik veri toplama teknolojisi) paylaşılmasıdır” şeklinde tanımlanmıştır.⁶

Elektronik ticaret değişik perspektiflerden de tanımlanabilir.

⁴ The Impact of the Development of Electronic Commerce on the Employment Situation in European Commerce, s.14 <http://www.unctad.org/en/docs/posdtem11.en.pdf> (10.02.2008)

⁵ ETKK Raporu, “Elektronik Ticarete Sözleşme Oluşumu”, 8 Mayıs 1998 tarihli Dış Ticaret Müsteşarlığı, Elektronik Ticaret Koordinasyon Kurulu, Elektronik Ticaret Hukuk Çalışma Grubu Raporu <http://www.e-ticaret.gov.tr/raporlar/hukuk.htm>, (10.02.2008)

⁶ Cefact, Ad Hoc Working Group On Simpl-Edi And Forms And Web Based Edi (SIMAC),25 Şubat 2001, s.2, <http://www.unece.org/trade/untddid/download/99cp8.pdf>, (12.02.2008)

⁷Ravi Kalakota Andrew W, Whinston Electronic commerce: A Managers Guide, Addison-Wesley Publishing Company, 1996, s.3.

İletişim perspektifi: Elektronik ticaret bilginin mal ve hizmetlerin veya ödemelerin telefon hatları, bilgisayar ağları veya diğer elektronik vasıtalarla dağıtılmasıdır.

İşletme perspektifi: Elektronik ticaret, işletme faaliyetleri ve iş akışının otomasyonunda teknolojinin uygulanmasıdır.

Hizmet perspektifi: Elektronik ticaret malların kalitesini iyileştirip hizmet dağıtım hızını artırırken hizmet maliyetlerini azaltmak için firmanın, müşterinin ve yönetimin isteklerini göz önünde bulunduran bir araçtır.

Çevrimiçi perspektif: Elektronik ticaret, malların ve bilginin internet ya da diğer çevrimiçi hizmetler üzerinden alma satma yeteneğinin sağlanmasıdır.⁷

Başka bir tanımla elektronik ticaret, elektronik veri değişimi, elektronik posta vb. içeren elektronik, fiber optik kablolu veya benzer yollarla oluşturulmuş, depolanmış, iletilmiş bilginin değişimi aracılığıyla yürütülen ticari faaliyetlerdir.⁸

E-Ticaret özellikle iletişim teknolojilerinin de yardımı ile yalnızca yeni bir satış kanalı ya da farklı ortamda bir mağaza olarak değerlendirilmemelidir. E-Ticaret, bunların yanında işletmelere yeni bir tedarik zinciri, ürün dağıtım hizmeti, üretim maliyetlerinde azalma, doğrudan satış ve ekonomik açıdan yaşamsal daha birçok fırsatı da beraberinde getirmektedir ki bu işletmelerin özellikle değerlendirmeleri gereken bir konudur. Siteyi yapıp internette “upload” etmek kepenkleri açıp müşteri beklemekle aynı anlamdadır.⁹

E-Ticaret sisteminden elde edilebilecek yararlarla ulaşabilmek ve fırsatları daha fazla değerlendirebilmek için yapılması gereken en temel uygulama, mümkün olduğu kadar fazla işlemi e-ticaret çalışmalarına entegre etmektir. Tedarik zinciri, kapasite ihtiyaç planlaması ve kaynak planlaması: SCM + CRP + ERP =BAŞARI¹⁰

⁸Richard Hill 'Electronic Commerce, the World Wide Web, Minitel, and EDI', The Information Society, 1997, 13:1, s.33.

⁹Coşkun Dolanbay, “E-Ticaret Strateji ve Yöntemler”, Meteksan Sistem Yayınları, Ankara, 2000, s.33

¹⁰Dolanbay, ss. 33- 34.

1.2. ELEKTRONİK TİCARETİN KAPSAMI

E-Ticaret ile ilgili bilgi teknolojileri, bilgi otoyolu, iletişim teknolojileri kavramları içiçe geçmiştir. Dolayısıyla, bir elektronik iletişimde e-ticaretin nerede başlayıp nerede bittiğini belirlemek güç olmaktadır. Tanımı gereği, herhangi bir ticari sonuç doğuran bir elektronik iletişim e-ticaret olarak kabul edilse de örneğin, firmalar arasında bilgi paylaşımı çoğu zaman ticari bir faaliyete temel oluşturduğundan e-ticaret olarak sayılabilecektir. Aynı şekilde, ticari ya da ekonomik sonuç doğuran sağlık, eğitim, kamu yönetimi gibi alanlarda iletişim teknolojileri kullanımının e-ticaret sayılıp sayılmayacağı tartışmalıdır. Dolayısıyla sonsuz gibi görülen bilgi bulutu içerisinde, e-ticaretin sınırlarını belirlemek oldukça zordur¹¹

Bir işlemin elektronik ticaret kapsamına girebilmesi için aşağıdaki özellikleri taşıması gerekir.¹²

- 1) Elektronik ortamda gerçekleşmelidir.
- 2) İki veya daha fazla taraf arasında mal/hizmet alım satımı veya tanıtımı olmalıdır.
- 3) Metin, ses ve görüntü şeklindeki sayısal bilgilerin işlenmesi ve saklanması temeline dayanmalıdır.
- 4) Bir değer yaratmayı amaçlamalıdır.
- 5) Ticari nitelikte bir işlem olmalı veya bir ticari işlemi destekleyecek nitelikte olmalıdır.

Kapalı ve açık ağlar kullanılarak yapılabilecek iş ve ticari faaliyetler şu şekilde sıralanabilir;¹³

- Mal ve hizmetlerin elektronik alışverişi
- Üretim planlaması yapma ve üretim zinciri oluşturma
- Tanıtım, reklam ve bilgilendirme

¹¹Murat İnce, “Elektronik Ticaret: Gelişme Yolundaki Ülkeler İçin İmkanlar ve Politikalar”, DPT Yayınları, Ankara, 1999, s.27.

¹²Hamdi Demir, “Elektronik Ticarete Vergileme”, http://www.legalisplatform.net/ozel_dosyalar/Elektronik%20Ticarete%20Vergilendirme.pdf, (15.02.2008)

¹³Zeynep Ersoy, “Elektronik Ticaret ve Ticaret Noktaları”, İGEME, Ankara, 1999, s.42.

- Sipariş verme
- Anlaşma yapma
- Elektronik banka işlemleri ve fon transferi
- Elektronik konşimento gönderme
- Gümrükleme
- Elektronik ortamda üretim izleme
- Elektronik ortamda sevkiyat izleme
- Ortak tasarım geliştirme ve mühendislik
- Elektronik ortamda kamu alımları
- Elektronik para ile ilgili işlemler
- Elektronik hisse alışverişi ve borsa
- Ticari kayıtların tutulması ve izlenmesi
- Doğrudan tüketiciye pazarlama
- Sayısal imza, elektronik noter gibi güvenilir üçüncü taraf işlemleri
- Sayısal içeriğin anında dağıtımı
- Anında bilgi oluşturma ve aktarma
- Elektronik ortamda vergilendirme

Tam olarak bir elektronik ticaret sistemi en az üç görevi desteklemeli¹⁴

- Etkileşimli işlemler
- Veritabanı etkileşimi
- Emniyetli mesajlaşma

Etkileşimli işlemler: İnsan - bilgisayar etkileşimine dayanır. Bugün bu etkileşim genellikle bir ağ tarayıcı arabirimi kullanır. Tarayıcı arabirimi elektronik bir katalog'dan öge seçmek için veya bir formu doldurabilmek için kullanılabilir. Form veritabanıyla etkileşim veya başvuru için kullanılabilir. Bu forma dayalı uygulamaya örnek olarak kullanımı kolay arabirim olan EDI verilebilir.

¹⁴Edelheit J.A. and M R Miller, Electronic Commerce Comes To The 'Net' BT Technology J, Vol 15 No, 2 April, 1997, s.24.

Veritabanı işlemleri: Bilgisayar-bilgisayar etkileşimine dayanır. Göreneksel olarak bu yaklaşım iki bilgisayarın ticari işlemleri kendi aralarında aktarması olarak düşünülebilir.

Üçüncü fonksiyonel alan ise emniyetli mesajlaşmadır. Güvenli mesajlaşma gizlilik, doğruluk, inkâr edememe gibi güvenlik hizmetlerini kullanır. Bu güvenlik hizmetlerinin birçoğu elektronik bir noter tarafından sağlanacaktır.

1.3. ELEKTRONİK TİCARETİN UNSURLARI

Bilişim teknolojilerinin üç ayrı kanaldan ekonomik büyümeye neden olabileceği söylenilebilir. Öncelikle bilişim teknolojilerini yaratan sektörler bizzat kendi yaptıkları üretimle ekonomiye doğrudan katkı sağlamaktadırlar. İkinci olarak, bilişim teknolojilerine yapılan yüksek yatırımlar, ürünlerinin kalitesini artırıp fiyatlarının düşmesine neden olurken, ekonomi genelinde üretimin sermaye yoğunluğunu artırmaktadır. Son olarak internetin yaygınlaşması ve elektronik ticaretin gelişmesi gibi değişimler, maliyetlerde önemli düşüşlere ve firmaların örgütsel olarak gelişmelerine yol açmaktadır.¹⁵

E-Ticaretin gerçekleşmesi birçok bilişim teknolojisi unsuru ve işletme sürecinin koordine edilmesiyle mümkün olacaktır. Bu unsurlar; bilgisayar ağları ve telekomünikasyon, istemci/sunucu mimarili bilgi işlem, multimedya uygulamaları, bilgi toplama sistemleri, EDI, mesaj alma ve iş akışı yönetim sistemleri, video konferans şeklinde sıralanabilir. Daha basit bir ifadeyle başlıca bilgisayar ve telekomünikasyon teknolojileri ile özel olarak veri tabanı yönetim sistemleri e-ticaretin temelini oluşturmaktadır. Bu teknolojilerin internet ortamına taşınması suretiyle küresel anlamda e-ticaret gerçekleştirilmektedir. Elektronik ticareti oluşturan hiyerarşik yapı üç ana basamaktan oluşmaktadır: ¹⁶

- **Altyapı:** İnternet veya diğer ağlar üzerinden veri iletimini sağlayacak donanım, yazılım, veri tabanı ve iletişim ağları. Bu altyapıda en başta geniş alanda iletişime olanak verecek kablolu veya kablosuz ağlar, bu ağlar üzerinde yer alan

¹⁵İgnazio Visco, "The new economy: Fact or fiction?" The OECD Observer, Iss:221/222, Paris, 2000

¹⁶Bahadır Akın, "Girişimcilik ve Küçük İşletmeler Açısından Elektronik Ticaret Kavramlar, Örnekler,Öneriler" http://bilgiyonetimi.org/cm/pages/mkl_gos.php?nt=26 (20.02.2008)

internet ve benzeri iletişim ağıları, internet üzerinde iletişimi mümkün kılacak çoklu ortam, yani World Wide Web yer almaktadır.

- **Hizmetler:** İnternet üzerinden mesajların iletilebilmesi için gerekli olan güvenli hizmetler. Bu kapsamda EDI, E-posta ve EFT gibi mesaj gönderme yöntemleri ile e-ticaretin gerçekleşmesini sağlayacak elektronik kataloglar, dijital para, akıllı kart sistemleri, dijital doğrulama sistemleri, dijital trafik kontrolü gibi unsurlar yer almaktadır.
- **Ürünler ve Yeni Oluşumlar:** Gerek işletmeden müşteriye gerekse işletmeler arasında gerçekleşen veri iletişimi sonucunda ortaya çıkan sonuçlar. Online pazarlama, intranet ve extranet temelli işbirliği, yan sanayi-müşteri bütünleşmesi, online eğlence içerikli hizmetler, banka, borsa, perakendecilik işlemleri gibi ürünler ve elektronik müzayedeler, aracılık işlemleri, tedarik zinciri yönetimi gibi elektronik piyasa ve hiyerarşilerin oluşması.

1.4. ELEKTRONİK TİCARETİN ARAÇLARI

Elektronik ticaretin araçlarını, birbirleriyle ticaret yapanların ticari işlemlerini kolaylaştıran her türlü teknolojik ürünler olarak düşünebiliriz.¹⁷ Elektronik ticaretin geniş yelpazeye yayılmış araçları vardır. Bu araçların büyük bir bölümünün günlük yaşamımızda uzun süredir yer bulduğu ve kullanıldığı söylenebilir. Bu da göstermektedir ki elektronik ticaret olgusu sanıldığı gibi çok yeni bir kavram değildir. İşletmeler arasındaki veri değişimi (EDI), Elektronik Fon Transferi (EFT), Televizyon, Fax, Telefon gibi elektronik ticaret araçları uzun yıllardır kullanılmaktadır. Fakat özellikle internet'in günlük yaşamımıza yoğun biçimde girmesi sonucunda elektronik ticaret adeta yeni keşfedilen bir yöntem olarak sunulmaya başlanmıştır. Elektronik ticaret, bir yandan yeni olanaklar sunarken diğer yandan da geleneksel araçları kullanarak daha etkin, hızlı ve ucuz elektronik ticaret şansı sunmuştur. Bu nedenle elektronik ticaret özellikle 1995 yılından sonra günlük yaşamımızda yer eden ve önemi her geçen gün artan bir kavram olmuştur.¹⁸

¹⁷Bahadtin Rüzgar ve Alper SEVİNÇ , “Bireysel Emeklilik Şirketlerinin Web Sayfalarının E-Ticaret Yaklaşımı İle İncelenmesi”, Akademik Bilişim Bildirim, Dumlupınar Üniversitesi, 2007, s.3.

¹⁸<http://www.kobimaster.com>, (20.02.2008)

Elektronik ticaretin araçları aşağıdaki şekilde sıralanabilir: ¹⁹

- Telefon
- Faks
- Televizyon
- Bilgisayar
- Elektronik ödeme ve para sistemleri
- Elektronik veri değişimi (EDI)
- Sayısal Televizyon
- İnternet
- Telekomünikasyon
- GSM

Yukarıdaki sayılanlarla sınırlı olmamak üzere on ana araç elektronik ticaret kavramını geniş bir bakış açısıyla tanımlamaktadır. Ancak elektronik ticaret daha çok internet tarafında yoğunlaşmaktadır. Bunda internetin büyüme hızının büyük etkisi vardır.

Elektronik ticaret araçları niteliği ve fonksiyonuna göre aşağıdaki şekilde gruplandırılabilir. (Tablo 1).

Tablo 1. Elektronik Ticaretin Araçları

UÇ BİRİM ARAÇLARI	İLETİŞİM ARAÇLARI	UYGULAMA ÖRNEKLERİ
TELEFON/CEP TELEFONU	İNTERNET	ELEKTRONİK ÖDEME VE PARA TRANSFERİ SİSTEMLERİ
FAKS	TELEKOMÜNİKASYON	ELEKTRONİK VERİ DEĞİŞİMİ
TELEVİZYON	GSM	SAYISAL TV
BİLGİSAYAR		

Kaynak: Önder Canpolat, E-Ticaret ve Türkiye'deki Gelişmeler, T.C. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Hukuk Müşavirliği, Ankara, Mart, 2001 s.14

¹⁹Selçuk Hasiloğlu, Burak. Enformasyon Toplumunda Elektronik Ticaret ve Stratejileri, Türkmen Kitabevi, İstanbul, 1999, ss.38-39.

1.4.1. Telefon

Telefon geniş ve yaygın olarak kullanıldığı için elektronik ticaretin en önemli araçlarından biri konumundadır. Ağ iletişimiyle çalışan telefon, esnek ve interaktiftir. Telefonun üstün özelliklerinden kullanım kolaylığı ve giderek ucuzlaması yaygınlaşmasını daha da arttırmaktadır. Telefonda teknolojik anlamdaki son gelişmeler telefon konferansı ve görüntülü konferans yapılabilmesini de olanaklı kılmıştır.

1.4.2. Faks

Faks geleneksel mektup hizmetinin yerini alarak çok hızlı doküman transferi gerçekleştirmektedir. Bu niteliğiyle teleksin yerini alarak ticari işlemlerde önemli bir kolaylık sağlamıştır. İşletmeler arasında hızlı bir iletişim sağlamaktadır. Pahalı olması, sesli iletişime olanak tanımaması, faks fotoğraflarının düşük kalitede olması, nihai tüketiciler açısından yaygın kullanılmaması faksın eksik yönleridir.²⁰

1.4.3. Televizyon

Televizyon çok yaygın bir iletişim aracı olmasına karşın tek yönlüdür. Elektronik ticaret açısından televizyonlarda ortaya çıkan en önemli sınırlama, kuşkusuz çok yönlü işlemlerin yürütülmesi zorluğudur. Buna karşın televizyonlarda reklam ve icaba davet (sözleşme yapmaya-satın almaya) yoluyla tek yönlü iletişim kurularak evde alışveriş giderek artmaktadır.²¹

1.4.4. Bilgisayar

Bilgisayar, her geçen gün yaygınlaşan interaktif bir araçtır. Elektronik ticaretin en önemli uç birim aracıdır. Özellikle internette elektronik ticareti gerçekleştirebilmek için en önemli araç budur.

²⁰Yusuf Çilkoparan, "Elektronik Ticaret ve Vergi" Vergi Dünyası Dergisi, Sayı:243, 2001, ss.211-229.

²¹Canpolat, s.15.

1.4.5. Elektronik Ödeme ve Para Transferi Sistemler

Ticaretin önemli destekçileri olan elektronik ödeme ve fon transfer sistemleri (ATM, kredi kartları, borç kartları ve akıllı kartlar) sadece para aktarılmasında kullanıldığından ticaret sürecinde sınırlı bir bölüme hitap etmektedir.²²

1.4.6 Elektronik Veri Değişimi (EDI)

Elektronik veri alışverişi internet ve internet gibi network kullanan değişik firmalar arasında yapılan veri transferidir. Aslında EDI işle bilginin standart bir biçimde değişimidir. EDI uygulamalarında veri, yapısal bir formatta transfer edilmektedir. Bu formata EDIFACT (idari, ticaret ve nakliyata ilişkin elektronik veri değişimi) adı verilmiş ve dünya çapında ticaretin geliştirilmesi konusunda BM 4. çalışma grubunun girişimiyle oluşturulmuştur. Ticaretin etkinliğini arttırmak amacıyla ticari verilere elektronik yolla ulaşılabilmek için bir dünya standardına gereksinim duyulmuş ve bu girişim başlatılmıştır. Standartlaşma süreci ise UN/EDIFACT formatına ilişkin ISO standartlarının ilk yayınlandığı 1987 yılında başlamış, internetin gelişimi ile yenileştirilmiştir. EDI'lar sayesinde insan müdahalesi olmadan işletmeler birbirleriyle veri değişimi yapabilmekte, hız artarken maliyetler de gerilemektedir. İnsan müdahalesi olmaması iletişimde insan unsuruna bağlı hataları da azaltmaktadır.²³ Ticari ortaklıkların EDI kullanmaya başlaması durumunda ilişkiler uzun dönemli ve istikrarlı duruma gelmektedir.²⁴

EDI'nın ardındaki temel fikir oldukça basittir. EDI elle hazırlanmış bir formu alarak standart bir elektronik formata dönüştürür ve alıcıya gönderir.²⁵ Elektronik posta yapılanmamış türden dokümanların iletilmesinde kullanılırken EDI yapılanmış mesaj değişimini sağlamaktadır. Böylece standart bilgilerin diğer bilgisayarlara kolayca aktarılmasını olanaklı kılmaktadır.²⁶

²²[http:// www.girisim.net/e-ticaretgirisi.htm](http://www.girisim.net/e-ticaretgirisi.htm), (23.02.2008)

²³Fatoş Özdemir, 21.Yüzyıl Ticaretinin Yeni Arenası Elektronik Ticaret, İzmir Ticaret Odası Yayın No:80, 2000, s.13.

²⁴Ersoy, s.48.

²⁵Özen Üstün, "Firma Müşteri Boyutuyla E-Ticaret İnternet Kullanıcılarının Elektronik Alışveriş Davranışları" Aktif Yayınevi, İstanbul, 2003, s.41.

²⁶ Abdülkerim Gök, "E-Ticaret Ve Vergilendirilmesi" E-yaklaşım, Sayı: 47, 2007.

1.4.7. Sayısal Televizyon

Elektronik ticarete kullanılmaya başlayan yeni sayılabilecek araçlardan birisidir. Uydu teknolojisinin gelişmesi ve maliyetlerin nispeten ucuzlaması sayısal televizyon kullanımının yaygınlaşmasına neden olmuştur. Özellikle kaliteli görüntü ve ses yayını ve interaktif olması standart televizyonlardan daha etkili bir kullanım sağlamaktadır. TV-bankacılığı kavramı da sayısal televizyonlar sayesinde ortaya çıkmıştır.²⁷ Günümüzde de etkileşimli televizyon izleyicileri geleneksel televizyon yayınlarından farklı olarak;²⁸

- Elektronik program rehberi
- Programı destekleyici bilgi yayını
- İsteğe bağlı görüntü/ses
- Evden alışveriş
- Uzaktan eğitim gibi izleyici etkinliğine dayalı hizmetlerin yanı sıra;
- Tele-oylama
- Tele-bankacılık
- Oyun oynama
- İnternete bağlanma
- Elektronik posta alma ve gönderme
- Sohbet etme (Chat) gibi etkileşimliliğe dayalı hizmetleri de alabilmektedirler.

1.4.8. İnternet

İnternet, günümüzde elektronik ticaretin en önemli aracıdır. Bireyler bilgisayarlar aracılığıyla birbirleriyle iletişim kurmakta ve bilgi alışverişi de dâhil birçok işlem yapabilmektedir. Fiili iletişim ise, yüksek kapasiteli telefon hatları üzerinden gerçekleştirilmektedir.

²⁷Hasiloğlu, ss.38-39.

²⁸Vedat Çakır, "Etkileşimli TV ve Etkileşimli Drama." Yeni İletişim Ortamları ve Etkileşim Uluslararası Konferansı. 1-3 Kasım, İstanbul, 2006, s.85.

Amerika Birleşik Devletleri'nin 1960 yılından sonra Rusya, Küba ve Vietnam ile yaşadığı soğuk-sıcak savaş yıllarında federal bütçenin büyük bir kısmı araştırma laboratuvarlarına kaydırılmıştır.²⁹

Amerika Birleşik Devletleri Savunma Bakanlığı tarafından olası bir savaş durumunda bilgilere sorunsuz ulaşılabilme amacıyla gerekli çalışmaları yapmak üzere İleri Savunma Araştırma Projeleri Teşkilatı olan DARPA (Defence Advanced Research Project Agency) görevlendirilmiştir. Böylelikle İnternet, paket anahtarlama metodu yapısında, günümüzdeki sistemin atası olacak şekilde ARPANET adıyla 1969 yılında ortaya çıkmıştır.

Oluşumunun başında pek ilgi çekmeyen internet insanların birbirleri ile kısıtlama olmaksızın kolaylıkla iletişim kurabileceğinin anlaşılması üzerine çok fazla kişi tarafından talep edilir duruma gelmiştir.³⁰

İnternet'in diğer elektronik ticaret araçlarına göre üstün olan yanı hız ve önemli derecedeki maliyet avantajıdır. İnternet birim maliyet açısından çok avantajlıdır. Yapılan bir araştırmaya göre New York – Tokyo arasındaki 46 sayfalık dokümanın işlem maliyeti şu şekilde tespit edilmiştir. (Tablo 2).

Tablo 2. Maliyet Karşılaştırma

İŞLEM ARACI	MALİYETLER (ABD \$)	ZAMAN
New York – Tokyo		
Havayolu	7,40	5 Gün
Kurye	26,25	24 saat
Faks	28,83	31 dakika
İnternet	0,1	2 dakika
New York – Los Angeles		
Havayolu	3	2-3 gün
Kurye	15,50	24 saat
Faks	9,86	31 dakika
İnternet	0,1	2 dakika

Kaynak: World Trade Organization, Special Studies 2 :Electronic Commerce and the Role of the WTO, 1998, s.13

²⁹ Hasiloğlu, , ss.38-39.

³⁰ Aytaç Mestçi, Türkiye İnternet Raporu 2007, <http://ab.org.tr/ab08/bildiri/17.pdf> s.7 (20.02.2008)

İnternetin bir diğerk özelliği, sağladığı multimedya olanağıdır. Dokümanlar bu sayede hem görüntü hem de ses olarak ulaştırılabilmekte, kullanıcı bu dokümanları sağlıklı bir şekilde saklayabilmekte veya üzerinde değişiklik yapabilmektedir. İnternetin bir elektronik ticaret aracı olarak sağladığı en büyük yararlardan biri ise şüphesiz mesafeleri ortadan kaldırmasıdır.³¹Böylece kişiler buldukları yerden çok uzak mesafedeki bir malı sipariş edebileceklerdir.

İnternetin sayısız avantajlarının olmasının yanı sıra birçok sorunlu yanları da mevcuttur. Özellikle, güvenlik, fikir hakları vb. birçok sorun henüz çözüm beklemektedir.

1.4.9. Telekomünikasyon

Telekomünikasyon gelişmiş bir bilgi toplumunun en temel faktörlerinden biridir. Telekomünikasyon servislerinin gelişimi, iyi düzenlenmiş bir altyapı ve hizmet sistemini gerektirir.³²

Telekomünikasyon hizmetleri, bir iletim hattı üzerinden ses, veri ve bilgi aktarılmasına yardımcı olan posta, telefon ve telgraf gibi hizmetler (temel telekomünikasyon hizmetleri) ile temel telekomünikasyon hizmetlerini çeşitli açılardan işleme tabi tutan, bilgisayar uygulamalarıyla birleştiren veya iletişim sağlanan farklı iki nokta arasında aktarılan bilgilerin farklılaştırılmasına ve yeniden şekillendirilmesine olanak veren ya da aboneler arasındaki ilişkiyi karşılıklı duruma getiren bilgi yoğun hizmetlerden (katma değerli hizmetler) oluşur.³³ Elektronik ticaretin altyapısını sağlayan bu iletişim aracı, haberleşme için çok önemlidir.³⁴

1.4.10. Küresel Mobil İletişim Sistemi

Global System for Mobile Communications veya kısaca GSM, bir cep telefonu iletişim protokolüdür. En yaygın olan cep telefonu standardı olarak 212 ülkede 2

³¹Murat Çak, Dünyada ve Türkiye'de Elektronik Ticaret ve Vergilendirme, İstanbul Ticaret Odası Yayınları-32, İstanbul, 2002, s.24.

³²İpek Deveci Karakoç, "Telekomünikasyon Sektöründe Karşılaştırmalı Etkinlik Değerlendirmesi" Telekomünikasyon Ve Regülasyon Dergisi, Yıl:1, Sayı:1 Ocak-Şubat-Mart, 2005, s.11.

³³Coşkun Can Aktan, ve Y. Vural İstiklal, "Telekomünikasyon Sektöründe Reform Süreçleri" Telekomünikasyon Ve Regülasyon Dergisi Yıl:1, Sayı:2 • Nisan-Mayıs-Haziran, 2005, s.86.

³⁴<http://www.bilgiyonetimi.org/> (25.2.2008)

milyardan fazla insan tarafından kullanılmaktadır. En kullanışlı özelliklerinden birisi kullanıcıların aynı hat ile değişik ülkelerden görüşme (roaming) yapabilmeleridir. Tüm GSM standartları, hücresel ağ kullanır ve dolaşım sırasında bile hücreler arası geçiş yapma kabiliyetine sahiptir. Dolayısıyla teoride, eğer kapsama alanından çıkmazsanız, cep telefonu ile tüm dünyayı telefon konuşmasını kesmeden dolaşmak mümkündür.³⁵

1.5. ELEKTRONİK TİCARETİN TÜRLERİ

Elektronik ticaret çeşitli kriterler göz önünde bulundurulduğunda faaliyetlerine göre, ticaretin dayandığı ortamın niteliğine göre ve taraf olanlar yönünden üçlü bir sınıflandırmaya tabi tutulabilir. Bu sınıflandırma ve kısa açıklamalarına aşağıda yer verilmiştir.

1.5.1. Faaliyetlerine Göre Elektronik Ticaret

Elektronik ticaretin faaliyetlerine göre ikiye ayrılmaktadır. Dolaylı E-Ticaret ve Doğrudan E-Ticaret.³⁶

1.5.1.1. Dolaylı E-Ticaret

Dolaylı e-ticaret, malların elektronik ortamda sipariş edilmesi ile geleneksel yollarla (posta hizmeti ve ticari kuryeler) fiziki tesliminin gerçekleşmesi şeklinde olmaktadır. Dolaylı e-ticaret, ulaşım sistemi, para sistemi, gümrük sistemi gibi bazı dışsal faktörlere bağlıdır.

1.5.1.2. Doğrudan E-Ticaret

Doğrudan e-ticaret, fiziksel olmayan mal ve hizmetlerin (bilgisayar programları, eğlence ve kültürel içerikli, görsel ve işitsel eserler, çeşitli konularda bilgi sunan hizmetler, danışmanlık hizmetleri vb.) siparişinin, ödemesinin ve tesliminin online olarak gerçekleştirilmesidir. Doğrudan e-ticaret, coğrafi sınırlar ötesinde tamamlanabilen elektronik bir işlemdir.

³⁵<http://tr.wikipedia.org/wiki/GSM> (25.02.2008)

³⁶Ayla Yazıcı, “ E-Ticaretin Ekonomik Boyutu”. Eskişehir Anadolu Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, Cilt : 18, Sayı : 1-2, 2002, s.86.

1.5.2. Ticaretin Dayandığı Ortamın Niteliğine Göre

E-Ticaretin, internet gibi açık ağlar ile işletme içi kapalı sistemler aracılığıyla gerçekleşmesine göre de sınıflandırılması mümkündür.³⁷ Kapalı sistemlere örnek olarak ATM kartları kullanımı ve firmalar arasında uygulanan EDI örnek verilebilir.

1.5.3. Taraflara Göre Elektronik Ticaret

Elektronik ticaret kullanılan teknolojiler ve uygulamalar benzer olmasına karşın ticarete katılan taraflar yönünden aşağıdaki şekilde gösterilebilir.(Tablo 3.)

Tablo 3. Elektronik Ticaretin Tarafları

	Devlet (government)	İşletme (business)	Tüketici (consumer, citizen)	Çalışan (employee)
Devlet (Government)	G2G	G2G	G2C	G2E
İşletme (business)	B2G	B2B	B2C	B2E
Tüketici (consumer) citizen	C2G	C2B	C2C	C2E
Çalışan (employee)	E2G	E2B	E2C	E2E

Kaynak: Goldstein Andrea, O'conner David, Electronic Commerce for Development, Development centre Seminars, s.75.

³⁷Niyazi Cangir, " Elektronik Ticaret Ya Da İnternetin Vergilendirilmesi -I ", Yaklaşım, 69, 1998, s.54.

İşletmeden işletmeye ve işletmeden tüketiciye e-ticaret'in toplam e-ticaret uygulamaları içinde önemli paya sahip olmaları nedeniyle bu iki sınıf ayrıntılı olarak aşağıda ele alınmıştır.

1.5.3.1. İşletmeden İşletmeye

İşletmelerarası (Business to Business, B2B) e-ticaret; özellikle bayi sistemiyle çalışan veya dünya üzerinde birçok şubesi olan işletmelerin, tüm verilerin toplandığı ana bilgisayara internet üzerinden bağlanmaları ve kendi veri tabanlarını gerçek zamanlı olarak senkronize etmeleridir. Normal telefon hatlarından yapılan bu tür işlemler, internet'in devreye girmesiyle, maliyet açısından önemli tasarruflar sağladığı gibi, stok takibi ve senkronizasyon açısından da önem taşımaktadır.

İşletmeden işletmeye yönelik e-ticaret modelindeki amaç; otomasyonlandırılmış sistemlerin ortaklaşa iş yapılan birimlere (üretici işletme, tedarikçi işletme, bayiler, mağazalar, departmanlar vb.) entegrasyonu ile ürün, hizmet ve bilginin işletmeler arasında satışı, kullanımını ve paylaşımını sağlamaktır.³⁸

Bu kavramın yerleşmesinde üç temel faktör ön plana çıkmaktadır.³⁹

- İşlem maliyetlerinde azalma ve mal/hizmet kalitesinde artma,
- Rakiplerle hem mücadele edip, hem de onlarla işbirliği yapabilme,
- Büyük işletmelerin tedarikçilerini online ortama yönlendirebilmeleri.

İlk faktör, diğer ikisini de tetikleyen ana faktördür. Özellikle KOBİ' lerde veri değişim teknolojilerinin oldukça ucuza ve etkin bir biçimde kullanım bulabildiği günümüzde, bu tür yapıların oluşması hiç de zor değildir. İnternet erişiminin de artmasıyla birlikte elektronik ticaret, vazgeçilmezliğini pekiştirecektir.

³⁸<http://www.eticaret.org/taraflari.htm>, 06.03.2008

³⁹Hulusi Demir, ve Ayşe Şahin, "Elektronik Ticaret ve Elektronik Pazarlamanın KOBİ'lere Sağlayabileceği Avantajlar" http://www.emu.edu.tr/smeconf/turkcepdf/bildiri_17.pdf, 06.03.2008

Elektronik ticaretin işletmeden işletmeye ticarete kullanım bulmasının en temel nedeni ise maliyetleri azaltması ve verimliliği arttırmasıdır. Elektronik ortamda birçok uygulamanın çok daha kolay gerçekleştirilmesi, daha geniş bir adaptasyonu ve kullanımını hayata geçirecektir.

Günümüzde şirketler talebin hızla değişmesi, müşteri gereksinimlerinin sürekli olarak değişmesi nedeniyle, ellerinde biriken stokları paraya çevirme konusunda ciddi sorunlar yaşamakta, bu nedenle maliyetler büyümektedir. B2B faaliyetleri sayesinde stok ve envanter sistemi otomasyon kapsamına girmekte, şirketlere ait bütün depo, antrepo, bölge depoları, müşteri depoları, aracı depoları, ve benzeri bütün birimlerin elektronik olarak izlenmesi ve gerektiğinde büyük fiyat indirimleri ile stokların elden çıkarılması yoluna gidilmektedir.⁴⁰

Özellikle işletmeden işletmeye elektronik ticaret KOBİ'lere, E-tedarik, E-pazaryerleri ve E-CRM uygulamaları için önemli fırsatlar sunabilmektedir⁴¹

Günümüzün başarılı işletmeleri B2B elektronik ticaret uygulamalarında, müşterileri ile uzun süreli ilişkiler kurabilmek için çaba göstermektedirler. Bu ilişkilerde amaç, müşteri ile tek taraflı bir ilişki kurmaktan çok, çift yönlü güvene dayalı bir iletişim geliştirmek ve müşterinin iş potansiyelinden önemli bir bölüm elde edebilmektir.⁴²

İşletmeden işletmeye satış modelin ilk örneğini Arçelik, bayilerinden siparişlerini internet üzerinden almaya başlayarak göstermiştir⁴³

İşletmeden işletmeye elektronik ticaretin firmalara sağlayabileceği faydalar sıralanacak olursa şu maddeler altında sayılabilir.⁴⁴

⁴⁰İbrahim Kırçova , “İşletmelerarası Elektronik Ticaret” İstanbul Ticaret Odası, Yayın No: 2001-32 s.29.

⁴¹Demir ve Şahin, s.2.

⁴²Hulusi Demir, ve Ayşe Şahin, “İşletmeden İşletmeye Elektronik Ticaretin Gelişmesine İlişkisel Pazarlamanın Rolü: Güven İlişkisi Eksenli Bir Analiz” Review of Social, Economic & Business Studies, Vol.2, s.219.

⁴³Emre Barlas, Elektronik Ticaret, http://www.adtk.yildiz.edu.tr/makaleler/ebarlas_eticaret.htm, (05.03.2008)

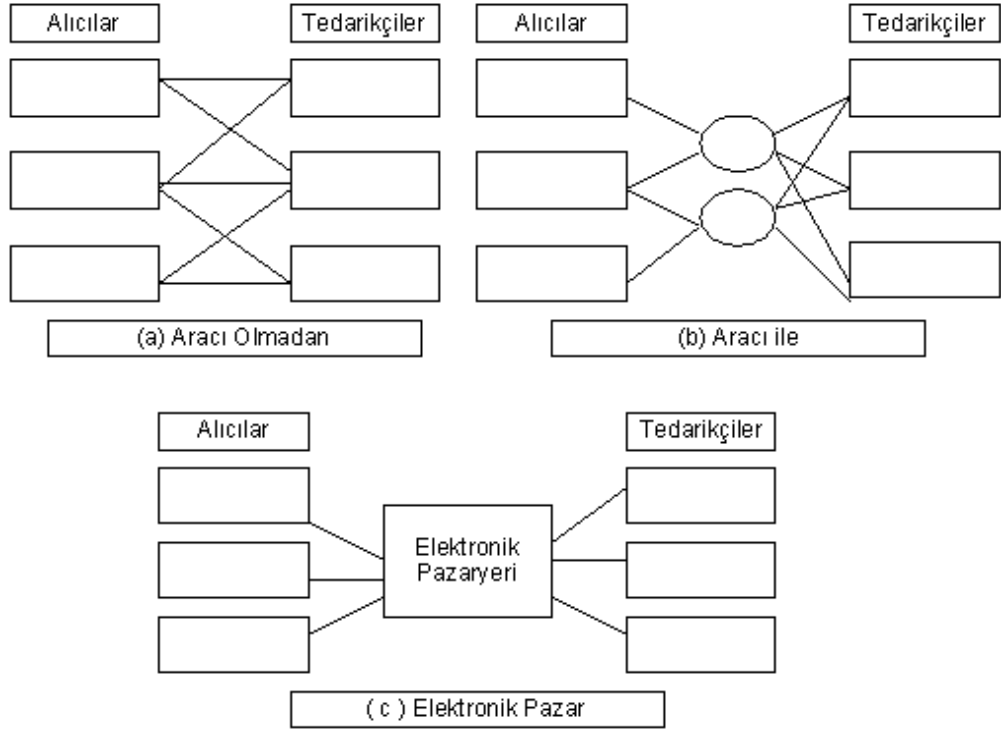
⁴⁴Ersin Topkarcı, “ Kobilerde Bilişim Teknolojilerinin Altyapısı Ve Tedarikçi İlişkilerinde Etkinliği Üzerine Mersin Serbest Bölgesinde Bir Araştırma” Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Adana, 2005, s.16.

- Alıcılar ve satıcılar herhangi bir fiziksel kısıtlama olmadan birbirlerine bu ortamdan kolayca ulaşabilmektedirler.
- Standart ve sık tekrarlanan ticari işlemler elektronik ortamda otomatik duruma getirilerek zamandan kazanç sağlanmaktadır.
- Yapılan işlemlerin geçmişe dönük takibi ve raporlanması, anında, kolayca ve hatasız olabilmektedir.
- Kullanıcıların 7 x 24 kesintisiz hizmet alabilecekleri bir ortam sunulmaktadır.
- Rekabetçi bir ortam oluşmakta ve böylece pazarın daha likit kalması sağlanmaktadır.
- Normal koşullarda ulaşılamıyacak bir alıcı ya da satıcı kitlesine ulaşılabilir.
- Nakliye, sigorta, finansman gibi yan servislerin de bu ortama kolayca entegre edilmesiyle şirketler zaman ve insan kazancı sağlayarak maliyetlerini düşürmektedirler.⁴⁵
- Satın alma maliyetleri azalır.
- Müşteri memnuniyeti artar.
- Firma içi verimlilik ve işlerin kontrolü, denetlenmesi konularında etkinlik artar.
- Herhangi bir aracıya gerek kalmadan bilgiye ve ürüne ulaşma şansı oluşur.
- Müşteri taleplerinden daha çabuk haber alma ve değerlendirme olanağı sağlar.⁴⁶

⁴⁵<http://www.4t.com.tr/> (06/03/2008)

⁴⁶[http://www.kobitek.com/makale.php?id=22\(06/03/2008\)](http://www.kobitek.com/makale.php?id=22(06/03/2008))

Şekil 1. Alıcı-Tedarikçi İletişim Yapısının Üç Çeşidi

Kaynak: Shaw Michael, Robert Blanning ,Troy Strader, Andrew WhinstonSpringer, Handbook on Electronic Commerce Springer New York 2000⁴⁷

1.5.3.2. İşletmeden Tüketicieye

İşletmeden tüketiciye (Business to customer, B2C) satış modelinde fiyatlar ve ürünler açık ve net şekilde yayınlanır. Ürünün teslim koşulları, garanti koşulları, fiyatı ve diğer özellikleri üretici veya satıcı tarafından tek taraflı belirlenir ve tüketicinin önüne sunulur. B2C'de tüketiciler şahısta olabilir perakendeci bir satış kanalı da olabilir. Burada tek bir müşteri kriteri yoktur ancak genel olarak müşteriler işletme, kurum, kuruluş, şirket vb. olduğunda "B2B", müşteriler şahıs olduğunda ise "B2C" terimi kullanılır.

⁴⁷Shaw Michael, Robert Blanning ,Troy Strader, Andrew WhinstonSpringer, : Handbook on Electronic Commerce Springer ,New York, 2000, s.13.

B2C kendi içerisinde ikiye ayrılır.⁴⁸

- Birincisi; bugün oldukça sık kullandığımız sanal alışveriş mağazalarıdır. Sanal mağaza stoklarında bulunan ürünlere ve sipariş karşılığı üretici firmadan getireceği ürünlerin üzerine kendi kar marjını ekleyerek satışa sunar. Bu mağazalardan online alışveriş yapan tüketiciler genellikle şahıstır ve siparişlerini kredi kartı veya havale yoluyla ödemelerini gerçekleştirirler. Kredi kartı ile ödeme işlemi "VPOS" denilen, İnternet üzerinden kredi kartlı alışveriş yapma olanağı sağlayan SSL sertifikalı bir ödeme mekanizmasıyla yapılır. VPOS sistemi, günümüzde oldukça sık kullandığımız POS cihazlarının internete uyarlanmış şeklidir. Sanal mağazalar VPOS kullanabilmeleri için VPOS hizmeti sunan bir bankayla e-ticaret sözleşmesi imzalaması gerekmektedir. Bu anlaşmayı imzalayan sanal mağaza ve banka müştereken tüketicinin uğrayabileceği kanuni her türlü mağduriyeti gidermek durumundadır.
- İkincisi ise; üretici firmanın ürününü fabrika çıkış fiyatından sanal mağaza aracılığı ile tüketiciye veya perakendeciye satışını gerçekleştirmesidir. Burada sanal mağaza ürünün satış fiyatı üzerine belli bir yüzde koyarak satışların kendi sistemi üzerinden gerçekleşmesini sağlar. Sanal mağazanın belirleyeceği yüzde oranı genellikle %3 ila %10 arasında olur ve genellikle ithal ürünlerin yurt içinde satışına yönelik bir çalışma yapılır. Satışı yapılan ürünler belirli sektörlere aittir. Her ülkenin dış ticaret düzenlemeleri birbirine göre farklılık gösterdiğinden dolayı sektör çeşitlendirmesi dardır. Ancak ürün çeşitlendirmesi oldukça zengindir. Bu ikinci şekilde sanal mağazanın, gümrük tarifelerini ve kargo maliyetlerini tam olarak online hesaplayabilen oldukça ciddi bir yazılıma ve ekibe gereksinim duyulur.

⁴⁸<http://tr.wikipedia.org/wiki/B2C>, (10.03.2008)

B2C Örnekleri;

- PERAKENDE: Katalog, yapılandırma, satış, ödeme
- ACENTA: Seyahat, emlak, otomobil, açık arttırma
- EĞLENCE: Müzik, kumar, oyun
- İLETİŞİM: E-posta, e-kart, online radyo
- FİNANSAL HİZMETLER: Güvenlik, sigorta, bankacılık
- YAYINCILIK: Gazete, magazin
- VERİTABANI: Haritalar, rehberler
- PROFESYONEL HİZMETLER: Online hekimlik
- EĞİTİM: Uzaktan öğretim⁴⁹

B2C e-ticaretin sağladığı avantajlar;

- Yılın 365 günü, günün 24 saati sipariş alabilme olanağı
- Aracı olmadan, doğrudan müşteriye ulaşabilme olanağı
- Web sitenizdeki geri bildirim sistemiyle müşteri istek ve taleplerini yakından izleyebilme şansı
- Kendi yerel pazarınızla yetinmeyip, başka kentlerdeki ve yurt dışındaki pazarlara da açılabilme, rekabet gücü elde edebilme şansı. Büyük firmaların sahip olduğu ihracat olanaklarından küçük firmalarında yararlanabilme şansı
- Pazarlama faaliyetleri için gereken personel, zaman ve araç maliyetlerini en aza indirebilme ve böylece etkin tasarruf ve verimlilik avantajı sağlayabilme olanağı
- Müşteri yönünden alışverişte zaman, mekan gibi zorunlulukların ortadan kalkması. Ayrıca alışveriş sürecinin uzamadan kolayca tamamlanması

B2C e-ticaret sayesinde bu avantajları yakalamanın yolu ise, aşağıda sayacağımız şu önemli noktalardan geçmektedir.⁵⁰

⁴⁹Peter R Merrill, "Taxing E-Commerce in a Global Economy: Old Issues, New Media, New Opportunities" Advisory Commission on Electronic Commerce PricewaterhouseCoopers LLP Williamsburg, June 22, 1999, s.5.

- Her konuda olduğu gibi B2C e-ticaret uygulamalarında da profesyonel düşünce ve yaklaşım en önemli konudur. Teknolojiyi izleme, e-ticaret altyapı kurulumunda özen ve profesyonel bilişim ve yazılım firmalarıyla çalışma başlangıç anlamında ihmal edilmemesi gereken konulardır.
- Müşteri güveni ve bağımlılığı için, alınan siparişleri taahhüt edilen zaman dilimi içinde müşteriye ulaştırma önemli koşuldur.
- Web sitesi sizin sanal iş yeridir, bu nedenle nasıl iş yerine özen gösteriyorsa, web sitesinin de dizayn, içerik ve kullanılabilirlik açısından işlevli, zengin, hızlı açılan ve rahat gezilen bir tasarıma sahip olması gerekir. Belli aralıklarla güncelleme yapmalı, pazarlanan ürünlerin eksiksiz ayrıntılarına dikkat etmeli, hızı düşüren ve göz tırmalayan görsel tasarım yerine, işlevli ve boğucu olmayan, göz yormayan bir görsel tasarımı tercih edilmelidir.

B2B ve B2C farkı aşağıdaki tabloda görülebilir; (Tablo 4.)

Tablo 4. B2B ve B2C Arasındaki Farklar

	B2B	B2C
PAZARLIK	Ürün spesifikasyonu, teslim zamanı, fiyat ve ödeme koşulları her defasında görüşmeye açıktır.	Fiyatlar ve ürünler yayınlanmıştır, teslim koşulları ve fiyat üzerinde müşterinin herhangi bir pazarlık şansı yoktur.
ENTEGRASYON	Müşterinin sistemi ile iletişim kurma olanağı geliştirilmeli, iki sistem arasında bilgi paylaşımı sağlanabilmelidir.	Müşterinin web sitesi veya bilgisayar sistemi ile herhangi bir entegrasyona gereksinim yoktur.

Kaynak: http://www.diyalog.com/html/b2b_b2c_fark.htm

⁵⁰<http://www.kobitek.com/makale.php?id=23>, (10.03.2009)

Açıklamalardan yararlanarak elektronik ticaretin taraflarını şu şekilde özetleyebiliriz.

- Alıcı
- Satıcı
- Üretici
- Bankalar
- Komisyoncular
- Sigorta şirketleri
- Nakliye şirketleri
- Özel sektör bilgi teknolojileri
- Sivil toplum örgütleri
- Üniversiteler
- Onay kurumları, elektronik noterler
- Dış Ticaret Müsteşarlığı
- Gümrük Müsteşarlığı
- Diğer kamu kurumları⁵¹

1.6. ELEKTRONİK TİCARETTE ÖDEME ARAÇLARI

Elektronik ödeme elektronik ticaretin ayrılmaz parçalarından biridir. Genel bir şekilde tanımlanırsa elektronik ödemeler alıcılar ve satıcılar arasında meydana gelen finansal değiş tokuşa verilen addır. Kurumları elektronik ödeme sistemlerine yönelten üç faktör vardır.⁵²

- Teknoloji maliyetlerini düşürmek
- Operasyonel maliyetleri düşürmek
- Online ticareti arttırmak

Elektronik ödemeler ilk olarak kablolu iletişimle birlikte başlamıştır. İlk kablolu transfer hizmetlerinde para göndermek isteyen kimse bu parayı bu hizmeti veren şirketin görevlisine teslim eder, bu görevlide parayı teslim alacak olan kişinin

⁵¹Nuray Korkmaz, Sorularla E-Ticaret, E-iş Bilgi ve Doküman Yönetimi, İstanbul Ticaret Odası İstanbul, 2004, s.17.

⁵²Özdemir, s.107.

yaşadığı bölgedeki diğer görevliyle telgraf yoluyla bağlantı kurar. Alıcı kimliğini ispat ettikten sonra para alıcıya ödenirdi. Bu şekilde para transferi ilk olarak Western Union adlı şirket tarafından Amerika Birleşik Eyaletlerinde uygulanmıştır.⁵³

Aşağıda elektronik ticaret için kullanılabilir mevcut ve geliştirilmeye çalışılan ödeme araçları ele alınmıştır.

1.6.1. Bankamatikler

Günümüzde bankamatikler aracılığıyla para yatırma ve çekmenin dışında birçok bankacılık işlemi yapılır duruma gelmiştir. Bankamatiklerin sunduğu hizmetlerden yararlanabilmek için, yapılacak işlemin niteliğine göre plastik kartlardan yararlanmak gerekmektedir.

1.6.2. Elektronik Fon Transferi

Otomatik makineler aracılığıyla fon transferi içeren sistemlerin evrimindeki aşamalardan birisi de satış noktalarından elektronik fon transferidir. Bu sistemde satış noktalarından yapılan ödemelerde bir kart vasıtasıyla çalışan terminallerin kullanımı yoluyla kullanıcıların kendi banka hesaplarından satıcının banka hesabına para aktarması fikri temel olmuştur.⁵⁴

Bu sistemde iş yeri ile banka arasında bilgisayar bağlantısı kurulmaktadır. İşlemler kâğıt ve belge kullanmadan gerçekleştirilmektedir.

1.6.3. Kredi Kartları:

Geniş anlamıyla kredi kartı; kredi veren banka veya kuruluşun açtığı krediye istinaden kart hamilinin gereksinim duyduğu mal veya hizmeti o anda bir ödeme yapmaksızın limit dahilinde satın almasına ve bedelini daha sonraki bir tarihte ödemesine olanak sağlayan bir ödeme aracıdır.⁵⁵

⁵³Üstün, ss.91-92.

⁵⁴Çak, s.49.

⁵⁵Levent Küçük, "Kredi Kartıyla Yapılan Satışların Belgelendirilmesinde Karşılaşılan Sorunlar", Vergi Dünyası Dergisi, Sayı: 227, 2000, s.125.

Günümüzde elektronik ticaret uygulamalarında ödeme aracı olarak yaygın bir biçimde kredi kartları kullanılmaktadır. Daha çok gıda ve hizmet ödemelerinde kullanılan kredi kartları akit dışı ödeme türü olup pek çok kişi için nakit avans sağlamakta ve bu özelliği nedeniyle kredi kullanımını giderek artmaktadır.⁵⁶ Kredi kartı işlemlerinde aşağıda açıklandığı üzere beş taraf vardır.⁵⁷

Kart hamili: Satın aldığı mal ve hizmetleri karşılığını ödemek için kredi kartı kullanan müşteriler veya kurumlardır.

Mal ve hizmet sağlayıcı: Mal ve hizmet sunan ve karşılığını kredi kartıyla almayı “kabul eden taraftır.

Kredi kartı pazarlaması yapan banka: Kredi kartını çıkaran ve kart taşıyıcıları için hesap açan finansal kurumdur.

İşyerleri ile üye iş yeri sözleşmesi imzalayan kurum: İşyerleri ile sözleşme imzalayıp kartlarını kullanması için gerekli alt yapıyı sağlayan finansal kurumdur.

Lisans veren kredi kartı kuruluşu: Visa, mastercard gibi kartlar için kabul ve kullanım kuralları koyan kredi tabanlı işlemler için yetki veren kurumlardır.

İnternet üzerinde hizmet veren herhangi bir mağazadan beğendiği bir aksesuarı kredi kartı aracılığıyla satın almak isteyen kullanıcı aksesuarı sepetine ekler ve satın alma işlemleri için doldurulması gereken tüm formları (fatura adresi, teslimat adresi, kredi kartı bilgileri vb.) doldurur. Müşterinin sipariş onayını vermesiyle birlikte tüm ödeme bilgileri SSL protokolü ile şifrelenilerek korunmaya başlar. SET protokolünün işlevi ise; alışveriş yapılan sanal mağazaya sayısal bir sertifika tayin ederek bu kuruluşun kimliğini tanımlamaktır. Her iki bilgi de elektronik ortamda sanal mağazanın bankasına gönderilir. İnternet üzerinde yasal bir şekilde hizmet veren her sanal mağazanın bankaya kayıtlı bir sayısal kimlik sertifikası olduğundan ödemenin gerçekleşmesi için, ilk önce mağaza bankadan yetki onayını alır ve bu işlem müşterileri sahtekârlıklardan korur. Daha sonra müşteriye ait kredi kartı bilgilerinin doğru olduğuna ilişkin onay alınır ve ödeme banka aracılığı ile sanal

⁵⁶Çak, s.48.

⁵⁷Üstün , s.105.

mağaza sahibinin hesabına aktarılır. Eğer bankadan onay alınamazsa alışveriş gerçekleşemez. Bütün bu işlemlerin tamamlanması 20 saniye kadar sürmektedir. Ödeme onayını alan mağaza işletmesi siparişi teslim etmek için işlemlere başlar. Bu satın alım işlemi sırasında müşterinin kredi kartı bilgilerine ne sanal mağaza personeli ne de üçüncü şahıslar ulaşabilir. Bu bilgiler şifrelendirilmiş bir şekilde ve elektronik ortamda sanal mağazadan bankaya ulaşır. Ayrıca sanal alışveriş sitesinde sayfanın sağ alt çubuğunda bulunan küçük asma kilit kredi kartı SSL'i simgelemektedir. Ödeme yapılırken asma kilit kapalı konumda ise sanal mağazada SSL sistemi mevcut ve çalışıyor demektir.⁵⁸

1.6.4. Elektronik Para

Tüketicinin tasarrufundaki bir elektronik aygıtta parasal birimle ölçülen elektronik formda yüklenen parasal değer. Bu elektronik değer kişi aracı kullandıkça azalır. Elektronik paranın kart tabanlı ve yazılım tabanlı olarak 2 çeşidi bulunmaktadır. Kart tabanlı elektronik para da değer kart içine yerleştirilmiş olan çipe yüklenir ve değer genellikle kart okuyucuya yerleştirilmesiyle transfer olur. Yazılım tabanlı sayısal para çeşitlerinde değer bilgisayarın harddiskine yüklenir ve ödemeler yapıldıkça iletişim ağları yoluyla (örneğin; internet) transfer edilir.⁵⁹

Diğer bir tanıma göre ise; elektronik para veya elektronik madeni para, fiziki olarak mevcut olmayan, aksine elektronik formdaki, bir para değerine sahip olan dijital verilerdir. Elektronik para ya smart card (pos-çözümü) üzerine veya kullanıcının bilgisayarına kopyalanır (internet-çözümü). Bu tanımlamaya göre; elektronik para kapsamına, internetteki Para Kartları, Visa-Cash-Kartları veya Mondex-Kartı, ayrıca E-cash ürünleri ve CyberCoin girmektedir.⁶⁰ Elektronik

⁵⁸O. Ayhan Erdem, Özlem Efiloğlu, Bilgi Çağında Elektronik Ticaret, Teknik Eğitim Fakültesi, Elektronik ve Bilgisayar Eğitimi Bölümü,06500 Teknikokullar, Ankara, s.10.

⁵⁹Implications For Central Banks Of The Development Of Electronic Money Basle October 1996 s:13 <http://www.bis.org/publ/bisp01.pdf>, (12.03.2008)

⁶⁰Elektronik Ödeme Araçları, Elektronik Paranın Merkez Bankasının Para Politikası ve Kara Para Aklama Açısından Değerlendirilmesi", Uluslararası İnternet Hukuku Sempozyumu, 21-22 Mayıs 2001 İzmir, <http://bilisimsurasi.org.tr/dosyalar/32.txt>, (12.03.2008)

paranın en önemli avantajı alıcının kredi kartı ve kişisel bilgilerini kullanmadan internet üzerinden alışveriş yapabilmesine olanak vermesidir.⁶¹

E-para servisi veren bir bankadan kredi kartı ya da peşin ödemeyle bir miktar e-para alınır. Banka bu miktarı kullanılan elektronik araca, örneğin bilgisayarınıza transfer eder. İnternet üzerinde bir alışveriş yapıldığında, eğer söz konusu sitede e-para geçiyorsa, sipariş formunda e-para ile ödeme yapılacağı belirtiliyorsa, miktar otomatik olarak bilgisayarınızdaki miktardan düşer.⁶²

Tüm bu uygulamaların gerçekleştirilmesi için ise güvenlik sorunlarının giderilmesi, gerekli hukuki alt yapının oluşturulması, para politikaları ve mali politikaların yanı sıra vergilendirme ile ilgili sistemlerin de e-para kullanımına uygun duruma getirilmesi gereklidir.

1.6.4.1. Türkiye'deki Bazı E-Para Uygulamaları

1. Türkiye'deki en güncel e-para ürünü Kentbank tarafından çıkarılan Kampus kart'tır. Bu kart, yeniden yüklenilebilme özeliğine sahip, çok amaçlı ve önceden ödenmiş akıllı kart özelliklerinde olup İstanbul'un Bahçeşehir bölgesinde ve bu bölgedeki üniversite kampüsünde geniş çapta kullanılmaktadır.

2. İş Bankası, kendi genel müdürlüğünde ve Ankara'daki bir üniversitede (ODTÜ) elektronik cüzdan uygulaması başlatmıştır. Bu banka tarafından arz edilen akıllı kartlar, kullanıcıya ait kimlik bilgisini ve parasal değer taşıyabilme olanağını sağlayan çipli akıllı kartlardır. Bu kartlara para yükleme işlemi ATM'ler yoluyla yapılabilmektedir. Kullanıcı elektronik cüzdanı ile İş Bankası hesaplarından birini ilişkilendirmekte ve her iki hesap arasında istediği tutarda para transferi yapabilmekte ve karta yüklediği parayı, kartın geçerli olduğu sistemlerde harcayabilmektedir.

3. Akbank tarafından geliştirilen Axess kart, Türkiye'de bu alanda öncü olabilecek bir nitelik taşımaktadır. Axess kart ile kullanıcılar harcama yaptıkça çip-para kazanmakta ve bu paralar kartın üzerindeki çipte birikmektedir. Çipte biriken

⁶¹Erkin Yetkiner, "ABD'de İnternet Üzerinden Yapılan Alışverişlerde Kullanılan Temel Ödeme Yöntemleri" Vergi Dünyası Dergisi, Sayı:233, 2001, s.55.

⁶²Korkmaz, ss.23-24.

paraların Axess üye işyerlerinde anında harcanabilmesi olanağı bu kartın akıllı kart olmanın dışında para ikamesi fonksiyonları taşıyarak sistemde dolaşabildiğini göstermektedir. Çipte biriken değerler milli para cinsinden ifade edilebilen değerler olmakla birlikte, banka bir para birimi cinsinden ifade edilebilme kapasitesine de sahiptirler.

4. Garanti Bankası tarafından sadece internette alışveriş yaparken kullanılan ve gerçek dünyada kullanılmayan yeni bir kart olan Garanti Sanal Kart geliştirilmiştir. Bu kart, normal koşullarda sıfır limite sahip olup, sadece herhangi bir hesaptan para aktarıldığında değer ihtiva etmektedir. Alışveriş tamamlandıktan sonra kalan para tekrar hesaba iade edileceğinden kartın yetkisiz kişilerce kullanımı söz konusu olmamakta ve tam güvenlik sağlanmaktadır.⁶³

1.6.5. Elektronik Çek

Elektronik ticaret gerçekleştirilen sitelerin ödemeleri, çek olarak kayıt etmelerini ve işleyebilmelerini sağlayan bir ödeme sistemidir.⁶⁴

Geleneksel yöntemde müşteriler, banka hesaplarına karşılık olarak aldıkları çek karnesini, mal ve hizmet alımında kullanmaktadırlar. Müşteri mal bedelini içeren çeki düzenledikten sonra satıcıya vermekte satıcı ise söz konusu çeki hesabı bulunduğu bankaya ibraz etmek suretiyle mal bedelinin kendi hesabına aktarılmasını sağlamaktadır. Elektronik çekin internet üzerinde kullanımı da bu yöntem ile çok benzerlik göstermektedir. Buna göre, elektronik çek ilgili banka tarafından müşterisine ağ üzerinden doğrudan veya elektronik posta yolu ile gönderilir. İnternet kullanıcısı elektronik çeki doldurduktan sonra ilgili satıcıya gönderir. Satıcı ise söz konusu çeki bankaya ibraz eder. Banka çek bedelini, alıcının hesabından satıcının hesabına aktarır. Elektronik çek sisteminde alıcı-satıcı, satıcı-banka, alıcı-banka işlemlerinin tamamı elektronik ortamda gerçekleştirilmektedir. Elektronik çek kullanımının en önemli tercih nedeni, alıcının banka hesap numarasının , bankanın

⁶³Şule Şenel Tabak, Elektronik Para Ve Merkez Bankacılığı, Uzmanlık Yeterlilik Tezi Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Piyasalar Genel Müdürlüğü Ankara, Temmuz, 2002, ss. 51-52.

⁶⁴Mustafa Yüksel, Ergün Eraslan, Ömer Asal, "Elektronik Ticaret" Bilgi Sistemleri Araştırma Projesi Ankara, 2001, s.16.

“açık anahtar” ile kodlanması neticesinde, alıcının hesap numarasının satıcı tarafından bilinmemesidir.⁶⁵

Elektronik veri değişimi sistemiyle bütünleştirilen bir elektronik çek sistemi taraflar arasında bilgi akışının daha kolay olması nedeniyle daha etkili bir ödeme sistemi olarak işlev görebilir. Elektronik imzanın geniş bir biçimde kabul görmesiyle elektronik çekler daha çok kullanılacaktır.⁶⁶

1.6.6. Elektronik Cüzdan

Elektronik cüzdanlar (e-wallet, e-cüzdan), internet üzerinden alışveriş alanında kullanılmak üzere geliştirilmiş yazılımlardır. E-cüzdan yazılımları kullanıcı bilgisayarına yüklendikten sonra gerekli bilgiler bir kereye özgü olarak tanımlanır. Böylece internet ortamında gereken her işlem için bu bilgilerin tekrarlanması gerekmez. Kullanıcı e-cüzdanı kendi bilgisayarından kullanabileceği gibi üretici firmanın web sitesi aracılığıyla da işlemlerini gerçekleştirebilir. E-cüzdan yazılımlarını üreten bankalar, finansal işlemlerin doğruluğu için kullanıcıların banka kartları bilgileri ile iletişim durumunda çalışmaktadırlar. Visa Card desteği ile kullanılan Visa Card (www.visa.com) ve Bank One (www.bankone.com) kullanıcılarına yönelik olarak geliştirilen Bankone wallet, Capitol One (www.capitolone.com) tarafından geliştirilen MyOneWallet ve MBNA America Bank (www.mbna.com) tarafından geliştirilen MBNAWallet yazılımları dünyadaki e-cüzdan uygulamalarına örnek olarak gösterilebilir.⁶⁷

1.7. ELEKTRONİK TİCARETTE GÜVENLİK

Elektronik ticaretin gelişmesinin en önemli öğelerinden biri bu ortamda gönderilen bilginin güvenliği konusudur. Elektronik ticaretin gelişebilmesi için, internet ortamında gerçekleştirilen her türlü iletişime yalnızca işleme taraf olanların erişilebilmesi gerekmektedir. Bu garanti sağlanmadan gerekli güven ortamı yaratılamayacak, dolayısıyla elektronik ticaret gelişemeyecektir.

⁶⁵Yetkiner, s.58.

⁶⁶Kırçova, 2001, ss.73-74.

⁶⁷Dolanbay, s.55.

Özellikle internet gibi açık sistemlerin kullanılması suretiyle yapılan elektronik işlemlerde tüketici ve diğer kullanıcılar açısından en önemli konular şunlardır;⁶⁸

- Altyapıda yer alan ağ hizmetlerinin güvenliği
- Hukuki işlemlerin güvenli olması
- Hem işlemler hem de taraflar hakkındaki bilgilerin doğrulanması

Eğer kullanıcılar gönderdikleri verilerin üçüncü şahıslarca kullanılabilceğini ya da değiştirilebileceğini düşünürlerse internetin elektronik ticaret amaçlı kullanımı söz konusu olmayacaktır. İnternet kullanıcıları arasında yapılan araştırmalar, internetin elektronik ticaret amaçlı kullanımının büyük ölçüde işlemlerde güvenliğin sağlanması ve özel hayatın korunmasına bağlı olduğunu ortaya koymuştur.⁶⁹

1.7.1. İnternet'te Genel Güvenlik Sorunları

İnternet'te güvenlik denince akla ilk olarak yetkisiz kişilerin paylaşımlı bilgisayarlara sızıp bilgi hırsızlığı yapması veya bilgilere zarar vermesi gelmektedir. Gerçekten de en ciddi zararlar bu şekilde verilmektedir. Ancak buradaki sorun, iletişim açısından çok kullanılan uygulama katmanı yazılımlarının (telnet, ftp, http vb.) ve sunucu (server) tarafındaki işletim sisteminin tasarım hatalarıdır. Bu tür güvenlik sorunları "uzaktan erişim" sorunları olarak adlandırılmaktadır. Günümüzde bu sorunların çözümü olarak ateş duvarları (firewall) yaygın olarak kullanılmaktadır. Ateş duvarı, iç ağı dış ağdan, bir başka ifadeyle internet'ten ayıran bir duvar olarak düşünülebilir. Ateş duvarlarının temel işlevi güvenlik gediği olan uygulamalara ait veri paketlerinin iç ağa ulaşmasını engellemektir. Böylelikle, iyi veya kötü niyetli olduğuna bakılmaksızın, hiç kimse ağ dışından ağ içine izin verilen uygulamalar dışında erişim sağlayamayacaktır. Bir bilgisayar sisteminin en önemli parçaları; yazılım, donanım ve veridir. Bilgisayar sisteminin güvenliğini tehdit eden dört öge bulunmaktadır:⁷⁰

⁶⁸http://www.ymm.net/e-ticaret/e-ticarete_guvenlik.html(18.03.2008)

⁶⁹Çak, s.65.

⁷⁰Umut Al, "İnternet'te Veri Güvenliği" (Data Security on the Internet) Oluşum, 10(38), Nisan-Mayıs-Haziran 2002, s.40.

1) Düzeni bozma (interruption): Bu işlemin sonucunda bilgisayar sistemindeki veriler kaybolur, erişilemez veya kullanılamaz duruma gelir.

2) Durdurma (interception): İzin verilmeyen grupların, ulaşmaması gereken verilere erişim hakkı kazanmasıdır. Bu çeşit bir tehdide örnek olarak, ağ ortamındaki bir programın veya dosyanın kanuna aykırı bir şekilde kopyalanması gösterilebilir.

3) Değiştirme (modification): Sadece erişimle kalmayıp, bir değiştirme olayı söz konusu olursa, bu da sistem güvenliğini tehdit eder. Örneğin bir kişi, izni olmadan herhangi bir veri tabanındaki değerleri değiştirebilir.

4) Fabrikasyon (fabrication): İzin verilmeyen grup ya da kişiler bilgisayar sistemi üzerindeki nesnelere taklidini yapabilirler.

TUENA⁷¹ tarafından üretilen “*Açık iletişim ağlarında bilgi güvenliği*” başlıklı doküman da, iletişimin güvenli olarak yapılabildiği elektronik bir ortamın kullanıcıya sağlaması gereken üç niteliğin bulunduğu ifade edilmektedir. Söz konusu üç nitelik: Kimlik, bütünlük ve gizlilik. Aşağıda bu niteliklere ilişkin açıklamalar yer almaktadır.⁷²

1) Kimlik: Alıcı, bilgiyi gönderenin kimliğinden emin olabilmelidir. Bir başka ifadeyle, kimlik bilgisini içeren elektronik imza taklit edilemez olmalıdır.

2) Bütünlük: Bilgiyi gönderen ve alan taraflar, üçüncü bir kişi tarafından en ufak bir değişikliğe uğratılmamış olduğuna güvenebilmelidirler.

3) Gizlilik: İstendiği takdirde, gönderilen bilgi, yalnız bilgiyi alan tarafından çözülecek ve üçüncü kişilerden gizlenecek şekilde şifrelenebilmelidir.

⁷¹TUENA:Türkiye Ulusal Enformasyon Altyapısı Ana Plânı

⁷²Al, s.39.

1.7.2. Elektronik İmza

5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu'nda aşağıdaki şekliyle tanımlanmıştır.

Elektronik İmza: Başka bir elektronik veriye eklenen veya elektronik veriyle mantıksal bağlantısı bulunan ve kimlik doğrulama amacıyla kullanılan elektronik veridir.

Güvenli elektronik imza: Elle atılan imza ile aynı hukukî sonucu doğuran ve kanunda belirtilen özel koşulları taşıyan elektronik imzadır.

İmza oluşturma verisi: İmza sahibine ait olan, imza sahibi tarafından elektronik imza oluşturma amacıyla kullanılan ve bir eşi daha olmayan şifreler, kriptografik gizli anahtarlar gibi verilerdir.

İmza doğrulama verisi: Elektronik imzayı doğrulamak için kullanılan şifreler, kriptografik açık anahtarlar gibi verilerdir.

Güvenli elektronik imza, kanunların resmi şekle veya özel bir yönteme tabi tuttuğu hukukî işlemler ile teminat sözleşmeleri dışında, elle atılan imza yerine, aynı hukuki geçerliliğe sahip olarak, elektronik ortamda imza oluşturmak için kullanılır.⁷³

Türkiye'de e-imza 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu 23.01.2004 tarihli ve 25355 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmış ve 23.07.2004 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Söz konusu kanunun 20. maddesi uyarınca Telekomünikasyon Kurumunun, ilgili tüm taraflarla yaptığı çalışmalar neticesinde hazırlanan "Elektronik İmza Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik" (Yönetmelik) ile "Elektronik İmza ile İlgili Süreçlere ve Teknik Kriterlere İlişkin Tebliğ" 6 Ocak 2005 tarihli ve 25692 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

⁷³5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu'nda tanımlandığı şekliyle;

Elektronik imza, Elektronik İmza Kanununda yer alan teknik ve daha doğru terimle, “güvenli elektronik imza”, elektronik işleme kağıt üzerindeki işlemle aynı değerin verilmesinin koşulunu sağlamaktadır.⁷⁴

Elektronik imzanın yaygınlaşmasının önündeki engellerin başında elektronik sertifika fiyatlarının yüksek olması gelmektedir. Bu durum, özünde maliyetli bir teknoloji olan açık anahtar altyapısının beklenen bir sonucu olmakla birlikte, ortalama son kullanıcı tarafından sertifikaların getireceği faydalara kıyasla pahalı olarak değerlendirilmesine yol açmaktadır. Bu nedenle ücretlerin düşürülmesi yönünde kamu ve özel sektörden ilgili taraflar bir araya gelerek çalışmalar yapmalıdır.⁷⁵

Elektronik imza konusu “Elektronik Ticaretin Denetimi” bölümünde ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

1.7.3. Elektronik Sertifika

Kimlik tespitini olanaklı kılmak için elektronik imza ile yaratılmış bir araçtır. Bir kereye mahsus olmak üzere, bir anahtar çifti, sertifika işlemi sayesinde bir gerçek kişiye özgülenir. Sertifika ile özgüleme belgelendirilir. Özgüleme, imza anahtarı sahibinin kimliğinin tespitine; anahtar çiftinin verilmesine; gizli anahtarın kişiselleştirilmesine ve gizli anahtar ile veri taşıyıcılarının güvenli aktarımına dayanır.⁷⁶

Dijital Sertifikalar, ya da diğer adıyla dijital kimlikler, gerçek hayattaki ehliyet, pasaport veya üyelik kartlarının elektronik ortamdaki benzerleridir. Dijital Sertifikanın elektronik olarak gösterilmesiyle kimlik ispat edebilir, online bilgi ya da hizmetlere erişme izni kanıtlanabilir.⁷⁷

⁷⁴Tolga Tüfekçi, “İki Yılın Sonrasında Elektronik İmza Neredeyiz?” Ulusal Elektronik İmza Sempozyumu Bildiriler, 2006, s.2.

⁷⁵Sezen Yeşil, “E-İmza Uygulamalarında AB Ve Türkiye’de Mevcut Durum Ve Öneriler”, Ulusal Elektronik İmza Sempozyumu Bildiriler, 2006, s.9.

⁷⁶Mine Erturgut, “Elektronik Sertifika Hizmet Sağlayıcısı”DEÜ Hukuk Fakültesi Dergisi Cilt: 6, S: 2, İzmir, 2004, s.104.

⁷⁷<http://www.küreselsign.com.tr/destek/> (25.03.2008)

1.7.4. Güvenli Soket Katmanı⁷⁸

SSL, internet üzerinde iki taraf arasında oluşan trafiğin şifrelenerek, gizliliğin ve bütünlüğün korunmasını sağlayan bir protokoldür.⁷⁹

Bir e-ticaret sitesinde müşteriler kayıt formunu doldururken, telefon, adres, doğum tarihi ve en önemlisi de kredi kartı numaralarını bildirirler. Normal bir form sayfasından alınan bilgiler genelde düz bir metin olarak, veri tabanı ya da metin dosyasında saklanır. Bu yöntem hem tehlikeli hem de müşteri güvenini sarsan bir olaydır. Girilen bilgiler internet üzerinde giderken, bazı ara bağlantılardan geçerler. Fakat bilgilerin hedefe ulaşmasından önce araya kötü niyetli bir kişinin (hacker) girmesi ve bilgileri çalması teorik olarak mümkündür. Bu nedenle bilgilerin korunması gereklidir. Bu gibi durumlarda SSL (Secure Sockets Layer) kullanılmalıdır.⁸⁰

Güvenli mesaj alışverişini sağlamak için geliştirilen SSL, sadece mesajlaşmada değil, her türlü ödeme sistemlerinde de kullanılmaktadır. Netscape yazılım şirketi tarafından geliştirilmiş bir şifreleme yazılımı olup, bütün yaygın web tarayıcıları (browser) ve sunucuları (server) tarafından desteklenen bir protokoldür.⁸¹

Tam SSL sistemi bilgileri özellikle kredi kartı ile ilgili bilgileri şifreleyerek gönderdiği için güvenlidir, ancak kimlik belirleme yapmayan bir sistemdir. Bu şifreleme programının şifrelerini kırmak için oldukça fazla sayıda rakam kombinasyonunu çok kısa süre içinde denemek gerekir ki bu da çok maliyetli bir işlemdir.⁸² Veri akışında kullanılan şifreleme yönteminin gücü kullanılan anahtar uzunluğuna bağlıdır. Anahtar uzunluğu bilginin korunması için çok önemlidir. Örneğin; 8 bit üzerinden bir iletimin çözülmesi son derece kolaydır. Bit, ikilik sayma düzeninde bir rakamı ifade eder. Bir bit, 0 veya 1 olmak üzere 2 farklı değer alabilir. 8 bit ise sadece $2^8=256$ olası farklı anahtar içerir. Bir bilgisayar bu 256 farklı olasılığı sıra ile inceleyerek bir sonuca ulaşabilir. SSL protokolünde 40 bit ve 128 bit

⁷⁸Secure Sockets Layer, SSL

⁷⁹Senem Çeşmecioğlu, "E-Ticaret ve Tüketicinin Korunması", Etüt ve Araştırma Şubesi Avrupa Birliği Servisi, <http://www.ito.org.tr> (28.03.2008)

⁸⁰<http://www.sorucevap.com/bilisimteknolojisi/internet/e-ticaret/> (28.03.2008)

⁸¹Sule Özmen, Ağ Ekonomisinde Yeni Ticaret Yolu; E-Ticaret, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2003, İstanbul, s.218.

⁸²Özmen, s.219.

şifreleme kullanılmaktadır. 128 bit şifrelemede 2128 değişik anahtar vardır ve bu şifrenin çözülebilmesi çok büyük bir maliyet ve zaman gerektirir.⁸³

1.7.5. Güvenli Elektronik İşlemler⁸⁴

Elektronik ortamdaki işlemlerin güvenli bir biçimde yapılabilmesi için üretilmiştir. İnternet üzerinden güvenli bankacılık işlemlerinin yapılabilmesi, VISA, Mastercard, Microsoft, Netscape, Terisa Systems ve Verising kuruluşlarının üye olduğu bir komite tarafından geliştirilmiştir. SET, SSL'den farklı olarak bir çift şifre anahtarı kullanılır. Bunlar özel Anahtar ve genel anahtardır. Özel anahtar ile alıcının şifrelediği bilgiler sadece alıcıdaki genel anahtar ile çözülebilir. Bu sayede sistem oldukça güvenilirlik özelliğine sahiptir. Bir SET işleminde işlemler sadece ilgili taraflarca görülebilir; yani kredi kartı bilgisi sadece banka tarafından görülürken, sipariş bilgisi sadece satıcı tarafından görülür.

Tam SET sisteminde dört bileşen kullanılır. Birincisi sanal cüzdandır. Müşterinin bilgisayarına kurulan bir güvenlik yazılımı olan sanal cüzdan ile sistemde müşterinin kimliğinin belirlenmesi sağlanır. İkincisi sanal POS'tur. Sanal güvenlikle birleştirilmiş bu güvenlik yazılımı ile hem güvenli kart kabulü hem de satıcının kimliğinin belirlenmesi sağlanır. Üçüncüsü bir bankanın finansal hizmetlerine erişimini sağlayan kapı olan ödeme geçididir. Son olarak, genel güvenlik gözlemcisi olarak da adlandırılan sertifika sağlayıcısı, taraflarca kullanılan bütün güvenlik anahtarlarının doğruluğunun ve sahibi tarafından kullanıldığının garantörüdür.

Elektronik ticarete SET uygulamalarının az kullanılmasının sebebi, kurulmasının ve kullanılmasının zor olmasıdır. Maliyeti yüksek bir ödeme sistemidir. Son kullanıcılara sanal cüzdan dağıtımını gerektirir. Yarım SET melez çözümdür. Yarım SET sistemi hem SSL hem de SET olarak kullanılır ve Tam SET'ten farklı olarak müşteri tarafında sanal cüzdan bulundurma zorunluluğu yoktur.⁸⁵

⁸³<http://eticaret.garanti.com.tr/> (01.04.2008)

⁸⁴Secure Electronic Transactions, SET

⁸⁵Özmen, s.220

Bu yöntemle ürün veya hizmet satın alma süreci aşağıdaki gibidir.

1. Kart sahibi satın alacağı ürünü seçer ve online sipariş formunu doldurur.
2. Kart sahibi SET ile ödemeyi seçer.
3. Kullanıcı ismi ve şifre girildikten sonra SET elektronik cüzdanı açılır ve kart sahibi hangi kredi kartı markası ile (Visa, Mastercard) ödeme yapacağını belirler.
4. Elektronik cüzdan mağazaya kart sahibinin hangi kredi kartı markası ile ödeme yapacağını bildiren mesajı gönderir.
5. Mağaza, kendisi ve bankasının kimlik bilgilerini, kart sahibinin tercih ettiği kredi kartı markasının sertifikasını ve bankasının açık anahtarını içeren mesajı kart sahibine gönderir.
6. Elektronik cüzdan mağazanın ve bankasının sertifikasını onayladıktan sonra sipariş ve ödeme bilgilerini içeren mesajı şifreleyerek gönderir. Ödeme ve sipariş bilgileri beraber gönderildiği halde farklı anahtarlarla şifrelendiğinden ödeme bilgileri yalnızca banka, sipariş bilgileri ise yalnızca mağaza tarafından görülebilmektedir.
7. Mağaza mesajın gerçekliğini belirledikten sonra sipariş bilgilerini deşifre eder.
8. Mağaza şifreli ödeme bilgilerini bankasına gönderir.
9. Banka ödeme bilgilerini deşifre eder, kart sahibinin sertifikasının doğruluğunu kontrol eder ve kart bilgilerini doğruluğunu kanıtlaması için kart sahibinin bankasına gönderir.
10. Kartın ait olduğu banka kredi kartı bilgilerini kontrol ettikten sonra mağazanın bankasına bilgilerin doğruluğuyla ilgili mesajı gönderir.
11. Mağaza bankası da mağazaya kredi kartı bilgilerinin doğruluğu ile ilgili mesajı gönderir.
12. Mağaza sonucu kart sahibine iletir.
13. Verilen kart bilgileri doğru ise mağaza ürünü gönderir / hizmeti

gerçekleştirir.

14. Mağaza normal tahsilat süreciyle bankasından sipariş tutarını tahsil eder.⁸⁶

1.8. ELEKTRONİK TİCARET İLE KLASİK TİCARET ARASINDAKİ FARKLAR

Elektronik ticaretin klasik ticarete göre belirgin farkları daha çok iletişim ve onay işlemlerinde ortaya çıkmaktadır. Veri aktarımının sağlanması için klasik yöntemde bir çok yol vardır. Ancak bunların hepsi e-posta ve diğer veri aktarım alanlarından daha hızlı olamaz.⁸⁷ Örneğin; Satın alınacak ürün hakkında bilgi toplanması, geleneksel ticaret yöntemlerinde firmalar ile görüşülerek, dergiler veya kataloglar incelenerek gerçekleştirilir. Oysa e-Ticaret'te bilgi, web sayfaları üzerinde ürün veya hizmet pazarlayan kurumların web sitelerinden rahatlıkla elde edilebilmektedir.⁸⁸

Geleneksel ticaret ile elektronik ticaret arasındaki bir diğer önemli fark, piyasaların genişliği konusundadır. E-Ticaret küresel pazara daha kolay hitap edebilmekte, dolayısıyla pazar potansiyeli geleneksel ticarete göre daha büyük olmaktadır.⁸⁹

Elektronik ticaretin, klasik ticarete göre daha hızlı ve maliyetleri en az düzeye indiren bir araç olması nedeniyle kullanımının yaygınlaşacağı söylenilebilir.

1.9. E-TİCARETİN EKONOMİK VE SOSYAL YAŞAMA ETKİLERİ

OECD tarafından üye ülkelerde 1998 ortalarında yürütülen ve 1999'da yayınlanan araştırmaya göre E-Ticaret'in, ekonomik ve sosyal yaşamda oldukça kayda değer değişikliklere neden olduğu belirlenmiştir.

⁸⁶<https://www.yorumcu.com/pos/posnet.htm> (02.04.2008)

⁸⁷<http://www.rtasarim.com/eticaret.asp?id=2> (05.04.2008)

⁸⁸Halil Elibol, Burcu Kesici, "Çağdaş İşletmecilik Açısından Elektronik Ticaret" Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı:11 2004, s.309.

⁸⁹Seyida Turan, "Elektronik Ticaret ve KOBİ'ler" Konya Ticaret Odası Etüd - Araştırma Servisi Sayı:42/07, 2006, s.1.

Ekonomik yaşama ilişkin etkileri:⁹⁰

- İşletmeler arası rekabeti artırmakta,
- İşletmelerde genel maliyetleri düşürmekte,
- Maliyetler fiyatlara yansımakta,
- Tüketici açısından ürün seçenekleri artmakta,
- Pazar gücünün tüketiciye geçmesi sağlanmakta,
- “Aracısızlaşma” veya “yeni fonksiyonlar üstlenen araçlar” oluşmakta,
- Siber araçlar oluşmakta,
- Hayatı kolaylaştırmakta; 7 gün 24 saat (7×24) çalışma prensibi ile sürekli ticaret ve alışveriş olanağı sunmakta,
- 7×24 prensibi ile açık olan mağazalar, araçların da fonksiyon değiştirmesi ile ürün fiyatlarını ucuzlatmakta,
- Telekomünikasyon alt yapısındaki gelişmeler, ucuzlamalar ile doğrudan evdeki tüketiciye satış yapmakta,
- E-Ticaret ile zamanın görece önemi değişmekte, pazara coğrafi olarak yakın olmanın önemi ortadan kalkmakta,
- Firma tedarik/zincir yönetiminde düzenli bir planlama ile maliyetler düşürülmekte,
- Web tabanlı pazarlama ve siparişi on-line geçmek de işletmeler lehine verimliliği artırmakta,
- Sipariş alma, alındı makbuzu, fatura tutarlılığı vb. izlemede yapılan hatalar e-ticaret ile düşmekte, böylece genel maliyetler azalmakta,
- Pazar yapısını değiştirmekte,
- Ürün tanıtım amaçlı internet kullanımında artış bulunmakta,
- İnternet, karlı bir satış yöntemi olarak algılanmakta,
- İnternet, pazarlama ve yeni müşterilere ulaşma aracı olarak benimsenmekte, firma-müşteri ilişkilerini geliştirmektedir.

⁹⁰ YAZICI, ss.99-100.

1.10. ELEKTRONİK TİCARETİN YÖNETİME ETKİLERİ

E-Ticaretin yönetime etkileri de şöyle özetlenebilir.

- Elektronikleşme: Bilgilerin elektronik ortamda tutulması ile, herhangi birisi, herhangi bir zamanda, herhangi bir yerden gereksinim duyduğu bilgiye bir başkasına gerek kalmadan ulaşabilmektedir.
- Hareketlilik: İnternet teknolojisi, kişilere buldukları yerden bağımsız olarak bilgiye erişim olanak sunmaktadır.
- Çabukluk: Güncel bilgilere gece veya gündüz istenildiği zaman ulaşabilmektedir.
- Çalışma Grupları: İnternet, verinin paylaşımına ve çalışanların işbirliği yapmasına da altyapı sunmaktadır.

1.11. ELEKTRONİK TİCARETİN REKLAMCILIK VE PAZARLAMA ÜZERİNE ETKİLERİ

E-Ticaretin önemli bir işletme fonksiyonu olan pazarlama faaliyetlerine ve reklamcılığa etkileri de söz konusudur.⁹¹

- Etkileşimli Elektronik Pazarlama: İşletmeler, etkileşimli olarak ses, görüntü unsurlarını da kullanarak hazırlayacakları sanal mağazalarda müşteri ile karşılıklı etkileşim içerisinde satışlarını yapabilmektedir.
- Etkin ve Hızlı Müşteri Talepleri Yönetimi: Sanal ortamda yapılan alışveriş hangi müşterinin hangi mala talep duyduğu yönünde bir veri tabanı oluşturulmasına olanak sağlamaktadır.
- E-Ödeme Olanığı: Elektronik ortamda ücretin ödenmesi ve alışverişin elektronik ortamda tamamlanması, işletmeler açısından lojistik altyapıda tasarruf yapılması açısından avantaj sağlamaktadır.

⁹¹Hülya Bakırtaş ve Ali Tekinşen, “E-Ticaret’in Girişimcilik Üzerindeki Etkileri” Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı:16, 2006, s.135.

- Etkileşimli Tedarik Zinciri Yönetimi: İşletmelerin nereye, ne kadar, hangi tarihte ürün veya hizmet sağlamaları gerektiğinin kararı ve bunun yönetiminin, elektronik ortamda alıcı ve satıcılar arasında etkileşim ile sağlanması bir avantaj oluşturmaktadır.
- Etkileşimli Stok Yönetimi: İşletmelerin tedarik yönetimlerinin bir başka yönü de stok yönetimidir. Dolayısıyla etkileşimli olarak hangi üründen ne kadar ve hangi süreyle stok bulunduracağını yönetimi de elektronik ortamda gerçekleştirilebilmektedir.
- Bankacılık ve Sigortacılık Hizmetlerinde Etkinlik ve Hız: Bu tür hizmetlerde sonuca hızlı erişilmesi, alışverişin hızlı bir şekilde tamamlanması taraflara zamandan tasarruf sağladığı gibi hizmetin etkinliğini de artırmaktadır.
- Sanal Anket ve Kamuoyu: Elektronik ortamda alışveriş yapan kesim ile hızlı ve etkin bir şekilde anket yapıp hizmetin yönlendirilmesi ve istenilen kapsamda kamuoyu oluşturulması da olanaklıdır.
- Birebir Pazarlama: Elektronik pazarlamada doğrudan tüketiciye hitap ederek birebir pazarlama yapma olanağı bulunmaktadır.

Tüm bu etkilerin yanında daha az maliyetle müşterilere ulaşmak ve destek vermek, potansiyel müşterilerle daha ucuza bağlantı kurmak ve geleneksel yöntemlere harcanılan parayı kısmak gibi avantajları da söz konusudur.⁹²

1.12. ELEKTRONİK TİCARETİN TÜKETİCİYE VE ALIŞVERİŞE ETKİLERİ

Küresel pazarlara elektronik giriş, tüketicilerin geleneksel ticaretin çeşitli sınırlandırmalarından kaçınmasına fırsat vererek faydalar sağlamıştır. Bu faydalar aşağıda şekilde özetlenebilir.⁹³

⁹²Craig Settles, “ Siber Pazarlama Başarının Esasları”Sistem Yayıncılık. İstanbul, Kasım 1996, s.91.

⁹³Korkmaz, ss.12-13.

- Hesaplı: Sanal dünyadaki alışveriş, klasik mağazada yapılan alışverişten daha ucuzdur. Sanal iş dünyasındaki mağaza kirası, personel gideri, elektrik, vb. masrafların ihmal edilecek düzeyde olması satış fiyatlarına da yansımaktadır.
- Kolay Ulaşılabilme: Sanal dünyadaki alışveriş ile trafik ve park sorunu yaşamadan, zaman ve benzin harcamadan çok çeşitli ürün ve hizmetler incelenebilmektedir.
- Hızlı: Satın almak istenilen ürün seçildikten sonra yalnızca beklemek gerekmektedir. Birçok mağaza e-posta servisi ile siparişin hangi aşamada olduğu hakkında (ne zaman kargoya verildi, ne kadar sürede teslimat yapılacak, vb.) müşterisini bilgilendirmektedir.
- Güvenli: Önlemler alındıktan sonra, sanal dünyadaki alışverişte kredi kartı kullanmak restoran veya dükkânda kullanmaktan daha az risklidir. Birçok online satış yapan sanal mağaza, müşterilerin ödeme bilgilerinin güvenli olarak ulaştırabilmesi için çeşitli güvenlik önlemleri (SSL, SET) almaktadır.
- Küresel: Sanal dünyada müşteriler, en geniş çeşitlilikte mağaza bulma olanağına sahiptir.

1.13. ELEKTRONİK TİCARETİN GİRİŞİMCİLİK ÜZERİNE ETKİLERİ

E-Ticaretin girişimcilik üzerine pozitif etkileri şu şekilde sıralanabilir;⁹⁴

- Girişimcilerin kurdukları işletmelerin genel maliyetlerini düşürür.
- Aracıların yerini yeni işlemler yapan siber aracı alabilir ya da hiç aracı olmayabilir. Bu durumda, maliyetlerin düşmesine neden olur.
- İşletmede günün her saati personel çalıştırılmadan mağaza açık tutularak devamlı satış yapılabilir.
- İşletmenin müşteri sayısı artar. Çünkü klasik anlamda olduğu gibi tüketici sadece mağazadan alışveriş yapma gibi bir sınırlamayla karşı karşıya değildir.
- E-Ticarette, sipariş alma, alındı makbuzu vb. işlemlerde yapılacak hatalar ve zaman kaybı olmaz.

⁹⁴Tekinşen ve Bakırtaş, s.135.

- İşletme, müşterinin kişisel bilgilerini kolaylıkla izleyerek, sürekli sorun çıkartan müşterilere karşı tedbir alabilir.
- İşletme, e-ticaret ile hangi malların hangi müşteri kitlesi tarafından tüketildiğini, müşterinin ilgi alanları gibi bilgilere daha kolay ulaşabilir. Bu bilgiler ışığında da reklam stratejisini belirleyebilir.
- E-Ticaret ile aynı zamanda depodaki malların hızlı takibi, yeni sipariş, yeni ürün çeşidine geçiş gibi konularda zamanında karar alınması sağlanır.
- E-işletmeler web sitelerinde ses ve görüntü unsurları kullanarak müşterilerini kolaylıkla etkileyebilir.

Küreselleşme sonucunda, işletmeler daha fazla internet ve internete dayalı ticaretten yararlanmaktadır. Girişimciler, böyle bir ortamda faaliyetlerini gerçekleştirmek zorundadırlar. Değişen koşullara uyum sağlayamayan işletmelerin belli bir süre sonra pazar paylarının düşmesinin yanı sıra, işlerini geliştirme, kar etme ve yeni iş bağlantıları oluşturma da çok zorlanacağı açıktır.

BÖLÜM 2

ELEKTRONİK TİCARET FAALİYETLERİNİN MUHASEBELEŞTİRİLMESİ

2.1. ELEKTRONİK TİCARET VE MUHASEBE

Muhasebe, işletme içi ve işletmeler arası karşılıklı ilişkilerden doğan, tamamen veya kısmen mali nitelikte olan, para ile ifade edilebilen işlemlere ilişkin bilgilerin toplanması, kaydedilmesi, sınıflandırılması ve düzeltilmesi, anlamlı güvenilir bir şekilde özetlenmesi, denetlenmesi, raporlanması ve yorumlanması, sonuçların işletme ile ilgili kişi ve kurumlara iletilmesi fonksiyonlarını yerine getiren teknik, bilgi ve deneyim kaynaklı sanat ve uygulama yönleri olan bir bilimdir.⁹⁵

Dünyada son 30 yılda yaşanan ekonomik ve teknolojik değişimler sonucunda, iş kalıplarının değiştiği, işletme, pazarlama, muhasebe işlemlerinin yeniden gözden geçirildiği, ürün ve sermaye piyasalarında rekabetin şiddetlendiği, kamu ve özel sektörde köklü bir yapılanmanın kaçınılmaz duruma geldiği bir ortam oluşmuştur. Bilgisayar ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerle birlikte bilgi paylaşımının artması ve erişimin hızlanması muhasebe kavramını ve muhasebecilik mesleğini de etkilemektedir. Küresel bilgisayar ağı olarak adlandırılan internetin günlük hayata girmesi, ticaretin ve işletmeciliğin buna uyumunu zorunlu duruma getirmektedir. Bu bağlamda bir yenilik ve gereklilik olarak ortaya çıkan elektronik ticaret konusundaki gelişmelere yabancı kalmak, işletmecilikte geri kalmak ve muhasebe mesleğini hakkıyla yerine getirememek anlamına gelmektedir.⁹⁶

Günümüzde elektronik ticaretin hacmi çok uluslu Amerikan firmalarının öncülüğünde tüm dünyada hızla yayılmaktadır. Ülkemizde de şirketler kesimi daha geniş müşteri kitlesine ulaşabilmek, ticari faaliyetleri değişen koşullara uyum sağlayabilir hale getirmek amacıyla bu alana yönelmeye başlamışlardır.⁹⁷

⁹⁵Nergis Tek ve Fatma Tektüfekçi, Finansal Muhasebe, Birleşik Matbaacılık, İzmir, 2007, s.12.

⁹⁶Mesut Atasever ve Mustafa Uçar, "Elektronik Ticaret ve Muhasebeleştirilmesi", Elektronik Ticaret, Elektronik Para. ve Bilgi Güvenliği Açısından Muhasebe, Vergi Sorunları Dergisi, Haziran, 2000, s.109.

⁹⁷Nuri Karataş ve Murat Yılmazsoy, "Sorular ve Cevaplar", Vergi Dünyası Dergisi, Sayı.234, 2001, s.182.

Bu gelişmeler ışığında işletmeler rekabet ve yarış ortamında ayakta kalabilmek için bilgi akışı ve yönlendirilmeye gereksinim duymaktadırlar. Bu gereksinimleri en iyi planlayacak kişiler ise muhasebecilerdir. Bu anlamda teknolojiadaki değişim ve gelişmelerin muhasebe faaliyetleri ile ilgilenen yardımcı elemanlar tarafından yakından izlenmesi bir zorunluluktur. Çünkü muhasebe mesleğine mensup kişiler her türlü bilgi sisteminin çeşitli düzeylerde kullanıcı oldukları gibi söz konusu sistemlerin işletmelerde geliştirilmesinde, uyarlanmasında ve bu sistemlerin denetlenmesinde önemli görevler üstlenmektedirler. Bu nedenle de elektronik ticaret devrimi doğal olarak muhasebecileri sanal ortamı tanımaya ve öğrenmeye yönlendirmektedir. Aksi takdirde rekabet edebilme ve ayakta kalabilme olanağı bulunmamaktadır.⁹⁸

İşletmelerin internet aracılığı ile elektronik ticaret yapmaya başlamalarıyla bazı yeni uygulamalar ortaya çıkmıştır. Bu yeni uygulamalarında yeni yasal düzenlemelerle geliştirilmesi gerekmektedir.⁹⁹ Aksi takdirde elektronik ticaretin beraberinde getirdiği yeni terimler muhasebe birimlerince farklı algılayıp değişik uygulamalara konu olacaktır.

E-Ticaret işleminde teslim ve ödeme şekilleri ile işletmede kullanılan bilgisayar programı (ticari yazılım) da muhasebe uygulamalarını etkilemektedir. Geleneksel teslimin söz konusu olduğu mal ve hizmetler için defter ve belge düzeni geleneksel yollarla sürdürülebilir, ancak tamamen elektronik ortamda gerçekleşen sayısal mal ve hizmetler için kağıda dayalı bir kayıt düzeni öngörülmesi gerçekçi değildir. Bu mal ve hizmetlere ilişkin defter ve belge kayıtları da kağıt kullanılmadan elektronik ortamda gerçekleşecektir. Bu durumda, yasal zorunluluklar nedeniyle e-ticaret işlemlerinin de geleneksel ticarete olduğu gibi defter ve belgelerde izlenmesi gerektiğinden elektronik ortamda tutulacak defter ve kullanılacak belgeler konusundaki sorunların çözümü gerekmektedir. Bu sorunun çözümü, kullanılan bilgisayar programlarının belli standartları taşımasının sağlanması ile olanaklı duruma gelecektir.

⁹⁸Uğur Büyükbalkan, "E-devlet", Mali Çözüm Dergisi Sayı.55, 2001, s.20.

⁹⁹Yaltı, 2003, s.290.

İşletmede kullanılan muhasebe programı e-ticaretle uyumlaştırılmış ise, satış ve ödeme şekli ile ilgili bilgiler otomatik olarak satış, üretim, dağıtım ve muhasebe bölümlerine gönderilmekte ve muhasebeleştirme işlemleri anında gerçekleşmektedir. Kullanılan muhasebe programı muhasebe sisteminin gereksinim duyduğu verileri otomatik olarak oluşturmaktadır. Bu durum, muhasebe bölümlerinde çalışan ve belge sayısında ve buna bağlı olarak maliyetlerde önemli ölçüde azalmaya neden olacak ve muhasebe işlemlerinin güvenilirliği de arttıracaktır. Kullanılan muhasebe programı e-ticaret uyumlu değil ise, elektronik posta ile gelen siparişlerin muhasebe sistemine el ile olarak girilmesi gerekecektir. Bu durum, çalışan ve belge sayısının ve buna bağlı olarak maliyetlerin artmasına ve muhasebe işlemlerinde güvenilirliğin azalmasına neden olacaktır.

E-Ticarette, sayısal mal ve hizmetlerin teslimi elektronik ortamda gerçekleşirken, malların çoğunluğu geleneksel yöntemlerle teslim edilmektedir. E-Ticarette en çok kullanılan ödeme şekli ise, kredi kartı ile ödemedir. Kredi kartı ile ödeme, sipariş verildikten sonra internet üzerinden yapılabileceği gibi, güvenlik sorunlarından dolayı teslim anında kapıda da yapılabilir. Ancak kapıda ödeme geleneksel teslim yöntemlerinin söz konusu olduğu mal ve hizmetlere için geçerli bir yoldur. Diğer ödeme şekilleri; akıllı kart kullanımı, elektronik çek kullanımı, elektronik para ile ödeme ve yine sadece geleneksel teslim yöntemi kullanılan mal ve hizmetler için geçerli olan teslim anında nakit ödemedir. E-Ticarette ilgili muhasebeleştirme işlemi, ödeme şekli dikkate alınarak geleneksel ticaretle aynı şekilde olacaktır.¹⁰⁰

Uzmanlar internetin yeni bir sektör düzeninin temeli olduğunu belirtmektedirler. Artık işletmelerin internet üzerinden yürüttükleri faaliyetlerin sonuçları üst yönetim tarafından karar alma sürecinde ayrı bir bölüm olarak incelenmektedir. Dünyada ve Türkiye’de internet kullanımının her alana hızla yaygınlaşmasıyla internet şirketlerinin muhasebe ve finansal raporlama sistemlerini düzenleyici muhasebe standartları ve ilkeleri ile e-iş, e-muhasebe çözümlerine gereksinimleri artacaktır.¹⁰¹

¹⁰⁰Raif Parlakkaya, “Elektronik Ticaret ve Muhasebe Uygulamalarına Etkileri”, Selçuk Üniversitesi Karaman İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi Sayı:2 Cilt:5,Aralık 2005, s.173.

¹⁰¹Jale Akkaş, “E-Ticaret Ve E-İş Uygulamalarının Muhasebe ve Finansal Raporlamayı Nasıl Etkileyecek?”, Active, Ağustos- Eylül, Sayı:14, 2000, s.6.

Kurulan internet şirketlerinin sayısının sürekli artması e-iş danışmanlarına, e-ticaret muhasebecilerine, denetçi ve müşavirlerine olan talebi hızla arttırmaktadır. E-Ticarete gösterilen ilgi muhasebeci, denetçi ve müşavirlerin de e-ticaretin beraberinde getirdiği muhasebe tekniklerine odaklaşmalarını gerekli kılmaktadır.¹⁰²

ABD ‘ deki sermaye piyasası kurulunun (Securities Exchange Commission) internette faaliyet gösteren şirketlerin muhasebe uygulamaları üzerinde yaptığı araştırma sonucunda topladığı bilgiler üç temel noktaya işaret etmektedir.¹⁰³

1-İnternet şirketleri arasında farklı muhasebe uygulamaları bulunmaktadır.

2-Mevcut muhasebe ilke ve standartları internette yürütülen işlemlerin nasıl muhasebeleştirileceğine değinmemektedir.

3-ABD SPK'sı bazı uygulamaların genel kabul görmüş muhasebe standartları ile uyumlu olmadığı görüşündedir.

Buna karşın ABD SPK'sı internet üzerinden yapılan işlemlerin muhasebeleştirilmesinde olabildiğince eski ekonomideki muhasebe modellerinin baz alınması görüşündedir.

2.2. ELEKTRONİK TİCARET VE MUHASEBE MESLEĞİ

Bilgi teknolojisindeki gelişmelerle birlikte yeni fırsatlar ve iş olanakları ortaya çıkmıştır. Bu fırsatlardan doğan elektronik ticaretin birçok mesleğe olduğu gibi muhasebe mesleğine de etkileri olmuştur. Gelişmiş ülkelerde özellikle internet konusunda uzmanlığa ve deneyime sahip muhasebe elemanları aranmaktadır. Bu bakımdan ülkemizdeki muhasebe meslek mensuplarının da elektronik ticaret, bilgisayar ve internet uygulamaları konusunda kendilerini yetiştirmeleri gerekmektedir.

Gelişmeler, işletme yönetiminin muhasebeciden beklentilerini de büyük oranda değiştirmiştir. Günümüz meslek anlayışında, veri giriş ve veri kayıt işlemleri giderek önemini kaybetmekte ve muhasebe, bilgi teknolojisine dayalı yönetim bilgi sisteminin bir parçasına dönüşmektedir. İşletme yönetimi, bilgiyi üreten ve yöneten

¹⁰² Akkaş, s.1.

¹⁰³ Akkaş, s.2.

kişi olarak muhasebeciden teknolojiye dayalı bilgi ve kontrol sistemlerinin planlanması ve işletilmesinde aktif bir rol oynamasını beklemektedirler.¹⁰⁴

Elektronik ticaretin gelişmesi önceki kısımlarda açıklandığı üzere birçok alanda yeni düzenlemelerin yapılmasını gerektirmektedir. Bu amaçla yapılacak çalışmalarda tartışmaya konu olabilecek bazı başlıklar şu şekilde olabilir.

- Bilgi ekonomisi
- İnternet ve fikri mülkiyet
- Vergi politikaları ve elektronik ticaret
- Yasal düzenlemeler ve elektronik ticaret
- Elektronik ticarete belge düzeni
- Elektronik ticaret ve mali suçlar

Elektronik ticaretin yukarıda sayılan bazı örneklere ek olarak başka birçok konuda muhasebe mesleğini doğrudan ve dolaylı etkileyebilecek sonuçları olacaktır.

Meslek mensuplarının internet ortamında kendilerini, hizmetlerini tanıtmaya yönelik sayfalar oluşturması ve hizmetlerinin pazarlamasının kısmen de olsa bu şekilde yapması yeni olanaklar doğurabilir. Bu bakımdan meslek mensuplarının internetin sağladığı olanaklardan yararlanması gerekmektedir.

2.3. ELEKTRONİK TİCARETTE SİPARİŞ SÜRECİ ÖRNEĞİ

Teorik bölümde incelenen konular doğrultusunda, elektronik ticaret yapan işletmelerde alışveriş yapılması süreci aşağıda örnek yardımıyla açıklanmıştır.

Örnekte, İzmir'de fiziksel mağazası bulunan, online olarak mangal&bahçe, aksesuar&hediyelik, ev&mutfak, sepet kategorilerinde çeşitli ürünlerin siparişinin verilebildiği www.kume.com.tr isimli site ele alınmıştır.

¹⁰⁴Uyar, s.5.

Site üzerinden alışveriş yapabilmek için öncelikle kullanıcı bilgileri formunun doldurulması gerekmektedir. (Şekil 2.)

Şekil 2. Üye Kayıt

ÜYE KAYIT

* Adınız

* Soyadınız

* E-posta Adresiniz

* Şifreniz

* Şifreniz (Tekrar)

* Doğum Tarihiniz

* Cinsiyetiniz Erkek Kadın

Bulduğunuz Şehir

Telefon

Kayıt →

Üyelik aktivasyon kodu e-posta adresinize gönderilecektir.

Daha önceden kaydı bulunan müşteri ise e-posta adresi ve şifresini girerek alışveriş yapmaktadır. (Şekil 3.)

Şekil 3. Üye Girişi

ÜYE GİRİŞİ

Kayıtlı E-posta Adresiniz:

Şifreniz:

Giriş →

HATA: Lütfen Giriş Yapınız

Şifrenizi unuttuysanız tıklayın

Aktivasyon yapmadıysanız tıklayın

Müşteri seçtiği ürünleri alışveriş sepetine ekleyerek ikinci aşamaya geçmektedir. (Şekil 4.)

Şekil 4. Alışveriş Sepeti

Online Alışveriş Mağazası

Alışveriş Sepetim (3 Ürün) Sipariş Takibi Favorilerim Adreslerim

ANA SAYFA AKSESUAR & HEDİYE LİK EV & MUTFAK MANGAL & BAHÇE SEPET

ANA SAYFA / ALIŞVERİŞ SEPETİM

Adım 1 Alışveriş Sepetiniz

Adım 2 Bilgi Girişi

Adım 3 Ödeme Ekranı

Adım 4 Siparişiniz Onaylandı

Ürün adı	Adet	Birim fiyatı	Sil
 Künefe Tabagi Tek Porsiyon Ürün No: 1080030420015	4	2,90 TL KDV Hariç	
 Ekmek Sepeti Ürün No: 1080010010700	1	3,00 TL KDV Hariç	
 Süper Bettal Çift Izgara Mangal (27x62) Ürün No: 1080030280305	1	34,90 TL KDV Hariç	

Alışveriş Toplamı: 49,50 TL
KDV: 8,91 TL
Kargo: 5,90 TL

* Sipariş verdiğiniz ürünlerin bedelinin toplamı 149 TL ve üzerindeyse siparişinizden kargo bedeli alınmaz.
** Siparişinizin "Super hızlı Gönderi" özelliği olabilmesi için sipariş ürünlerinizin tamamının bu özelliği olması gerekmektedir.

Toplam Tutar: 64,31 TL
Havale/EFT ile: 61,39 TL

← Alışverişe Devam

Satın alma işlemine başlamak için yanındaki "Adım 2" butonuna tıklayın...
(Siparişinizi 4. adımdan önce dilediğiniz zaman iptal edebilirsiniz)

Adım 2 →

2. aşamada, ürünlerin teslim edileceği adres bilgilerinin girildiği ve ödeme seçeneklerinin bulunduğu sözleşme bulunmaktadır. Alıcı kendisine uygun olan ödeme şeklini seçmekte ve sözleşmeyi okuduğuna ilişkin onay kutusunu işaretlemektedir. (Şekil 5.)

Şekil 5. Sözleşme

* Fatura Adresi	<input type="text"/>	* Teslimat Adresi	<input type="text"/>
* Şehir	<input type="text"/>	* Şehir	<input type="text"/>
* Semt/İlçe	<input type="text"/>	* Semt/İlçe	<input type="text"/>
Posta Kodu	<input type="text"/>	Posta Kodu	<input type="text"/>
E-posta Adresi	<input type="text" value="mehtap_deu@hotmail.com"/>	Alternatif Alıcı	<input type="text"/>
* TC Kimlik No	<input type="text"/>	* İşareti olan bölümlerin doldurulması zorunludur.	
Firma Ticari Ünvanı	<input type="text"/>	(Kurumsal fatura için zorunlu)	
Vergi Dairesi	<input type="text"/>	(Kurumsal fatura için zorunlu)	
Vergi Numarası	<input type="text"/>	(Kurumsal fatura için zorunlu)	

Ödeme Şeklini Seçiniz

Havale/EFT Havale/EFT Ödemesi %5 indirim (61,39 TL)

Ödemelerini "HAVALE/EFT" ile yapmayı tercih eden değerli müşterilerimizin dikkatine

- Havale/EFT'lerinin açıklama bölümüne, alışverişinizin sonunda size verilen "SİPARİŞ NUMARASINI" yazmanız gerekmektedir. Siparişinizin sağlıklı ve zamanında işleme alınabilmesi açısından "SİPARİŞ NUMARASINI" eksiksiz girmeniz çok önemlidir, lütfen unutmayınız.

- Havale/EFT seçeneği ile oluşturduğunuz siparişleriniz, siparişinizi tamamladıktan sonra 2 iş günü geçerli olacak, bu sürenin sonunda otomatik olarak iptal edilecektir. Bu nedenle 2 iş günü içerisinde ödemesini yapmadığınız alışverişleriniz için tekrar sipariş oluşturmanız gerektiğini önemle hatırlatmak isteriz.

Kredi Kartı Kredi Kartı (64,31 TL)

Sözleşmeyi Okuyunuz

MADDE 1 - KONU

İşbu sözleşmenin konusu, SATICI'nın, ALICI'ya www.kuma.com.tr sitesi üzerinden internetten satışını yaptığı, nitelikleri ve satış fiyatı belirtilen ürünün satışı ve teslimi ile ilgili olarak 4077 sayılı Tüketicilerin Korunması Hakkındaki Kanun-Mesafeli Sözleşmeleri Uygulama Esas ve Usulleri Hakkında Yönetmelik hükümleri gereğince tarafların hak ve yükümlülüklerini kapsamaktadır.

MADDE 2 - TARAFLAR (Tarafların Tanımı)

Sözleşmeyi okudum ve kabul ediyorum.

Adım 3 →

Havale seçeneği tercih edildiğinde 3. adımda adımda (Şekil 6.) gibi bir form görülmektedir.

Şekil 6. Ödeme Ekranı

ANA SAYFA AKSESUAR & HEDİYELİK EV & MUTFAK HAİNGAL & BAHÇE SEPET

ANA SAYFA / ALIŞVERİŞ SEPETİM

Adım 1 Alışveriş Sepetiniz

Adım 2 Bilgi Girişi

Adım 3 Ödeme Ekranı

Adım 4 Siparişiniz Onaylandı

Ödeme Bilgilerinizi Giriniz

Ödeme Şekli **Havale/EFT**

Havale Edilecek Tutar 61,39 TL

* Ödeme (Havale/EFT) Yapacağınız Bankayı Seçiniz

TÜRKİYE İŞ BANKASI

Türkiye İş Bankası
Şube Adı: Kemeraltı
Şube Kodu: 3416
Hesap Numarası: 0186850
Hesap Sahibi: Kubilay Küme

YapıKredi

Yapı Kredi
Şube Adı: Hisarönü
Şube Kodu: 470
Hesap Numarası: 67354239
Hesap Sahibi: Kubilay Küme

Garanti

Garanti Bankası
Şube Adı: Kemeraltı
Şube Kodu: 730
Hesap Numarası: 6641554
Hesap Sahibi: Kubilay Küme

* İşareti olan bölümlerin doldurulması zorunludur.

LÜTFEN BUTONA YALNIZCA BİR KEZ BASINI

Adım 4 →

3. adım onaylandığında siparişi izleyebilmek için izleme kodu oluşturulur.
(Şekil 7.)

Şekil 7. Sipariş İzleme Kodu

Sipariş Takip Numaranız 2723 (Lütfen Saklayınız)

Sayın Müşterimiz,

mehtap_deu@hotmail.com e-posta adresinize siparişinizle ilgili bir bilgilendirme e-postası gönderildi. Ürünlerinizi teslim alınca kadar bu e-postayı lütfen saklayınız.

Siparişinizin durumu ile ilgili olarak e-posta adresinizden sürekli bilgilendirileceksiniz.

Ayrıca, siparişinizin durumunu "Sipariş Takibi" bağlantısından her zaman kontrol edebilirsiniz.

Bizi tercih ettiğiniz için teşekkür ederiz.

Sipariş Detayları

Ödeme Şekli **Havale/EFT**

Ödemeniz Gereken Tutar 61,39 TL

Havale/EFT Yapacağınız Banka Hesap Bilgileri

Garanti Bankası
Şube Adı: Kemeraltı
Şube Kodu: 730
Hesap Numarası: 6641554
Hesap Sahibi: Kubilay Küme

Havale siparişi ile ilgili dikkat edilmesi gerekenler:

- # Havalenizi yaparken açıklama bölümünün başında, yukarıdaki sipariş numaranızı belirtmeyi unutmayınız.
- # **2723** takip numaralı siparişiniz, şu anda sistemimize kaydedilmiştir ancak onaylanması için en geç **2 (iki) iş günü** içinde havalesinin de yapılmış olması gerekmektedir. Aksi takdirde siparişiniz otomatik olarak iki iş günü sonra iptal edilecektir.
- # Havaleniz, hesabımıza ulaştığında size siparişinizin onaylandığını belirtilen bir e-posta gönderilecektir.

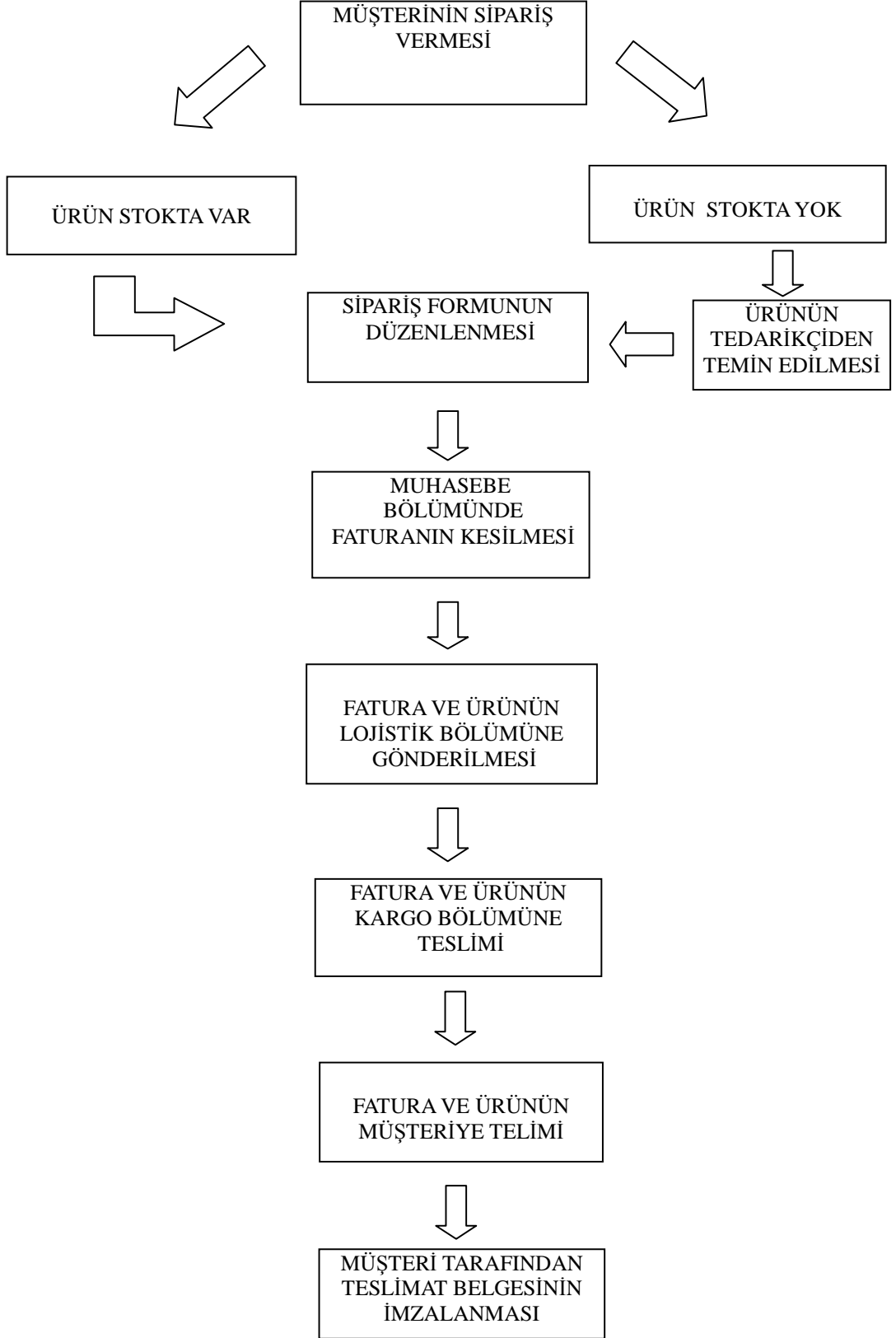
Lütfen Okuyun

- # Siparişinizi teslim aldığınız anda mutlaka kargo elemanının yanında paketi açıp hasar olup olmadığına baktıktan sonra, hasar olması durumunda ürünü teslim aldığınızda dair imza atmayınız ve:
 - + Kargo çalışanından tutanak tutmasını isteyiniz.
 - + Kargoyu kesinlikle teslim almayarak geri veriniz.
 - + Hasarsız yeni ürün kısa bir zaman zarfında size ulaştırılacaktır. Bu aşamaları takip etmeyerek ürünü teslim almanız halinde sorumluluk firmamıza ait olmayacaktır.

Ürün ile ilgili sipariş sürecinin tamamlanmasından sonra siparişin alıcıya ulaşma süresi sitelerin uyguladığı teslimat politikası, stok durumu, siparişin verildiği anda seçilen kargo şirketinin ulaştırma politikası gibi nedenlerle değişebilmektedir.

Teslimat sürecini aşağıdaki gibi bir akış şeması ile gösterebiliriz.

2.4 ELEKTRONİK TİCARETTE TESLİMAT SÜRECİ

2.5. İNTERNET SİTESİNİN KURULUM MALİYETLERİ

Bir internet sitesinin kuruluş aşamaları ve bu aşamaların maliyetleri planlamanın yapılması, uygulama ve alt yapılarının oluşturulması, grafik ve tasarımın oluşturulması ve içeriğinin geliştirilmesi şeklinde karşımıza çıkar.¹⁰⁵

2.5.1. İnternet Sitesinin Planlanması

Planlama şirketin kuruluş aşamasından önce yapacağı çalışmaları kapsar. Planlama aşamasında, fizibilite çalışmaları, sitenin işlevleri ve amaçları, istenen fonksiyonların elde edilebilme yollarının araştırılması, gerekli donanım ve web uygulamalarının belirlenmesi ve tedarikçi ve danışmanın seçilmesi şeklinde atılması, telif gizlilik ticari marka ve yasal yükümlülükler konusundaki hususların ortaya konması, başka web sitesi sahiplerinin siteleri nasıl oluşturduğu ve idare ettiğine yönelik değerlendirmeler gereken temel adımlardır.¹⁰⁶

2.5.2. Uygulama ve Alt Yapının Oluşturulması

Bu aşama kullanılacak yazılımların satın alınması, domain ismi alma kaydolma, sunucu edinilmesi, işletim sisteminin satın alınması kurulması, geliştirilmesi, test edilmesi ve sistem güvenliğinin sağlanması için yapılan işlemleri içerir.

Alan adı: İnternet üzerinde her makinenin kendine özgü bir IP adresi bulunmaktadır. IP adresleri, bir kısmı network numarası, diğer kısmı ise o network içerisinde yer alan makinenin numarası olarak yorumlanan 32 bitlik sayıdan ibarettirler. Bu adresler sayesinde bilgi, paketler durumunda bir makineden diğerine ulaşabilmektedir. Makinelerin bağlantıları sağlarken bu IP numaralarını kullanmaları son derece pratik olmasına karşın herhangi bir makinenin adreslerinin bu çeşit bir sayı ile temsil edilmesi insanların bu adresleri hatırlayabilmelerini ve gruplayabilmelerini zorlaştırmaktadır. Bu amaçla numerik IP adreslerine karşı düşen

¹⁰⁵Hayrettin Usul ve Ozan Özdemir, "Türkiye Standartlarına Göre İnternet Sitesi Maliyetlerinin Muhasebeleştirilmesi, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, 2007, C.12, Sayı.3, s.122.

¹⁰⁶Ali Alagöz, "Web Sitesi Maliyetlerinin Muhasebeleştirilmesi"Selcuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı.18, 2007, s.15.

ve hiyerarşik olarak düzenlenmiş bir isimlendirme sistemi geliştirilmiştir. Bu sisteme Domain Name Service (Alan isimlendirme Sistemi) denir¹⁰⁷

Alan adları sistemini daha basit ifadeyle, bugün cep telefonlarında kullanılan telefon defterlerinden yapılan aramalardaki metoda benzetebiliriz. Cep telefonunda kayıtlı bir telefon numarasını kaydederken bir isim yazarak kaydederiz. Telefon defterinden bir arama yapmak istediğimizde aramak istediğimiz ismin üzerine gelerek 'yes' tuşuna basarak aramayı yaparız. Gerçekte aranan rakamlardan oluşan bir telefon numarasıdır. Oysa ekran da örneğin "Mehmet aranıyor" şeklinde bir ibare görünür. Yapılan işlem alan adlarındakine benzer şekilde ismin temsil ettiği rakamlara yönlendirilmesidir. Alan adları sistemi de IP numaraları ile alan adları arasındaki yönlendirmeye dayalı bir sistemdir.¹⁰⁸

Sunucu: Temel olarak bilgiyi sunan makineye sunucu, bilgiyi isteyen makineye da istemci denir. Örneğin, web sitelerinin internette 24 saat yayım yapması için bu siteler büyük sunucularda host edilir ve internette araştırma yapan ziyaretçilerden istek geldiğinde talep edilen bilgiler istemci bilgisayara gönderilir.¹⁰⁹

İşletim Sistemi: İşletim sistemi; bilgisayar sistemini oluşturan donanım ve yazılım nitelikli kaynakları kullanıcılar arasında kolay, hızlı ve güvenli bir işletim hizmetine olanak verecek biçimde paylaştırırken bu kaynakların kullanım verimliliğini en üst düzeyde tutmayı amaçlayan bir yazılım sistemidir.¹¹⁰

Güvenlik: Güvenlik, internet üzerinden siteye erişmeye çalışan bilgisayar korsanlarını, virüsleri ve solucanları önleyen yazılım kodu parçası veya donanımdır.¹¹¹

¹⁰⁷https://www.nic.tr/content.tr/static_pages/files/press_17052005.pdf?PHPSESSID=116067869266249724503927 (10.01.2009)

¹⁰⁸Tamer Soysal, "İnternet Alan Adları Sistemi ve Tahkim Kuruluşlarının UDRP Kurallarına Göre Verdikleri Kararlara Eleştirel Bir Yaklaşım – 1" Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı: 21 Yıl: 2006/ 2, ss.485.

¹⁰⁹İlkay Yılmaz, Türkiye Bilişim Derneği İstanbul Şubesi Kobilişim Çalışma Grubu İnternet, Web, E-Ticaret ve Verimlilik s.10 http://member.e-jett.com/1805/documents/e-ticarette_basari.pdf (10.02.2009)

¹¹⁰http://eng.harran.edu.tr/~nbesli/OS/isl_sis.pdf, (10.02.2009)

¹¹¹Usul ve Özdemir, s.122.

2.5.3. Grafik ve Tasarımın Oluşturulması

Grafik tasarım bir mesajı iletmek için metnin ve görsellerin algılanabilir ve görülebilir bir ortamda organize edilmesidir.¹¹² Bunlar web sitesinin en önemli unsurlarıdır.

2.5.4. İçerik Geliştirme (İşletim) Aşaması Faaliyetleri

İnternet sitesi oluşturmanın son aşamasıdır. Bu aşamada web sitesinin içeriğinin toplanması, bilginin yazılı veya grafiksel olarak oluşturulması, hazırlıklar, yayınlanma ve güncellenme faaliyetleri gerçekleştirilir.

Web sitesi açan firmaların yaptığı harcamalar bunlarla sınırlı değildir. İşin özelliğine, firma önceliklerine ve teknolojik yeniliklere göre belirtilen harcamalar dışında harcalamalara da rastlanabilmektedir.

2.6. WEB SİTESİ MALİYETLERİNİN MUHASEBELEŞTİRİLMESİ

Bir firmanın kendi kullanımı için web sitesi geliştirmesi nedeniyle oluşan maliyetlerin muhasebeleştirilmesine yönelik açıklamalar aşağıda yer almaktadır.

2.6.1. İnternet Sitesi Planlama Maliyetleri

Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu'na (The International Accounting Standards Board, IASB) bağlı olarak oluşturulan Acil Konular Görev Grubu (Urgent Issued Tasks Force,UITF), muhasebe standartlarının gereklilikleri konusunda başarısız ya da çelişkili yorumların olduğu konularda/ olaylarda IASB'ye destek olmaktır. IASB'nin verilere bağlı olmaktansa ilkelere bağlı olma prensibi çerçevesinde çalışan UITF, bu gibi durumlara uyarlanabilecek muhasebe uygulamaları hakkında ortak bir görüş oluşturmaya çalışmaktadır.

Bu kurul tarafından 2001 yılında web sitesi geliştirme maliyetlerini konu alan bir çalışma yapılmıştır. Bu çalışmada sonucu internet sitesi kurma aşamasında olan bir şirketin, siteyle ilgili olarak yapmış olduğu araştırma ve planlama maliyetleri

¹¹²http://tr.wikipedia.org/wiki/Grafik_tasarım(11.02.2009)

gelecekteki ekonomik fayda sağlama potansiyeline sahip olmadıklarından, ortaya çıktığı anda dönem gideri olarak muhasebeleştirilmelidir. Araştırma giderleri, bilimsel ya da teknik açıdan değeri olan yeni bir bilgiye ulaşmak amacıyla yürütülen özgün ve planlı çalışmalar sırasında oluşan maliyetlerdir. Bu maliyetler aktifleştirilmeyip direk gider olarak yazılırlar.¹¹³

Öztürk'e göre de web yayınlama amacı ile yapılan harcamalarda dönemlik olduğu için gider olarak kabul edilerek kayıtlara alınması gerekir.¹¹⁴

Araştırmalarda belirsizliğin olması, gelecekte faydasının ölçülemediği olması ve yapılan harcamaların ne kadarının hangi dönemde fayda sağladığının ölçülmesinin zor olması gibi nedenlerle bu tür harcamaların gider olarak yazılması gerekmektedir.

Örnek 1: Akpınar A.Ş. Kendisine bir internet sitesi kurmak istemektedir. Bu nedenle yönetim bir fizibilite çalışması yapmış ve alternatifleri değerlendirmiştir. Bu işlemler sırasında şirket 15/01/2009 tarihinde 1.750 TL + KDV¹¹⁵ gidere katlanmıştır.

İnternet sitesi planlamasına ilişkin muhasebe kaydı:

-----15/01/2009-----	
770 Genel Yönetim Giderleri	1.750,00
770.03 Dışarıdan Sağlanan Fayda ve Hizmetler	
770.03.391 İnternet Sitesi Tasarım Hizmetleri	
191 İNDİRİLECEK KDV	315,00
191.01Mal ve Hizmet Alımlarına İlişkin KDV	
100 KASA	2.065,00
100.01 TL Kasası	

¹¹³ Alagöz, s.19.

¹¹⁴ Bünyamin Öztürk, Duran Varlıklarla İlgili Envanter ve Değerleme Maliye Ve Hukuk Yayınları Aralık, 2007, s.471.

¹¹⁵ Çalışmada KDV oranı % 18 olarak alınacaktır.

2.6.2. Uygulama Ve Altyapının Oluşturulması

İnternet sitesinin kurulmasında ikinci adım uygulama ve alt yapının oluşturulması aşamasıdır. Bu aşamada şirket çeşitli giderlerle karşılaşmaktadır. Bu giderlerin aşağıdaki gibi sınıflandırabiliriz.

2.6.2.1. Donanım (Hardware) Harcamaları

Vergi Usul Kanunu'na göre internet kullanımı, bağlantısı, güvenlik ve bazı servislerden yararlanmak maksadıyla yapılan donanım (hardware) harcamaları doğrudan gider yazılmayıp, söz konusu donanım ister Türkiye'den alınsın isterse ithal edilmiş olsun, maliyet bedelleri ile sabit kıymet olarak kayda alınır ve amortisman yoluyla gider yazılır (VUK Md. 269, 313).

Kaynak'a göre server, modem gibi internete bağlantı yönünden bulunması gereken fiziki unsurları yerine göre tamamlayıcı parça, yerine göre de eklenti saymak olanaklı olduğundan, bunların bir kısmının bağlı oldukları bilgisayar veya bilgi işlem sistemlerinden ayrı olarak envantere alınmaları da söz konusu olabilir.¹¹⁶

Sunucu: İnternet sitesi sahibi olmak isteyen bir şirket sunucuya sahip olmak zorundadır. şirket bu sunucuyu kiralayabileceği gibi satın alabilecektir. Eğer şirket yönetimi sunucuyu satın alma yolunu seçerse satın alınan bu sunucu şirket için maddi duran varlık olarak kabul edilecektir.

1 Sıra No'lu Muhasebe Sistemleri Uygulama Genel Tebliği'nde yer alan hesap açıklamalarına göre 255 numaralı demirbaşlar hesabı, işletme faaliyetlerinin yürütülmesinde kullanılan her türlü büro makine ve cihazları ile döşeme, masa, koltuk, dolap, mobilya gibi maddi varlıkların izlendiği hesaptır. Bu açıklamadan hareketle internete bağlanmak amacıyla yapılan donanım harcamalarını bu hesap altında izleyebiliriz.

¹¹⁶Harun Kaynak, Maddi ve Gayrimaddi Duran Varlıklarda Amortismanlar, Yaklaşım Yayınları, Mayıs, 2001, s.173.

Örnek 2: 13.01.2009 tarihinde Çınarbank'ın kredi kartı ile yapılan ticari mal alışını nedeniyle Günay Ltd. Şti.'ye 300 TL karşılığı puan verilmiştir. Şirket bu puanları faaliyetine ilişkin kullanmak üzere 16.01.2008 tarihinde %18 KDV hariç 2.000 TL karşılığında yeni bir bilgisayar alımında kullanmıştır.

Kazanılmış puanlar kayıtlara bir yandan "Gelir" olarak işlenirken; diğer yandan ise kullanılana kadar niteliğine uygun bir "Varlık" hesabında izlenmelidir.

Puanları, istediğimiz zaman alımlarımızın karşılığının ödenmesinde kullanabileceğimizi düşünürsek nakit niteliğini taşıdığını söyleyebiliriz. Bu nedenle Tek Düzen Hesap Planında 10 Hazır Değerler Grubu altında yer alan boş hesaplardan birinin açılarak kullanılması uygun olacaktır. (örn: 104,105,106,107)

Varlıklarda ayrı bir hesap açtığımız bu puanların, işletmenin faaliyeti ile ilgili yapılan harcamalar nedeniyle elde edildiği düşünüldüğünde 649 Diğer Olağan Gelir ve Karlar hesabını alacaklandırabiliriz.

Ancak şirkette kredi kartı sıklıkla kullanılmıyorsa 108 Diğer Çeşitli Dönen Varlıklar hesabı altında kullanılacak alt hesaplarda gösterilmesi de olanaklıdır.

Nadir olarak gerçekleşen bu kullanımdan kazanılan puanlar 679 Diğer Olağandışı Gelir ve Karlar hesabına kaydedilebilir.

Puanların kazanılmasının kaydı:

-----13/01/2009-----	
105 KAZANILAN BANKA PUANLARI	300,00
105.01 Birikmiş Banka Puanları	
105.01.002 ÇözümBank Kredi Kartı	
	649 Diğer Olağan Gelir ve Karlar
	300,00

Bilgisayarların satın alınması ile ilgili muhasebe kaydı¹¹⁷

-----16/01/2009-----

255 DEMİRBAŞLAR	2.000,00
255.10 Bilgisayarlar	
191 İNDİRİLECEK KDV	198,00
191.00 Amortismanına tabi İktisadi Kıymetlere İlişkin KDV	
100 KASA	1.898,00
100.01 T1 Kasası	
105 KAZANILAN BANKA PUANLARI	300,00
105.01 Birikmiş Banka Puanları 105.01.002 Çözümbank Kredi Kartı	

Normal Amortisman yöntemine göre amortisman hesaplanması ve kaydı

Yıllar	Amortisman Oranı (%)	Amortisman Tutarı (TL)
1	20	400
2	20	400
3	20	400
4	20	400
5	20	400
Toplam	100	2.000

Üçer aylık dönemler itibari ile geçici vergi amaçlı mali tablo düzenleyen bir ticaret işletmesi, amortisman ayırma işlemini de üçer aylık dönemler itibariyle yapmaktadır.

1. Dönemde yapılacak kayıt (Ocak-Mart)

-----31/03/2009-----

770 GENEL YÖNETİM GİDERLERİ	100
770.06 Amortisman Ve Tükenme Payları	
770.06.001 Demirbaşlar Amortismanları	
257 BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR	100
257.50 Demirbaşlar Amortismanı	

¹¹⁷Endirekt Yöntem

-----31/12/2009-----
632 GENEL YÖNETİM GİDERLERİ 400

771 GENEL YÖNETİM GİDERLERİ 400
YANSITMA

-----31/12/2009-----

771 GENEL YÖNETİM GİDERLERİ 400
YANSITMA

770 GENEL YÖNETİM GİDERLERİ 400

-----31/12/2009-----

690 DÖNEM KAR ZARARI 400

632 GENEL YÖNETİM GİDERLERİ 400

Azalan bakiyeler Yöntemine göre amortisman hesaplanması

<u>Yıllar</u>	<u>Amortisman Oranı (TL)</u>	<u>Amortisman Oranı (%)</u>	<u>Amortisman Tutarı (TL)</u>
1	2.000	40	800
2	1.200	40	480
3	720	40	288
4	432	40	172,8
5	259.2	-	259,2
Toplam		100	2.000

Örnek 3: Aylık mali tablo düzenleyen Şimşek A.Ş., E-Ticaret yapabilmek için www.istescil.com adresinden hosting hizmeti almaya karar vermiştir. Söz konusu hizmete ilişkin tutar yıllık 1.020 TL+KDV'dir. 01/08/2009 tarihinde peşin olarak ödenmiştir.

Yapılan harcamanın bir bölümü Eylül 2009 - Aralık 2009 dönemine ait; geri kalan kısmı da Ocak 2010 - Ağustos 2010, diğer bir deyişle gelecek döneme aittir.

Muhasebenin dönemsellik ilkesi gereği 2009 ve 2010 dönemine ait giderler ayrı ayrı hesaplanarak uygun hesaplarda gösterilmelidir. Bu işleme ilişkin hesaplama aşağıdaki gibi olacaktır:

1 Ay başına düşen gider	$1.020 \text{ TL} \div 12 \text{ Ay} = 85,00- \text{ TL}$
Eylül 2009 - Aralık 2009	$85,00- \text{ TL} \times 4 \text{ Ay} = 340,00- \text{ TL}$
Ocak 2010 - Ağustos 2010	$85,00- \text{ TL} \times 8 \text{ Ay} = 680,00- \text{ TL}$

Yapılan hesaplardan da anlaşılacağı gibi, 2009 dönemine ait 4 aylık (Eylül - Aralık) 340,00- TL tutarındaki gider, içinde bulunulan yıla aittir; bu giderlerin 180 GELECEK AYLARA AİT GİDERLER hesabı altında muhasebeleştirilmesi gerekmektedir. İçinde bulunulan yıla ait dönemler geldikçe ilgili maliyet hesaplarına aktarım yapılır. 2010 yılına ait olan 680,00- YTL tutarındaki giderler, bir hesap dönemini aşan giderler olduğu için duran varlıklar grubu altında yer alan 280 GELECEK YILLARA AİT GİDERLER hesabı altında muhasebeleştirilir.

-----01/08/2009-----

180 GELECEK AYLARA AİT GİDERLER	340,00	
180.01 Abonelik ve Aidat Giderleri (Eylül 2009 - Aralık 2009)		
280 GELECEK YILLARA AİT GİDERLER	680,00	
280.01 Abonelik ve Aidat Giderleri (Ocak 2010 - Ağustos 2010)		
191 İNDİRİLECEK KDV	183,60	
191.01 Mal ve Hizmet Alımlarına ilişkin KDV		
	100 KASA	1.203,60
	100.01 TL Kasası	

Eylül ayı sonunda, ilgili aya ait hosting gideri 760 PAZARLAMA SATIŞ VE DAĞITIM GİDERLERİ hesabına aktarılacaktır.

Eylül ayı sonunda gerçekleşen giderin ilgili maliyet hesaplarına aktarılması kaydı:

-----31/08/2009-----

760 PAZARLAMA SATIŞ VE

DAĞITIM GİDERLERİ 85,00

760.01 Dışarıdan Sağlanan Fayda ve Hizmetler

760.01.01 Hosting Giderleri

180 GELECEK AYLARA

AİT GİDERLER 85,00

180.01 Abonelik ve Aidat Giderleri (Eylül 2009)

Bu kayıt aralık ayı sonuna kadar her ay sonunda tekrarlanır ve dönem sonu işlemleri yapılırken izleyen yılın hosting giderleri kısa vadeli nitelik kazandığından bu giderler ilgili hesaba alınır.

-----31/12/2009-----

180 GELECEK AYLARA AİT GİDERLER 680,00

180.01 Abonelik ve Aidat Giderleri

(Ocak 2010 - Ağustos 2010)

280 GELECEK YILLARA AİT GİDERLER 680,00

280.01 Abonelik ve Aidat Giderleri

(Ocak 2010 - Ağustos 2010)

Hosting hizmetinden süre dolmadan işletmenin faaliyetlerine devam etmek istememesi nedeniyle yararlanılmaması durumunda geri alınamayan peşin ödenmiş hosting gideri olağandışı gider ve zararlar hesabına aktarılır.

-----31/05/2010-----

689 DİĞER OLAĞANDIŞI GİDER VE ZARARLAR 255,00

180 GELECEK AYLARA AİT GİDERLER 255,00

180.01 Abonelik ve Aidat Giderleri

(Haziran 2010 - Ağustos 2010)

----- / -----

Alan adı: Alan adının kaydettirilmesi için kuruluşlar internet servis ve içerik sağlayıcılar, bilgisayar ağ hizmeti sunan kuruluşlar kanalıyla yapabilir.

Başvuru yapılan yıl için kayıt ücreti dışında ayrıca bir hizmet ödenmemektedir. İzleyen yıllar için ise yıllık ücret ayrıca faturalandırılmaktadır.

Web sitesi kuran şirketler tarafından fatura edilen bu ücretleri dönemsellik ilkesi de göz önünde bulundurmamak suretiyle gider yazacaklardır. Her ne kadar kayıt ile bir hakka sahip olunduğu ve bu hakkın devredilebilir bir hak olduğu iddia edilebilirse de alan adı ücretleri yıllık fatura edildiği için yapılan ödemeleri gayri maddi hak olarak kayda alıp bunu amortisman yoluyla itfa etmek söz konusu değildir. Hak olarak nitelendirilebilse bile yıllık tutarı belli olduğu için amortisman uygulanmasına gerek yoktur. Zira amortisman uygulaması gider yazılacak yıllık belli tutar olmadığı için yıllık tutarı belirlemek amacıyla yapılır.

Uluslararası alan adı (yani.com, .net, .org gibi) tescilini ise interNIC'e kayıtlı Amerikalı kuruluşlar yapmaktadır. Uluslararası tescil için de İnternet Servis Sağlayıcı (ISP) şirketler kanalıyla müracaat edilebilir. Yapılan ödemeler yukarıda açıklandığı üzere, dönemsellik prensibi de göz önünde bulundurularak (yani gelecek yılı ilgilendiren kısmı "peşin ödenen giderler" hesabına aktarılmak suretiyle ilgili olduğu yıla mal edilerek) gider yazılır. Yurt dışına bu maksatla yapılan ödemeler, Öğredik'e göre ticari nitelik arz ettiğinden, üzerinden KVK'nun 24. maddesi gereğince stopaj yapılmaz. Ancak yurt dışından ithal edilen bu hizmet üzerinden, sorumlu sıfatıyla KDV hesaplanarak 2 no.lu KDV beyannamesi ile beyan edilmelidir.

118

Kaynak'a göre maddi yapıları olmasa dahi bir hakka sahip olunması, bir yıldan uzun süre kullanılacak nitelikte bulunmaları, kullanım haklarının karşılığında bir bedelin ödenmesi, devredilebilmelerinin olanaklı olması gibi nedenlerle "gayrimaddi hak" kapsamında amortisman tabi duran varlık olarak ele alınmaları gerekir. Ancak kullanım hakkının bir yıllık zaman süresince bir nevi kiralandıkları düşünüldüğünde, bu varlıklara ödenen yıllık bedellerin bir maliyet gibi değil kira ödemesi gibi

¹¹⁸Güray Öğredik, Maddi Olmayan Duran Varlık Kavramı Açısından Web Sitesi İlke İlgili Harcamalar ve Taslak Halindeki Yeni Türk Ticaret Kanunu" Vergi Dünyası Dergisi, Sayı:290, 2005, s.148.

düşünülmeleri gerekir. Kira giderleri kapsamında doğrudan dönem giderleri içerisinde değerlendirilecek bu giderlere “ dönemsellik ilkesi” gereklerinin yerine getirilmesinin gerekeceği açıktır. Bununla birlikte, özellikle büyük holdinglerin kendi adlarına daha önce başkaları tarafından tescil ettirilen alan adlarının büyük tutarlarda ödemeler yapmak suretiyle satın aldıkları düşünüldüğünde, tescil ve yıllık kira ödemelerini aşan ödemelerin kayıtlara nasıl aktarılması gerektiği açıklamaya muhtaç bir konu oluşturur.

Yakın zamanlarda ülkemizde hemen herkes tarafından bilinen büyük şirketlerin daha önceleri başkaları tarafından kendi adlarını kullanmak suretiyle tescil ettirilen alan adlarını çok yüksek bedeller ödemek suretiyle satın aldıkları düşünülürse, yapılacak ödemelerin kayıt veya yıllık kira ödemelerini aşan kısmının alan adı şeklindeki gayrimaddi hakkın maliyet bedelini oluşturması gerekir. İfade edildiği üzere kayıt veya yıllık aidat şeklindeki ödemelerin esas olarak kira ödemesi kapsamında düşünülmeleri gerektiğinden bu kısma isabet eden giderlerin maliyet bedeli içerisine dahil edilmemesi gerekir. Bunun haricinde yapılan ödemelerin yıllık üyelik aidatını aşan kısımlarının oluşturulan alan adlarının maliyet bedeli içerisinde düşünülmesi gerektiğinden bu kısım için bilinen şekilde amortisman ayrılabilmesi açıktır.¹¹⁹

Diğer bir görüşe göre de alan adının unvan olarak değerlendirilebileceği kira süresi 1 yıldan daha, fazla süreyle (Örneğin 5 yıllığına kiralanmışsa) gerçekleştirilmişse, bu takdirde alan adı aktifleştirilecek ve bu bağlamda maddi olmayan duran varlık olarak kabul edilecektir¹²⁰

Eğer alan adı seçilirken işletme tarafından avukatlık ücreti, marka oluşturma giderleri, danışma ücreti marka ya da alan adının hak sahipliğiyle ilgili yasal savunma ücretleri vb. maliyetler oluşursa bunlar 01/01/2009 tarihinden itibaren 670 TL'nin üzerinde ise aktifleştirilir, aksi halde doğrudan gider yazılabilir.

Aktifleştirilen alan adlarının amortismanı VUK'un 333 seri Nolu Genel Tebliğinde yer alan gayrimaddi iktisadi kıymetler % 6.66 oranında faydalı ömürleri dikkate

¹¹⁹Kaynak, ss.174-175.

¹²⁰Usul ve Özdemir, s.125.

alınarak normal amortismanına ya da normal amortismanın 2 katını geçmemek üzere azalan bakiyeler usulüyle amortismanına tabi tutulur.

Örnek 4: Akkuşlu A.Ş. gelişen rekabet koşullarına uyum sağlayabilmek amacıyla elektronik ticaret yapmak istemiştir. Bu nedenle 03.01.2009 tarihinde <http://www.nic.tr>'ye başvurarak yıllık 25.- TL karşılığında 1 sene için kendisine bir alan adı tescil ettirmiştir. Bedeli kasadan ödenmiştir.

-----03/01/2009-----

760 PAZARLAMA SATIŞ	
DAĞITIM GİDERLERİ	25,00
760.03 Dışarıdan Sağlanan Fayda ve Hizmetler	
760.03.340 Web Sitesi İle ilgili Alınan Hizmetler	
100 KASA	25,00
100.01 TL Kasası	

Örnek 5: Kürekçi A.Ş. 18.01.2009 tarihinde E-ticaret işlemlerini gerçekleştirebileceği web sitesi için alan adı almaya karar vermiştir. Turan İnternet Hizmetleri Ltd. Şti adında bir firma ile uygun bir alan adı bulunması konusunda danışmanlık hizmeti karşılığında 1.000 YTL + KDV ödeme yapmıştır.

Alan Adı alış giderlerinin aktifleştirilmesi

-----18/01/2009-----

260 HAKLAR	1.000
260. 90 Web Sitesi Alan Adı	
191 İNDİRİLECEK KDV	180
191.10 Mal ve Hizmet Alımları KDV	
100 KASA	1.180
100.01 TL Kasası	

Edinilen haklar, maliyet bedelleri ile kayıt edilir. Yararlanma süreleri belli ise o süre içerisinde, belli değil ise 15 yıl içerisinde eşit taksitlerle amortismanına tabi tutularak yok edilir. Firma da söz konusu haklara ilişkin yararlanma süresine bir sınırlama getiremediği için Vergi Usul Kanunu'nda belirtilen 15 yıllık süreyi

esas olarak amortisman ayırma işlemlerini gerçekleştirecektir. Firma, 7/A Maliyet Hesap Seçeneğini kullanmaktadır.

Alan adının kullanımının kısmen veya tamamen korunamadığı durumlarda Mükellefin müracaatı ile kalan kısım tamamen gider yazılarak itfa edilebilir. (VUK. 317)

Normal Amortisman yöntemine göre amortisman hesaplanması ve kaydı

Yıllık Amortisman Gideri $1.000 / 15 \text{ yıl} = 66,66$

1. yılın itfası

-----31/12/2009-----		
770 GENEL YÖNETİM GİDERLERİ	66,66	
		268 BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR 66,66

Bu kayıt diğer yıllar için aynı şekilde tekrarlanır ve 15. yılın sonunda amortismanı tamamlanan bu haktan tamamen yararlanılmış olunur ve aşağıdaki kayıtla bu hak bilançodan çıkarılır.

-----31/12/2023-----		
268 BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR	66,66	
	260 HAKLAR	1.000
	260. 90 Web Sitesi Alan Adı	

Aylık veya 3'er aylık ara dönemler için mali tablo düzenleyen işletmelerde yıllık itfa payı giderleri; aylık veya 3'er aylık taksitler olarak hesaplanarak muhasebeleştirilir., bu tutarlar yıl sonunda kontrol edilerek kesinleşir.

2.6.2.2. İnternet Bağlantı Harcamaları

İnternete çeşitli şekillerde bağlanılabılır. İnternet bağlantılarının en basiti ve ekonomik olanı Dial-Up (aramalı) bağlantı şeklidir. Bu bağlantı şekli, daha ziyade bireysel gereksinimlere çözüm sunar. Bu şekilde bağlantı yönteminin seçildiği

durumlarda karşı karşıya kalınan modem, telefon bağlantıları gibi donanımların giderlerinin amortismanına konu edilecekleri kesindir. Ancak internet servis sağlayıcıları tarafından gerçekleştirilen belirli bir dönem sonuna kadarki abonelik işlemleri için yapılan ödemelerin kira giderlerinden bir farkı yoktur. Doğrudan gider olarak dikkate alınabilecek bu giderlere de dönemsellik ilkesinin gereklerinin göz önünde bulundurulması gerekeceği açıktır.¹²¹

Bunun dışında kalan internet bağlantıları kurumsal gereksinimler için kullanılır. Çünkü kurumların internet erişimi gereksinimleri, dial-up (aramalı) bağlantıyla yeteri kadar karşılanamamaktadır. Bunların içinde en yaygın olanı, kiralık hat (leased line) ile bağlantıdır. Kira ödemeleri yine belirli bir dönem için ilgili gerçek veya tüzel kişiye tahsis edilmesi karşılığında yapıldığından yukarıdaki servis sağlayıcılardan elde edilen hizmetlerle ilgili açıklamalarla aynı olduğundan yapılan harcamalar dönemsellik ilkesi göz önünde bulundurulmak suretiyle doğrudan gider yazılmalıdır.

Örnek 6: Şirket internet bağlantısının sağlanması amacıyla bir servis sağlayıcıdan internet hizmeti için anlaşmıştır. Abone gideri olan %18 KDV dahil 49 YTL nakit olarak ödenmiştir. Abone ücreti sonraki her ay için 49 TL'dir. Şirket 29.05.2009 tarihinde ödemiştir. Firma, adı geçen abonelik giderinin %10'sini yönetim gideri, geri kalan %80'inini pazarlama ve satış gideri olarak paylaşmaktadır.

¹²¹Kaynak, s.175.

ADSL abonelik bedelinin ödenmesi

-----29/05/2009-----

760 PAZARLARMA SATIŞ

DAĞITIM GİDERLERİ 32,5

760.03 Dışarıdan Sağlanan Fayda ve Hizmetler

770 GENEL YÖNETİM GİDERLERİ 3,61

770.03 Dışarıdan Sağlanan Fayda ve Hizmetler

191 İNDİRİLECEK KDV 5,42

689 DİĞER OLAĞANDIŞI GİDER VE

ZARARLAR HESABI 7,47

689.01 Olağandışı Giderler

689.01.001 Kanunen Kabul Edilmeyen Giderler

100 KASA

49,00

100.01 TL Kasası

-----29/05/2009-----

900 NAZIM HESAPLAR 7,47

Kanunen Kabul Edilmeyen Giderler

901 NAZIM HESAPLAR

7,47

Kanunen Kabul Edilmeyen Giderlerden Alacaklılar

2.6.2.3. Güvenlik ve Diğer Yazılım Giderleri

İnternet bağlantıları, bir taraftan kullanıcıları dünyaya açarken diğer taraftan internet üzerinden gelebilecek saldırılara, dolayısıyla maddi ve manevi zararlara açıktır. Bu risk özellikle kurumlar açısından önem taşımaktadır. Bu nedenle, internette güvenlik için donanım ve yazılım (software) alanında bazı harcamaların yapılmasına gerek duyulmaktadır. Donanım harcamalarının genel esaslara göre amortisman yoluyla giderleştirilmesi gerektiği ve bunların yeniden değerlendirilme kapsamında olduğu konusunda tereddüt yoktur. Ancak yazılım harcamalarının tabi tutulacağı işlem konusu tartışmalıdır ve farklı görüşler söz konusudur. Bu tartışma

güvenlik yazılımları ile sınırlı değildir, genel anlamda bütün bilgisayar yazılımlarına ilişkindir.¹²²

Bilgisayar yazılımları bilgisayar donanımlarının öncelikle işletilmesini daha sonra belli bir fonksiyonu yerine getirmesini sağlamak amacıyla oluşturulan ve bir programdan veya programlar bütününde oluşan fikir eseri olarak tanımlanmaktadır.¹²³

Yazılımların bilgisayarlar yönünde taşıdıkları önem, bilgisayar donanımının belirlenen amaca göre çalışabilmesi için “ olmazsa olmaz koşul” olmalarıdır. Yazılımların bu fonksiyonları yerine getirebilmeleri için bilgisayara yüklenmeleri gerekmektedir. Bu nedenle, her donanımın yazı yazmak, tablo oluşturmak gibi genel amaçlarda dahi olsa kullanılabilmeye hazır duruma gelmeleri için geliştirilmiş yazılımlara (işletim sistemlerine) sahip olması gerekir. Bilgisayarların muhasebe , mühendislik, bilimsel araştırma ve geliştirme gibi özel amaçlarda kullanılacak olmaları durumunda bu amaçlara uygun özel yazılımların da kullanılmaları zorunludur. Yapılan bu açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, bilgisayar yazılımları işletim sistemleri ve uygulama programları olarak iki gruba ayrılmaktadır.

2.6.2.3.1. İşletim Sistemleri

Bilgisayarların kullanıma hazır duruma gelmeleri ve bazı fonksiyonları yerine getirebilmeleri için zorunlu olan programlar bütünüdür. İşletim sistemleri son derece karmaşık yazılım türleri olup bu yazılımlar ancak geniş teknolojik bilgiye sahip büyük işletmeler tarafından üretilmektedirler. İşletim sistemleri makineyi satan işletmelerce veya diğer işletmeler tarafından yüklenebilmektedirler. Öte yandan bir bilgisayara daha önceleri yüklenmiş ve bir süre kullanılmış işletim sistemleri silinip yerlerine farklı nitelikte veya daha gelişmiş bir modelde işletim sistemleri de yüklenebilir. İşletim sistemlerinin yüklenmesiyle bilgisayarlar hayatiyet kazanacak olsalar da, bilgisayarların özel fonksiyonları gerçekleştirebilmeleri için uygulama programlarının da yüklenmeleri gerekecektir.

¹²²Öğredik, s.149.

¹²³Harun Kaynak ve Murat Ürkmez “ Bilgisayar Yazılım Bedellerinin Gider Niteliği ve Yatırım İndirimi Kapsamında Değerlendirilmesi” Vergi Dünyası Dergisi, Sayı:213, Mayıs ,1999, s.85-92.

2.6.2.3.2. Uygulama Programları

Çalışma hayatındaki uygulamalara yönelik olarak hazırlanan, programcılar tarafından derlenip geliştirilen yazılımlardır¹²⁴

Bu yapıları içerisinde işletim sistemlerinin bilgisayar donanımları yönünden asli unsur sayılmalarının gerekmesi nedeniyle donanım maliyetlerinden ayrı düşünülmemesi gerekir. Nitekim donanımların işletim sistemlerinden bağımsız sayılmayacak niteliğe sahip olmaları nedeniyle donanımlar genellikle işletim sistemi yüklenmiş olarak piyasada kullanıma sunulmaktadırlar. Bu açıdan işletim sistemlerine ilişkin maliyet unsuru olarak değerlendirilebilecek giderlerin yerini Vergi Usul Kanunu'nun 272. maddesinde düzenlenen gayrimenkullerde maliyet bedelini arttıracak giderler kapsamında dahil düşünülmesinin kanun 262. maddesinde verilen maliyet bedeli tanımında bul. Bir başka deyişle İşletim sistemlerine ilişkin yüklenen giderlerin donanım maliyetleri dışında bağımsız bir yerinin bulunduğunu düşünmek doğru değildir. En azından makinelere yüklenen ilk işletim sistemlerinde gösterilmesi gereken yaklaşım bu olmalıdır.

Öte yandan makineyi bir işletim sistemiyle belirli bir süre kullandıktan sonra yerine daha fonksiyonel veya değişik fonksiyonlu bir işletim sisteminin yüklenmesi durumunda katlanılan giderlerin kanunun 272. maddesi kapsamında makinenin fonksiyonunu arttıran giderler kapsamında ele alınması gereklidir. Vergi idaresinin yaklaşımı da bu paraleldedir.

¹²⁴<http://akademi.tbv.org.tr/library/topic.aspx?id=897&page=4> (15.03.2009)

Uygulama programları,işletim sisteminde olduğu gibi bilgisayar makinesinin bilgisayar fonksiyonunu yerine getirmesi için ön koşul niteliğinde değildir. İşletim sistemleri bilgisayar makinesini çalıştıran ana bilgisayar özelliğini kazandıran nitelikte olup bunların bedelleri makinenin maliyetinin kapsamında yer almaktadır.

Bir başka deyişle işletim sistemi olmadan bilgisayar makinesi hiçbir şey ifade etmemektedir. Buna karşılık uygulama programları , normal olarak kullanılabilen bilgisayarlarda kullanılmak üzere özel amaçlara yönelik özel sipariş üzerine hazırlanan ya da önceden hazırlanmış paket program niteliğindeki bilgisayar yazılımlarıdır. Özel sipariş üzerine hazırlanarak sipariş verene devredilen uygulama programlarında programa ait tüm mülkiyet hakları sipariş verene ait olmaktadır. Disketi ile birlikte satılan paket uygulama programlarında ise her ne kadar disket satılmakta ise de gerçek anlamda programın mülkiyet hakkının satışından söz edilemez. Zira burada kullanıcıya programın bir kopyasından yararlanma hakkı, kısmen de bazı değişiklikler yaparak geliştirebilme hakkı verilmektedir. Gayrimaddi hak niteliğinde olan uygulama programlarını, gayrimenkuller gibi değerlendirilerek aktifleştirilmesi ve VUK'nun 315. ve 316' ncı maddelerindeki hükümler uyarınca da amortisman tabi tutulması gerekmektedir

Uygulama programları bilgisayarın kullanımına bağlı olarak çeşitli fonksiyonları yapabilecek programlar olup, bilgisayarları kullanabilmek için bu programlar zorunlu değildir. Bu programlar edinilme yollarına göre farklılıklar göstermektedir. Bilgisayar firmalarına özel sipariş üzerine yaptırılan uygulama programlarının tüm mülkiyet hakkı kullanıcıya geçmekte ve bu programlar için ödenen bedeller sonucunda gayrimaddi bir hak elde edilmektedir. Dolayısıyla bu programlara ödenen bedellerin amortisman yoluyla itfa edilmesi gerekmektedir.

Bazı bilgisayar firmaları belirli bir kitleye yönelik olarak uygulama programı hazırlayabilirler. Bu programlar belirli bir süreyle, ilgili firmalara kiralanabilir. Bu durumda belirtilen programlar için yapılan ödemeler kira geliri niteliğine olup, direkt gider yazılabilecektir. Ancak burada peşin ödenen giderler açısından dönemsellik ilkesinin dikkate alınmasının gerektiği de unutulmamalıdır.

Bir görüşe göre,

- Yazılımlar için yapılan harcamalar karşılığında maddi bir değer iktisap edilmemesi,

- Yazılımların bir yıldan fazla bir süre kullanılma olanağının bulunması,

-Yazılımların kullanım hakkı karşılığında lisans ücreti ödenmesi ve lisanssız kullanımının yasak olması,

- Yazılımların bir kısmının devredilebilir nitelikte olması

nedenleriyle bunların maddi olmayan duran varlık (hak) olarak aktifleştirilmesi ve amortisman yoluyla giderleştirilmesi gerekir.

Diğer görüş sahipleri ise, yazılımların hak olabilmesi için bu hakkın satın alınmak veya bünyede üretilmek suretiyle iktisap edilmesi ve iktisap eden adına tescil edilmesi gerektiğini, oysa lisans ücreti karşılığında kendisi değil ancak kullanım hakkı alınan yazılımların bu anlamda bir hak olmadığı, dolayısıyla karşılığında maddi bir değer iktisap edilmeyen bu nitelikteki yazılımların doğrudan gider yazılması gerektiğini iddia etmektedirler.

Bir diğer görüş ise, sistem yazılımlarının (işletim sistemlerinin) donanımın maliyetine atılmasını, uygulama yazılımlarında ise mükellefe doğrudan gider yazmak veya taazzuv gideri saymak konusunda tercih hakkı tanınmasını savunmaktadır.

Örnek 7: İnternet sitesinin oluşturulmasında gerekli olan işletim sistemi bir bilgisayara yüklenmiş olarak 03/04/2009 tarihinde 2.000 YTL bedelle satın alınmıştır.

-----03/04/2009-----

255 DEMİRBAŞLAR	2.000	
255.01 Bilgisayarlar		
191 İNDİRİLECEK KDV	360,00	
191.10 Mal ve Hizmet Alımları KDV		
102 BANKALAR		2.360
102.00 Vadesiz TL Mevduat		
120.00.001 Aydın Bank Alsancak Şubesi		

Örnek 8: Şirket 03.01.2009 tarihinde işletim sistemi ve e-ticaret faaliyetlerine yönelik olmak üzere virüs yazılımı almıştır. İşletim sistemi ve virüs yazılımının her biri %18 KDV hariç 750.- YTL olmak üzere şirket ortağı tutarı kredi kartında bulunan hediye puanlarla ödemiştir.

-----03/01/2009-----

267 DİĞER MADDİ OLMAYAN DURAN VARLIKLAR	750,00	
267.00 Bilgisayar Paket Programları		
267.00.001 İşletim Sistemi		
267 DİĞER MADDİ OLMAYAN DURAN VARLIKLAR	750,00	
267.00 Bilgisayar Paket Programları		
267.01.001 Güvenlik Yazılımı		
191 İNDİRİLECEK KDV	270,00	
191.10 Mal ve Hizmet Alımları KDV		
331 ORTAKLARA BORÇLA		1.770,00
331.91 Ortaklara Senetsiz Diğer Borçlar		

Aktifleştirilmesi gereken bilgisayar yazılımları 333 Seri No'lu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği'ne göre faydalı ömürleri dikkate alınarak 3 yılda normal amortisman yoluyla Ya da % 50 yi geçmemek üzere azalan bakiyeler yoluyla amorti edilirler.

Bilgisayar yazılımları teknolojik ürünler olduğundan, ürünün fonksiyonunu da ifa edebilen daha ileri alternatiflerin piyasaya çıkması doğaldır Bu durumda aktifleştirilen yazılımın faydalı ömrü gelecekte kullanılabilirliği gibi hususlar yeniden gözden geçirilmelidir.

Vergi Usul Kanununda bu hususlar madde 317 deki “fevkalade amortisman “ ile işlerlik kazanmaktadır. Anılan maddeye dayanılarak faydalı ömrünün sonuna gelmiş yazılımlar için İdareden yeni bir amortisman oranı talep edilebilir.¹²⁵

Normal Amortisman yöntemine göre amortisman hesaplanması ve kaydı

Yıllar	Amortisman Oranı (%)	Amortisman Tutarı (TL)
1	33,33	250
2	33,33	250
3	33,33	250
Toplam	100	750

-----31/12/2009-----

770 GENEL YÖNETİM GİDERLERİ	500
770.02 Amortismanlar ve Tükenme Payları	
770.02.01 İşletim Sistemleri	250
770.02.02 Güvenlik Programları	250

268 BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR 500

268.01 İşletim Sistemleri	250
268.02 Güvenlik Programları	250

2.6.3. Grafik ve Tasarımın Oluşturulması

Bu aşama , web sayfalarının görünümü için yapılan tasarımları içermektedir. Grafik geliştirme aşamasında yapılan harcamalar genellikle aktifleştirilir ve amortisman yoluyla gider yazılırlar.¹²⁶

Örnekler: Web sitesi için başlangıç grafiklerini oluşturmak. Grafikler sayfa mizanpajları ya da tasarımlarını (Bu grafik kullanıcı arabirimleridir), renk, desen ve bütün “bak-anla” ve web sitesinin kullanılabilirlik hususlarını içerir. Grafikleri oluşturma, yazılımın doğrudan Ya da grafik yazılım araçları yoluyla programlamasını(kodlama) içerebilir. Programlamanın maliyet toplamının büyüklüğü onunu ayrıntılı grafiksel çalışmalarına bağlıdır.

¹²⁵Akbulut, s.109.

¹²⁶Akbulut, s.120.

Örnek 9: Kara A.Ş. web sitesi tasarımı için A.Ş. ile 03.04.2009 tarihinde anlaşmıştır. Tasarım ücreti olan 1.000 YTL nakden ödenmiştir. Şirket web sitesi tasarımını 1 ay içinde bitirmeyi taahhüt etmiştir.

Yukarıda yapılan açıklamalardan yola çıkarak web siteleri 26 no'lu maddi olmayan duran varlık olarak değerlendirilebilir. Bu grupta bulunan 265 ve 266 nolu boş hesaplar ya da 267 no'lu diğer maddi olmayan duran varlıklar hesabı altında web sitelerini aktifleştirebilir.

-----03/04/2009-----		
265 WEB SİTESİ GİDERLERİ		
266 WEB SİTESİ GİDERLERİ	1.000,00	
267 DİĞER MADDİ OLMAYAN DURAN VARLIKLAR		
265.01.Web Sitesi 1.000		
191 İNDİRİLECEK KDV	180,00	
191.10 Mal ve Hizmet Alımları KDV		
	102 BANKALAR	1.800,00
----- / -----		

2.6.4. İçerik Geliştirme (İşletim) Aşaması Faaliyetleri

İçerik geliştirme safhasında oluşan bir harcama, içerik bir işletmenin ürünlerinin ve servislerinin(örnek: ürünlerin dijital fotoğrafları) reklamı ve promosyonu için geliştirildiyse, oluştuklarında gider olarak kaydedilmelidir. Örnek; bir işletmenin ürünlerinin dijital fotoğraflarını çeken profesyonel bir hizmet için yapılan harcamaların muhasebeleştirilmesinde harcamalar dijital fotoğraflar web sitesinde gösterildiği zaman değil süreç içerisinde profesyonel hizmet alındığı zaman gider olarak kaydedilmelidir.

İçerik geliştirme çabalarına yönelik faaliyetleri aşağıdaki gibi örneklebiliriz:

a- Web sitesine başlangıç içeriklerini koymak: İçerik web sitesi üzerinde, yazı ya da grafiksel bilgileri ihtiva eder. İçerik hakkında bilgiler, siparişle sunulan

ürünlerin bilgileri ve kullanıcı aboneliğine yönelik bilgilerden oluşabilir. Ayrıca içerik veri tabanının dönüştürülmesinden de kaynaklanabilir. Yine içerik doğrudan web sayfası üzerinde de programlanabilir. Bütün bu gibi maliyetler genellikle oluştuğunda gider yazılırlar.

b- İçerik oluşturmak ya da veri tabanlarını yerleştirmek: Web site geliştirme aşamaları tamamlandıktan sonra işletim aşamasına geçilir. Yapılan tüm işlemler bu aşamada kontrol edilir. İşletim aşamasında yapılan harcamalar oluştuğunda gider yazılırlar.

Bu harcamalara aşağıdaki örnekleri verebilir:

- a- Site grafiklerinin güncellenmesi
- b- Yeni linkler yapmak
- c- İnternet arama motorlarında gözükme üzere web site kaydı
- d- Yedeklemelerin yapmak.

Sonuç olarak işletim aşamasında web sitelerin güncelliğini sağlamak amacıyla devamlı olarak yenilenmesi, sayfa adetlerin çoğaltılması v.b. için yapılan giderlerin esas itibarıyla faydası birden fazla yılı ilgilendirmeyen normal bakım ve güncelleme gideri niteliğinde olduğu için bu giderlerin sonuç hesaplarına doğrudan zarar olarak aktarılması gerekmektedir.¹²⁷

Örnek 10: Şirket ürünleri çeşitlendirmek, yeniliklere uyum sağlayabilmek amacıyla web sitesinin güncellenmesine karar vermiş. Bunun için tarihinde Yavuz A.Ş. ile anlaşma yapmış 03/06/2009 tarihinde 1.000 TL güncelleme masrafını banka hesabından ödemiştir.

¹²⁷Karataş ve Yılmazsoy, s.182.

-----03/06/2009-----

760 PAZARLAMA SATIŞ DAĞITIM GİDERLERİ	1.000,00	
191 İNDİRİLECEK KDV 191.10 Mal ve Hizmet Alımları KDV	180,00	
		102 BANKALAR
		1.180,00

2.7.ELEKTRONİK TİCARET FAALİYETLERİNİN MUHASEBELEŞTİRİLMESİ

Aşağıda internet sitesinin kurulumundan sonra gerçekleşen faaliyetlerinin muhasebeleştirilmesine ait çeşitli örnekler verilmiştir.

Örnek 1:Kume.com.tr sitesi 01.02.2008 tarihinde faaliyete geçmiş ve 10 gün sonra ilk satışı gerçekleşmiştir. Satış tutarı KDV hariç 200 TL'dir. Satılan malın maliyeti 150 TL'dir. Satışı gerçekleşen malın teslimi ile ilgili olarak 10 YTL olan kargo ücreti şirket tarafından ödenmiştir. Bu tutarın 5.90 TL'lik kısmı müşteriden tahsil edilmiştir.

-----01/02/2009-----

108 DİĞER HAZIR DEĞERLER		
104 KREDİ KARTI SLİPLERİ		
123 KREDİ KARTLARINDAN ALACAKLAR ¹²⁸		241,9
127 DİĞER TİCARİ ALACAKLAR ¹²⁹		
760 PAZARLAMA SATIŞ DAĞITIM GİDERLERİ	10,00	
191 İNDİRİLECEK KDV 191.10 Mal ve Hizmet Alımları KDV	1.80	
600 YURTİÇİ SATIŞLAR		200,00
600.02 İnternette Satışlar		
391 HESAPLANAN KDV		36,00
649 DİĞER OLAĞAN GELİR VE KARLAR		5.90
100 KASA 100.01 TL Kasası		11.80

Kartlı işlemlerin kayıtlanmasında bazı kaynaklarda ve raporlarda görülen çeşitli hesaplar aşağıdaki şekildedir.

102	BANKALAR
104	KREDİ KARTI SLİPLERİ
108	DİĞER HAZIR DEĞERLER
120	ALICILAR
123	KREDİ KARTLARINDAN ALACAKLAR
127	DİĞER TİCARİ ALACAKLAR

Kredi kartlarıyla yapılan işlemlerde ilgili kaynaklarda ağırlıklı olarak benimsenen görüş işletmenin ticari işlemleri arasında kredi kartı ile yaptığı satışları önemli bir yer tutuyorsa ilgili işlemlerin “Diğer” başlıklı hesaplarda tutulması tam

¹²⁸D104 ve 123 numaralı hesaplar TDHP’nda yer almayan hesaplardır.

¹²⁹127 DİĞER TİCARİ ALACAKLAR Hesabı; İşletmenin ticari faaliyetleri sonucu ortaya çıkan ve yukarıdaki hesapların kapsamına girmeyen tahsili gecikmiş alacaklar (henüz şüpheli alacak niteliğini kazanmayanlar) ve diğer çeşitli senetsiz ticari alacaklar bu hesapta izlenir. İşleyişi: Yukarıda belirtilen alacaklar bu hesaba borç; tahsil veya mahsup işlemi yapıldığında ilgili hesaplara karşılık, bu hesaba alacak kaydedilir. (2 SIRA NO’ LU MUHASEBE SİSTEMİ UYGULAMA GENEL TEBLİĞİ)

açıklama kavramına ters düşeceğinden bunlarla ilgili “104 KREDİ KARTI SLİPLERİ” veya “123 KREDİ KARTLARINDAN ALACAKLAR” isimli hesapların açılması uygun olacaktır. 10 grubu Hazır Değerler ve 12 grubu Ticari Alacakların ayırımı ise alışveriş bedelinin hesaba geçirilmesinde geçen süreye göre yapılmaktadır. Eğer bedel; bankaların yaptıkları sözleşmelerle belirlenen süre beklenmeden hesaba geçirilecek ise 104 ve 108 no'lu hesapların kullanılması , süre beklenene ve komisyon ödenmeyecek ise 123 ve 127 no'lu hesapların kullanılması gerektiği görüşü yaygınlık kazanmıştır.

Vade süresi beklenmeden ödenecek komisyonların da çeşitli kaynaklarda farklı hesaplar altında muhasebeleştirildiği görülmektedir. Bu hesaplar aşağıdaki şekilde gösterilebilir.

612	DİĞER İNDİRİMLER
770	GENEL YÖNETİM GİDERLERİ
780	FİNANSMAN GİDERLERİ
653	KOMİSYON GİDERLERİ
659	DİĞER TİCARİ ALACAKLAR

Bu konuda genel kabul gören ödenen komisyonun banka tarafından satıcıya sağlanmış olan ve bankanın kredi kartı kullanıcılarından yapacağı tahsilata kadar sürecek olan kredinin faizi şeklinde olduğudur. Bu nedenle bu bedelin banka tarafından tahsil edildiğinde “780 Finansman Gideri” hesabının kullanılması gereklidir.

-----01/02/2009-----

621 SATILAN TİCARİ MALLAR	
MALİYETİ	150,00
153 TİCARİ MALLAR	150,00

Örnek 3: İşletme 01.10.2005 tarihinde 1000+KDV mal satmış, bedelini kredi kartından tek geçiş tahsil etmiştir .

İşletmenin satışlarının %90 'ının kredi kartıyla yapılan satışlardan oluşması ve bedelin 02.10.2009 tarihinde hesaba aktarılmasının istenilmesi durumunda yapılacak kayıt

-----02/10/2009-----

104 KREDİ KARTI SLİPLERİ	1.180,00	
600. YURTİÇİ SATIŞLAR		1.000,00
391. HESAPLANAN KDV		180,00

İşletmenin satışlarının %10 'unun kredi kartıyla yapılan satışlardan oluşması ve bedelin 02.10.2009 tarihinde hesaba aktarılmasının istenilmesi durumunda yapılacak kayıt

----- 02/10/2009 -----

108 DİĞER HAZIR DEĞERLER	1.180,00	
600 YURTİÇİ SATIŞLAR		1.000,00
391 HESAPLANAN KDV		180,00

Yüzde 3 komisyon bedeli düşüldükten sonra geri kalan tutar bankadaki hesaba aktarılması

-----02/10/2009-----

102 BANKALAR	1.144,60	
780 FİNANSMAN GİDERLERİ	35,40	
104 KREDİ KARTINDAN ALACAKLAR		1.180,00
108 DİĞER HAZIR DEĞERLER		

İşletmenin satışlarının %90 'unun kredi kartıyla yapılan satışlardan oluşması ve bedelin blokaj süresi sonunda hesaba aktarılmasının durumunda yapılacak kayıt

-----01/11/2009-----		
123 KREDİ KARTLARINDAN ALACAKLAR	110	
600 YURTİÇİ SATIŞLAR		100
391 HESAPLANAN KDV		10

İşletmenin satışlarının %10 'unun kredi kartıyla yapılan satışlardan oluşması ve bedelin blokaj süresi sonunda hesaba aktarılmasının durumunda yapılacak kayıt

-----01/11/2009-----		
127 DİĞER TİCARİ ALACAKLAR	110	
600 YURTİÇİ SATIŞLAR		100
391 HESAPLANAN KDV		10

Örnek 2: Seval firması 05/03/2009 tarihinde kendilerine ait cabukal.com sanal mağazasından 2.000,00 YTL alışveriş yapan müşterisine bu alışveriş nedeniyle 250,00 TL'lik hediye çeki teslim etmiştir. Müşteri bu çeki daha sonra 08/03/2009 tarihinde mağazadan 250,00 TL'lik alışveriş yaparak kullanmıştır

Hediye Çeklerin Müşteriye Teslimi:

-----05/03/2009-----		
180. Gelecek Aylara Ait Giderler		250,00
103. Verilen Çekler ve Ödeme Emirleri		250,00

Hediye Çeki Karşılığında Mal Teslimi:

-----08/03/2009-----		
103. VERİLEN ÇEKLER VE ÖDEME EMİRLERİ	250,00	
600. YURTİÇİ SATIŞLAR		211,86
391. HESAPLANAN KDV		38,14

-----08/03/2009-----		
760 PAZARLAMA SATIŞ		
DAĞITIM GİDERLERİ	250,00	
180. GELECEK AYLARA		
AİT GİDERLER	250,00	
----- / -----		

Örnek 4: Akmartı seyahat acentesi internet üzerinden rezervasyon hizmeti vermektedir. Müşterinin talebi üzerine Antalya'daki önceden kontenjan sözleşmesi yapmış olduğu Kırmızısaray Otelinde müşteri adına 18/06/2009 rezervasyon ve kayıt işlemleri yapmıştır. Müşteri 200 TL.(KDV dahil) tutarında konaklama ücretini havale etmiştir. Kırmızısaray Oteli müşteri A'ya hizmet verdikten 20/06/2009 tarihinde Akmartı seyahat acentesine 120 TL tutarında bir fatura göndermiştir. X seyahat acentesi otele olan borcunu aynı gün banka havalesiyle ödemiştir.

Hizmetin satılması:

----- 18/06/2009 -----		
102 BANKALAR	236	
102.01 Korubank Çankaya Şubesi		
391 HESAPLANAN KDV	36	
391.01.Merk.İzmir.Hesaplanan KDV.		
600 YURT İÇİ SATIŞLAR	200	
600.01 Merkez İzmir Gelirleri		
600.01.03.05 Rezervasyon Gel.		

Hizmetin alınması:

----- 20/06/2009 -----		
740 HİZMET ÜRETİM MALİYETİ HS.	120	
740.01 Merkez/İzmir Hizmet Üretim Maliyeti		
740.01.23 Rezervasyon Giderleri		
191 İNDİRİLECEK KDV	21,6	
191.01 Merkez/İzmir İndirilecek KDV.		
320 SATICILAR	141,6	
320.01 Merkez/Antalya Satıcılar		
320.01.03 Kırmızısaray Oteli		

Fatura tutarının ödenmesi:

-----20/06/2009-----	
320 SATICILAR	141,6
320.01 Merkez/Antalya Satıcılar	
320.01.03 Kırmızısaray Oteli	
102 BANKALAR	141,6
----- / -----	

Ay sonunda yapılacak kayıt:

----- 20/06/2009 -----	
622 SATILAN HİZMET MALİYETİ	141,6
741 HİZMET ÜRETİM .MALİYETİ YANSITMA .HS.	141,6

BÖLÜM 3

TÜRKİYE'DE ELEKTRONİK TİCARETİN VERGİLENDİRİLMESİNİN İNCELENMESİ

3.1. ELEKTRONİK TİCARET VE VERGİ HUKUKU

Bütün devletlerin kamusal harcamalarını karşılayabilmek için bazı gelirlere sahip olması gerekmektedir. Kamu gelirleri, devletin hukuki ve iktisadi egemenliği altında bulunan kimseler arasında, belli kurallara göre dağıtılan mali yükümlerdir. Bu mali yükümler arasında vergi en sağlıklı kamu finansman aracıdır. Böylece değişen ve artan devlet fonksiyonlarına bağlı olarak vergilerin de kamu gelirleri içindeki yeri ve önemi gün geçtikçe artmaktadır. Sonuçta, bir yandan sürekli artış gösteren kamu harcamalarını karşılamak üzere giderek daha fazla ve etkili vergi toplama ihtiyacı doğarken; bir yandan da tahsil edilen vergilerle bazı ekonomik ve sosyal amaçların gözetilmesi ihtiyacı ortaya çıkmaktadır.¹³⁰

Vergi gelirleri, zaman içerisinde çeşitlilik gösterebilmektedir. Bunlardan bir tanesi de daha 1970'li yıllara kadar gündemde yok iken günümüzde olmazsa olmaz duruma gelen e-ticaretten elde edilen ve edilecek olan vergi gelirleridir.¹³¹

Uluslararası gelişmeler tüm küresel toplum için yeni fırsatlar ortaya çıkarmaktadır. Fakat bu durum girişimciler ve ülkeler üzerinde rekabetçi konumlarını sürdürebilmek ve geliştirmek için baskı yaratmıştır. Vergi sistemlerindeki küreselleşme ve elektronik ticaretin büyümesi yüzünden ortaya çıkan sorunlar nedeniyle vergi idareleri de endişe duymaktadırlar.¹³²

Elektronik ticaretin tabiatı gereği neden olduğu zorlukların, hükümetlerin işbirliği ve düzenlemeleriyle çözüleceği düşünülürse bunun uzun süreceği söylenilebilir.

¹³⁰Aylin İdikut Özpençe ve Özay Özpençe. "Küreselleşme Ve Uluslararası Kuruluşların Ulus-Devletin Vergilendirme Yetkisine Etkileri", Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi Cilt: 4, Sayı: 1, 2007, s.3.

¹³¹Ali Çımat ve Derya Yayman, "Elektronik Ticaret ve Vergilendirilmesi", E-Yaklaşım, Sayı: 20, Mart, 2005.

¹³²Frits Bolkestein, Vat On Electronic Commerce, Transatlantic Policy Network, Brussels 20.09.2000, s.1.

OECD başta olmak üzere çeşitli uluslararası kuruluşların yaptıkları çalışmalarla sorunların çözümleri konusunda önemli mesafeler alınmış ve model anlaşmalar hazırlanmıştır. Bu anlaşmalarda vergilendirme konusu kısmen de olsa çözüme kavuşturulmuştur.

3.2. VERGİLENDİRME YETKİSİ

Vergilendirme yetkisi, devletin ülkesi üzerindeki egemenliğine dayanarak vergi alma konusunda sahip olduğu hukuki ve fiili gücü olarak tanımlanabilir.¹³³

Vergilendirme yetkisi, dar ve geniş anlamda vergilendirme yetkisi şeklinde sınıflandırılabilir. Dar anlamda vergilendirme yetkisi; devletin kamu gelirleri içinde sadece vergi koymaya ilişkin yetkisini içermektedir. Geniş anlamda ise, devletin kamu giderlerini karşılamak üzere gerçek ve tüzel kişiler üzerine koyduğu her çeşit mali yükümlülüğe ilişkin yetkiyi kapsamaktadır.

Devletlerin vergilendirme yetkileri mutlak bir hak olmakla beraber, Uluslararası Vergi Hukuku ve Devletler Hukuku'nun yakın ilişkileri sonucu mutlak olan vergilendirme yetkilerine uluslararası alanda yapılan anlaşmalar ve kullanılan yöntemlerle sınırlandırmalar getirilmektedir.

Herhangi bir devletin kendi vatandaşları üzerindeki egemenlik hakkını sınırları içerisinde ve sınırları dışında kullanmasına “kanunların kişiselliği prensibi” denilmektedir. Bunun yanında yasaların ülke aşıcı etkileri bakımından devletin takdir hakkının “yetkinin belirli bir devlete tanınmasını adil kılacak ölçüde, devletin söz konusu olaylara yakın, doğrudan, esaslı bir ilgisinin bulunması” esasıyla sınırlandırılması gerekir. Bu da “etki ilkesi” çerçevesinde değerlendirilmektedir. Etki ilkesi kapsamında, bir devlet başka bir devlet ülkesinde meydana gelen ve kendi ülkesinde önemli oranda etki doğuran veya doğurması istenen olaylar hakkında kural koyabilmektedir, ancak bu yetki kullanımının uygun olması gerekir.¹³⁴

¹³³Özpençe, s.3.

¹³⁴Billur Yaltı, Elektronik Ticarete Vergilendirme, Der Yayınları: 357, İstanbul, 2003, s.63-64.

Vergilendirme yetkisi, uluslararası ilişkilerde “varış ülkesinde vergilendirme” ya da “çıkış ülkesinde vergilendirme” esasları ile sınırlandırılabilir. Birden fazla devleti ilgilendiren mal teslimlerinde ithalatçı ülke ithalatı, ihracatçı ülke ise ihracatı vergilendirmek isteyebilir. Bu durum çifte vergilendirmeye yol açacağı için çifte vergilendirmenin önlenmesi amacıyla varış veya çıkış ilkesinin uygulanması, mevcut ulusal düzenlemenin değiştirilmesi gerektirecektir. Ulusal düzenlemelerin değiştirilmesi de devletin ülkesellik ilkesinden kaynaklanan vergilendirme yetkisini sınırlandırmış olmaktadır.¹³⁵

3.3. ELEKTRONİK TİCARET VERGİLEME İLKELERİ

Elektronik ticaret vergilendirilirken beklenen ekonomik, sosyal ve mali fonksiyonların gerçekleşebilmesi için temel ilkeler vardır.

Bu ilkeler aşağıdaki gibidir.

3.3.1. Elektronik Ticarete Uygulanması Gereken Geniş Tabanlı Vergileme İlkeleri¹³⁶

- **Tarafsızlık**

Vergilendirmede elektronik ticaret ve geleneksel ticaret arasında adaletli olunmalı. İşletmenin kararları vergi kaygısından çok ekonomik nedenlerle harekete geçmeli. Benzer durumlardaki aynı işlemleri yapan vergi mükellefleri benzer düzeydeki vergilendirmeye tabi tutulmalıdır.

- **Verimlilik**

Vergi mükelleflerinin katlandıkları uyum maliyetleri ve vergi otoritelerinin idari maliyetleri en aza indirilmelidir.

¹³⁵Fatih Saraçoğlu ve Haydar Ejder, “ Katma Değer Vergisinde Varış Ülkesinde Veya Menşe Ülkesinde Vergilendime Ve İhracat İstisnası” Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Cilt : 21, Sayı : 2, 2006, s.70.

¹³⁶Electronic Commerce: Taxation Framework Conditions, A Report by the Committee on Fiscal Affairs, as presented to Ministers at the OECD Ministerial Conference, “A Borderless World: Realising the Potential of Electronic Commerce” on 8 October 1998, s.4.

- **Kesinlik Ve Basitlik**

Vergi kuralları açık ve basit olmalı. Böylece mükellefler verginin nasıl, nerede ve ne zaman hesaplanacağını bilerek işlemlerinin ilerisini tahmin edebilmelidir.

- **Etkinlik ve Açıklık**

Vergi doğru zamanda uygulanmalıdır. Gerekli önlemler alınarak vergi kaçırma ve kaçınma ihtimali en aza indirilmelidir.

- **Esneklik**

Vergi sistemlerinin teknolojik ve ticari gelişmelere ayak uydurduğundan emin olmak için esnek ve dinamik olmalıdır.

E-Ticaretin vergilendirilmesi konusunda benimsenecek ana ilkeler dışında ülkelerin görüş birliğinde olduğu hususlarda vardır. Bunların öncelikleri değişken olmakla birlikte şöyle sıralanabilir;

3.3.2. Uluslararası Bir Yaklaşımın Benimsenmesi

Elektronik ticaret küresel bir olgudur. Bu nedenle elektronik ticaret ile bağlantılı diğer konularda olduğu gibi vergileme konusuna da küresel bir çözümün bulunması zorunludur. Tek tek ülkelerin geliştirecekleri çözümler diğer ülkeler tarafından benimsenmediği sürece sorunların çözülmesi güçleşecektir. Ayrıca ortak çözüm arayışında vergi idarelerinin yanı sıra özel sektörün aktif katılımının ve katkısının sağlanması da önemlidir.

Elektronik ticaretin vergilenmesi konusunda ülkelerin ortak bir yaklaşım geliştirmeleri sorunun niteliği gereğidir. Bu çerçevede, gerek vergi politikasının belirlenmesinde gerekse elektronik ticaret kaynaklı vergi hukuku ile ilgili sorunların çözümünde karşılıklı yardımlaşma ve dayanışmaya gereksinim duyulmaktadır.

Bununla birlikte, soruna ortak bir çözüm bulunması gerekliliği ülkelerin mali özerkliğine de zarar vermemelidir.¹³⁷

Ortak bir çözümün bulunması ile hem ülkelerin elektronik ticaretten doğan gelirin vergilendirilmesinde adil bir pay almaları sağlanacak hemde elektronik ticareti olumsuz yönde etkileyecek uygulamaların önüne geçilecektir.

3.3.3. Çifte Vergilemeyi Önleme

İş dünyası, elektronik ticaretin kolaylaştırdığı sınır ötesi işlemler nedeniyle ülkelerin tutarsız bir şekilde işlemlerin kendi vergilendirme alanlarına girdiğini iddia etme riski ve bundan dolayı çifte vergilendirmeye tabi olacaklarından endişe duymaktadır. Tutarlı vergileme ilkelerinin, tanımların ve kavramların benimsenmesi ile bu sorunların önemli bir kısmı ortadan kalkacaktır. E-Ticaretin vergilendirilmesinde çifte vergileme ilkesine uyum büyük önem taşımaktadır. Çifte vergilemeden kaçınma, tüketimin vergilenmesini düzenleyen genel ilkeler arasında ilk sırada olmalıdır. Çünkü çifte vergileme olasılığı e-ticaretin gelişmesini başka bir vergi faktöründen daha fazla engelleyecektir.¹³⁸

3.3.4. Yeni Vergiler Getirilmemesi

Ottawa’da elektronik ticaretin vergilendirilmesine ilişkin alınan en önemli kararlardan biri, bu tür ticarete özel bir verginin getirilmemesidir. Bu doğrultuda elektronik ticaretin vergilendirilmesinde mevcut ulusal ve uluslararası vergileme ilke ve düzenlemeleri temel alınmalıdır. Mevcut ilke ve düzenlemelerin elektronik ticaret ortamındaki olayları çözmekte yetersiz kaldığı durumlarda anılan ilke ve düzenlemelerde bazı değişiklikler yoluna gidilebilir. Ancak, elektronik ticareti vergilendirmek için yeni vergilerin konulmasından kaçınılmalıdır.¹³⁹

Bu ilkelerin yanı sıra oluşturulacak vergi sistemlerinde tüketicilerin gizliliğine önem verilmesi, satıcılara eşit muamele edilmesi, aşırı kontrollerin en aza

¹³⁷Niyazi Cangir, “Elektronik Ticaretin ya da İnternetin Vergilendirilmesi –II” , Yaklaşım Dergisi, sayı:70, 1998, s.56.

¹³⁸E-Commerce Taxation Principles:A GIIC Perspective Prepared by the Electronic Commerce Committee for the Global Information Infrastructure Commission
[http://www.giic.org/focus/ecommerce/\(10.05.2008\)](http://www.giic.org/focus/ecommerce/(10.05.2008))

¹³⁹Niyazi Cangir, “Elektronik Ticaretin ya da İnternetin Vergilendirilmesi –II” , Yaklaşım Dergisi, Sayı:70, 1998, s.56.

indirilmesi, yapılacak tüm düzenlemelerin anayasaya uygun olmasına da dikkat edilmediir.¹⁴⁰

Dünya üzerinde sınırların şeffaflaşmasını sağlayan elektronik ticaret ticari ve ekonomik hayatın küreselleşmesini de hızlandırmıştır. Bu gelişme ile elektronik ortamda yapılan işlemlerin tespit edilmesi ve vergilendirilmesi zorlaşmıştır. Sanal ortamda ticari işlemler bir ülkeden diğerine rahatlıkla gerçekleştirilebilmektedir. Bu ticaretin ilerleyen yıllarda artacağı düşünülürse ülkeler şimdiden sorun olan işlemlerden doğan satışları ve karları etkin bir şekilde vergilemeye yönelmelidirler.

Elektronik ticaret vergilendirilirken ülkelerin mali özerkliğini korunması, elektronik ticaretten elde edilen vergi gelirlerinin ilgili ülkeler arasında adil dağılımının sağlanması, çifte vergileme ile amaç-dışı vergilemenin önlenmesi¹⁴¹ konularının dikkate alınması gerekmektedir.

3.4. ELEKTRONİK TİCARETİN VERGİLENDİRİLMESİNDE SORUN YARATAN GENEL FAKTÖRLER

E-Ticaretin aşağıda sayacağımız kendine özgü yapısı nedeniyle vergilendirme sorunları oluşmaktadır.

3.4.1. Elektronik Ticaretin Küresel Düzeyde Olması

E-Ticaretin en önemli özelliği gümrük sınırlarını kaldırarak ticareti küresel düzeye çok kolay bir şekilde taşımasıdır. Kurulum maliyeti geleneksel ticari şirketlere göre daha ucuza mal olan sanal şirketler sayesinde küçük ve orta boy şirketler dünya piyasalarına kolaylıkla açılabilmiş ve bu şirketler daha önce karşılaşmadıkları karmaşık vergi kanunları ve uygulamaları ile karşılaşmışlardır. E-Ticaretin bu özelliği vergilendirmede en büyük sorun olarak karşımıza çıkan vergilendirme yetkisi sorununu da beraberinde getirmiştir.¹⁴²

¹⁴⁰Habib Yıldız, “Elektronik Ticaretin Vergilendirilmesi”, Vergi Dünyası Dergisi, Sayı: 255, 2002, s.142.

¹⁴¹Niyazi Cangir “Ottovada Kabul Edilen Vergileme İlkeleri Ya Da Sanal Dünyanın Vergisel Vizyonu” Vergi Dünyası Dergisi, Sayı:250, 2002, s.25.

¹⁴²İstanbul YMM Odası, “Elektronik Ticaretin Vergilendirilmesi Sorunu Raporu” 09/13, 15 Mart 2009 s.17.

3.4.2. Web Sunucusunun Uzaktan İşletilebilmesi

Web sunucusu, web sitesinin işleme için gerekli veri ve yazılımı içeren bir bilgisayarı ifade etmektedir. Kalıcı bir yerleşim yerine (iş yeri) sahip olmadan firmaların web sunucuları ülkeden ülkeye teknolojik açıdan kolaylıkla transfer olabilmektedir.

Vergi yükü fazla olan ülkelerden özellikle off-shore ülkelere web sunucusu transferleri gerçekleştirilmektedir.¹⁴³

Amaç: Kalıcı bir yerleşim yeri sahibi olunmayarak vergilemeden kaçınmaktır. Bir çok firma kendilerinin sahip oldukları web serverı kullanmazlar. Çoğu zaman diğer şirketlerin web serverlarını paylaşırlar. Bu gibi durumlarda, web server'ın sahibi ve idarecisi web sitelerini konuk eden (barındıran) firmadır. Barındıran firma yerli veya yabancı olabilir. Web server'ın bulunduğu yerin web sitesi yayınlanan firmaya herhangi bir etkisi bulunmamaktadır. Çünkü bu site dünyanın her yerinden uzaktan programlanabilmekte ve idare edilebilmektedir.

Web sunucusunun uzaktan işletilebilmesi vergileme konusunda oluşan birçok sorunun çözüme kavuşturulmasını zorlaştırmaktadır.

3.4.3. Kimliklerin ve İşlemlerin Gizliliği

İnternet ortamında gerçekleştirilen e-ticarette alıcı ile satıcının birbirlerinin kimliğini bilmemeleri ya da yanlış bilgilendirilmeleri, işlemlerde e-paranın kullanılması gibi nedenlerle işlemlerden vergi idareleri dahil üçüncü bir şahsın haberdar olması söz konusu olmayabilir. Bu belirsizlik alıcı ve satıcının kimliklerinin ve ikametgâhlarının bilindiği ilkesine göre oluşturulmuş mevcut vergi sistemlerini etkilemiş ve tüm vergilendirme sürecinde belirsizliğe neden olmuştur. Ayrıca bu durum vergi kaçırma eylemlerine uygun ortamı hazırlamıştır.

¹⁴³www.ymm.net/e-ticaret/e-commerce.ppt, (15.05.2008)

3.4.4. Dijital Ürünler

Dijital ürünler, fiziki mallar gibi geleneksel teslim yöntemleri kullanılmadan, bilgisayardan bilgisayara internet vasıtasıyla indirilebilen ürünlerdir. Bu ürünlere örnek olarak; yazılım, müzik ve sinema eserleri verilebilir.

Dijital ürünlerin niteliğinin belirlenememesi vergileme konusunda sorunların çıkmasına neden olmuştur. Ürünlerin karakteri; yani hizmet olarak mı, yoksa mal olarak mı değerlendirileceği, gayrimaddi hak kapsamına girip girmeyeceğinin tespit edilmesi, bu ürünlerin satışından elde edilecek gelirin hangi kazanç kapsamına gireceğini dolayısıyla ne şekilde vergilendirileceği bakımından önemlidir.

3.4.5. Fiziksel Varlığı Bulunmayan Şirketler

Teknolojik gelişmeler internet üzerinde, Amazon.com, Yahoo.com gibi fiziksel varlığı olmayan işletmelerin (e-işletme) kurulmasına neden olmuştur. Bu tür işletmelerde fiziksel olmayan varlıklar işletme değerlerinin önemli bir kısmını oluşturmakta, fiziksel varlıklar ise nispeten daha önemsiz kalmaktadır. Mevcut vergi sistemleri, bir işletmenin vergilenecek gelirin ulaşabilmesi için bazı işlemler yapılmasını gerektirmektedir.

Örneğin; işletmeler faaliyetleri dolayısıyla yaptıkları bazı giderleri vergi matrahından indirebilmekte ve demirbaşlarını belirli zaman sürecinde amorti edebilmektedir. E-işletmelerde indirilecek gider kalemleri nelerdir? Web sitesi maliyetleri gider kalemi olarak düşülebilir mi? Ya da fiziksel olmayan varlıklar (demirbaş gibi düşünülebilir) amorti edilebilir mi? E-işletmelere ulaşım aracı olan alan isimleri demirbaş olarak kabul edilebilir mi?

Türk vergi sistemi, diğer ülkelerin vergi sistemleri gibi mükelleflerin bilindiği ve işlemin yapıldığı yerin tespit edilebildiği fiziki varlıklar üzerine kurulmuştur.

Dolayısıyla, e-ticaretin doğasından gelen bazı özellikler nedeniyle, yeni bir vergi tabanı oluşturan e-ticaretin mevcut vergi kanunları ile vergilendirilmesinde bazı sorunlar ortaya çıkmaktadır.

E-Ticaret ile gelen “sanal” ve “elektronik” gibi kavramlar vergi yasalarını temelden etkileyecektir.

3.5 VERGİLENDİRME TARTIŞMALARI

Elektronik ticaretin ülkeler arasında gelişme düzeyinin farklı olması nedeniyle karşılaşılabilecek vergi kayıpları da farklı olacaktır. Kırılgan ekonomiye sahip gelişmekte olan ülkelerde bu işlemlerin vergilendirilmesine yönelik zorluklar vergi kayıpları olarak ülkeye dönecektir. Başlangıçta önemsenmeyen miktarlarda meydana gelen elektronik ticaretin hacminin gün geçtikçe artmasıyla ülkelerin vergi tabanlarına önemli ölçüde etki edebilecek vergilerin potansiyeli bu konuda bir çok tartışmaya yol açmıştır. E-Ticaretin nasıl vergilendirileceği konusuna ilişkin olarak çeşitli görüşler mevcut bulunmaktadır. Bu konudaki görüşler dört ana başlık olarak şu şekilde sıralanabilir;¹⁴⁴

1-Elektronik ortamın bir serbest ticaret bölgesi gibi değerlendirilmesi ve vergilendirilmemesi

2-Elektronik işlemlerin ticari nitelik ve önemlerinin dikkate alınmadan bir “Bit Vergisi” ile vergilendirilmesi

3- E-Ticaretin mevcut yasal düzenlemelere göre vergilendirilmesi

4-Vergi kanunları ve uluslararası vergi anlaşmalarına e-ticaret için yeni hükümler konularak vergilendirilmesi ve gerekirse yeni vergilerin konulması

3.5.1. Vergilendirilmesine Yönelik Görüşler

İnternet üzerinden yapılan satışlar üzerinden vergi alınmamasının, , internet teknolojisini kullanarak ticaret yapanlar lehine haksız bir sübvansiyon durumu oluşturduğu ifade edilmektedir.¹⁴⁵

Öncelikle elektronik ticaretin tamamıyla vergi dışı tutulması vergide tarafsızlık, adalet ilkelerine ters düşmektedir.¹⁴⁶

¹⁴⁴Ercan Alptürk, “Elektronik Ticaret ve Vergilendirilmesi – İstanbul Konferansları III” Vergi Sorunları Dergisi, Sayı: 153, 2001, s.39.

¹⁴⁵Ercan Alptürk, Elektronik Ticaret Hukuku ve Vergilendirilmesi, Kazancı Matbaacılık, İstanbul, 2005, s.315.

Başta internet ve internet temelli ticaretin hükümetlerin vergilemeye ilişkin düzenlemelerinin dışında kalacağı yönündeki ümitlere karşın bu ticaretin gelecek yıllarda daha da büyüyeceğinin görülmesi ve daha şimdiden mevcut vergi sistemleri için bir sorun olması hükümetleri elektronik ticaretten doğan satışları ve kararları etkin bir şekilde vergilemeye teşvik etmiştir.¹⁴⁷

ABD’de aralarında Gateway gibi ünlü bilgisayar markalarını üreten şirketlerinde bulunduğu kuruluşlar internetin vergilendirilmesini istemektedirler. Çünkü Gateway zaten tüm ABD’ye yayılmış mağazalarından sattığı ürünler karşılığında vergi ödemektedir. Bu cephe internet işlemlerine vergi getirilmesine ilişkin tezlerini vergi eşitliğine dayandırmaktadır. İnternet üzerinden yapılan işlemlerin vergiden muaf tutulmasının, normal satışların tümüyle internete taşınmasına ve vergi gelirleri açısından büyük kayıplar oluşmasına neden olabileceğini savunmaktadırlar.¹⁴⁸ Öte yandan internet üzerinden alışveriş yapanlar büyük çoğunlukla nispeten zengin insanlar olduğundan internet satışlarının vergi dışı kalması durumunda klasik yöntemle alışveriş yapan ve satış vergisi ödeyen fakir kesimden zengin kesime doğru bir gelir transferi olmaktadır.¹⁴⁹

3.5.2. Vergilendirilmemesine Yönelik Görüşler

Elektronik ticaret geçiş sürecindedir. Ne kadar gelişebileceğine ilişkin tahminlerde bulunmak oldukça zordur. Ve gelişmekte olan bu duruma yapılacak müdahalelerin getireceği olumsuz gelişmelerde aynı ölçüde tahmin edilememektedir. Bolkestein’a göre mükellefler küreselleşmenin ve teknolojik gelişmelerin sunduğu artan avantajlardan yararlanmak isteyeceklerdir. Vergi sistemleri buna engel olmamalıdır.¹⁵⁰

¹⁴⁶Filiz Giray, “Harcama Vergileri Açısından Elektronik Ticaret”, Vergi Dünyası Dergisi, Sayı: 254, 2002, s.122.

¹⁴⁷Roland Paris, “The Globalization of Taxation? Electronic Commerce and the Transformation of the State” International Studies Quarterly 47 (2), 2002.

¹⁴⁸Alptürk, 2005, s.316.

¹⁴⁹Mehmet Yörük, “Elektronik Ticaretin Vergilendirilmesi”, E-. Yaklaşım, Sayı: 6, Ocak 2004

¹⁵⁰Frits Bolkestein, Vat On Electronic Commerce, Transatlantic Policy Network, Brussels 20.09.2000 s.1.

Elektronik ticaretin mali sahneye bir kuyruklu yıldız gibi ani ve parlak bir şekilde çıkması bu ticaretin ortaya çıkaracağı ganimetleri paylaşma noktasında vergi idarelerini heyecanlandırmıştır. Bu durum potansiyel vergi mükellefleri ve onların savunucularını paniğe yöneltmiştir. Örneğin, Cristopher Cox vergilerin interneti önceki mezarına yani başlangıçtaki durumuna götürebileceği söylemiştir.¹⁵¹

İnternet üzerinden yapılan satışların vergilendirilmesine yönelik eleştirilerden biri bu verginin uygulanmasındaki zorluk ve maliyettir. Küçük ve daha az karmaşık satıcıların pazardan soyutlanmasına yol açması oldukça yüksek bir ihtimaldir.¹⁵²

Goolsbee'nin 1998 yılına yayınlamış olduğu makalede elektronik ticaret üzerine etkin bir biçimde vergi uygulanmasının internet üzerinden yapılan alışverişlerde büyük bir azalmaya neden olacağı vurgulanmaktadır. Yani vergilemenin ülkeler açısından sosyal bir maliyeti olacaktır. İnternet üzerindeki ticareti vergilemenin ülkeler açısından uyum maliyetlerinin yüksek olması da ülkeler açısından bir dezavantaj olarak düşünülebilir. Elektronik ticaretin vergilendirilmesi ülkelerdeki vergi kanunlarının yeni sisteme göre uyumlaştırılması, vergi idarelerinin yeniden yapılandırılması, yetişmiş personel ihtiyacının karşılanması, altyapının yeni sisteme göre düzenlenmesi gibi maliyetleri de beraberinde getirmektedir.¹⁵³

İnternetin vergiden muaf olmasını savunanlar arasında Tüme Warnerve, Amerikan Online gibi büyük şirketler bulunmaktadır. Bu şirketlerin tezi ise gelişmekte olan internet üzerinden ticaretin henüz emekleme aşamasında olduğu ve gelişmesi içinde vergi muafiyetine ihtiyacı bulunduğu yönündedir.¹⁵⁴

Bu görüşü savunanlar devletin yeni vergi kaynaklarına kavuşmasına, temelde de vergi toplama yetkisinin genişliğine karşı olan kesimdir. Yaklaşımı savunanlar elektronik ticaret üzerindeki vergileri yenilik üzerindeki vergiler olarak algılar ve

¹⁵¹İhsan. Günaydın “Elektronik Ticaretin Vergi Politikası ve Vergi İdaresi Üzerine Etkisi”, Banka – Mali ve Ekonomik Yorumlar, 8, 2000, s.7.

¹⁵²Mehmet Yörük, “Elektronik Ticaretin Vergilendirilmesi”, E-. Yaklaşım, Sayı:6, 2004.

¹⁵³Çak, s.115.

¹⁵⁴Alptürk, 2005, s.316.

ülkelerin gelişen yeni ekonomik düzende rekabet güçlerini azaltan bir unsur olarak görürler.¹⁵⁵

Dünyadaki tüm vergi sistemleri ne şekilde olursa olsun, ticareti vergilendirmek üzere şekillendirilmişlerdir. Vergiler, ekonomik kaynağa göre sınıflandırıldığında üçlü bir ayrıma ulaşır: Gelir üzerinden alınan vergiler, servetten alınan vergiler, harcamalar üzerinden alınan vergiler. Buna göre başlıca vergiler aşağıdaki gibi gruplandırılabilir.¹⁵⁶

Gelir üzerinden alınan vergiler: Gelir ve Kurumlar Vergisi

Servetten alınan vergiler. Emlak Vergisi, Veraset ve İntikal Vergisi ve Motorlu Taşıtlar Vergisi

Harcamalardan alınan vergiler: Katma Değer Vergisi, Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi, Taşıt Alım Vergisi

Bu vergilerden direk ve dolaylı olarak elektronik ticaretle ilişkisi olanlar aşağıda açıklanmıştır.

3.6. ELEKTRONİK TİCARET VE GELİR ÜZERİNDEN ALINAN VERGİLER

Gelir üzerinden alınan vergiler kapsamına kişisel geliri kapsayan “Gelir Vergisi” ve kurumsal geliri kapsayan “Kurumlar Vergisi” girmektedir. Bu iki vergi de ülkelerin vergi hâsılatlarında önemli yer tutmaktadır. Bu nedenle ülkeler elektronik yoldan elde edilen gelir ve kazançları vergilendirme konusunda önemli çabalar harcamaktadırlar. Elektronik ortamda yapılan ticaretin vergilendirilmesi söz konusu olduğunda bu iki verginin birbirlerine paralel hükümleri bazı sorunların çıkmasına neden olmaktadır.

¹⁵⁵R. M. Bird, Taxing Electronic Commerce: The End of the Beginning? International Tax Program Institute for International Business University of Toronto, University of Toronto International Tax Program Paper, 2005, s.5.

¹⁵⁶Kırçova ve, Öztürk, 2000, s.81.

Ulusal ve uluslararası vergi düzenlemeleri çerçevesinde ele alındığında elektronik ticaretten elde edilen gelirin vergilendirilmesinde ortaya çıkan sorunları dört ana başlık altında toplayabiliriz. Bunlar¹⁵⁷

- 1- Mükellefiyet
- 2-Gelirin Elde Edildiği Yer
- 3-Gelir Niteliğinin Belirlenmesi
- 4-Vergi Matrahının Belirlenmesi

3.6.1. Mükellefiyet

Ülkeler vergilendirme yetkilerini, ülkesel egemenlik ve kişisel egemenlik olmak üzere temel olarak iki hukuka dayandırır. Bunlardan ülkesel egemenlik, bir devletin ülkesi üzerindeki egemenliğini ifade ederken, kişisel egemenlik ülkenin vatandaşları üzerindeki egemenliği ifade eder. Bu kural aynı zamanda vergilendirme yetkisine kaynak oluşturmaktadır.¹⁵⁸ Bu ilkeler vergi hukukunda sırasıyla ; “vergi yasalarının mülkiliği ilkesi” ya da “vergilendirme kaynak ilkesi “ve “şahsilik ilkesi ya da “vergilendirmede ikametgâh/uyrukluk ilkesi” olarak bilinmektedir. Söz konusu ilkelerin vergi yasalarına yansımaları ise “dar mükellefiyet “ ve “tam mükellefiyet” şeklinde olmaktadır.¹⁵⁹

Kaynak ilkesinde gelirin kaynağını oluşturan ülkelerin kendi ulusal sınırları içinde elde edilen gelirleri vergilendirme hakkına sahip oldukları kabul edilmektedir. Buna karşılık, iç hukuk düzenlemeleriyle dış ülkede ödenen verginin mahsubu ya da dış ülkelerde elde edilen gelirin vergiden istisna edilmesi yöntemleriyle çifte vergilendirme önlenmeye çalışılmaktadır. İkametgâh ilkesinde ise gerçek kişilerin ve kurumların yerleşik oldukları yer, bazı objektif belirtilerden hareket edilerek belirlemeye çalışılmaktadır. Bu kriterler genellikle ekonomik ve sosyal ilişkilerin yoğunlaştırıldığı ülke şeklinde belirlenmiştir. Ayrıca hem kaynak hem de ikametgâh ilkesinde bir faaliyetin vergilendirilmesi için bu faaliyetin bir iş yeri aracılığıyla gerçekleştirilmiş olması gerekmektedir. Tam ve dar mükellef ayrımı da bu iki

¹⁵⁷İhsan Günaydın, “ Elektronik Ticaretin Vergilendirme Üzerine Etkisi”, Vergi Sorunları, Sayı:136, 1999, s.64.

¹⁵⁸Uzunoğlu, ss.127-128.

¹⁵⁹Niyazi Cangir, “Sanal iş yeri-I”, Vergi Dünyası Dergisi, Sayı:227, 2000, s.55.

yaklaşım alınarak ortaya çıkmıştır. Buna göre tam mükellefiyet, mükelleflerin hem yerleşik oldukları ülkede hem de diğer ülkeler de elde ettikleri gelirler üzerinden vergilendirilmeleri anlamına gelmektedir. Dar mükellefiyet ise, kişilerin yerleşik oldukları ülke dışında elde ettikleri gelirler dolayısıyla sadece bu gelirlerle sınırlı olarak söz konusu gelirleri elde ettikleri ülke tarafından vergilendirilmelerini ifade etmektedir.¹⁶⁰

Gelir Vergisi Kanununun (GVK) 3. maddesinde kimlerin tam mükellef sayılacağı belirtilmiştir. Buna göre;

Aşağıda yazılı gerçek kişiler Türkiye içinde ve dışında elde ettikleri kazanç ve iratların tamamı üzerinden vergilendirilirler:

1. Türkiye'de yerleşmiş olanlar;

2. (202 sayılı Kanunun 1'inci maddesiyle değişen bent) Resmi daire ve müesseselere veya merkezi Türkiye'de bulunan teşekkül ve teşebbüslere bağlı olup adı geçen daire, müessese, teşekkül ve teşebbüslerin işleri dolayısıyla yabancı memleketlerde oturan Türk vatandaşları (Bu gibilerden, buldukları memleketlerde elde ettikleri kazanç ve iratları dolayısıyla Gelir Vergisi'ne veya benzeri bir vergiye tabi tutulmuş bulunanlar, mezkûr kazanç ve iratları üzerinden ayrıca vergilendirilmezler.)

Türkiye de yerleşme konusu ise yine aynı kanunun 4. maddesinde ikametgâhı Türkiye'de bulunanlar ve bir takvim yılı içinde Türkiye'de devamlı olarak altı aydan fazla oturanlar (Geçici ayrılmalar Türkiye'de oturma süresini kesmez.) olarak açıklanmıştır.

Fakat kanunun 5.maddesine göre belli ve geçici görev veya iş için Türkiye'ye gelen iş, ilim ve fen adamları, uzmanlar, memurlar, basın ve yayın muhabirleri ve durumları bunlara benzeyen diğer kimselerle tahsil veya tedavi veya istirahat veya seyahat maksadıyla gelenler; Tutukluluk, hükümlülük veya hastalık gibi elde

¹⁶⁰Çak, s.88.

olmayan nedenlerle Türkiye'de alıkonulmuş veya kalmış olanlar 6 aydan fazla kalsalar dahi Türkiye de yerleşmiş sayılmazlar.

GVK'nun 6. maddesine göre Türkiye'de yerleşik olmayan kişiler dar mükellef sayılmakta ve sadece Türkiye'de elde ettikleri kazanç ve iratlar üzerinden vergilendirilmektedirler.

Kurumlar Vergisi mükelleflerinde de tam mükellefiyet söz konusu mukimlik esasına dayandırılmaktadır. Kurumların mukim oldukları yerin tayininde kullanılan kriterler temel itibariyle iki grupta toplanılabilir. İlk gruptaki kriterler ülke ile biçimsel anlamda bir hukuksal ilişkiye dayandırılmaktadır. İkinci gruptaki kriterler ise ülke ile ticari veya ekonomik bir bağlantı ortak paydasına dayanmaktadır. Yönetim yeri, merkezi yönetim ve denetim yeri, esas iş yeri, ortakların mukim oldukları yer vs. gibi ölçütlerde bu gruba örnek oluşturmaktadır. Ülkemizde her iki kriter de kullanılmaktadır.

Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 1.maddesine göre sermaye şirketleri, kooperatifler, iktisadî kamu kuruluşları, dernek veya vakıflara ait iktisadî işletmeler, iş ortaklıkları kurumlar vergisine tabidirler.

Kurumlar Vergisi Kanunu'nun konusu kurum kazançlarıdır. Gelir Vergisi Kanununda gelir olarak değerlendirilmiş bulunan kazanç ve iratlar kurumlar vergisi açısından kurum kazancı olarak kabul edilir.¹⁶¹

Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 3. maddesinin 1. fıkrasına göre; Bu kurumlardan kanunî veya iş merkezi Türkiye'de bulunanlar, gerek Türkiye içinde gerekse Türkiye dışında elde ettikleri kazançların tamamı üzerinden vergilendirilirler. Aynı maddenin 2. fıkrasına göre kanunî ve iş merkezlerinin her ikisi de Türkiye'de bulunmayanlar, sadece Türkiye'de elde ettikleri kazançları üzerinden vergilendirilirler. Kanuni merkez ve iş merkezi ise sırayla 5.ve 6. fıkralarda şöyle açıklanmıştır. Kanuni merkez: Vergiye tâbi kurumların kuruluş kanunlarında, tüzüklerinde, ana statülerinde veya sözleşmelerinde gösterilen merkezdir. İş merkezi:

¹⁶¹İbrahim Kırçova ve Pınar Öztürk, "İnternette Ticaret ve Hukuksal Sorunlar", İstanbul Ticaret Odası Yayın No: 2000-29, İstanbul, Eylül, 2000, s.84.

İş bakımından işlemlerin fiilen toplandığı ve yönetildiği merkezdir. Bu iki merkezden yalnızca birisinin bulunması tam mükellefiyet için yeterli sayılmaktadır.

Kurumlar Vergisi Kanunu'nda kanuni merkezin yanında iş merkezi kavramına da yer verilmesinin amacı, Türkiye’de yoğun faaliyette bulunulmasına karşın, yasal merkezi yurt dışında göstererek tam yükümlülük esasına göre vergilendirmeden kaçınma girişimini önlemektir. Yasa, yasal merkez yanında iş merkezi kavramına danışıklı işlem olasılığını kaldırmak için yer vermiştir. İş merkezi bir anlamda yasal merkez ölçütünün boşluğunu doldurmaktadır.¹⁶²

Gerçek kişilerde tam mükellefiyet iki koşula bağlanmıştır. Fakat elektronik ticaretle birlikte bilişim teknolojilerinin geldiği nokta gelir elde eden gerçek kişinin yerleşik olduğu yerin belirlenmesini güçleştirmektedir.¹⁶³ Bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişimiyle kişiler artık yer değiştirmeden farklı ülkelerde faaliyette bulunabilmektedirler. Bunu yanı sıra kişilerin kimlikleri ile bilgilerin elde edilmesi çok güçtür. Yanlış isimler kullanılarak veya buldukları ülkeye ilişkin yanlış bilgiler aktararak elektronik ticaret yapılabilir. Teknolojik gelişmelerin kişilerin istediği anda istediği ülkede faaliyet göstermelerine izin vermesi mevcut yasalardaki “ülkede ikamet etme” ve “ülkede belli bir süre kalma” ilkelerinin uygulanmasına ve de önemini yitirmesine neden olmaktadır.

Aynı şekilde gelişmeler kurumlara da tam mükellef olacakları ülkeyi belirleme şansı tanıyarak kanuni merkez ile iş merkezlerini coğrafi anlamda farklılaştırmada kolaylıklar sunmaktadır. Bu farklılıklar aynı ülkede olduğu sürece sorun yaratmayacak fakat uluslararası alanda çifte mukimlik ve çifte vergilendirme sorununu gündeme getirecektir.

Çifte mukimlik¹⁶⁴, bir gerçek kişi veya kurumun birden fazla ülkenin vergi idaresi tarafından kendi mukimi kabul edilmesi şeklinde tanımlanabilir¹⁶⁵

¹⁶²Esra Ekmekçi, “Küreselleşme Ve Vergilendirmede Yeni Eğilimler”, İstanbul, Kazancı Hukuk Yayınları No: 167, 2003, s.96.

¹⁶³Mustafa Akkaya, “Elektronik Ticaretin Vergilendirilmesi”, s.5.
http://enoter_hukuk.tripod.com/mustafa_akkaya.htm,(28.05.2008)

¹⁶⁴Mukim: ikamet eden

¹⁶⁵Niyazi Cangir, “Kurumlar Vergisi Mükelleflerinde Çifte Mukimlik Sorunu”, Yaklaşım Dergisi, Sayı:67, s.168.

Çifte vergileme, vergiye tabi bir gelirin birden fazla ülkede vergi konusu olması, aynı gelirin hem elde edildiği ülkede hem de geliri elde edenin mukim (yerleşik) olduğu ülkede vergilendirilmesidir. Ülkeler bu istenilmeyen durumu ortadan kaldırmak amacıyla aralarında vergi anlaşmaları yapmaktadırlar.¹⁶⁶

Gerçek kişiler yönünden çifte mukimlik sorunun çözümünde gerçek kişinin anlaşmaya taraf devletlerden birinde devamlı bir meskenin bulunması durumunda bu devletin, her iki devlette de meskene sahip olması durumunda kişisel ve ekonomik ilişkilerinin daha yakın olduğu devletin mukimi olarak kabul edilmektedirler. Ancak, yukarıdaki kriterler kullanılmasına karşın sorun çözülemiyorsa bu defa sırasıyla alışılmış oturma yeri ve uyrukluğı bu kişilerin mukimliğinin belirlenmesinde kriter olarak kullanılmaktadır. Bununla beraber, gerçek kişinin her iki devletinde uyruğunda olması veya hiç birinin uyruğunda olmaması durumunda ise sorun taraflarca karşılıklı anlaşma yoluyla çözümlenmektedir.¹⁶⁷

Çifte mukimlik sorunu gerçek kişi dışında kalan kişilerde (tüzel kişi olup olmadıklarına bakılmaksızın şirketlerde, diğer tüzel kişi ve kurumlarda) çifte mukimlik model anlaşmalarının 4. maddelerinin 3. fıkralarında yer almakta olup şu şekildedir.

“Gerçek kişiler dışında kalan herhangi bir kişi 1.fıkra hükmüne göre akit devletlerin her birinde mukim sayılıyorsa, bu kişi yalnızca etkin yönetim merkezinin bulunduğu devletin mukimi sayılacaktır.”

Çifte mukimliğin doğduğu yerlerde bu durumdan kaçınmak için işletmelerin yönetim merkezinin esas olarak nerede olduğunu belirlemeleri ve belgelemeleri beklenmektedir ki¹⁶⁸ internet ve benzeri teknolojik gelişmelerin üzerinde henüz bir fikir birliği sağlanamamış olması bu çözümünde uygulanabilirliğini ortadan kaldırmaktadır.

¹⁶⁶Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşmaları Çerçevesinde Vergilendirme Esasları, Gelir İdaresi Başkanlığı, Ankara, 2007, s.2.

¹⁶⁷Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşmaları Çerçevesinde Vergilendirme Esasları, Gelir İdaresi Başkanlığı, Ankara, 2007, s.16.

¹⁶⁸P.R Merrill, International Taxation of E-Commerce, The CPA Journal, NY, 2001, <http://findarticles.com/> (01.06.2008)

Elektronik ticareti dar mükellefiyet kapsamında ele aldığımızda ikamet ilkesinin yerini kaynak ilkesinin aldığını görüyoruz. Nitekim kişiler yerleşik oldukları ülke dışında gelir elde etmeleri durumunda sadece bu gelirlerle sınırlı olmak kaydıyla elde ettikleri ülkede vergilendirileceklerdir.

Elektronik ortamda gerçekleştirilen işlemlerin doğası gereği dar mükellefiyetin tespitinde kullanılan kaynak ilkesi, ticari kazanç ve serbest kazançları açısından önem taşır.

Neticede dar mükellefiyette ticari ve serbest meslek kazançların tespitinde gelirin elde edildiği yer ve iş yeri kavramları ön plana çıkar. Dolayısıyla fiziksel mekân, coğrafi konum bakımından kişi veya kurumlara hareket serbestisi sağlayan elektronik ticaretin dar mükellefiyet açısından vergilendirilmesinde gelirin elde edildiği yerin belirlenmesi önem kazanmaktadır. Bu durum mevcut ilke ve kuralların elektronik ticarete uygulanmasının bir sonucudur.

Kaynak kuralları, fiziksel olarak varlık göstermeksizin, bir iş yerine sahip olmaksızın ticari faaliyet sürdürülmesinin hemen hemen olanaksız olduğu bir dönemin ürünüdür. Böyle bir ortamın gerekleri sonucu ortaya çıkan ve uluslararası vergisel konularda genel kabul gören kurala göre, bir devletin teşebbüsü diğer bir devlette bir iş yeri aracılığıyla ticari faaliyette bulunmadıkça, diğer devleti ekonomik hayatına vergilendirme yetkisi doğuracak ölçüde iştirak kabul edilmemektedir.¹⁶⁹

Sonuç olarak dar mükellefiyette kaynak ilkesinin uygulanabilmesi için o ülkede bir iş yerine sahip olunması gerekecektir. Aksi bir durum söz konusu olduğunda kaynak ilkesi kriteri yerine ikamet ilkesi kriteri göz önüne alınacak ve vergilendirme yetkisi tam mükellef olunan yerde olacaktır.

¹⁶⁹Cangir, 2000, s.54.

3.6.2.GELİRİN ELDE EDİLDİĞİ YER

Genel olarak ülkeler kendi mukimlerinin gelirleri (tam mükellefiyet)ile sınırları içerisinde yapılan faaliyetlerden elde edilen gelirleri(dar mükellefiyet) ikametgâh ilkesi ya da kaynak ilkesi doğrultusunda vergiye tabi tutmaktadırlar.

Dar mükellefiyete tabi kimseler bakımından kazanç ve iradın Türkiye'de elde edildiği aşağıdaki koşullara göre tayin olunur:

Ticari kazançlarda; kazanç sahibinin Türkiye'de iş yerinin olması veya sürekli temsilci bulundurması ve kazancın bu yerlerde veya bu temsilciler vasıtası ile sağlanması (Bu koşullara haiz olsalar dahi iş merkezi Türkiye'de bulunmayanlardan, ihraç edilmek üzere Türkiye'de satın aldıkları veya imal ettikleri malları Türkiye'de satmaksızın yabancı memleketlere gönderenlerin bu işlerden doğan kazançları Türkiye'de elde edilmiş sayılmaz. (GVK md.7/1)

Türkiye'de satmaktan maksat, alıcı veya satıcının veya her ikisinin Türkiye'de olması veya satış akdinin Türkiye'de yapılmış olmasıdır. İş merkezinden maksat ise, iş bakımından muamelelerin bilfiil toplandığı ve idare edildiği merkezdir.

Serbest meslek kazançlarında: Serbest meslek faaliyetlerinin Türkiye'de yürütülmesi veya Türkiye'de değerlendirilmesi gereklidir.(GVK md.7/4); 4'üncü, bentte sözü edilen değerlendirmeden maksat, ödemenin Türkiye'de yapılması veya ödeme yabancı memlekette yapılmışsa, Türkiye'de ödeyenin veya nam ve hesabına ödeme yapılanın hesaplarına geçirilmesi veya kârından ayrılmasıdır.

Kurumlar Vergisi Kanunu'na göre 213 sayılı Vergi Usul Kanunu hükümlerine uygun Türkiye'de iş yeri olan veya daimî temsilci bulunduran yabancı kurumlar tarafından bu yerlerde veya bu temsilciler vasıtasıyla yapılan işlerden elde edilen ticarî kazançlar Türkiye'de elde edilmiş sayılır (Bu koşulları taşısalar bile kurumların ihraç edilmek üzere Türkiye'de satın aldıkları malları Türkiye'de satmaksızın yabancı ülkelere göndermelerinden doğan kazançlar, Türkiye'de elde edilmiş sayılmaz. Türkiye'de satmaktan maksat, alıcı veya satıcının ya da her ikisinin Türkiye'de olması veya satış sözleşmesinin Türkiye'de yapılmasıdır.)(KVK md.3)

Dar mükelleflerin kazanç ve iratlarının GVK'nun yukarıda değinilen maddeleri çerçevesinde Türkiye'de elde edilmiş sayılması, anılan kazanç ve iratları Türkiye tarafından vergilendirilebileceği anlamına gelmektedir. Ancak, kazanç ve iratların Türkiye ile çifte vergilemeyi önleme anlaşması imzalanmış bir ülkenin mukimi tarafından sağlanmış olması durumunda kazancın Türkiye'de elde edilip edilmediğinin belirlenmesinde GVK'nun değinilen hükümlerinden önce anlaşma hükümlerinin dikkate alınması gerekmektedir.¹⁷⁰ 2009 yılı itibariyle imzalanmış ve yayımlanmış 70 adet çifte vergilemeyi önleme anlaşması vardır.

OECD model vergi anlaşmasının ticari kazançlar başlıklı 7.maddesinin ilk bendinde, dar mükellef statüsündeki mükelleflerin ticari kazançlarının, kazancın elde edildiği ülkede vergilendirilmesi, söz konusu kazancı bir iş yeri vasıtasıyla elde edilmiş olması koşuluna bağlanmıştır. Yine serbest meslek kazançlarının vergilendirilmesi ise aynı model kanununun 14.maddesinde düzenlenmiştir. Bu maddeye göre, serbest meslek düzenli olarak tahsisli bir yeri bulunması koşuluna bağlanmıştır. Alınan bu kararlar söz konusu gelirlerin vergilendirilmesinde sabit konumlu bir iş yeri varlığının önemini arttırmıştır.¹⁷¹

Vergi Usul Kanunu'nun 156 maddesine göre Ticari, sınai, zirai ve mesleki faaliyette iş yeri; mağaza, yazıhane, idarehane, muayenehane, imalathane şube, depo, otel, kahvehane, eğlence ve spor yerleri, tarla, bağ, bahçe, çiftlik, hayvancılık tesisleri, dalyan ve voli mahalleri, madenler, taş ocakları, inşaat şantiyeleri, vapur büfeleri gibi ticari, sınai, zirai veya mesleki bir faaliyetin yürütülmesine tahsis edilen veya bu faaliyetlerde kullanılan yerdir.

Teknolojinin gelişmesine ve iletişim olanaklarının artmasına paralel olarak, etkinliğini artıran elektronik ticaret faaliyetleri içinde diğer gelir unsurları açısından olduğu kadar serbest meslek faaliyetleri açısından da çözülmemiş önemli sorunlar bulunmaktadır. Günümüzde elektronik ortam üzerinden de serbest meslek

¹⁷⁰Niyazi Cangir, "Elektronik Ticaretin ya da İnternetin Vergilendirilmesi –II", Yaklaşım Dergisi, Sayı:70, 1998, s.65.

¹⁷¹Çak, s.91.

faaliyetlerini yürütme olanağı bulunmaktadır. Özellikle internet üzerinden danışmanlık hizmetleri altında hizmet satın alınabilmektedir.

Konuyu Türk Vergi düzenlemeleri açısından ve vergi anlaşmaları açısından kısaca değerlendirirsek şu hükümlere varılabilir.

E-Ticarette ayırt edici olan, faaliyetin internetten ve uzaktan sürdürülmesidir. Dolayısıyla e-ticaret firmalarının personelinin Türkiye'ye gelmesi ve faaliyeti burada sürdürmesi söz konusu olmamaktadır. Ve dolayısıyla Türkiye'de "icra" ölçütü işlev taşımayacaktır. Türk vergi anlaşmalarında serbest meslek faaliyetlerinin kaynak devletine bağlanmasında kullanılan bağlama noktası sabit yerdir (fixed place) ve bu kavram OECD Modelinin değişiklik öncesi durumda da 5. madde de düzenlenen iş yeri kavramı ile paralel olarak değerlendirilmiştir. Dolayısıyla elektronik faaliyetlerde iş yeri konusundaki tüm sorunlar serbest meslek faaliyetlerinde de kendini göstermektedir.¹⁷²

Diğer yandan bir kısım vergi anlaşmasında yer alan alternatif bağlama kuralı olan "183 gün kuralı" açısından ise, ülkede bulunma yani "icra" gerektirdiğinden elektronik faaliyetlerde çözüm olmaktan çıkmaktadır. Bu açıdan Türk Vergi Anlaşmalarının uygulanması durumunda, e-ticarette bu tür faaliyetler serbest meslek faaliyeti niteliği taşısa bile, kaynak devleti olarak Türkiye'nin vergilendirme yetkisine bağlanmayı sağlamayacaktır.¹⁷³ Bu kriterlerin gerisindeki temel düşünce ilgili ülkenin ekonomik hayatına vergileme hakkı doğuracak boyutlarda katılımını temsil ettikleri anlayışına dayanmaktadır. İş yeri ve sabit yer kriterlerinin özelliği coğrafi bir yere bağımlılıktır. Bu özellik ise, elektronik ticaretin yapıldığı ortam ile uyumlu değildir.¹⁷⁴

İş yeri ve sabit yer kriterleri ticari ve mesleki faaliyetlerin vergilendirilmesinde temel kriterler olarak kullanılmaktadır. Ancak, e-ticaretten sağlanan kazancı kavramakta yeterli olmayan bu kriterler kaynak ülke vergilemesini olanaksız duruma getirmektedir. Bu durumda tartışma, e-ticarette kullanılan

¹⁷²Billur Yaltı, Elektronik Ticarete Vergilendirme, Der Yayınları: 357, İstanbul, 2003, ss.163-165.

¹⁷³Yaltı, s.184.

¹⁷⁴İhsan Günaydın, " Elektronik Ticaretin Vergilendirme Üzerine Etkisi", Vergi Sorunları, Sayı:136, 1999, s.66.

bilgisayarların, web sitesinin veya web sayfasının ve bilgisayar serverının iş yeri oluşturup oluşturmayacağı noktalara taşınmaktadır.

3.6.2.1. Web Sitesi

Web sitesi, server üzerinde depolanan elektronik bilgi ve verilerden oluşmaktadır. Yani fiziksel bir varlığı yoktur. Dolayısıyla fiziki bir varlığı olmayan bir şeyin bir iş yeri olmayacağı açıktır. Bunun yanı sıra günümüz teknolojisi ile 10 dakika içerisinde bir bilgisayar üzerindeki web sitesine ait yazılım ve veri kaynakları bir başka ülkede bulunan bilgisayar üzerine kolayca aktarılabilmektedir. Elektronik ticarete sınırlamalar getiren ülkeden diğer bir ülkeye web sitelerinin aktarımı söz konusudur.¹⁷⁵

Web sitesi ve web sayfası, elektronik ortamda ticari faaliyetin yerine getirilmesi için gerekli olan unsurlardır. Web sitesi olmadan, bugün internet ortamında yürütülen ticari faaliyetlerin önemli bir kısmının da yapılması söz konusu olmayacaktır. Bu anlamda web sitesinin tamamen veya kısmen yürütülen işe ilişkin olduğu açıktır. Ancak iş yeri tanımında yer alan diğer iki unsur yer (place) ve sabitlik (fixed) de dikkate alındığında tablo değişmektedir. Bu nedenle web sitesinin iş yeri olarak kabul edilmesi görülmemektedir¹⁷⁶.

3.6.2.2. Hizmet Sunucu (Server)

Server fiziki bir varlığa sahip olması ve belirli bir süre bir yere yerleştirmeye elverişli olması yönüyle veri ve yazılımdan oluşan web sitesinden ayrılır.

Serverın iş yeri oluşturup oluşturulmaması konusunda üzerinde durulması gereken birkaç nokta vardır. Örnek olarak sunucu ve web sitesinin farklı kişilere ait olması durumunda işletmeler ödedikleri ücret karşılığında belirli bir süre web sitesine sahip olurlar. İşletme sitesini çalıştıracak bir yer elde etmesine karşılık sunucunun işletilmesi hakkına ve sunucu üzerinde belli sabit bir yere sahip olmamıştır. İşletmenin sunucu üzerinde fiziki bir varlığından söz edilememesi

¹⁷⁵ Eser Sevinç, 2003 b, s.37.

¹⁷⁶ Cangir, 2000, s.57.

nedeniyle sabit bir yer söz konusu olmayacak ve buradan elde edilen gelir üzerinden vergilendirilemeyecektir.

Üzerinde durulabilecek diğer bir nokta ise serverın tek başına iş yeri olup olamayacağıdır. Yazılımı yani web sitesi olmadan sunucunun yalnız başına bir iş yeri olması kabul edilemez. Çünkü bir teşebbüsün işinin kısmen ya da tamamen sunucu üzerinden yürütülmesi söz konusu olmayacak ve nasıl boş bir bina yalnız başına iş yeri olarak kabul edilemez ise yazılımı olmayan bir sunucuda iş yeri olarak kabul edilemez.¹⁷⁷ Kendiliğinden çalışan makinelerin iş yeri kapsamına girmesi için belli bir yere kurulması yetmemekte bunlar aracılığıyla ticari bir faaliyette bulunulması gerekmektedir.

Server küçük ve bakım gerektirmeyen bir cihazdır. Uzaktan bilgilerin aktarılmasında, güncellenmesinde ve değiştirilmesinde herhangi bir zorluk bulunmamaktadır. Dolayısıyla kazanç üzerinde herhangi bir gelir vergisi uygulamayan ülkelere yani vergi cennetlerine yerleştirilmesi durumunda yüksek vergi uygulayan ülkelerin müşterilerine kurum personelinin yerini değiştirmeksizin ve düşük bir maliyetle taşınması çok kolaydır.

Örneğin, Cayman Adalarında yerleşik bir şirket İngiltere’de bulunan bir server üzerinde web sitesine sahip olsa, bu site vasıtasıyla Türkiye’deki müşterilere satış yaparsa, Türkiye’de bir iş yeri bulunmadığı için Türkiye’de vergileme yapılmayacaktır. Ayrıca, İngiltere’de bulunan server kendisine ait olmadığı için bu ülkede de iş yeri oluşmayacak, dolayısıyla İngiltere’de de vergileme yapılmayacaktır. Bu şirketin vergi cenneti bir ülkede yerleşik olduğu durumda kazancın tümüyle vergi dışı kalması kaçınılmazdır¹⁷⁸

3.6.2.3. İş yeri Internet Ortamında Yapılan Faaliyetleri Vergilemek İçin Uygun bir Kriter midir?

Vergileme hakkının paylaşımının dayandığı iş yeri ve sabit yer gibi kriterlerin gelişmeler çerçevesinde gözden geçirilmesi bir gereksinim olarak ortaya çıkmaktadır.

¹⁷⁷ Cangir, 2000, s.58.

¹⁷⁸ Uzunoğlu, s.135.

Anılan kriterlerin mevcut durumuyla elektronik ticarete uygulanması esas itibariyle gelişmekte olan ülkeler aleyhine olacaktır. Bununla birlikte, gelişmiş ülkelerin de bundan zarar görmeleri olasıdır. Çünkü bu düzenlemeler "haksız vergi rekabeti" için elverişli bir ortam hazırlamaktadır.

Ticari veya mesleki faaliyetlerin vergilendirilmesi için işyerinin varlığı zorunlu mudur? Bu sorunun Türkiye'de yerleşik kişiler ile dışarıda yerleşik kişiler açısından ayrı ele alınması gerekmektedir.

Bahsedildiği üzere Türkiye'de yerleşik olmayan yani dar mükellefiyet kapsamına giren kişilerin Türkiye'de VUK'nun 156 ncı maddesinde tanımlanan anlamda bir iş yeri veya sürekli temsilci aracılığıyla ticari kazanç elde etmeleri durumunda, (GVK'nun 7 nci maddesinin birinci fıkrasının ilk bendinde belirtilen özel durum hariç) vergileme hakkı ülkemize ait olacaktır. İş yeri veya sürekli temsilci olmadan diğer ülke mukimlerinin elde ettiği ticari kazançların ülkemiz tarafından vergilendirilmesi söz konusu değildir. Serbest meslek faaliyetlerinde ise dar mükelleflerin bu faaliyetleri Türkiye'de yürütmeleri veya faaliyetlerin Türkiye'de değerlendirilmesi ülkemizin vergileme hakkının doğması için yeterli olup iş yerinin bulunup bulunmaması önemli değildir. (GVK; md.7).

VUK'nun 156. maddesinde tanımlanan iş yeri kavramı esas itibariyle anlaşma hukukundaki düzenlemeye paralel olarak coğrafi anlamda sabitliği veya bir yere bağlılığı gerektirmektedir. Buna karşılık, GVK'na göre ticari ve mesleki kazançların vergilendirilmesi için bu kazançların bir iş yeri aracılığıyla elde edilmesi zorunlu olmadığından tam mükelleflerin anılan kazançların iş yerinin bulunup bulunmamasına bakılmaksızın ticari veya mesleki kazanç esaslarına göre vergilendirilecektir. Bu nedenle, ticari veya mesleki faaliyetlerin internet ortamında yürütülmesi iç vergileme açısından önemli bir sorun yaratmamaktadır. Özellikle, 4369 sayılı Yasa ile gelirin tanımında yapılan değişiklikle birlikte kaynağına bakılmaksızın her türlü kazanç ve iratlar vergiye tabi tutulduğu için, ticari veya mesleki kazançların vergilendirilmesi için iş yerinin koşul olduğu bir an için varsayılsa bile bu kez elde edilen kazanç "diğer kazanç ve irat" olarak vergilenebilecektir.

3.6.3. Elektronik Ticaretten Sağlanan Gelirin Niteliği

Elektronik ortamda yapılan ticaretten elde edilen gelirin niteliği neden olacağı farklı vergisel sonuçlar bakımından önemlilik arz etmektedir. GVK 2.maddesinde Gelire giren kazanç ve iratlar şunlardır: ticarî kazançlar, ziraî kazançlar, ücretler, serbest meslek kazançları, gayrimenkul sermaye iratları, menkul sermaye iratları, diğer kazanç ve iratlar olarak sıralanmıştır. Bu gelir unsurlarının vergilendirme düzenleri farklıdır. Dolayısıyla elektronik ticaretin hangi unsura girdiğinin tespiti uygulanacak vergi düzenini belirleyecektir.

Bu sorunun çözülebilmesi için OECD bünyesinde oluşturulan teknik danışma kurulu (Technical Advisory Group-TAG) iki farklı öneride bulunmuş ve bunu bir diğer alt çalışma grubu olan mali ilişkiler komitesinin (Committee on Fiscal Affairs-CFA) görüşlerine sunmuştur. Bu önerilerden birincisi, e-ticaret yoluyla satışı gerçekleştirilen dijital ürünlerden elde edilen gelirlerin firma karı olarak nitelendirilmesi, ikincisi ise söz konusu gelirlerin gayri maddi hak bedeli (royalties) olarak değerlendirilmesi şeklinde olmuştur. Bu iki görüş ABD ve AB ülkeleri arasında uzun bir süre tartışmalara yol açmıştır¹⁷⁹

Ticari kazanç veya royalty olarak sınıflandırılmış olan dijital mal ve hizmetlerin sunumundan elde edilen gelirler ülkelerarası vergi anlaşmaları tarafından tam olarak tanımlanamamaktadır. OECD ülkeleri vergi uygulamalarında royaltyler; bir yazara, bir mucide ya da bir yayıncıya haklarını devretmeleri karşılığında düzenli aralıklarla ödenen para veya menfaatler toplamını ifade etmektedir. Birçok e-ticaret işlem sonucu elde edilen gelir royalty olarak değerlendirilmektedir. Örneğin, bir kullanıcı online olarak bilgisayar üzerinden okunan bir yazı için belirli bir bedel ödediğinde, bu kullanımın telif ücreti ödenmesi gereken bir işlem olduğu düşünülmektedir¹⁸⁰

Ülkemizin de taraf olduğu OECD Model Anlaşmasınının 12. maddesinde kazancın ticari kazanç ya da gayrimaddi hak bedeli olarak değerlendirilmesinin farklı sonuçları bulunmaktadır. Ticari kazançlar iş yeri aracılığıyla elde edildiği takdirde

¹⁷⁹ Uzunoğlu, s.136.

¹⁸⁰ Eser Sevinç, "Dijital Ürünler", http://www.ymm.net/vergirehberi/dijital_urun_ve_hizmetler.htm (10.06.2008)

kaynak ülkesi tarafından vergilenmektedir. Gayri maddi hak bedellerinde ise, model anlaşmada vergileme hakkı ikamet ülkesine bırakılmakla birlikte, Türkiye'nin de taraf olduğu anlaşmalarda vergileme hakkı kaynak ve ikamet ülkesi arasında paylaştırılmaktadır. Buna göre, Türkiye ile Çifte Vergilemeyi Önleme Anlaşması yürürlükte bulunan bir ülke yerleşiminin ülkemizde elde ettiği gayri maddi hak bedelleri Türkiye tarafından belli bir oranı (%10) aşmamak üzere vergilendirilebilmektedir.

3.6.3.1. Ticari Kazanç Olarak Değerlendirilmesi Gereken İşlemler

Yukarıda belirtilen karışıklık ortamı, model vergi anlaşmasının 12. maddesinde ortadan kaldırılmaya çalışılmış ve hangi dijital ürünlerin firma karı, hangilerinin ise gayri maddi hak bedeli olarak nitelendirilebileceği söz konusu maddede sayılmıştır. Buna göre, ticari kazanç sayılan dijital ürünler şu şekilde belirlenmiştir¹⁸¹

- **Dijital Ürünlerin Download Edilmesi (İndirilmesi):** Bir web sitesinden yazılım, müzik, video, kitap gibi dijital ürünlerin indirilmesi durumunda elde edilen kazanç ticari kazanç olarak değerlendirilir. Bu halde müşteriler dijital ürünlerin bir kopyasını da çıkarmak hakkına sahip olmaktadır.
- **Dijital Ürünlerin Güncellenmesi ve Eklemeler Yapılması:** İnternet üzerinden gerçekleştirilen yazılım güncellemeleri ve eklentiler yapılması, yazılım indirilmesi ile aynı sınıflandırmaya tabi tutulmaktadır. Bu güncelleme faaliyetlerinden elde edilen kazançlar da ticari kazanç kapsamındadırlar (vergileme ile ilgili bir çok dijital kitap internette satılmakta ve belirli aralıklarla bu tür güncelleme işlemlerine tabi tutulmaktadır).
- **Dijital Ürünlerin Kullanımı:** Dijital ürünlerin geçici kullanımından kaynaklanan gelirin ticari kazanç sayılması, royalti olarak değerlendirilmemesi gerekir. Geçici kullanımdan maksat dijital ürünün yararlı ömründen daha kısa bir süre kullanımıdır.

¹⁸¹ OECD: Tax Treaty Characterization Issues Arising From E-Commerce
<http://www.oecd.org/dataoecd/46/34/1923396.pdf> (11.06.2008)

- **Tek Kullanımlık Yazılımın İndirilmesi:** Tek bir kullanım için internet üzerinden indirilen yazılımlardan elde edilen kazanç ticari kazanç olarak değerlendirilir.
- **Web Sitesi Konuk Eden Firmalar:** Bir firmaya ait bir bilgisayar üzerinde bulunan web sitesine ait program ve veri kaynaklarının depolanması, bu programları dışarıdan erişim yoluyla kullanıcıların kontrol etmeleri karşılığında elde edilen kazanç ticari kazançtır.
- **Hosting Uygulamaları:** Bilindiği üzere host, bilgilerin toplanıp depolandığı ve internete bağlı bulunan bir bilgisayardır. Hosting ise, üçüncü bir kişi ya da firma adına istenilen bilgileri depolama ve gerektiği anda bu bilgileri sahibi bulunan kişilere ücret veya çeşitli anlaşmalar karşılığında sunma işlemi olarak tanımlanmaktadır. İnternet üzerinden üçüncü kişilere ya da kurumlara ait bilgilerin ücret karşılığında depolanmasını ve istenildiği anda bu bilgilere bilgisayarlar aracılığıyla ulaşılmasını sağlayan firmaların, bu türlü faaliyetlerden elde ettikleri gelirler ticari kazanç kapsamında değerlendirilmiştir.
- **Teknik Destek:** Bu tür hizmetler içerisinde çeşitli bilgisayar programlarının nasıl yüklenecekleriyle ilgili bilgilerin verilmesi, on-line olarak bazı teknik dokümanların gönderilmesi ve uzman kişilere e-posta aracılığıyla danışılması gibi işlemler yer almaktadır. Bunlardan elde edilecek kazançlar da ticari kazançtır.
- **Arama Sonuçları:** Herhangi bir online veritabanı üzerinde yapılan arama sonuçlarından elde edilen kazanç ticari kazançtır.
- **Reklam Verme:** İnternette yer alan siteler üzerinde banner adı verilen reklam verilmesi işlemlerinden elde edilen kazanç ticari kazançtır.
- **Online Danışmanlık Hizmetleri:** Hukuk, muhasebe, müşavirlik gibi hizmetlerin internet ortamında verilmesi sonucu elde edilen kazanç firmanın ticari kazancı olarak değerlendirilecektir.

- **Web Sitesi Üyeliği:** Web sitesi abonelik sistemi müşteriye sunulan bir hizmet olarak değerlemeye tabi tutulmalı ve ticari kazanç olarak vergilendirilmelidir.
- **Online İhaleler:** Online olarak geręekleřtirilen ihale işlemleri üzerinden elde edilen gelir ticari kazançtır.
- **Ses, Müzik ve Görüntü Yayını:** Ses, müzik ve görüntünün internet ortamında yayınlanması sonucu elde edilen gelir ticari kazançtır.

3.6.3.2. Gayri Maddi Hak Bedeli (Royalty) Olarak Değerlendirilmesi Gereken İşlemler

Model vergi anlaşmasına göre gayri maddi hak bedelleri ise şu şekilde belirtilmişlerdir:

- **İndirme ve İşletim:** Eğer herhangi bir yazılım internet üzerinden indirilirse, bu ürünün satılması veya yeniden üretilmesi gibi üzerinden ticari kazanç elde edilebilecek olması durumunda, bu işlemden elde edilen kazançlar royalty olarak addedilir.
- **Gizli Teknik Bilgi Kullanımı:** Gizli teknik hizmetlerin sunulması ve kullanımı veya satışından elde edilen gelir royalty kabul edilir. Bu tip bir bilginin aktarılması için ödenen ücretler, bilginin birden çok kullanımını içermedikçe royalty olarak addedilmez.
- **Patentli İçeriklerin Kullanımı:** Web sitesi sahiplerince telif ücreti karşılığı yayımlanabilen (makale, haberler gibi) içeriklerden elde edilen gelirler royaltydir.

3.6.4. Vergi Matrahının Belirlenmesi

Elektronik ortamda yapılan ticari ve mesleki faaliyetlerde matrahın tespiti gerek gayrisafi kazancın belirlenmesi gerekse indirilecek giderlerin tespiti büyük önem taşımaktadır. Vergi matrahı gelirin safi tutarı olduğu için matrahın bulunması için gayri safi kazancı ve giderlerin belirlenmesi gerekir. Elektronik ticaretin farklı

yerlerde gerçekleştiriliyor olması da kazancın elde edilmesi için yapılan harcamaların hangi yere ait olduğunun tespiti gerekmektedir.¹⁸²

Elektronik ortamda yapılan ticari faaliyetlerde matrahın belirlenmesi sırasında özellikle kaynak ilkesi konusunda sorunlar yaşanmaktadır. Kaynak ülkesi iş yerine yüklenilebilen ticari kazancı vergileyebilmektedir. Anlaşma hukuku, merkez ile şube veya şubelerin kendi aralarındaki işlemlerinden doğan kazancın bölüşümü emsal bedel esasına(Arm's length principle) göre yapılmasını öngörmektedir (OECD Model Anlaşması, md.7/4). İş yerinin safi kazancın belirlenmesinde iş yeri için yapılan giderlerin indirilmesi olanaklıdır. İnternet ortamında yürütülen faaliyetlerde geleneksel merkez-şube örgütlenme biçimine bağlı kalmadan işlerin organize edilmesi söz konusu olduğundan birden fazla şubeyi ilgilendiren giderlerin şubeler arasında paylaşımında ilave güçlüklerle karşılaşılacaktır.¹⁸³ Bu doğrultuda, çokuluslu şirketlerin vergilendirilebilir gelirinin ne kadarının hangi yasama alanındaki sürekli iş yerine yüklenebileceğini de belirlemek gerekmektedir.¹⁸⁴

3.7. KATMA DEĞER VERGİSİ

Katma değer vergisi harcamalar üzerinde alınan vergilerin en gelişmiş ve modern bir türüdür. Katma Değer Vergisi, vergiyi ödeyenler açısından bir indirim hakkı doğurduğu için verginin kendi içinde bir otokontrol mekanizması doğurmasına yol açmaktadır. Ayrıca bu verginin sıkı bir kayıt düzeni gerektirmesi, gelir ve kurumlar vergisi açısından da bir otokontrol mekanizmasının ortaya çıkmasına yardımcı olmaktadır.¹⁸⁵

KDV, ülkemizde 01.01.1985 tarihinden itibaren uygulanmaktadır. 3065 sayılı KDV Kanunu'nun verginin konusunu oluşturan 1.maddesinde 3 bent olarak sayılan aşağıdaki işlemler KDV'ye tabi tutulmuştur.

¹⁸²Habib Yıldız, "Elektronik Ticaretin Vergilendirilmesi", Vergi Dünyası Dergisi, Sayı: 255, 2002, s.140.

¹⁸³İsmail Güneş, "Elektronik Ticaretin Vergilendirilmesinin Uluslar arası Boyutu" 8.internet Konferansında Sunulacak Bildirinin 1.Taslak Çıktısı, s.13.

¹⁸⁴Peter R.Merrill, "Taxing E-Commerce in a Global Economy: Old Issues, New Media, New Opportunities" Advisory Commission on Electronic Commerce PricewaterhouseCoopers LLP Williamsburg, June 22, 1999.

¹⁸⁵Tosuner, Yereli,Durukan, 2000, s.267.

1. Ticarî, sınaî, ziraî faaliyet ve serbest meslek faaliyeti çerçevesinde yapılan teslim ve hizmetler¹⁸⁶

2. Her türlü mal ve hizmet ithalatı

3. Diğer faaliyetlerden doğan teslim ve hizmetler

İşlemlerin Türkiye'de yapılmış olması önemlidir. KDV Kanunu'nun 6. maddesine göre işlemlerin Türkiye'de yapılması:

a) Malların teslim anında Türkiye'de bulunmasını,

b) Hizmetin Türkiye'de yapılmasını veya hizmetten Türkiye'de faydalanılmasını, ifade eder.

Bu hükmün uygulanmasında teslimi yapan kişinin uyuşu önemli değildir.¹⁸⁷ Örneğin; Türk vatandaşının yurtdışına yaptığı teslimler KDV kapsamına girmezken yurt dışından yabancı uyruklu bir vatandaşın Türkiye de gerçekleştirdiği teslimler bu kanunun konusuna girmektedir.

Varış ülkesinde vergilendirme esas itibariyle, ithalatın vergilendirildiği ihracatta vergi iadesi sisteminin bulunduğu, başka bir deyişle, ihracatın istisna tutulduğu bir vergilendirme şeklidir.¹⁸⁸ Bu sistemde, ihracatçının ihraç ettiği mal için ödediği katma değer vergileri kendisine iade edilmekte ve bu suretle ihraç edilen mal tamamen KDV yükünden arındırılmaktadır.¹⁸⁹

Hizmeti ithal eden kişinin veya başka bir aracının vergiden sorumlu tutulması da başka bir yöntem olarak düşülebilir. Bu uygulama basit ve pratik olmasının yanı sıra hizmet ihracatçısına ilave külfetler yüklediği için özellikle küçük ve orta ölçekte hizmet ticaretini teşvik edici olduğu söylenilebilir.

¹⁸⁶ Teslim, bir mal üzerindeki tasarruf hakkının malik veya onun adına hareket edenlerce, alıcıya veya adına hareket edenlere devredilmesidir.(KDVK MD.2)Hizmet ise, teslim ve teslim sayılan haller ile mal ithalatı dışında kalan işlemlerdir.(KDVK MD.4)

¹⁸⁷ Cangir, 1998, s.52.

¹⁸⁸ Niyazi Cangir, "Elektronik Ticaretin ya da İnternetin Vergilendirilmesi IV", Yaklaşım Dergisi, 72, 1998, s.81.

¹⁸⁹ Fatih Saraçoğlu, Haydar Ejder. " Katma Değer Vergisinde Varış Ülkesinde Veya Menşe Ülkesinde Vergilendirme Ve İhracat İstisnası" Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Cilt:21 Sayı:2, 2006, s.67. .

Ülkemizde ikinci yöntem olan sorumluluk uygulamasını benimsemiştir. Bu uygulama hem vergi idaresi hem de ihracatçısı tarafından tercih edilebilir olmakla birlikte nihai tüketicilere yönelik hizmet sunumlarında etkin olarak işlemesi söz konusu değildir. Çünkü nihai tüketicilere yönelik elektronik hizmet ticareti geliştikçe sorumlu sayısı da artacaktır. Hatta müşterilerin çoğunun vergilendirmeden haberi bile olmayacaktır. Vergi idaresinin çok sayıda sorumluyu izlemesi hem son derece güç hem de var olan koşullarda çoğunlukla olanaksızdır.¹⁹⁰

O halde denilebilir ki bu tür işlemlerde vergiye tabi işlemlere taraf olanların verginin ödenmesinden sorumlu tutulması ancak bu işlemlerin ödeme ayağını oluşturan finans kurumlarının denetlenmesiyle gerçekleşebilecektir.¹⁹¹

Küreselleşme olgusunun yaşandığı günümüz dünyasında hiç bir ülke tek başına hareket edemez. Özellikle çifte vergilendirmenin veya hiç vergilendirmemenin söz konusu olduğu tüketim vergileri üzerinde devletlerarası mutlak bir uzlaşının sağlanması gerekmektedir. KDV nin hangi ülkelerde ve hangi matrahlar üzerinden tarh ve tahakkuk ettirileceği ve bunların kimler tarafından beyan edilmesi gerektiği konusunda belirsizlikler bulunmaktadır.

KDV, Avrupa Birliği'nde de uygulanan bir tüketim vergisidir. Avrupa Birliği ülkeleri elektronik ticaret üzerinden KDV hususunda eşgüdümlü hareket etmek suretiyle gerek OECD ülkeleri gerek diğer ülkeler ile birlikte çalışmalara başlamışlardır. Ekim 1998 tarihinde OECD ülkeleri Bakanları düzeyinde yapılan Ottawa Konferansında bazı tedbir ve ilkeler belirlenmiştir.¹⁹²

Ottawa Konferansında yapılan görüşmeler sonucunda,

- KDV'nin tüketimin yapıldığı yerde tahakkuk ettirileceği,
- Gümrük vergileri ve KDV açısından dijital ürünlerin fiziki mal olarak kabul edilmeyeceği, (Dijital ürünlerin hizmet olarak kabulü gümrük vergisinin uygulanamayacağı anlamına gelmektedir.) önerilerinde bulunulmuştur.

¹⁹⁰ Alptürk, 2005, s.329.

¹⁹¹ Alptürk, 2005, s.400.

¹⁹² http://www.ymm.net/e-ticaret/uluslararası_e-ticaret.html (15.06.2008)

Devletler açısından önem arz eden konular ise, tüketim yerinin bir tanımının bulunmayışı ve elektronik ticaret üzerindeki KDV'nin tarh-tahakkuk usul ve esaslarının tam olarak ortaya konulamamasıdır.

3.8. GÜMRÜK VERGİSİ

4458 Sayılı Gümrük Kanunu'nun birinci maddesine göre kanunun amacı, Türkiye Cumhuriyeti Gümrük Bölgesine giren ve çıkan eşyaya ve taşıt araçlarına uygulanacak gümrük kurallarını belirlemektir. Aynı kanunun 3.maddesinin 8.fıkrasına göre Gümrük vergileri" deyimi, yürürlükteki hükümler uyarınca eşyaya uygulanan ithalat vergilerinin ya da ihracat vergilerinin tümünü ifade etmektedir. Anlaşıldığı üzere Gümrük Vergisi Kanunu'na göre gümrük vergisinin konusu 'eşya'dır. Dolayısıyla hizmetler gümrük vergisine tabi değildir.¹⁹³

Daha önce KDV ile bağlantılı olarak ifade edildiği üzere, e-ticaretin fiziki mal ticaretini kapsayan kısmında, malların siparişi ve benzeri işlemler elektronik ortamda yapılırken teslim geleneksel yollardan gerçekleşmektedir. Bu nedenle, bu çerçevede yapılacak ticarete gerek KDV gerekse gümrük vergisi uygulamasında önemli bir sorun ortaya çıkması beklenmemektedir. Ancak, gümrük düzenlemelerindeki konumuz ile alakalı iki muafiyet internet ortamında sipariş edilen ve gümrüklere fiziksel olarak sunulan mallar ile on-line iletilen mallar arasında ayırımın çok iyi yapılmasını gerektirmektedir¹⁹⁴. Buna göre:

i - Yurt dışındaki gerçek kişilerce Türkiye Gümrük Bölgesindeki gerçek kişilere posta veya hızlı kargo taşımacılığı yoluyla gönderilen gerçek kıymeti 300 EURO'yu geçmeyen şahsi, ailevi ve hediyeleşme niteliğindeki ticari miktar ve nitelikte bulunmayan eşya (GK., md.167/6-a). Bu türdeki eşyalar, gümrük vergileri ile KDV'den muaf bulunmaktadır. Malın değerinin 300 EURO'yu aşması durumunda bu vergiler eşyanın gerçek kıymeti üzerinden tahsil edilir ve ilgisinden alınır.

¹⁹³Şaban Kayıhan, Habib Yıldız., E-Ticaretin Hukuki ve Vergi Boyutu, SeçkinYayımları, Ankara, 2004, s.198.

¹⁹⁴T.Bora Erdengi, " Elektronik Ticaret ve Gümrük İdarelerine Vergiler Açısından Muhtemel Etkileri-2", Gümrük Dünyası Dergisi, 30, 2001, s.17.

ii - Yurt dışından Türkiye Gümrük Bölgesindeki bir kişiye mektupla veya posta paketi ya da hızlı kargo taşımacılığı yoluyla gönderilen ve gerçek kıymeti gönderim başına 100 EURO'yu geçmeyen ve ticari miktar ve nitelikte olmayan her türlü eşya (GK., md.167/4). Bu türdeki eşyalar veya bu eşyaların içinde buldukları posta kolileri, gümrük vergileri ile KDV'den muaf bulunmaktadır. Bu muafiyete, uluslararası "De Minimis Kuralı" veya "Küçük Paketler" muafiyeti adı verilmiştir¹⁹⁵

Yukarıdaki iki muafiyet birlikte değerlendirildiğinde eşya kıymeti 100 EURO'yu aşarsa (a) bendinde belirtilen mal haricinde kalan eşyalar gümrük vergileri ile KDV'ye tabidirler. Bunun dışında, gümrük düzenlemelerinde yurt dışından bir işle ilgili olarak gönderilen ve ticari nitelik arz etmeyen önemli değeri olmayan numunelik eşya ve modeller için de muafiyet hükmü içermektedir (GK, md.167/8-d).

3.8.1. Eşyanın Gümrük Kıymeti

İnternet yoluyla sipariş edilip gümrüğe gelen eşyanın kıymetini belirlemede Gümrük Kanunu'nun 23. maddesine bakmak gerekir. Anılan maddeye dayanarak çıkan gümrük yönetmeliğinin 36. maddesine göre "eşyanın gümrük kıymeti, gümrük tarifesinin ve eşya ticaretine ilişkin belirli konularda getirilen tarife dışı düzenlemelerin uygulanması amacıyla 37 ve 42. maddelerde yer alan yöntemlerin sırasıyla uygulanması yoluyla tayin ve tespit olunan kıymettir. Bir yonteme göre belirlenemeyen kıymet için yöntemler sırasıyla uygulanır. Eşyanın gümrük kıymeti bir üst maddede yer alan yöntem hükümlerine göre belirlenebildiği sürece bir alt madde hükümleri uygulanmaz."¹⁹⁶

E-Ticaretteki artış yurtdışından gümrük idarelerine gelecek paket sayısında oldukça önemli miktarda artışa yol açacaktır. Bunun nedeni, alıcılar artık distribütör ya da araçlar yerine internet üzerinden direk üreticisinden mal alımı yapmayı tercih edecektir. İnternet kullanımı ve online mal sipariş maliyetlerinde oluşacak bir azalma düşük kıymetli mal ithalinde bir patlamaya yol açacaktır. Bu da her ülkenin gümrük

¹⁹⁵ Erdengi, s.17.

¹⁹⁶ Akın Akbulut, "İnternette Yapılan Siparişler ve Gümrük Vergileri" Vergi Dünyası Dergisi, Sayı:312, 2007, s.34.

idareleri tarafından çözülmesi gereken bir sorunu ortaya çıkarmaktadır ki bu da anılan düşük kıymetli malların, “Küçük Paketler” kuralının altında kalması durumudur. “De Minimis Kuralı”nın, bu kuralda kullanılacak oranın yüksekliği veya azlığı en uygun şekilde belirlenmelidir. Posta veya hızlı kargo taşımacılığı yoluyla gönderilen malların vergilemesi ile ilgili dört seçenek vardır. Bunlar internet ortamında sipariş edilen bu malların gümrüksüz geçmesi ile muafiyet limitlerinin yükseltilmesidir. Diğer iki seçenek ise belli bir sayı ve miktar üzerindeki eşyadan eşyanın kıymeti üzerinden sabit oranlı bir vergi alınması veya taşıyıcılar tarafından verginin toplanması yöntemidir. AB üyesi ülkelerde bu son yöntem benzer usuller mevcut olup, Dünya Gümrük Örgütü de “De Minimis Kuralı”nın standart bir duruma getirilmesi ve ticarete aracılık yapan taşıyıcıların vergi toplaması hususunun araştırılması ve geliştirilmesini şiddetle desteklemektedir¹⁹⁷.

Yukarıda da belirtildiği gibi eşya gümrük vergisine tabi bulunmaktadır. Sayısal ürünlerin ise eşya olarak nitelendirilemeyeceği genel olarak kabul edilmektedir. Öte yandan birçok sayısal ürün aynı zamanda fiziki mal şeklinde de ticarete konu olmaktadır. Örneğin, bir bilgisayar programının internet aracılığıyla kişisel bilgisayara kopyalamak suretiyle elde edilebileceği gibi piyasada disketlere kopyalanmış halde satın alınması da söz konusudur. İlk durumda sayısal bir ürün söz konusu olduğu için gümrük vergisi alınması gündeme gelmeyecektir. İkinci halde ise ithal edilen söz konusu disket program disketleri için mutad şekilde gümrük vergisi ödenmiş olacaktır. Bu durumun sayısal ürünler lehine bir eşitsizliğe yol açacağı açıktır.¹⁹⁸

Elektronik ticaretin vergilendirilmesi konusunda sayısal ürünlerin üreticisi olan ülkeler vergilendirilmeye karşı çıkarken ithal eden ülkeler ise gümrük vergisi kapsamına alınmasını istemektedir. Nitekim 20.01.2000 tarih ve 23939 Sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Gümrük Yönetmeliği’nin 98. maddesine göre;

Bilgisayarlarda kullanılmak üzere, ithal edilen veri ya da komutlar yüklü bilgi taşıyıcılarının gümrük kıymetinin belirlenmesinde, sadece taşıyıcı ortamın kendisinin

¹⁹⁷ Erdengi, s.18.

¹⁹⁸ Niyazi Cangir, “Elektronik Ticaretin ya da İnternetin Vergilendirilmesi IV”, Yaklaşım Dergisi, 72, 1998, s.86.

maliyeti veya kıymeti esas alınır. Bu nedenle, taşıyıcı ortamın maliyet veya kıymetinden ayırt edilebilmesi koşuluyla, gümrük kıymeti, veri veya komutların maliyet veya kıymetini içermez. Bu maddede geçen;¹⁹⁹

-Taşıyıcı ortam deyimi, entegre devreler, yarı iletkenler ve bu tür devre veya cihazlarla bütünlük oluşturan benzeri araç ve aletleri,

-Veri veya komutlar deyimi, ses, sinematografik veya video kayıtlarını, kapsamaz.”

Yukarıdaki hükümden anlaşılacağı üzere yazılım programının taşıyıcı ortam ile birlikte ithali durumunda, sadece taşıyıcı ortamın değeri gümrükleme konusu olmakta, program bedeli dikkate alınmamaktadır. Ancak bu tür sayısal ürünler üzerinden gümrük vergisi aranılmaması, buradan elde edilecek gelir ve katma değer üzerinden gelir vergisi ve KDV stopajı yapılmasına engel değildir

Konu ile ilgili olarak üzerinde durulması gereken nokta, yasal düzenlemelerden çok malların gümrük işlemleri de dâhil tüketiciye ulaşmasının hızlandırılması için gereken önlemlerin alınmasıdır.²⁰⁰

Gümrük gözlem işlemleri nedeniyle paket başına önemli maliyetler üstlenilmektedir. Birbirini izleyen uluslararası ticaret müzakereleri, gümrük vergilerinde önemli indirimler sağlamaktadır. Fakat vergi toplamadaki idari yöntemlerin yeniliğe gereksinimi vardır. Bu sorunun aşılması için mallar sipariş edildiğinde satıcının tüm vergileri ve teslimat ücretlerini müşteride topladığı ve bunları doğrudan ithalatçı ülkeye ödediği tek duraklı alışveriş fikri öne sürülmektedir. Böyle bir sistem, sevkiyatın önceden karşı ülkede beyanı ve bu ülke tarafından onaylanması, gecikmeleri önleyebilir ve maliyetleri azaltabilir²⁰¹

¹⁹⁹Özbek, Sayı:150, 2000, s.38.

²⁰⁰Aziz Özbek, “ Elektronik Ticaret ve Vergilendirilmesi – III ”, Vergi Ve Muhasebeciyle Diyalog, Sayı.150, 2000, s.48.

²⁰¹A'dan Z'ye E-Ticaret Rehberi, Power Ekonomi Dergisi 2000, s.45.

3.9. DAMGA VERGİSİ

Damga Vergisi Kanununu 1.maddesine göre bu Kanuna ekli (1) sayılı tabloda yazılı kâğıtlar Damga Vergisine tabidir.

Bu kanundaki kâğıtlar terimi, yazılıp imzalanmak veya imza yerine geçen bir işaret konmak suretiyle düzenlenen ve herhangi bir hususu ispat veya belli etmek için ibraz edilebilecek olan (değişik 5228/59-4/a md.) (yürürlük: 31.07.2004) belgeler ile elektronik imza kullanılmak suretiyle manyetik ortamda ve elektronik veri şeklinde oluşturulan belgeleri ifade eder.

Görüldüğü üzere Damga Vergisi Kanunun Md. 1/f.2, kanunundaki kâğıtlar terimi kapsamına güvenli elektronik imzalı olarak oluşturulan tüm elektronik verileri de dâhil etmiştir. Bu hüküm sebebiyle artık kâğıt üzerinde sözleşme yapma veya elektronik sözleşme yapma arasında ödenmesi gerek damga vergisi bakımından hiçbir fark kalmamıştır.²⁰²

Yabancı memleketlerle Türkiye`deki yabancı elçilik ve konsolosluklarda düzenlenen kâğıtlar, Türkiye`de resmi dairelere ibraz edildiği, üzerine devir veya ciro işlemleri yürütüldüğü veya herhangi bir suretle hükümlerinden faydalanıldığı takdirde vergiye tabi tutulur.(Md.1)

Yabancı memleketlerle Türkiye`deki yabancı elçilik ve konsolosluklarda düzenlenen kâğıtların vergisini, Türkiye`de bu kâğıtları resmi dairelere ibraz eden, üzerlerinde devir veya ciro işlemleri yapanlar veya herhangi bir suretle hükümlerinden faydalananlar öderler. Ancak bunlardan ticari veya mütedavil²⁰³ kağıt niteliğinde bulunanların vergisini, bunları en evvel satan veya kabul veya başka suretle kullanan kişiler öderler.(Md.3)

Öte yandan, yine 5228 Kanun'un 59/4-c maddesiyle de Damga Vergisi Kanunu'nun Mük. 30. maddesinde de değişiklik yapılmış ve elektronik ortamda gönderilenlerin damga vergisi oranını, ibraz yerleri itibariyle “ 0 ” sifıra kadar indirme konusunda Bakanlar Kurulu'na yetki verilmiştir

²⁰² <http://turk.internet.com/haber/yazigoster.php3?yaziid=12866> (25.06.2008)

²⁰³Mütedavil: Tedavülde bulunan

488 Sayılı Damga Vergisi Kanunu'nun 3. maddesi 1. fıkrasında damga vergisinin mükelleflerinin vergiye tabi kâğıtları imza edenler olduğu belirtilmektedir.²⁰⁴ Bu durumda elektronik ortamda belge düzenleyenler, adı geçen belgeleri yazılı kâğıt olarak hazırlayıp imzalamadıkça damga vergisi mükellefi olamayacaklardır. Kâğıda dökülen elektronik belgelerin tabi olacağı verginin tayini için bahsi geçen kâğıdın içeriğine bakılır ve buna göre (1) sayılı tabloda yazılı olan damga vergisi bulunur.

3.10.BANKA VE SİGORTA MUAMELE VERGİSİ

BSMV, bankacılık ve sigortacılık işlemlerinin vergilendirilmesine yönelik bir vergi olup, bu işlemler geçmişte 1926 yılında çıkarılan 735 sayılı umumi istihlak vergisi ile 1039 sayılı “muamele vergisi “ ve 1940 yılında çıkarılan 3843 sayılı “muamele vergisi” kapsamında vergilendirilmiş daha sonra 1956 yılında çıkarılan 6802 sayılı “Gider Vergileri Kanunu” kapsamına alınmıştır.²⁰⁵ Gider Vergileri Kanununun 28. maddesine göre; banka ve sigorta şirketlerinin “... Her ne şekilde olursa olsun yapmış oldukları bütün muameleler dolayısı ile kendi lehlerine her ne nam ile olursa olsun nakden veya hesaben aldıkları paralar banka ve sigorta muameleleri vergisine tabidir. Tüm ülkelerde değişik oranlarda olmak üzere bankaların yaptığı parasal işlemler değişik şekillerde anılan vergiye tabidir.”²⁰⁶

Mükellefiyetin tespiti bakımından 28. maddenin ilk fıkrasının hükmü çok açık olup bu hükme göre; banka ve sigorta şirketlerinin bütün muameleleri BSMV'nin konusuna girmektedir. Ve bu işlemleri yapan banka ve sigorta şirketleri mükellef olmaktadır.²⁰⁷ Bu mükellefler gerçekleştirdikleri işlemler nedeniyle ödedikleri vergileri hizmet sundukları kişilerden tahsil etmektedirler.

Verginin matrahı banka, banker ve sigorta şirketlerinin lehlerine aldıkları paralardır. Bu paralar lehe kaldığından ve kurumun geliri sayıldığından aynı zamanda

²⁰⁴ Ercan Alptürk, “ İnternet Ortamında Yapılan Elektronik Sözleşmelerde ve İhalelerde Damga Vergisi Uygulanabilir mi?”, Yaklaşım Dergisi, 99, 2001, s.142.

²⁰⁵ Fatih Saraçoğlu, “BSMV, Dolaysız Vergi Mi?”, Vergi Sorunları Dergisi, S. 211, 2006, s.129.

²⁰⁶ Cüneyt Binatlı, “Elektronik Ticaretin Vergisel Boyutu” İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Sayı:1, 2002, s.186.

²⁰⁷ Bekir Bayrakdar, “Banka ve Sigorta Muamele Vergisi'nde Mükellefiyet”, Vergi Dünyası Dergisi, Sayı:236, 2001, s.97.

kurumlar vergisinin de matrahını oluşturmakta dolayısıyla çifte vergilendirme söz konusu olmaktadır.²⁰⁸

Anılan 28. maddeden anlaşılacağı üzere, banka ve sigorta muameleleri vergisi bankaların direk kazançlarına yönelik işlemler üzerinden alınmaktadır. Bu işlemler tahsilat işlemleri olabileceği gibi, para transferi havale ya da EFT- şeklinde olabilir. Buradaki esas nokta, bankacılık işlemlerinin özünü oluşturan maddi değerden ayrı olarak bankanın bu işlemlere aracılık etmesinden, başka ifade ile fonksiyonundan kaynaklanan kazancın vergilendirilmesi istenmektedir. Her bankacılık işleminden BSMV alınmamakla birlikte kanun koyucu kendi lehlerine ibaresini kanun maddesine yerleştirmekle bankacılıktan kazanılan gelirlerin vergi tabanına dahil edilmesi amaçlamıştır²⁰⁹ BSMV sağladığı vergi hasılatından çok, iktisadi ve mali koşullar üzerinde yarattığı etkiler dolayısıyla önem taşımakta olup; mali piyasa, bankacılık sektörü, para arz ve talebi kredi maliyetleri üzerinde etkili olmaktadır. Örneğin, kredi maliyetlerini yükseltmektedir.²¹⁰

Banka ve sigorta muameleleri vergisinde, vergiyi doğuran olayın oluşması için bir muamele yapılması, bu muamele sonucu lehe para kalması koşullarının birlikte gerçekleştirilmesi gerekir. Bir muamele olduğu halde lehe para kalmaması durumunda verginin doğmayacağı açıktır.²¹¹

İnternet bankacılığı işlemlerinin en önemli özelliği, yapılan işlemlerden ücret alınmamasıdır. Bu hususun varlığı karşısında banka müşterilerinin internet bankacılığı işlemlerini tercih edecekleri ümit edilmektedir. Fakat bazı bankacılık işlemleri bulunmaktadır ki internet bankacılığı tercih edilsin veya edilmesin BSMV kapsamındadır. Örneğin, kredi kartı ödemesini internet bankacılığı yoluyla gerçekleştiren bir banka müşterisi, eğer kredi kartı üzerinden kredilendirme faizi veya gecikme faizini de ödemekteyse bu gelir unsurları banka lehine kalan miktarlar

²⁰⁸ Saraçoğlu, 2006, s.123.

²⁰⁹ Ercan Alptürk, "İnternet Üzerinden Yapılan Bankacılık İşlemleri ve Banka-Sigorta Muameleleri Vergisi", Maliye Postası, Sayı 502, 2001, s.86.

²¹⁰ Saraçoğlu, s.123.

²¹¹ Alptürk, s.84.

olduğundan, BSMV uygulanması gerekmekte dolayısıyla ödeme tutarının içerisinde bu vergi de yer almaktadır²¹²

3.11. ÖZEL TÜKETİM VERGİSİ

Türkiye’de yıllardır ÖTV niteliğindeki vergiler Avrupa Birliği yasal düzenlemelerine uyum sürecinde bir araya getirilerek ÖTV Kanunu adı altında birleştirilmiş ve 01/08/2002 tarihinde yürürlüğe girmiştir.²¹³

Ekonomik sürecin üretim ve dağıtım aşamalarında veya bunlardan sadece birinde, istisna ve muafiyetler dışındaki bütün mal ve hizmetlerden genel olarak alınan muamele vergisine karşılık ayrı ayrı belirtilen mal ve hizmetlerden alınan vergilere özel tüketim vergileri adı verilir²¹⁴

Özel Tüketim Vergisi, yine bir tüketim vergisi olan Katma Değer Vergisi’ne (KDV) belirli konularda benzerlikler gösterirken, temel bazı hususlarda ise KDV’den hayli farklı özellikler taşımaktadır. Özel Tüketim Vergisinin artık günlük hayatımızın bir parçası olan Katma Değer Vergisi ile farklarını aşağıdaki gibi açıklayabiliriz.

3.11.1. Verginin Kapsamı Bakımından

Özel Tüketim Vergisi ile Katma Değer Vergisi’nin en temel farkı, verginin kapsamı konusunda ortaya çıkmaktadır.

Bilindiği üzere, KDV, ticari, sınai, zirai faaliyet ve serbest meslek faaliyeti çerçevesinde yapılan tüm teslim ve hizmetlerin konu edildiği, genel nitelikli bir tüketim vergisidir. Başka bir ifade ile, Katma Değer Vergisi Kanunu’nda tanımlanan istisnalar dışında Türkiye’de yapılan ve yukarıda belirtilen nitelikleri taşıyan her türlü mal ve hizmet teslimleri KDV’nin konusuna girmektedir.

ÖTV’nin konusuna ise, belirli ve az sayıda mal girmektedir. Kabul edilen Kanuna ekli dört ayrı listede yer alan (207) çeşit mal, ÖTV’nin kapsamına alınmıştır.

²¹² Alptürk, s.84.

²¹³ Mustafa Çapar, “Özel Tüketim Vergisi ve Türkiye Uygulaması” Sayıştay Dergisi, Sayı:54, 2004, s.133.

²¹⁴ Çapar, ss.121-122.

Bu listelerde yer almayan malların teslimi ÖTV'ye tabi değildir. Listelerde bulunan mal grupları ana başlıklar itibarıyla şöyledir;

I Sayılı Liste A Cetveli; Petrol ürünleri

I Sayılı Liste B Cetveli; Solvent ve benzeri ürünler

II Sayılı Liste; Motorlu nakil vasıtaları (aksam ve parçalar hariç)

III Sayılı Liste; Alkollü içecekler, kolalı gazozlar, tütün mamülleri

IV Sayılı Liste; Lüks tüketim malları (çoğunluğu %26 oranında katma değer vergisine tabi olan mallardan oluşmaktadır.

Öte yandan, Özel Tüketim Vergisi'nin konusuna giren bir hizmet türü yoktur.

3.11.2. Verginin Uygulanacağı Aşamalar Bakımından

Katma Değer Vergisi Kanununun 1. maddesi hükmü gereğince, katma değer vergisi, her aşamadaki mal ve hizmet teslimlerinde alınmaktadır. Dolayısıyla, imalatçıdan toptancıya yapılan satışlar da, perakendeciden nihai tüketiciye yapılan satışlar da, katma değer vergisine tabi bulunmaktadır.

Oysa, Özel Tüketim Vergisi , verginin konusuna giren malların sadece ilk tesliminde (imal veya inşa edenler tarafından teslimi aşamasında) alınmaktadır. Söz konusu mallardan ithal edilenler için vergi ithalat aşamasında doğmaktadır.

3.11.3. Verginin Matrahına Dahil Olan Unsurlar Bakımından

Özel Tüketim Vergisi Kanunu'nun 11 inci maddesinde, (II), (III) (tütün mamulleri hariç) ve (IV) sayılı listelerdeki mallar için, verginin matrahının, bunların tesliminde, ilk elde edilmesinde veya ithalinde, hesaplanacak Özel Tüketim Vergisi hariç, katma değer vergisi matrahını oluşturan unsurlardan teşekkül edeceği hükme bağlanmıştır. Buna göre, Özel Tüketim Vergisi, Katma Değer Vergisi matrahına dahil edilirken, katma değer vergisi, özel tüketim vergisi matrahına dahil edilmeyecektir.²¹⁵

²¹⁵ Meral Çakır, "Katma Değer Vergisi Gözüyle Özel Tüketim Vergisine Bakış" <http://www.kobiline.com/docs/AATax/article/OTV.doc> (28.06.2008)

ÖTV'ye elektronik ticaret açısından baktığımızda vergiyi doğuran olayın gerçekleşmesi bakımından ikili bir ayırım yapılabilir. Elektronik ortamda satılan ancak fiziksel yollardan teslimi yapılan mallarda diğer vergilerde olduğu gibi pek bir sorunla karşılaşılmayacak, gümrükten geçiş esnasında ÖTV'ye tabi tutulacaktır. Sayısallaştırılmış ürünler hizmetler kapsamına girdiğinden elektronik ortamda aktarıldığı sürece ÖTV'ye tabi tutulmayacaktır.

3.12 TÜRKİYE'DE VERGİSEL SORUNLARA ÇÖZÜM ARAYIŞLARI

Anlatıldığı üzere elektronik ticaretin yapısı gereği oluşan yeni kavramlar ve bunların mevcut düzenlemelerde yer bulmaması gibi nedenlerle elektronik ticaretin vergilendirilmesinde hem ulusal hem de uluslararası alanda sorunlar ortaya çıkmıştır. Ancak bazı kuruluşlar uygulamada birliğin sağlanması amacıyla bazı çözüm önerilerinde bulunmuşlardır.

Örneğin, OECD gelir ve kurumlar vergisinde vergileme yetkisinin tespiti için sürekli iş yeri konusunda herhangi yeni bir hüküm getirmemiştir. OECD Model Anlaşması'nın 5.maddesinde tanımlandığı şekli ile aynen e-ticarete de uygulanacağı kararlaştırılmıştır.²¹⁶

Model Anlaşmanın 5. maddesinde yer alan hüküm ile Türk Vergi yasal düzenlemelerinde sürekli iş yeri ve etkin yönetim yeri tanımları çelişmemekte dolayısıyla aynen uygulanabilmektedir. OECD'nin bu konuda getirdiği yenilik web sitelerinin ve sunucuların sürekli iş yeri kabul edilip edilmeyeceği konusu ile ilgilidir. Buna göre; Türk vergi düzeninde yapılacak değişikliklerde; web sitelerinin ve sunucularının sürekli iş yeri olarak kabul edilmeyeceği, ancak web sitesinin sahibinin kiraladığı ya da sahibi olduğu sunucuda host edilmesi durumunda sürekli iş yeri olarak kabul edileceğine ilişkin ibarenin eklenmesi yerinde olacaktır. Bunun için, çifte vergi anlaşmalarında konuya ilişkin hükümlerin eklenmesi yerinde olacaktır.

²¹⁶ Neslihan Coşkun, "Elektronik Ticarete Vergilendirme Sorunları ve Uluslar Arası Düzeyde Çözüm Arayışlarının Türkiye Açısından Değerlendirilmesi", Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:14, Sayı:1, 2004, ss.163-167.

E-Ticaret, gelir vergisi açısından geleneksel ticarete karşılaşılmayan yeni gelir türlerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Dolayısıyla yeni oluşan gelir türlerinin vergilendirme rejimi açısından ne tür gelir olduğunun belirlenmesinde fayda vardır. OECD, e-ticaretten elde edilen gelirlerin ticari kazanç veya royalty (gayri maddi hak bedeli) olarak kabul edileceğini belirterek hangi tür gelirlerin ticari kazanç, hangilerinin royalty olduğunu sıralamıştır. Türk vergi düzenlemelerinde elde edilen gelirler, geliri elde edenin kişiliğine göre gelir vergisi ya da kurumlar vergisine tabi olmaktadır. Gelir vergisinde vergileme rejimleri birbirinden farklı olan yedi gelir unsuru sıralanmıştır.

Dolayısıyla e-ticaretten elde edilen gelirlerin hangi gelir unsuruna girdiğinin tespit edilmesi vergileme rejimi açısından önemlidir. OECD'nin ticari kazanç ve royalty olarak kabul ettiği gelir türlerinin, Türk gelir vergisi yasal düzenlemelerinde hükme bağlanan yedi gelir türünden hangisine dahil olacağı belirlenmelidir.

OECD ilke kararları doğrultusunda Türk vergi yasal düzenlemelerinde önemli değişikliklerin yapılması gerekli olan alan katma değer vergisi sistemi ile ilgilidir.

OECD'nin katma değer vergisi ile ilgili olarak temel ilke kararları;

- Vergilemenin tüketimin yapıldığı yerde yapılması,
- Dijital ürünlerin hizmet olarak değerlendirilmesi,
- Vergi toplama mekanizmalarının geliştirilmesidir.

Bu ilkeler çerçevesinde sorun yaratmayacak tek konu tüketim yeri ilkesinin uygulanmasıdır. Türk katma değer vergisi sisteminde, varış ülkesinde vergileme prensibi uygulanmaktadır. Bu ilke doğrultusunda ihracatta katma değer vergisi istisnası tanınırken, ithalatta; gerek iç piyasada mal ve hizmetler arasında vergileme tarafsızlığının sağlanması, gerekse tüketimin yapıldığı yerde vergileme prensibi altında katma değer vergisi alınmaktadır.

Mevcut katma değer vergisi sisteminde vergi toplama mekanizması verginin hesaplanması ve indirilmesi esasına ve alıcı ile satıcı kimliğinin belirlendiği

duruma dayanmaktadır. Üretim ve satış zincirinin her aşamasında yaratılan katma değer vergilendirilmektedir ve satış zincirinin her aşamasında yaratılan katma değer vergilendirilmektedir. Üretici toptancıya malı satarken katma değer vergisi hesaplamakta, toptancıdan tahsil etmekte, alışlarında ödediği katma değer vergisini hesaplanan katma değer vergisinden düşerek beyan etmekte ve ödemektedir. Bu işlem nihai tüketiciye kadar her aşamada devam etmektedir. Verginin nihai ödeyicisi ise son tüketici olmaktadır. E-Ticaret ve dijital ürünler üretim zincirini kısaltmış (üretici-nihai tüketici) ve sanal ortam e-ticarete taraf olanların kimliğinin gizlenmesine ve tespitinin güçleşmesine olanak sunmuştur. Mevcut katma değer vergisi toplama mekanizmasının işleyebilmesi için alıcı ile satıcının kimliğinin belirlenmesine yönelik çalışmalar öncelikli olmalıdır. Bunun için değişik yöntemler izlenebilir. Kimliğin ve ikametgâhın tespitinde öncelikle ticarete taraf olanların vergi bilinci etkin olmalıdır. Vergi bilincinin etkin olmadığı varsayımı altında, etkin vergi toplama mekanizmasının geliştirilmesi gerekmektedir.

Bunun için;²¹⁷

—Elektronik sözleşmelerde satıcının adı soyadı, ikametgâhı veya sürekli iş merkezi, mükellefiyet durumu, vergi numarası vb. bilgiler açıkça web sitesinde beyan edilmelidir. Aynı şekilde alıcı talep formunda aynı bilgileri açıklamalıdır.

—Elektronik sertifikalar gerçek bilgilere bağlı kalınarak düzenlenmeli ve doğruluğu teyit edilebilmelidir. Elektronik imza bu bilgilerle desteklenmelidir.

—IP numaraları ve alan adı sistemi tarafların kimliğini ve ikametgâhını belirlemeye yönelik olarak düzenlenmelidir.

—İnternet trafik bilgileri ulaşılabilir şekilde sunucularda veya internet servis sağlayıcıları tarafından tutulabilmelidir.

OECD alınan ilke kararlarında katma değer vergisi vergi toplama mekanizmasının geliştirilmesi konusunda açık kapı bırakmıştır. Bu nedenle Türkiye’de vergi toplama mekanizmasına ilişkin olarak e-ticaret yapan şirketlerin potansiyeli doğrultusunda kendi yapısına en uygun gelen önerilerin geliştirilmesi gerekmektedir. Ancak şunun unutulmaması gerekir ki, geliştirilen her hangi bir

²¹⁷ Bünyamin Gürpınar, “Elektronik Ticaretin Hukuksal Boyutu Üzerine”
www.ab.org.tr/ab07/bildiri/217.doc (29.06.2008)

sistemin uluslar arası uyumu önemlidir. Nitekim Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Birliği bu konuda ciddi çalışmalar yapmakta ve geliştirilen sistemin sağlıklı işlemesi durumunda diğer ülkelerinde uygulamasını beklemektedir.

Dış dünyadaki çözüm önerilerinden değerlendirilmesi gereken bir diğer öneri AB'nin e-ticaretin vergilendirilmesine ilişkin çıkardığı 2002/38/EC sayılı direktifidir. AB'nin e-ticaretin vergilendirilmesine ilişkin alacağı kararlara ve çıkardığı direktiflere uyma konusunda AB'ye aday ülke konumundaki Türkiye için özel bir durum da söz konusudur. Direktif açısından Türkiye'nin henüz vergi uyumlaştırması yükümlülüğü olmamasına rağmen AB dışı üçüncü ülke olarak Türkiye'nin özellikle AB'ye dijital ürün satışı yapan Türk şirketlerinin, AB yasalarına uygun hareket etmesi gerekmektedir. Bu nedenle, AB'de vergi mükellefi olmayan kişilere yapılan dijital ürün satışları için, satış yapılan AB ülkesinde vergi mükellefiyeti tesis ettirilmesi yararlı olacaktır.²¹⁸

Elektronik ticaret yapısı gereği küreseldir. Bu açıdan vergilendirilmesine ilişkin uluslararası işbirliği ile ortak yaklaşımlar getirilmelidir. Bu da ulusal, uluslararası vergileme ilkelerinin uyum içinde olması anlamına gelir. Ayrıca elektronik ticaret ve geleneksel yollardan yapılan ticaret arasında büyük vergisel farklılıkların yaratılmaması gerekmektedir.

KDV'nin tarh ve tahakkukunun kolaylaştırılması amacıyla, devletler tarafından aşağıda belirtilen düzenlemeler yapılabilir.

i- Uluslararası e-ticaret yapan firmaların vergiyi tahsil etmeleri ve bireylerin bulunduğu yerin vergi idaresine yatırmaları sağlanabilir.

ii- Uluslararası e-ticaret yapan firmaların tahsil ettikleri vergiyi kendi vergi idarelerine yatırmalarının ardından bu vergi idaresine verginin transferi sağlanabilir.

iii- Finansal kurumlar kurmak suretiyle verginin stopaj yoluyla kesilmesine ve bu kuruluşların ilgili vergi idaresine yatırılmasına aracılık ettirilmesi sağlanabilir.

²¹⁸ Yunus Ceran ve Recep Çiçek "Elektronik Ticaretin Vergilendirilmesine İlişkin Türk Vergi Sisteminde Katma Değer Vergisi Açısından Bir Değerlendirme" Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt:14, Sayı:1, 2007, s.303.

Teknolojinin gelişmesiyle birlikte devletlerin verginin tarh, tahakkuk ve tahsil ettirilmesinde ve uygun yöntemi bulmaya çalışacakları kesindir.

Otomasyonel yazılım çözümleri: Daha etkin bir vergilendirme için, iş dünyasına uluslararası satışları izlemekte kullanılacak sipariş izleme süreçlerini geliştirecek yazılımları kullanması teşvik edilebilir. Bu yolla yabancı firmaların ülke içinde mükellefiyet tesis ettirilmesine gerek kalmayacaktır.²¹⁹

Vergi rejimleri yatay ve dikey boyutta adil olmalı. Vergi sisteminde eğer mükellef benzer durumlarda farklı vergilendirmeye tabi tutuluyorsa yatay eşitlik bozulmuştur. Dikey eşitlik ise mükellefin vergi yükümlülüğüyle elde ettiği gelirin arasında doğru orantı olmasıdır.²²⁰

Elektronik ticaretin uygulanmasında şu hususlara dikkat edilmelidir.²²¹

Yapılacak vergi düzenlemeler engelleyici ve saptırıcı olmamalıdır. Yani vergi sistemi geleneksel ve elektronik ticaret türleri arasında tarafsız kalmalı, ticari işlemlerin yerini ve doğasını değiştirecek eğilimler yaratmamalıdır.

Elektronik ticarete yeni bir vergi uygulanmamalıdır.

Elektronik ticaretin vergilendirilmesi uluslararası vergilendirme ilkeleriyle uyumlu olmalı, tutarsız ulusal vergi düzenlemelerinden ve çifte vergilendirmeden kaçınılmalıdır.

Oluşturulacak vergi düzenlemelerinden ve çifte vergilendirmeden kaçınılmalıdır.

Oluşturulacak vergi sistemi basit, şeffaf ve anlaşılması kolay olmalı, vergi idaresinin masrafları ve mükelleflerin işlem masrafları asgari düzeyde olmalıdır.

Sistem yapılan işlemler sonucunda ödenmesi gereken vergi miktarını, ne zaman ve hangi durumlarda ödeneceğinin önceden bilinmesini olanaklı kılınmalıdır.

²¹⁹ <http://www.hakanozerdem.com/2007/11/12/elektronik-ticarette-kdv-uygulamaları/>, (01.07.2008)

²²⁰ Subhajut Basu, Richard Jones, "Taxation of Electronic Commerce: A Developing Problem" International Review Of Law Computers & Technology, Volume 16, NO. 1, ss: 35-52, 2002, s.40.

²²¹ Fehmi Başaran, "Elektronik Kayıt ve Belgelerin Türk Hukuk Sistemindeki İspat ve Delil Hükümleri Açısından Değerlendirilmesi", Vergi Dünyası Dergisi, 2002, s.51.

Elektronik ticareti vergilemek amacıyla yapılacak düzenlemeler esnek teknolojik ve ticari gelişmelere kolaylıkla ayak uydurabilecek nitelikte olmalıdır.

Vergi idaresi vergi yönetim ve denetiminde internet ve EDI teknolojisini kullanabilecek duruma getirilmelidir. Teknolojik gelişmeler vergi kaçırma ve vergiden kaçınma konusunda mükelleflere kolaylıklar sağlandığından özellikle etkin vergi denetimi için vergi idarelerinin bu teknolojiyi kullanabilmesi için gerekli idari ve teknik yapılar kurulmalıdır.

Kurulacak sistem etkin olmalı, verginin zamanında tahsil edilmesini ve vergi kaçaklarının asgariye indirilmesini sağlamalıdır.

Elektronik ortamda tutulan kayıt defter ve belgelerin Vergi Usul Hukuku açısından delil olarak kabul edilmesi konusunda düzenlemeler yapılmalıdır. Ayrıca idari yönden bu belgelerin güvenliğini sağlayan teknik önlemlerin alınarak bunlara ilişkin standartların belirlenmesi ve geçerliliğini sağlayacak düzenlemelerin yapılması gerekir.

Elektronik ticaret esas itibari ile ülkeler arasında yapıldığından elektronik ortamda düzenlenecek belgelerin geçerli kabul edilmesinde teknik ve yasal tedbirlerin iki ülke arasında birlikte alınması ve idari yardımlaşmanın sağlanması gerekir.

Elektronik ticaretin vergilendirilmesinde yasal düzenlemelerdeki mükellefiyet çifte mukimlik, iş yeri, gelirin elde edildiği yer, gelirin niteliği, sayısal ürünlerden sağlanan kazançların ithalatı gibi hususların elektronik ticaret kavramına uygun bir şekilde yeniden düzenlenmesi gerekir.

BÖLÜM 4

ELEKTRONİK TİCARETİN DENETİMİ

4.1. GELİR İDARESİ VE VERGİ DENETİMİ

Vergi ilişkilerinde iki taraf bulunmaktadır. Bunlardan birisi verginin borçlusu olan mükellef, diğeri de vergi alacaklısı durumunda olan devlettir. Soyut bir kavram olan devlet; örgütü aracılığıyla ödevlerini yerine getirerek somutlaşır.²²²

Mükelleflerin görevlerinin kanunlarla açıklanmış olması vergilerin sağlıklı toplanması için yeterli değildir. Bu bakımdan bunların denetlenmesi gerekmektedir. Bu yetki kanunlarla gelir idarelerine verilmiştir.

Vergi denetimi ve incelemesi, vergi sistemi yaptırımlarının ve ekonomik etkilerinin ölçülmesindeki en önemli aşamalardan biridir. Bu sürecin, vergi kaçırancının toplam vergi gelirlerini düşürdüğü bir vergi sisteminde denetim etkinliğinin sağlanması amacına yönelik olduğu görülür.²²³

Vergi denetiminin nedenleri;²²⁴

- **Mali Nedenler**

Devletin temel işlevlerini ve hizmetlerini görebilmek için gelire ihtiyacı vardır. Bu gereksinim, devletin ekonomik ve sosyal görevler üstlenmesi ile daha da artmıştır. Devletler, sürekli artan hizmetlerinin finansmanını, çoğunlukla, borçlanma yoluyla finanse ediyor olsalar da borçların sonuçta vergi ile ödeneceği hesaba katılırsa, en sağlam kamu geliri olan vergi gelirlerinin; tabanının genişletilmesi, kayıp ve kaçığın azaltılması, vergilendirilebilir yeni alanların bulunması, oranlarının yükseltilmesi gibi tedbirlere başvurularak artırılması kaçınılmaz olacaktır. Bu önlemlerden hangilerinin kullanılacağı ülkenin politik ve sosyo-ekonomik durumu ile ilgilidir. Ancak, hangi önleme dayanılarak vergi gelirlerinin

²²² Zeynep Arıkan, "Vergi Hukukunun Kaynaklarından Mukteza ve Sonuçları" Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 13, Sayı:II, 1998, s.127.

²²³ A. Niyazi Özker, "Vergi Denetiminde Fonksiyonel Yapı ve Denetime Özgü Beklentiler", Akdeniz Üniversitesi İİBF Dergisi, Sayı:4, Kasım, 2002, s.172.

²²⁴ Hasan Hüseyin Savaş, "Vergi Gelirlerinin Denetimi ve Denetim Etkenlik Kavramı",Mevzuat Dergisi, Yıl:3 Sayı:36 Aralık, 2000.

artırılması düşünülürse düşünölsün, bunun başarılması, etkin bir vergi idaresi ve denetim ile söz konusu olabilecektir.

Gelirleri içinde önemli yer tutan vergilerin beyan esasında sağlıklı toplanması, mükellef beyanlarının vergi denetimiyle gerçeğe yaklaştırılması yoluyla söz konusudur. Günümüzde denetim, sadece caydırıcılığı olan bir güç olarak düşünölmemektedir. Caydırıcılık amacı ön planda olmakla birlikte, denetimin; eğitim, vergi bilincinin yerleştirilmesi, vergide adalet ve eşitlik ilkelerinin gerçekleştirilmesi gibi başka amaçları da vardır. Ancak denetimin temel amacı kişileri yasalara uygun çalışmaya veya hareket etmeye yöneltmektedir

- **Sosyal ve Ekonomik Nedenler**

Günümüzde devletler, ekonomik kalkınmanın sağlanması ve gelir dağılımının düzeltilmesi gibi amaçlarla vergi politikalarını kullanmaktadırlar. Aslında sadece mali amaçla bir vergi uygulaması bile yükömlülerden karşılıksız olarak alındığından onların gelirlerinde bir azalmaya neden olduğu gibi ekonomik kararlarının da değiştirilmesine etki edebilir. Bunun dışında, devletler, vergi politikası ile yükömlülerin gelir düzeylerinde bir değişiklik oluşturmak (geliri yeniden dağıtmak anlamında) ve ekonomik kararlarını olumlu ve olumsuz anlamda etkilemek isteyebilirler. Arzulanan bu etkilerin yaratılması ise, vergilerin gereği gibi uygulanması ile söz konusudur. Uygulamadaki etkinliğin sağlanmasında da vergi denetiminin önemi açıktır.

Vergilerin gelir dağılımı üzerinde oluşturması beklenen olumlu etki; vergi düzenlerinde bu amaçla yapılacak düzenlemelerle birlikte, vergi kayıplarının ve vergi kaçakçılığının ortadan kaldırılması ölçüsünde söz konusu olacağı bilinmektedir. Gerek yasal düzenlemelerde yapılacak düzenlemenin kapsam ve yönü gerekse vergi kayıp ve kaçığının önlenmesi, vergi denetiminin etkinliği ile ortaya çıkabilecek hususlardır.

Vergilerin ekonomik amaçla kullanılması, belli sektörlerin gelişmesine katkıda bulunulması ve geniş anlamı ile ölkede kalkınmasının sağlanmasıdır. Bu, belli kişi ya da sektörlerle doğrudan transferler, destekleme alımları, fon kaynaklı ucuz krediler ya

da istisna, muafiyet ve iade şeklinde vergi teşvikleri sağlanarak yapılmakta; dolayısıyla devlet, ya vergi gelirlerini harcamakta ya da vergi alacağından vazgeçmektedir. Bu durumun, devlet için ayrı bir finansman yükü getirdiği ise açıktır.

Gerek devletin finansman ihtiyacının karşılanması ve gerekse etkin olmayan bir vergi yönetim ve denetiminin benzer ya da farklı sektörlerde faaliyette bulunan kişi ya da kurumlar açısından yol açtığı haksız rekabetin önlenmesi için geniş tabanlı etkin bir vergi uygulaması bu amaca önemli katkılar sağlayacaktır.

- **Hukuki Nedenler**

Vergi denetimleri, kamu hukukunun bir bölümünü oluşturan vergi kanunlarına dayanılarak yapılmaktadır. Getirmiş olduğu vergileri gereği gibi uygulamak, bir toplumda devletin gücü ve saygınlığı ile yakından ilgilidir. Dolayısıyla başka hiçbir neden olmasa bile devlet, egemenlik hakkını kullanarak getirdiği vergileri üzerinde hiçbir kuşkuyla yol açmayacak şekilde uygulamakla yükümlüdür. Uygulama alanında bunu söz konusu kılmanın başta gelen yolu ise, etkin bir vergi denetiminin gerçekleştirilmesidir

Vergi Usul Kanunu'nun (VUK) 127. ile 128. maddelerinde vergi denetiminde bulunabilecek yetkili mercii ve kişiler, maksat ve yetkileri vergi sisteminde öngörülen kurallar çerçevesinde belirlenmiştir. Bu bağlamda hukuki açıdan vergi denetimine ilişkin unsurlar “Yoklama”, “Vergi İncelemesi” ve “İç Denetim” olarak sınıflandırılabilir²²⁵

Aynı kanunun 135. maddesinde ise incelemeye yetkililer açık bir şekilde belirtilmiştir. Vergi incelemesine yetkili maliye denetçileri tarafından yapılan incelemeler tamamen kanunların kendine verdiği görev ve yetkiler çerçevesinde gerçekleştirilmektedir.

²²⁵ M. Tahir Ufuk, “Vergi Hukukunda Sorumlulukla İlgili Düzenlemelerin Esasları”, Yaklaşım, Sayı:1, 2002, s.64.

Vergi incelemesi yürütülürken inceleme ile ilgili tespit edilebilen belge ve bilgilerin değerlendirildiği vergi inceleme raporuna yazılır ve tespit edilen hususlar bu raporda değerlendirilir. Yazılan rapora istinaden vergi tarh edilmesi idari bir işlemdir. Bu idari işlem için yargı yolu açıktır.²²⁶

Gelişen küreselleşme olgusu, vergi sistemlerinde mali boşluklar oluşturmuştur. Elektronik ticaretin gerçekleştirildiği internet ortamı birçok bakımdan özellikle uluslararası alanda vergi kaçırma ve verginden kaçınma için elverişli bir ortam yaratmaktadır. İnternet ortamının vergi kaçırmaya uygun oluşu vergi denetimini ve vergi idarelerinin işini de zorlaştırmaktadır. Bu hususu vurgulamak üzere internet ortamında vergi idaresi ve mükellefin durumu fareyi kovalayan kedi benzetmesiyle anlatılmaktadır.²²⁷

Vergi denetimi konusunda ilk önce sorulması gereken soru mevcut denetim sistemlerinin elektronik ticarete kullanılabilir olup olmadığıdır. Şu andaki denetim sistemleri fiziksel varlıklara dayanmaktadır. Vergi idarelerinin denetimde kullandığı yoklama, vergi incelemesi, arama ve bilgi toplamının elektronik ticarete nasıl kullanılacağı belirsizdir. Bu nedenle gelir idarelerinde reforma gidilmesi gereği doğmuştur.

“Reform” kelimesi, sözlük anlamıyla “Düzeltilmek, daha iyi sonuçlar elde etmek amacıyla bir alanda, bir kurumda yapılan köklü değişiklikler “ anlamına gelmektedir. Ülkemizde diğer birçok alanda olduğu gibi, vergi alanında da bu kelime dikkatsiz bir şekilde kullanılmış, günün koşullarına uygun olarak vergi yasalarında yapılan çeşitli değişiklikler, gerek idarece gerek başta basın ve yayın organları olmak üzere bazı kurum ve kuruluşlarca kamuoyuna reformist değişiklikler olarak sunulmuştur.²²⁸

Ülkemizde vergi alanında gerçekleştirilen iki büyük reform vardır. Bunlardan birincisi 1950’li yıllarda dolaysız vergiler ve vergi hukuku alanında gerçekleştirilen vergi reformudur. Bu reform ile çağdaş anlamda Türk vergi sisteminin temelleri

²²⁶ Ercan Alptürk, Elektronik Denetim Rehberi, Kurtiş Matbaacılık, İstanbul 2008, s.148.

²²⁷ Niyazi Cangir, “Elektronik Ticaretin ya da İnternetin Vergilendirilmesi –II” , Yaklaşım Dergisi, Sayı:70, 1998, s.59.

²²⁸ Selçuk, s.3.

atılmıştır. İkinci büyük reform ise 1985 yılında yürürlüğe konulan Katma Değer Vergisi ile dolaylı vergiler alanında gerçekleştirilen reformdur. Öte yandan, Ülkemizin Avrupa Birliği vergi düzenlemelerine uyumu açısından büyük önem arz eden 2002 yılında yürürlüğe konulmuş bulunan Özel Tüketim Vergisi Kanununu da katma değer vergisi düzenlemeleri ile dolaylı vergiler alanında yapılmış bulunan çalışmaları tamamlayıcı nitelikte reformist bir çalışma olarak değerlendirilir.²²⁹

Vergi idareleri, dünya genelinde yeni teknolojilerin gelişimi ve de büyüyen internet pazarındaki iş hacmini engellemeden gelirlerini korumaya yönelik zor bir görevle karşı karşıyadırlar.²³⁰

Elektronik ticaret dijital ortamlarda yapılmaktadır. Ve bileşenleri bu ortamın özelliklerine göre şekillendirilmiştir. Vergi idareleri de bu bileşenlere dâhil olmak istiyorsa ortama ayak uydurmalı ve gerekli reformlar yapmalıdır.

Gerek mükelleflerin ödeyecekleri vergileri azaltma eğiliminde olmaları gerekse elektronik ticaretin yapısı gereği mükelleflerin bu eğilimlerine hizmet eder yapıda olması sebebiyle elektronik ticarete vergiden kaçınma ve vergi kaçırma faaliyetleri artacaktır. Vergiye karşı oluşan tepkiler insanın doğası gereğidir. Şöyle ki insan sürekli kendisinin ve ailesinin kazancını arttırma amacındadır.²³¹

Vergi idaresi, mükelleflerin vergiye karşı oluşan ve vergiden kaçınma ya da vergi kaçırma ile sonuçlanan (iki durumda vergi matrahının aşınmasına neden olmaktadır) tepkilerini gidermek üzere mükellef ile ilişkilerini güçlendirerek vergi bilincinin yerleşmesine katkıda bulunmalıdır.²³²

²²⁹ Selçuk, s.3.

²³⁰ Basu, s.1.

²³¹ Yusuf Kıldış, “Türk Vergi Sisteminde Vergiden Kaçınma” Vergi Dünyası Dergisi, Sayı:309, 2007 s.124.

²³² Fatih Saraçoğlu, “Vergi Erozyonu Açısından Gelir Vergisinde Yer Alan Müesseselerin Analizi” Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, C. 2, S. 2, Güz 2000, s.20.

4.2. VERGİDEN KAÇINMA VE VERGİ PLANLAMASI

Vergiden kaçınma kavramı ülkelerin ulusal kanunlarında kimi zaman tanımlanmış kimi zaman da tanımlanmamıştır.²³³ Türk vergi kanunlarında “vergiden kaçınma” ile ilgili tanımlara yer verilmemiştir.²³⁴

Vergiden kaçınma vergiyi doğuran olayın gerçekleştirilmemesi suretiyle vergi borcundan kurtulmayı ifade etmektedir. Bu nedenle, vergiye tabi mal ve hizmetleri satın almamak, vergi konusuna girmeyen kaynaklardan gelir sağlamak vb. yollarla kişiler vergiden kaçınılabilmektedirler.²³⁵ Vergisel yükümlülüklerin yasal yollardan azaltılması çabalarını da içeren bu uygulamalar suç oluşturmaz²³⁶

Vergiden kaçınma değişik şekillerde olabilmektedir. Bunun en tipik şekli üzerinde vergi olan mal ve hizmetler yerine üzerinde vergi olmayan veya daha düşük vergi olan mal ve hizmetleri tercih etmektir. Vergisiz veya düşük vergili sektör veya bölgelere yönelmek ise yatırımcılar için vergiden kaçınmanın bir şeklini oluşturmaktadır. Vergiden kaçınmaya yol açan durumların bir kısmı vergisel teşviklerle ilgilidir. Kanun koyucu belli kesimlerin gelişmesini sağlama veya koruma amacıyla vergi kanunlarında çeşitli muafiyet, istisna ve indirimlere yer vermiştir. Her ne şekilde olursa olsun vergiden kaçınma yukarıda da belirtildiği gibi kanunlara aykırı değildir. Fakat hazineye girecek vergi gelirlerinde bir azalmaya yol açmaktadır.²³⁷

Elektronik ticarete vergiden kaçınma ülkelerin farklı vergi uygulamalarına sahip olması nedeniyle ortaya çıkan vergisel avantajlar sayesinde uluslararası boyutta gerçekleşmektedir. Bir ülkede vergiye tabi bir faaliyet diğer bir ülkede verginin konusu içine girmiyorsa faaliyetlerin diğer ülkeye kaydırılması kaçınılmaz olacaktır. Bu nedenle elektronik ticaretin, mükelleflerin vergi planlamaları yapmalarına uygun ortamı yarattığı ve vergiden kaçınmayı etkilediği söylenebilir. Vergi planlaması da

²³³ Özge Günay, “OECD Yaklaşımı Çerçevesinde Vergi Kaçırma ve Vergiden Kaçınma” Vergi Dünyası Dergisi, Sayı:312, 2007, s.88.

²³⁴ Günay, s.86.

²³⁵ Ramazan Armağan, "Türkiye'de Gelir ve Kurumlar Vergisi Oranlarındaki İndirimin Vergi Gelirleri Üzerine Etkisi", Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi, Cilt:12, Sayı:3, 2007, s.245.

²³⁶ Fatih Savaşan, “Vergi Aflarına Mükellef Tepkisi: Türkiye’de Vergi Aflarından Kimler Faydalanıyor?” Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı:12, 2006, s.152.

²³⁷ Kıldış, s.123.

hukuki bakımdan bir sorun yaratmayacaktır. Vergi planlaması vergi cenneti ülkelerin varlığı ya da ülkelerin vergi sistemlerindeki farklılıklar nedeniyle uluslararası düzeyde gerçekleşir.

Vergi cennetleri geniş anlamda, gelir unsurlarının tamamının veya bir kısmının hiç vergilenmediği veya düşük oranda vergilendirildiği ve belirli bir düzeyde gizlilik kuralının uygulandığı ülkeler şeklinde tanımlanmaktadır.²³⁸

Vergi cenneti ülkelerin çoğu nüfusları çok az ada ülkeleridir. Bu ülkeler çeşitli nedenlerle sığınacak ülke arayan yabancı sermayeyi bazı koşullarla ülkelerine çekmektedirler. Bu koşullar özellikle istihdamı arttırmayı amaçlamaktadır. Örnek ; şirket ve off-shore banka kurulmasında en düşük sermaye koşulu istemeleri, belli bir oranda o ülke vatandaşı çalıştırma koşulu, belli bir miktar paranın ülkeye getirilerek alınacak gayrimenkuller karşılığında verilecek oturma izinleri vb. gibi²³⁹

Bir yorumcunun ifadesiyle “ *İşletmeler tarladaki inekler gibidir, sağılmayı beklerler şimdi ineklerin kanatları var*” Bir başka yorumcu şunu gözlemlemekte “*İşletmeler bilgiyi internet üzerinden satıyor. Herhangi bir yerden ulaşılabilecek ve daha düşük veya hiç vergi olmayan yetki alanlarını, finansal gizliliği, hükümsel istikrar ve nezih iletişim sistemleri(sıcak, su ve kumlu sahillerde cabası) idrak ettiler*”²⁴⁰

4.2.1. Vergi Cenneti Ülkelerin Özellikleri

OECD Vergi Sorunları Komitesi'nin, 20 Ocak 1998 tarihinde açıkladığı “Zararlı Vergi Rekabeti-Yükselen Global Bir Sorun” isimli raporunda, bir ülkenin vergi cenneti olduğunu belirleyen dört önemli faktör bulunduğu ifade edilmiştir.²⁴¹

²³⁸Nurettin Bilici, “Vergi Cenneti Ülkeler, Türkiye’deki Vergi Kaçakçılığına Etkisi Ve Soruna Çözüm Arayışları”, E-yaklaşım, Sayı:11, 2004.

²³⁹ Erkan Yetkiner, “Vergi Cennetleri ve Yabancı Sermayenin Vergi Cennetlerini Seçmesinin Nedenleri” Vergi Dünyası Dergisi, Sayı: 235, s.93.

²⁴⁰ Jinyan See Li, Jonathan “Electronic Commerce and International Taxation”, s.3. <http://osgoode.yorku.ca> (25.09.2008)

²⁴¹ Nurettin Bilici, “Vergi Cenneti Ülkeler, Türkiye’deki Vergi Kaçakçılığına Etkisi Ve Soruna Çözüm Arayışları”, E-yaklaşım, Sayı:11, 2004

Bunlar kısaca şöyle açıklanmıştır.

4.2.1.1. Hiç Vergi Olmaması veya Düşük Vergileme Yapılması

Vergi cennetlerindeki düşük veya sıfır oranlı vergiler ile istisna ve muafiyetlerin geniş olması mükellefleri, üzerindeki vergi yükünü azaltmak amacıyla vergi cenneti bir ülkeyi tercihe itmektedir.

4.2.1.2. Gizlilik Kuralına Sıkı Sıkıya Bağlı Kalınması

Gizlilik ve güvenlik ilkeleri doğrultusunda, bankalarla iş yapan kişi ya da kuruluşlara ait bilgiler ve ticari sırlar, hiç bir koşulda üçüncü kişi, kuruluş ya da ülkeye verilmemektedir.

4.2.1.3. Vergi Yasalarının Şeffaf Olmaması

Bu ülkelerde, idare ile vergi mükellefleri arasında oran ve matrah konusunda özel anlaşmalara olanak veren yasal düzenlemeler bulunmaktadır. Bu şekilde, kara para aklama faaliyetleri ile vergi kaçakçılığı da kolaylaştırılmaktadır.

4.2.1.4. Fiilen Faaliyette Bulunulmaması

Asli faaliyet vergi cenneti ülkelerde gerçekleşmemekte, buralarda faaliyette bulunuyor görünen kişi ya da kurumların, vergi cennetlerindeki varlığı çoğunlukla bir daire, bir masa, bir telefon, bir sekreterden daha öteye geçmemektedir.

Geleneksel ticarete yapılan bir uygulama olmasına karşın elektronik ticaret vergi planlamasını daha kolay bir duruma getirmektedir. İşletmelere ait web sitelerinin istenilen sunucuda host ettirilmesi, verginin hiç olmadığı ya da vergi oranlarının düşük olduğu ülkelerde bulunan sunucularda host ettirilme tercihini arttıracaktır. Bunun önüne geçilmesi için vergi cenneti ülkelerle mücadele edilmesi gerekmektedir.

Vergi cenneti ülkelerin varlığı uluslararası vergi düzenlemelerinin etkinliğini azaltacaktır. Uluslararası işbirliği bu ülkelerle mücadele edebilmek için önemlidir. Özellikle ABD, Fransa ve İtalya gibi teknolojik yönden gelişmiş ülkeler vergi cenneti ülkelere sert tepki göstermektedir. OECD ise 1996 yılında vergi cennetleri tercihli vergi rejimleri ve zararlı vergi rekabetine ilişkin ilk çalışmalarını başlatmıştır. 27-28 Nisan 1998 yılında bakanlar konseyi toplantısında sunulan raporla çalışmaların ilk sonuçları alınmıştır. Raporda vergi cenneti niteliği taşıyan ülkelerle yapılmış olan vergi anlaşmalarının yürürlükten kaldırılması ve gelecekte bu türden anlaşmaların yapılmaması kararlaştırılmış, 2001 raporunda ise OECD ile işbirliğine girmeyen vergi cenneti ülkelere karşı bazı yaptırımlar uygulanması yönünde kararlar alınmıştır.²⁴²

OECD büyük önem verdiği bu çalışmaların sadece üye ülkelerle sınırlı kalmayıp diğer ülkelerinde çalışmalara destek vermelerini ve katılımcılarını sağlamak amacıyla toplantı ve seminerler düzenlemektedir.²⁴³

Elektronik ticaret çok uluslu şirketlerin vergi planlama çalışmalarını kolaylaştırmaktadır. Büyük potansiyele sahip çok uluslu şirketler teknolojinin sunduğu olanaklarla yatırım, üretim, yönetim, pazarlama faaliyetlerini değişik ülkelere yayabilmektedir. Bu durumda çok uluslu şirketler birden fazla vergileme yetkisi sınırı içinde faaliyette bulunmaktadır. Ülkelerin uyguladıkları vergi, istisna, muafiyet ve oranların birbirinden farklı olması, çok uluslu şirketlere transfer fiyatlaması yoluyla düşük vergi ödeme olanağı sunmaktadır. Transfer fiyatlaması ana şirketin başka şirketlere mal ve hizmet satımlarında uyguladığı fiyatları, yabancı ülkede ve kendisine idari ve mali yönden bağlı bulunan şirketlere mal ve hizmet alım satımlarında uygulamaması olarak tanımlanabilir.²⁴⁴

Transfer fiyatlaması yeni çıkmış bir olgu değildir. Yeni olan iletişim teknolojisinde meydana gelen yenilikler sonucu transfer fiyatlaması uygulamalarını

²⁴² Fethi Heper ve Şennur Hoşyumruk, "Vergi Cennetleri ile İlgili Çalışmalarda Son Durum" - II, Yaklaşım Dergisi, Eylül 2002, ss.27-28.

²⁴³ Niyazi Cangir, "Vergide Rekabet ya da Vergi Politikasının Değişen İşlevi-I ", Yaklaşım Dergisi, Sayı:91, 2000, s.107.

²⁴⁴ Namık Kemal Uyanık, "Küreselleşme ve Neden Olduğu Vergisel Sorunlar", Yaklaşım, 2001, Sayı:107, s.72.

boyutlarının artması ve daha karmaşık bir durum almasıdır. Elektronik ticaretin büyümesi bazı çok zor transfer fiyatlama sorunlarını potansiyel olarak daha sıradan duruma getirecektir.²⁴⁵

OECD çok uluslu şirketlerin transfer fiyatlaması yaparken uymaları gereken esasları belirten bir çalışma yapmıştır. Şirketlerin bu esaslara uydukları söylenemeyeceğinden denetimin arttırılmasında fayda vardır.²⁴⁶

Ülkeler transfer fiyatlandırması yoluyla vergi ayarlamasını önlemek için çeşitli tedbirler almaktadırlar. Türkiye'de 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 13. maddesine göre kurumlar, ilişkili kişilerle emsallere uygunluk ilkesine aykırı olarak tespit ettikleri bedel veya fiyat üzerinden mal veya hizmet alım ya da satımında bulunursa, kazanç tamamen veya kısmen transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü olarak dağıtılmış sayılır. Alım, satım, imalat ve inşaat işlemleri, kiralama ve kiraya verme işlemleri, ödünç para alınması ve verilmesi, ikramiye, ücret ve benzeri ödemeleri gerektiren işlemler her hal ve koşulda mal veya hizmet alım ya da satımı olarak değerlendirilir.

Tamamen veya kısmen transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü olarak dağıtılan kazanç, Gelir ve Kurumlar Vergisi kanunlarının uygulamasında, bu maddedeki koşulların gerçekleştiği hesap döneminin son günü itibarıyla dağıtılmış kâr payı veya dar mükellefler için ana merkeze aktarılan tutar sayılır. Daha önce yapılan vergilendirme işlemleri, taraf olan mükellefler nezdinde buna göre düzeltilir. Şu kadar ki, bu düzeltmenin yapılması için örtülü kazanç dağıtan kurum adına tarh edilen vergilerin kesinleşmiş ve ödenmiş olmalıdır.

4.3. VERGİ KAÇAKÇILIĞI

Vergi kaçakçılığı; vergilere gösterilen tepkiler içinde en yaygın ve yetkin kullanılan yoldur. Vergi kaçakçılığı; vergi ile ilgili yükümlülüklerin vergi kanunlarına aykırı olarak kısmen veya tamamen yerine getirilmemesi veya vergi baskısına karşı yasa dışı gösterilen tepkileri ifade etmektedir. Böylece mükellefler veya mükellef

²⁴⁵ Naci Ağbal, "Küreselleşme ve Vergi Sistemlerinin Geleceği -I", Yaklaşım Dergisi, 105, 2001, s.75.

²⁴⁶ Uyanık, s.72.

olması gereken kişiler, vergi ödememek için gerek yasal yollara başvurarak vergi kanunlarındaki yoruma açık hükümler veya boşluklardan yararlanarak, gerekse yasal olmayan yollardan devleti vergi kaybına uğratmaya yönelebilmektedirler. Vergiden kaçınmanın aksine vergi kaçakçılığı, vergi kanunlarına göre ceza alınmasını gerektiren eylem ve işlemler kapsamında yer almaktadır.²⁴⁷

Bir vergi uygulamasının “vergi kaçırma” ya da “vergiden kaçınma “olduğuna hangi merci karar verecektir? Bu soruya verilebilecek en yalın yanıt yasa koyucular ve mahkemelerdir. Yasa koyucular, kanuni düzenlemeler yaparak; mahkemeler ise vergi davalarının sonuçlarını belirleyerek bu konuda karar vermiş olacaktırlar.²⁴⁸

Vergi borcu doğmuş olmasına karşın vergi kanunlarına aykırı düşen hareketlerle verginin hiç ödenmemesi veya kısmen ödenmesi olarak tanımlanan vergi kaçakçılığı, vergi hasılatı, vergi adaleti, sosyal ve ekonomik yapı üzerinde olumsuz şekilde etkili olan vergi uygulamasının en önemli sorunlarından biridir.²⁴⁹

Vergi kaçakçılığının nedenleri çok çeşitli olup, yasalardan kaynaklandığı iddia edilenleri arasında; vergi kanunları ve vergilerin çokluğu, vergi tarifesinin şekli, vergi düzenlerinin sık sık değişmesi ve vergi afları gösterilmektedir. Diğer nedenleri ise; yeterli vergi bilincinin bulunmaması, vergi cezalarının yetersizliği, bireylerin ekonomik faaliyetlerini engelleyecek düzeyde yoğun devlet müdahaleleri ve düzenlemelerin varlığı, vergi sistemi ile ilgili vergi oranları, muafiyet ve diğer indirimlerin yüksek boyutta olması, kamu harcamalarının gereksiz yerlerde kullanıldığı inancı, bilgi işlem ve teknoloji kullanımının ve buna ilişkin personel eğitim programlarına gerekli özenin gösterilmemesi ile vergilendirme konusundaki eğitim yetersizliği olarak belirtilmektedir.²⁵⁰ Vergi kaçakçılığı ile mücadele etmek için vergi bilincinin topluma yerleştirilmesi gerekmektedir.

²⁴⁷ Armağan, s.245.

²⁴⁸ Özge Günay, “OECD Yaklaşımı Çerçevesinde Vergi Kaçırma ve Vergiden Kaçınma” Vergi Dünyası Dergisi Sayı:312, 2007, s.87.

²⁴⁹ Saygın Eyüpgiller, “Vergiden Kaçınma ve Vergi Peçelemesi” Yaklaşım Dergisi, Sayı:113, 2002 s.148.

²⁵⁰ Işıl Fulya Orkunoğlu, “Vergi Kaçakçılığı Suçunun Kanuni Gelişimi, Nedenleri Ve Doğurduğu Sorunlar İle Çözüm Önerileri”, E-Yaklaşım, Sayı: 52, 2007.

Vergi kaçırmakla sadece hazine gelirden mahrum kalmamaktadır. Bu eylem, vergi yükümlüleri arasında haksız rekabet ortamı hazırlamakta, fırsat eşitliği bozmaktadır. Böyle bir ortam, dürüst yükümlüyü de yasal sistemin dışına itmektedir. Bu açıdan bakıldığında, vergi kaçakçılığına karşı kamuoyunun duyarlı olması, gereğin de ötesinde bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır.²⁵¹

Hiç şüphesiz ki, vergi sistemi ve yasal düzenlemeleri ne kadar iyileştirilse ve vergi idaresi ne kadar etkin duruma getirilse bile toplumda vergi bilincinin, vergi kültürünün ve vergi ahlakının geliştirilerek yerleştirilmesi; vergi ile ilgili hedeflerimize ulaşmada en etkili unsurlardan birini oluşturmaktadır.²⁵² Vergi bilincinin yerleştirilemediği koşullarda etkin vergi denetimi ve vergi cezalarının caydırıcı etkisi sayesinde yapılan beyanların doğruluk payının artması beklenebilir.

4.4. ELEKTRONİK TİCARETTE BİLDİRİM ÖDEVİ VE DEFTER BELGE KAYIT DÜZENİ

4.4.1. Elektronik Ticarete Bildirim Ödevi

Mükelleflerin, vergisel ödev ve sorumluluklarının tam olarak idrakinde olmaları vergi sisteminin başarısının bir ölçüsü olacaktır. Vergi sisteminde yapılacak iyileştirmelerde her şeyden önce bilinçli bir mükellef profilinin oluşturulması amaç olmalıdır. Çünkü tüm mükelleflerin tüm işlemlerinin kontrolünün ve denetiminin yapılması mutlak anlamda söz konusu değildir. Dolayısıyla bilinçsizce ve kasıtsız şekilde yapılacak hataların önlenmesinin mutlak yolu bilinçli bir mükellef yapısı olacaktır. Bu sağlandığı takdirde sadece kötü niyetli ve kasıtlı mükelleflerin yapmış oldukları yasal düzenlemelere aykırı davranışların en ağır yaptırımlar ortaya konularak denetiminin yapılması idare açısından söz konusu olacaktır²⁵³

İnternette faaliyet gösteren alışveriş sitelerinin öncelikle kendilerine ait belirli bir isme sahip web adresine sahip olmaları ve bu sitenin tanınmasını sağlayacak alan

²⁵¹ Kemal Kılıçdaroğlu, “Saklı Ekonominin Boyutları ve Daralma Önlemleri”, Vergi Dünyası Dergisi Sayı:228, 2000, s.5.

²⁵² Hasan Basri Aktan, “Toplumda Vergi Bilinci, Vergi Kültürü Ve Vergi Ahlakının Önemi” Yaklaşım Dergisi, Sayı 4, 1997, s.16.

²⁵³ Mustafa Kazım Ünver, “Mükelleflerin Ödevleri” <http://www.muhasibetr.com/ozelbolum/012/yazdir.php> (15.10.2008)

adını tescil ettirmeleri gerekmektedir. Türkiye'de Domain Name, yani. tr altında yer alan internet alan adlarının dağıtımını ODTÜ tarafından yapılmaktadır²⁵⁴.

OECD uygulamaları her ne kadar yazılım ve elektronik veriden oluşan bir web sitesinin fiziksel varlığa sahip olmadığını, bu nedenle bir iş yeri olarak kabul edilmemesi gerektiğini ve tek başına firmaya ait web sitesinin mevcudiyetinin, vergi mükellefiyeti için yeterli koşul olmadığı yönünde ise de ülkemiz uygulamalarında söz konusu tescil işlemlerinin VUK'un 154. maddesinin iş yeri açılmamış olsa bile ticaret siciline veya mesleki bir teşekküle kaydolunmak hükmü doğrultusunda vergi idaresi açısından işe başlanıldığına ilişkin bir işaret olarak kabul edilmesi söz konusudur. Bu nedenle internette faaliyet gösterecek alışveriş sitelerinin vergi kimlik numarası olarak VUK'un 153. maddesine göre işe başladıklarına ilişkin bildirimli bağlı olduklara vergi dairesine vererek vergi mükellefiyetine ilişkin müracaata bulunması zorunluluğu doğmaktadır.

Sorun büyük çaplı iş yapan çok ortaklı işletmeler açısından ele alındığında sistemde bir otokontrol kendiliğinden gelişecek belge ve kayıt düzeni kendiliğinden sağlanacaktır. Fakat sorun küçük küçük web adreslerinin sayfalarının bir köşesinde yer alan sanal alışveriş, sanal mağaza, web dükkân veya sadece hesap numarası olan butonlara tıklanması aşamasından sonraki aşamadır ki öncelikle KDV, sonrasında gelirin vergilendirilmesinde devlet aleyhine büyük kayıplar yaşanabileceği bir gerçektir.

VUK madde 139'a göre sanal marketlerin gerek teknik altyapısı gerekse uzman personel olmaması sebebiyle denetimi olanaklı gözükmemektedir. Vergi ile ortaya çıkan bu sorunların temelinde ülkelerin teknolojik altyapısını tamamlayamamaları yatmaktadır. Söz konusu sorunla baş etmek için öncelik kamu gelir bürokrasisinin bu konuda yetiştirilmesi ve teknik anlamda geriliğini giderecek gerekli donanıma sahip olmasına verilmelidir.²⁵⁵

²⁵⁴ <https://www.nic.tr/> adresinden bakılabilir.

²⁵⁵ İbrahim Atilla Acar, "Ulus Devletin Vergi Açmazı: Kredi Kartları, Hayali İhracat ve E-Ticaret Kapsamında Bir Değerlendirme" Vergi Dünyası Dergisi, Sayı:275, 2004, s.111-112.

4.4.2. Türk Vergi Hukuku'nda Elektronik Defter Belge Kayıt Düzenlemeleri

Tüm çağdaş vergi sistemlerinde olduğu gibi vergi sistemimiz de beyan esasına dayanmaktadır. Beyanın dayanağı ise kural olarak yasal defter ve belgelerdir.²⁵⁶

Bu kapsamda kayıt düzeni oldukça önemlidir.

Fiziki malların elektronik ticarete konu olması durumunda defter ve belge düzeninin geleneksel yollarla sürdürülebileceği düşünülse bile, tamamen sanal ortamda gerçekleşen sayısal ürün ticareti için kâğıda dayalı bir kayıt düzeni öngörülmesi gerçekçi değildir.

Defter ve belgeler mükellef beyanının dayanağı olduğundan güvenilir olması, gerçek durumu göstermesi gereklidir. Bu nedenle kurulan mevcut yapı defterlerdeki kayıtlar ile belgelerin izlerinin sürülebilmesine olanak sağlayacak şekilde kurulmuştur. Faturaların belli matbaalara bastırılması defterlerin noter tasdikli olması bu amaca hizmet etmektedir. İşlemlerin mevcut kâğıt ortamı yerine elektronik ortamda yapılması durumunda ise sistem içerisinde kullanılan defter ve belgelerin izinin sürülmesi ihtiyacı daha kuvvetli bir şekilde devam etmektedir²⁵⁷

Elektronik ticaret, bilindiği gibi kâğıdın kullanılmadığı bir sanal ortamda gerçekleşmektedir. Bu ticarete ilişkin defter belge ve kayıtlarında doğal olarak sanal ortamda gerçekleşeceğinin kabul edilmesi gerekir.²⁵⁸

VUK'a göre defter ve belge düzeni ile ilgili genel açıklamalar VUK'un 172. maddesi hükmüne göre; ticaret ve sanat erbabı, ticaret şirketleri, iktisadi kamu müesseseleri, dernek ve vakıflara ait iktisadi işletmeler, serbest meslek erbabı ve çiftçiler defter tutmak zorundadırlar. TTK'nun 66. maddesinde ise tacirlerin defter tutmakla yükümlü oldukları belirtilmiştir.

²⁵⁶ Uzunoğlu, s.175.

²⁵⁷ <http://bilisimsurasi.org.tr> (20.10.2008)

²⁵⁸ Cangir, 1998 b, s.87.

Başlıca tutulması zorunlu defterler ise yevmiye defteri, defteri kebir, envanter defteri, işletme defteri, serbest meslek kazanç defteri ve çiftçi işletme defteridir. Mükellefler tutmakla yükümlü oldukları bu defterleri noterlere tasdik ettirmek zorundadırlar (VUK, Md.220). Tasdik edilmesi gereken defterlerin süresi içinde tasdik ettirilmemesi durumunda usulsüzlük cezası uygulanır. Gecikmenin bir ayı aşması durumunda ise yapılan işlem geçersiz kabul edilmekte ve hiç tasdik yapılmamış olarak değerlendirilmektedir. (VUK. Md.352). Tasdik işleminin yapılmamış sayılması defterlerin hiç tutulmamış olması ile eşdeğerde olduğundan defter kayıtları ve bunun sonucu olarak da bu kayıtlara dayanan mükellef beyanı geçerliğini kaybetmekte ve vergi idaresinin matrahı resen takdir etme yetkisi doğmaktadır (VUK. Md.30).

Yasal defterlere yapılması gereken kayıtların kural olarak 10 gün içerisinde tamamlanması gerekir (VUK, md.219). Yanlış kayıtların düzeltilmesinde muhasebe ilkelerine uyulması, defter kayıtlarında boşluk bırakılmaması ve defter sayfalarının yok edilmemesi gerekir (VUK, md. 217- 218).

Mal ya da hizmet alım satımlarında belge düzenlenmesi zorunludur. Bu zorunluluk işleme taraf olanların her ikisinin de mükellef olması durumunda her iki taraf içinde geçerlidir. Yani bu gibi hallerde satıcının belge düzenleme alıcının ise belge isteme ve alma yükümlülüğü bulunmaktadır.²⁵⁹

Elektronik defter ve belgeler hakkında en önemli düzenleme Vergi Usul Kanunu Mükerrer 242. maddeyle yapılan düzenlemedir. Söz konusu düzenlemede anılan maddenin birinci fıkrasında elektronik cihazlarla, 4731 sayılı Kanunun 4/e maddesiyle eklenen fıkra ikinci fıkrası ise elektronik defter, belge ve kayıtlarla ilgilidir. Konu açısından ikinci fıkra hükmü aşağıdaki gibidir.

“.....

²⁵⁹ Uzunoğlu, s.177.

2.(4731 sayılı Kanunu 4/E maddesiyle eklenen fıkra) Elektronik defter, şekil hükümlerinden bağımsız olarak, Vergi Usul Kanununa göre tutulması zorunlu olan defterlerde yer alan bilgileri kapsayan elektronik kayıtlar bütünüdür²⁶⁰.

4.4.2.1.Elektronik Defter Ve Belge Uygulamasından Yararlanacak Olanlar²⁶¹

Teknolojinin hızla gelişmesi ve ticaret hayatındaki işle hacminin artması nedeniyle tacirlerin tutmak zorunda oldukları defter kayıtları ve belgelerin elektronik ortamda da tutulabilmelerinin sağlamak amacıyla TTK Taslağının 64 ve 65. maddelerinde gerekli düzenleme yapılmıştır.

Buna göre, 361 Seri No'lu VUK Genel Tebliğine göre, söz konusu uygulamadan yararlanmak için başvuran mükellefler;

- Bilanço esasına göre defter tutmalı ve mükelleflerin
- Elektronik ortamda tutulacak defter ve belge sistemi donanım, yazılım, personel ve diğer açılardan uygun bulunmalıdır.

Yukarıdaki koşulları taşımaları durumunda, kendilerine elektronik defter ve belge uygulamasına geçmeleri için Başkanlıkça izin verilebilecektir

İzin alan mükellefler alış ve gider belgelerini, veri formatındaki bilgileri içerecek şekilde elektronik kayıt ve belge durumuna getirecekler, ayrıca bu belgeleri orjinal durumuyla da kağıt ortamında muhafaza edeceklerdir.

Vuk' nun Madde 228 - Aşağıdaki giderler için ispat edici kağıt aranmaz:

- Örf ve teamüle göre bir vesikaya istinat ettirilmesi mutad olmayan müteferrik giderler;
- Vesikasının teminine imkan olmayan giderler;
- Vergi kanunlarına göre götürü olarak tespit edilen giderler.

1 ve 2 numaralı fıkralarda yazılı giderlerin gerçek miktarları üzerinden kayıtlara geçirilmesi ve miktarlarının işin genişliğine ve niteliğine uygun bulunması gerekir.

²⁶⁰ Akbulut, s.472.

²⁶¹ Gökhan Korhan, "Elektronik Ortamda Tutulan Kayıtlar" E-Yaklaşım, 2008.

Belge düzeninin sağlıklı olarak yerleştirilebilmesini ve kayıt dışı işlemlerin önüne geçilebilmesi için sistem içinde kullanılan belgelerin kontrol edilmesi gerekir.

Günümüz vergi sistemi; yasal defterler, belgeler ve kayıtlar ile yürütülen beyan esasına dayanmaktadır. Henüz, internette faaliyet gösteren alışveriş sitelerinin elde ettiği kazançlar için yasal defter kayıtlarının tutulması bir zorunluluk olmakla birlikte, mevcut düzenlemeler bilgisayar ortamındaki kayıtları kâğıt ortamına aktarılmadıkları sürece geçerli kabul etmemektedir. Ancak, Vergi Usul Kanunu'nda yapılan değişiklikle,²⁶² tutulması zorunlu defter kayıt ve belgelerin mikro film, mikro fiş veya elektronik bilgi ve kayıt araçlarıyla yapılması ve bu kayıt ortamlarında saklanması hususunda izin vermeye veya zorunluluk getirmeye, bu konudaki usul ve esasları belirlemeye Maliye Bakanlığı yetkili kılınmaktadır. Ayrıca, elektronik bilgi ve kayıt ortamlarındaki kayıtların muhafaza süresi içerisinde yetkili makam ve memurların talebi üzerine ibraz ve inceleme için arz zorunluluğu getirilmektedir.

Kayıtların tutulmasında kullanılacak programlar için asgari husus ve standartları belirleme yetkisi yine Maliye Bakanlığı'na verilmektedir. Bakanlığın ise, bu alanda henüz yeni bir düzenlemesi bulunmamaktadır.

Bunun yanında, iletişim ağları ile geleneksel yöntemlerle elde edilen kazançların bir arada bulunması durumunda ise, kazanç türlerinin yasal defterlere ayrı olarak kayıt altına alınacağı konusunda bir düzenleme bulunmamaktadır. Fakat, ibraz zorunluluğu internet üzerinden elde edilen kazançlar için de geçerlidir ve web siteleri incelemeye alınırsa dolaylı yönden finansman ayağını oluşturan bankalar ve diğer kredi kuruluşları da inceleme kapsamına girebilmektedir.

Teknolojik altyapı yetersizliğinin, söz konusu sanal kayıt ve belge düzeninin oluşturulması için birçok ülkede engel olduğu söylenmektedir. Farklı iktisadi olaylar ve büyüklükler için farklı defterlerin tutulması zorunluluğu, özel tasarlanmış değişik yazılımların varlığını gerekli kılmakla beraber kullanılan yazılımlarda yeknesaklığın sağlanması gerekmektedir. Sanal ortamda tutulan defter ve muhasebe kayıtlarının, yetkili kurumlarca doğrulanabilir şekilde izlenmesine olanak tanıyan sistemlerin

²⁶² 213 sayılı Vergi Usul Kanunu, Mükerrer Madde 257 (4369 sayılı Kanunun 5 inci maddesiyle değişen madde)

geliştirilmesi de zorunlu görülmektedir. Elektronik ortamda muhasebe defter ve kayıtlarını tutabilecek bilgi birikimine sahip yeterli sayıda muhasebeci ve mali müşavir olduğundan da şüphe duyulmaktadır. Aynı şekilde, bunların doğruluğunu teyit edecek olan elektronik noter vb. kurumların ve denetimi gerçekleştirecek olan denetçilerin olmayışı da bir diğer zorluk olarak sayılmaktadır. Bu tür kurumların yapılandırılması ve kişilerin oluşturulması ise zaman gerektirmektedir.²⁶³

Teknik altyapı konusunun diğer bir önemli yanı da, yabancı ülkelerle resmi olarak kabul edilen bir elektronik kaydın ve belgenin ülkemizde de aynı nitelikte kabul edilmesi için onaylanması söz konusudur. Çünkü elektronik ticaret esas olarak ülkeler arasındaki ticari işlemlerde gündeme gelmekte ve sorunların çoğu buradan kaynaklanmaktadır. Bu bakımdan mal veya hizmet ve dijital ürünleri satın alan kişinin elektronik ortamda düzenleyeceği belgelerin geçerli kabul edilmesinde bir ülkenin iç yasal düzenlemelerindeki hükümler yeterli olmamakta bunun yanında satıcının ülkesindeki düzenlemelerin de uyumlu olması gerekmektedir.²⁶⁴

Defter ve belgelerin elektronik ortamda tutulması ile gerek vergi idaresi gerekse mükellef açısından önemli kolaylıklar sağlanmaktadır. Uygulamadan yararlanan mükellefler kâğıt ortamında tutulan defter, belge ve kayıtların muhafaza, nakil ve kırtasiyeciliğinden kurtulmakta, kayıtlar bilgisayar ortamında tutulduğundan istenildiği anda istenen bilgiye rahatlıkla ulaşılabilmekte ve kayıtlardaki hata ihtimali en düşük düzeye indirilebilmektedir. Ayrıca elektronik belge düzenlendiği anda kayıtların da oluşabilmesi hem hızlı hem de hatasız sonuç elde etmeye, verileri bir yerden bir başka yere kolayca iletmeye (ibraz dâhil) ve verileri değerlendirmeye olanak vererek mükellefler açısından önemli maliyet avantajı sağlamaktadır.

Diğer taraftan uygulamanın vergi idaresine getirmiş olduğu kolaylıklara bakıldığında ise, elektronik ortamdaki kayıtların denetimi ve bu kayıtların ilgili olduğu hesapların incelenmesi kâğıt ortamında tutulan kayıtlara göre çok daha hızlı, kolay ve kesin olacaktır. Defter ve kayıtların elektronik ortama taşınması ile birlikte halen yüzde 1,5 – 2’ lerde olan vergi inceleme oranı incelemenin ve denetimin

²⁶³ Çak, s.195.

²⁶⁴ Fehmi Başaran, “Elektronik Kayıt ve Belgelerin Türk Hukuk Sistemindeki İspat ve Delil Hükümleri Açısından Değerlendirilmesi”, Vergi Dünyası Dergisi, Sayı:251, 2002, s.13.

teknolojiden aldığı destekle daha da yukarılara çekilecektir. Hiç kuşkusuz ki mükellefler üzerinde yapılacak etkin ve hızlı bir vergi incelemesi mali idarenin itibarını arttırması yanında, incelemenin kendisinden beklenen etkiyi göstererek mükellefler üzerinde caydırıcı bir güce sahip olacaktır. Elektronik ortamdaki bilgilerden yararlanılarak mükellef beyannamelerinin ön denetimi de yapılabilecektir²⁶⁵

Mükellefler, vergi inceleme elemanlarınca iş yerinde vergi incelemesine başlanması durumunda, inceleme elemanına gerekli her türlü kaynağı örneğin; uygun donanım ve yazılımlar, terminallere ulaşım olanakları ve uzman personel sağlamak zorundadırlar.

Mükellefler yazılım, donanım, dosya, personel, dokümantasyon vb.'den oluşan elektronik defter ve belge sistemlerini, hiçbir şekilde kısmen veya tamamen vergi inceleme elemanlarının ulaşımını ve kullanımını engelleyecek bir sözleşme veya lisansa konu edemezler. Ayrıca sistemi oluşturan öğelerin hacedilmesi durumunda, en geç üç iş günü içinde Gelir İdaresi Başkanlığı'na haber verilmesi gerekmektedir.

Diğer taraftan; mükellefler, elektronik defter ve belge sistemine ilişkin bilgisayar kayıtlarındaki zarar görme veya işlem görememe ve değişiklik hallerini, Başkanlığa 15 gün içinde bildirerek zarar gören kayıtlarını ayrıntılı olarak açıklamak ve bu kayıtları nasıl tamamlayacağına ilişkin ayrıntılı bir plan sunmak zorundadırlar. Ancak mükelleflerin, sistemde değişiklik yaratmayan hususları bildirmelerine gerek bulunmamaktadır.²⁶⁶

Tüm bu gelişmelerle muhasebecilerin görev ve sorumlulukları değişmiştir. Muhasebe sürecinde veri girişi ve veri kayıt işlemleri giderek önemini kaybetmekte ve muhasebe bilgi teknolojisine dayalı yönetim bilgi sisteminin bir parçasına dönüşmektedir. İşletme yönetimi bilgiyi üreten ve yöneten kişi olarak muhasebecilerden teknolojiye dayalı bilgi ve kontrol sistemlerinin planlanması ve işletilmesinde aktif bir rol oynamasını beklemektedirler. Elektronik muhasebe ile

²⁶⁵ Gökhan Korhan, "Elektronik Ortamda Tutulan Kayıtlar" E-Yaklaşım, 2008.

²⁶⁶ Salim Karadeniz, "Vergide Elektronik Dönem (Elektronik Beyannameden Elektronik Defter ve Belgeye)", Yaklaşım Dergisi, Eylül, 2006, s.165.

birlikte kâğıt ortadan kalkacak, mükellefler defter ve belge ibraz etmeyecek, her türlü işlem elektronik ortamda gerçekleştirilecektir.²⁶⁷

4.5. ELEKTRONİK ORTAMDA TUTULAN KAYIT VE BELGELERE YASAL KİMLİK KAZANDIRILMASI

İnternet gibi açık ağlarda yapılan işlemlerde taraflar birbirlerinin kimliklerinden, gönderdikleri bilginin değişmediğinden ve 3. şahıslar tarafından görülmediğinden emin olmak isterler. Bu güvenin sağlanması için elektronik imza teknolojisinin kullanılmasına, imzanın ilgili kişiye ait olup olmadığını gösteren elektronik kimlik belgesine ve bu bilgileri doğrulayacak kuruma gereksinim duyulmaktadır.

Bu sağlandığı takdirde elektronik ortamda tutulan kayıt ve belgelerde yasal kimliğe kavuşabilir.

4.5.1. Elektronik İmza

Klasik imza, yasal düzenlemelerimizde şöyle düzenlenmektedir: Borçlar Kanunu'nun 13. maddesine göre "Tahriri²⁶⁸ olması icap²⁶⁹ eden akitlerde²⁷⁰ borç deruhte²⁷¹ edenlerin imzaları bulunmak lazımdır." düzenlemiştir. Yani yazılı olarak düzenlenen her tür sözleşmede, taahhütte veya beyanda bulunan herkesin imzası bulunmalıdır. Yine aynı kanunun 14. maddesinde ise "İmza üzerine borç alan kimsenin el yazısı olmak lazımdır." Diyerek imzanın el yazısıyla atılması gerektiğini ifade etmiştir.

Elektronik imza yasının ikinci kısmı güvenli elektronik imza ve sertifika hizmetlerini düzenlemektedir. Yasa sadece güvenli elektronik imza olarak nitelendirilen imzanın elle atılan imzayla aynı hukuki sonucu yaratabileceğini kabul etmiştir.

²⁶⁷ Süleyman Uyar, Muhasebeciler Ve Bilgi Teknolojileri
<http://www.muhasibetr.com/yazarlarimiz/suleyman> (20/11/2008)

²⁶⁸ Tahriri: Yazılı

²⁶⁹ İcap: Gerek, Lüzum

²⁷⁰ Akit: Sözleşme

²⁷¹ Deruhte: Üstlenme

Yasa, güvenli elektronik imzayı;

a)Münhasıran imza sahibine bağlı olan

b)Sadece imza sahibinin tasarrufunda bulunan güvenli elektronik imza oluşturma aracı ile oluşturulan

c)Nitelikli elektronik sertifikaya dayanarak imza sahibinin kimliğini tespitini sağlayan

d)İmzalanmış elektronik veride sonradan herhangi bir değişiklik yapıp yapılmadığını sağlayan elektronik imza olarak tanımlamıştır.²⁷²

Elektronik imza kavramı içerisine el yazısı imzanın yerini, elektronik ortamda alabilecek bütün teknolojiler girmektedir. Örneğin, el yazısı imzanın orijinalinin scanner ile taranarak elde edilen kopyası bilgisayarda kullanılabileceği gibi, pin kodu ve dijital kalemle atılmış imzalarda elektronik imza kapsamına girmektedir.

Gönderilecek mesaj tek yönlü bir kriptografi algoritmasından geçirilerek mesaj özeti oluşturulur. Bu özet o mesaja özeldir ve bu özet kullanılarak o mesaj tekrar oluşturulamaz. Bu özet göndericinin özel anahtarı ile şifrelendikten sonra orijinal mesaja eklenerek mesaj sayısal olarak imzalanmış olur. Sayısal imzalı mesajı alan kişi, mesajın gerçekten göndericiden geldiğine emindir. Ayrıca mesajda tek bir karakterin bile değiştirilmesi mesaj özetini de değiştireceğinden, alıcı mesajın yola çıktıktan sonra değiştirilmediğinden de emindir. SET iki çift asimetrik anahtar çifti kullanır. Anahtar değişim (key exchange) çifti olarak adlandırılan birinci çift anahtar mesajın şifrenmesi ve çözümlenmesi için imza çifti olarak adlandırılan diğeri ise sayısal imzanın oluşturulması için yani mesaj özetinin şifrenmesi ve çözümlenmesi işinde kullanılır. İki kullanım arasındaki fark sayısal imzanın şifrenmesinde özel anahtar kullanılması, çözümlenmesinde ise halka açık anahtar kullanılmasıdır.²⁷³

İşte BK'da imzanın el yazısıyla atılması zorunluluğunun getirilmesi, aklımıza, elektronik ortamda üretilen verilerin veya belgelerin, üzerinde el yazısıyla atılmış bir imza bulunmadan nasıl geçerli olabilecekleri sorusunu getirmektedir. Bu

²⁷² E-GÜVEN "Nitelikli Elektronik Sertifika Kullanımına İlişkin E-güven Bilgilendirme Dökümanı" http://www.e-guven.com/Documents/nes_bilgilendirme_dokumani.pdf, 2007, s.7 (25.11.2008)

²⁷³ TUENA Sektör Görüşmeleri Elektronik Ticaret Uygulamaları Çalışma Belgesi, Aralık 1998, s.18.

durumda, bir elektronik kayıt (belge) altında yer alan elektronik imza, mevcut yasal düzenlemelerimize göre imza olarak kabul edilememekteydi. Dolayısıyla, elektronik ortamda bulunan ve elektronik imza ile imzalanmış belgelerin hukuksal bir geçerliliği yoktu. Ancak 15.01.2004 tarihinde kabul edilen 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu 6.maddesi gereğince, güvenli elektronik imza, elle atılan klasik imza ile aynı hukuksal sonucu doğurmaktadır. Doğaldır ki bu kanun tarafından sağlanan güvence kapsamında olabilmesi için, kanunda belirtilen nitelikte, yani güvenli elektronik imza olmalıdır. E-postalarımız, İnternet üzerinden yapılan işlemler, altında adımız bulunsa ve bizim gönderdiğimiz belli olsa bile, kanunun tarif ettiği imza kapsamında olmadığından mahkemelerde delil olarak kabul edilmeyecektir. 5070 sayılı yasa çıkmadan önce, BK ve HUMK sözleşmelerde veya belgelerde fiziksel bir imza olması koşulu bulunduğundan, elektronik ortamda oluşturduğumuz ve karşı tarafa ulaştırdığımız belgeler, bir uyuşmazlık durumunda hukuki korumadan yoksun olmaktaydılar.

Elektronik İmza Kanunun yürürlüğe girmesiyle, BK’da düzenlenen klasik imza ile Güvenli Elektronik imza bazı istisnalar dışında aynı hukuksal sonucu doğurmaktadır Dolayısıyla, güvenli elektronik imza ile imzalanmış bir belge, mahkemelerde yerine göre, kesin delil olarak da kullanılabilir.

Son olarak şunu söyleyebiliriz, dijital imza toplumumuzun çoğunluğu tarafından henüz bilinmeyen, ama modern toplumlarda günlük hayatta, sıkça kullanılan ve hayatı kolaylaştıran bir düzenlemedir. Bu anlamda bilişim çağını yakalama ve üzerine çıkma hedefi olması gereken bizim toplumumuz için de, elbette ki gerekli olan bir düzenlemedir. Gerçek yaşamın, sanal yaşama uyarlandığı bilişim çağında, sanal âlemde güvenliği ve güvenilirliği sağlamak için dijital imza belki de bir yol gösterici olabilir.²⁷⁴

Türkiye’de elektronik imza hizmetini 5070 sayılı kanuna göre Elektronik Sertifika Hizmet Sağlayıcıları (ESHS) vermektedir.

²⁷⁴ Ömer Ergün, “Dijital İmza ve Dijital İmzanın Kullanımı”, Akademik Bilişim Konferansı 4-5 Şubat 2005, s.8.

Türkiye'de şu anda dört ESHS bulunmaktadır.

1. Tübitak Ueake Kamu Sertifikasyon Merkezi (www.kamusm.gov.tr),
2. Türktrust (www.turktrust.com.tr)
3. E-Güven (www.e-guven.com)
4. E-Tuğra (www.e-tugra.com.tr)

Bunlardan ilki kamu sektörüne, diğerleri ise özel sektöre elektronik sertifika ve zaman damgası hizmeti vermektedir.

ESHS'ler hakkında ve genel olarak e-imza konusunda bu kuruluşların kendi sitelerinden ve bu alandaki düzenlemeyi yapmaktan sorumlu kurum olan Telekomünikasyon Kurumu'nun (www.tk.gov.tr) web sitesinden ayrıntılı bilgi alınabilir. Bu alanda en iyi bilgi kaynaklarından biri de www.e-imza.gen.tr adresinde bulunmaktadır.²⁷⁵

Elektronik İmza Kanunu'nun md. 5/f.2 hükmüne göre kullanıcıları muhtemel zararlara karşı korumak amacıyla “kanunların resmi şekle veya özel merasime tabi tuttuğu hukuki işlemler ile teminat sözleşmeleri güvenli elektronik imza ile gerçekleştirilemez” cümlesi yer almaktadır.

Temel sorun inceleme konusu maddenin kapsamının çok geniş ve belirsiz olmasından kaynaklanmaktadır. Resmi şekil veya özel bir yöntem gerektiren hukuki işlemler ve teminat sözleşmeleri yasal düzenlemelerimizde açıkça sıralanmamış olduğundan bunların tek tek belirlenmesi ve yorumlanması uzmanlık gerektirmektedir. Hukuk doktrininde dahi her biri ayrı tartışma konusu yapılacak bu hukuki işlemlerin ve teminat sözleşmelerinin güvenli elektronik imza kullanıcıları tarafından bilinmesi ya da yorumlanması pek olanaklı görülememektedir. Güvenli elektronik imza kullanılamayacak hukuki işlemler ve teminat sözleşmelerinin kapsamının çok geniş ve belirsiz olması, bu yeni uygulamanın yaygınlaşmasını ve gelişmesini engelleyecek niteliktedir. Kullanıcılar en küçük bir tereddüt durumunda dahi hukuki işlemleri güvenli elektronik imza ile yapmaktan kaçınacaklardır. Diğer taraftan geçersiz olduğunu bile bile bazı hukuki işlemleri güvenli elektronik imza ile

²⁷⁵ Ramazan Acun, “Elektronik İmza, Elektronik Zaman Damgası ve Eser Sahipliği”, Legal Fikrî ve Sınâî Haklar Dergisi, 2007, s.939.

yapmak isteyen kötü niyetli kişiler çıkabilecek ve sistemde güvensizlik yaratabilecektir.²⁷⁶

Elektronik imzanın yaygınlaşmamasının diğer nedenleri ;²⁷⁷

- Teknolojiden kaynaklı uygulama güçlükleri
 - Sertifika dağıtım, iptal, yenileme; kısaca sertifika yönetim işinin güç olması
 - Sertifika sahiplerinin sistemin işleyişi hakkında bilgi sahibi olmaları gereği
- Uyumluluk sorunları
- Uygulama standartları sorunları (sayısal imzalı belge standardı
- Araç standartlarına ilişkin sorunlar
- Zaman damgası standardına ilişkin sorunlar
- Yüksek uygulama maliyetleri
- Fiziki yatırım maliyetleri
- İşletim maliyetleri
- Kullanıcılara yansıyan maliyetler

4.5.2. Elektronik Sertifika

Bir belgeyi veya mesajı yasal e-imza ile imzalayabilmek için 5070 sayılı kanuna göre kurulmuş bir ESHS tarafından üretilmiş bir e-imza sertifikasına gereksinim duyulmaktadır. ESHS'ler tarafından üretilmiş sertifikalara nitelikli elektronik sertifika adı verilmektedir. Nitelikli elektronik sertifika, elektronik sertifikayı üreten ESHS'nin elektronik imzasını taşır. Bu imzanın gerçek olup olmadığı herkes tarafından kontrol edilebilir. Nitelikli elektronik sertifikalar ve kriptografik anahtar çiftleri bilgisayar tarafından okunabilen bir ortamda saklanır.

²⁷⁶ Leyla Keser Berber, "Legal Study On Legal And Administrative Practices Regarding The Validity And Mutual Recognizing Of Electronic Documents" 5-May-2006, s.23.

²⁷⁷ Tolga Tüfekçi, "Elektronik İmza Niçin Yaygınlaşmıyor?" Türkiye Bilişim Haftası, Bilişim'03, İstanbul, 2 Eylül 2003.
http://www.uzay.tubitak.gov.tr/tubitakUzay/yayinlar/Elektronik_imza_nicin_yayginlasamiyor-ppt.pdf
s: 7-10 (01/12/2008)

Elektronik imza Kanunu gereğince “elektronik sertifika hizmet sağlayıcısı” olarak hukukta yer bulan sertifikasyon kurumları, “elektronik sertifika, zaman damgası ve elektronik imzalarla ilgili hizmetleri sağlayan kamu kurum ve kuruluşları ile gerçek veya özel hukuk tüzel kişiler” olarak tanımlanmaktadır.²⁷⁸

Bu genellikle kredi kartına benzer bir "akıllı" kart veya usb flashdiske benzer tokenlerdir. Belge ve verilerin elektronik imza ile imzalanması işlemi, kart üzerindeki (veya diğer ortamlardaki) sertifika bilgilerini okuyarak, ilgili ESHS sunucusundan sertifikanın geçerliğinin doğrulama işlemini yapan, belgenin özetini aldıktan sonra kart üzerindeki özel anahtarı kullanarak imzalanması işlemini gerçekleştiren yazılıma gereksinim duyulmaktadır. Kamu Sertifikasyon Merkezi (TUBITAK UEKAE) bu işlem için "Imzager" adlı masaüstü yazılımını geliştirmiştir. Ayrıca, kurum ve kuruluşların iş süreçleri ile ilgili uygulamalarında kullanılmak üzere program parçacıkları (applet, APİ) hazırlamıştır.²⁷⁹

4.5.2.1. Zaman Damgası Nedir, Nasıl Çalışır?

Bir zaman damgası sunucusu, elektronik bir belgeyle tarih ve saat bilgisi içeren zaman mührünü kriptografik bir yöntemle birbirine eşler. Zaman damgası, daha sonra bu belgenin zaman damgasında belirtilen tarih ve saatte var olduğunu kanıtlamakta kullanılır. Zaman Damgası E-imza Kanunu'nun da (md. 3) "bir elektronik verinin, üretildiği, değiştirildiği, gönderildiği, alındığı ve/veya kaydedildiği zamanın tespit edilmesi amacıyla, elektronik sertifika hizmet sağlayıcısı tarafından elektronik imzayla doğrulanan kayıt," olarak tanımlanmaktadır. Elektronik imzada olduğu gibi, Türkiye'de zaman damgası sunucu hizmetini ESHS'ler vermektedir.

Güvenilir zaman damgası, Kanuna göre kurulmuş ESHS'lerden alındığı takdirde, belgenin sahibi de dâhil olmak üzere, hiç kimse tarafından değiştirilemez. Bu alt yapının en temel unsurlarından birisi de zamanı uluslararası standartlara uygun olarak tutan güvenilir bir zaman damgası sunucusudur.²⁸⁰

²⁷⁸ 5070 sayılı Kanun, Madde 8.

²⁷⁹ Acun, ss. 940-941.

²⁸⁰ Acun, s.941.

Elektronik İmza Kanunu'nun 9. maddesine göre nitelikli elektronik sertifikada;²⁸¹

- a) Sertifikanın "nitelikli elektronik sertifika" olduğuna ilişkin bir ibarenin,
- b) Sertifika hizmet sağlayıcısının kimlik bilgileri ve kurulduğu ülke adının,
- c) İmza sahibinin teşhis edilebileceği kimlik bilgilerinin,
- d) Elektronik imza oluşturma verisine karşılık gelen imza doğrulama verisinin,
- e) Sertifikanın geçerlilik süresinin başlangıç ve bitiş tarihlerinin,
- f) Sertifikanın seri numarasının,
- g) Sertifika sahibi diğer bir kişi adına hareket ediyorsa bu yetkisine ilişkin bilginin,
- h) Sertifika sahibi talep ederse meslekî veya diğer kişisel bilgilerinin,
- ı) Varsa sertifikanın kullanım koşulları ve kullanılacağı işlemlerdeki maddî sınırlamalara ilişkin bilgilerin,
- j) Sertifika hizmet sağlayıcısının sertifikada yer alan bilgileri doğrulayan güvenli elektronik imzasının, bulunması zorunludur.

Nitelikli elektronik sertifika²⁸²

- Kişinin kimliğini mahkeme yargısı karşısında geçerli konumda olmasını sağlayacak yüksek güvenlik düzeyinde tanımlar.
- Sadece kişilere verilir.
- Sertifika başvuru, üretim, dağıtım, iptal ve yenileme işlemlerinde nitelikli sertifika için gerekli koşulların yerine getirilmesi zorunludur.

4.5.3. Onay Kurumları

Onay Kurumlarının ana görevi kriptografik işlemlerde kullanılacak olan açık anahtar bilgisi ve bu anahtarın sahibi olan kişinin kişisel bilgilerini taşıyan elektronik kimlik belgelerini üretmek, dağıtmak ve yönetimini yürütmektir. Onay Kurumu

²⁸¹ Aysun Küçükylmazlar, Elektronik Ticaret Rehberi İstanbul Ticaret Odası Yayınları-3, İstanbul, 2006, s.63.

²⁸² <http://www.e-imza.gen.tr/>, (05.12.2008)

servisleri tamamıyla yeni bir servis sektörü olmasına karşın, daha çok Avrupa dışındaki ticari kurumlar tarafından ele alınmakta ve hızla bu alana önemli sayıda yeni kurumlar katılmaktadır.²⁸³

Asimetrik Kriptosistemler, Kompleksite Kuramınca tanımlanmış olan Faktörizasyon sorunu doğrultusunda her ne kadar kriptanalitik saldırılara karşı dirençliyseler de, uygulama sırasında belirgin bir özen ve dikkat gösterilmediğinde saldırıya açık bir nokta içerirler. Ortadaki Adam Saldırısı olarak bilinen bu saldırı aşağıdaki gibi gerçekleştirilebilir:

4.5.3.1. Ortadaki Adam Saldırısı

Ahmet ve Ayşe bir ağ ortamında iletişime geçtiklerinde birbirlerinin açık anahtarıyla şifreleme yapmaktadırlar. Ayşe; Ahmet, "işte bu benim açık anahtarım, bunu kullan" dediğinde Ahmet'e güvenmek durumundadır. Ancak, iletişim sırasında bir biçimde araya giren üçüncü kişi (Ahmet ve Ayşe'nin ortasındaki kişi, ya da diğer bir ifadeyle, Ortadaki_Adam), Ahmet gibiymiş gibi davranarak, Ayşe'nin Ahmet'e ait olan Açık Anahtarını değil, kendisine ait olan Açık Anahtarı kullanmasını sağlayabilir. Bu durumda, Ayşe, Ahmet yerine bu ortadaki kişinin açık anahtarını kullanacağından, ortadaki kişi mesajı kolayca -kendi gizli anahtarıyla- deşifreleyebilecektir. Bu nedenle; kişilere ait olan açık anahtarların, bir elektronik noter kurumu aracılığıyla sertifikasyona bağlanması esası söz konusu olup, anılan gereksinim Onay Kurumlarının oluşması sonucunu yaratmıştır.

Kişilere ait olan Açık Anahtarlarla, bu kişilerin gerçek kimlikleri arasında hiç bir tereddüt ve şüpheye yer bırakmayacak şekilde bağ kuran ve bu bağı bir sertifika ile belgeleyerek, isteyen tüm gerçek ve tüzel kişilere dağıtan, sertifikasyon ile ilgili saklama, iptal etme, güncelleme gibi diğer tüm işlemleri veritabanları aracılığıyla yapan kurumlar, Onay Kurumu olarak tanımlanır. Tanımı bir benzetmeyle zenginleştirilecek olursak: Örneğin Emniyet Müdürlüğü, Trafik Şubesi'nce dağıtılan sürücü belgesi -ehliyet- (veya Pasaport Şubesi'nce verilen pasaport), kişinin o ülke sınırları içinde sürücü olduğunu gösterir bir sertifikadır. Burada Emniyet Müdürlüğü

²⁸³ http://www.alieskici.com/matematik/bilgi_guvenligi.htm (05.12.2008)

söz konusu kişinin ehliyeti ile o kişinin gerçek kişilik bilgileri arasında tartışılmaz - reddedilmez- bir bağ kurar ve gereken her hukuki durumda bu bağ ortaya koyar. İşte bu örnekte Emniyet Müdürlüğü, sürücü belgesi (sertifikası) veren bir Onay Kurumu'dur.²⁸⁴

OK'lar her kullanıcıya Elektronik Kimlik Belgesi (EKB) olarak adlandırılan bir belge verir. EKB bilgisi, OK tarafından herkesin erişebileceği bir bölgeye de kaydedilir. Böylece, bir kişinin sayısal imzasını doğrulamak isteyenler, o kişinin EKB kaydına rahatlıkla ulaşabilirler. EKB kaydında, kullanıcının kimlik bilgileri, açık anahtarı, EKB'nin seri numarası ve EKB'yi veren OK'nın adı ile sayısal imzası bulunur. Onay kurumlarının yetkileri, sayıları, özel kuruluşlar olup olmayacakları gibi pek çok konuda henüz bir anlaşmaya varılmış değildir ancak, Dünyadaki tüm kullanıcıların e-ticaretten yararlanabilmesi açısından, OK'ların verdiği EKB'lerin evrensel geçerliliği sağlanmalıdır.²⁸⁵

4.5.4. Elektronik Noter

Gerçek noter uygulamaları kökleri Roma dönemine kadar uzanan bir dizi yasal sürecin toplamından oluşmaktadır. Noterlik işlemlerinin ayrıntıları, her devletin yasalarına göre değişiklikler gösterse de, özü ve kapsamı bakımından noterliğin genel geçer bir tanımı yapılabilmektedir. En genel tanımıyla noter, yasal olarak yetkili, bu yetki çerçevesinde bir dokümanın geçerli olduğunu belgeleyen ve bu işlem karşılığında ücret alan kişidir.²⁸⁶

Bir işlem içinde yer alan taraflara ait bilgilerin doğruluğunu kanıtlamak için güvenilir bir üçüncü şahıs olarak hareket edecek bir yetkiliye gereksinim duyulur. Bir doğrulama yetkilisi, gerçeklere dayanan bir bilginin teyit edilebilir olup olmadığının tespit etmek için, bağımsız güvenilir bir araç olarak rol oynayabilir. Bu oluşumlara “elektronik noter” denir.²⁸⁷

²⁸⁴ <http://inet-tr.org.tr> (10.12.2008)

²⁸⁵ Murat Kaya, “E-Ticaret” Biltek, 2001, s.9.

²⁸⁶ Alper Yavuz, “Digital Notery”, Yıldız Teknik University Seniou Project, İstanbul, 2006, s.5

²⁸⁷ Küçükyılmazlar, s.7.

Elektronik noterlik kavramı iki değişik anlamda kullanılmaktadır. Bunlardan ilki kâğıda dayalı mevcut noterlik hizmetlerinin elektronik dokümanları da kapsayacak şekilde ifasıdır. Bu tanım çerçevesinde aslî olan husus elektronik noterlik hizmetinin de "noterler" tarafından yerine getirilmesidir.

"Elektronik noterlik" internet sayfalarında oldukça geniş bir *ikinci* anlamda daha kullanılmaktadır. Bu kullanımda, teknik donanımı haiz bir özel şirketin²⁸⁸, zaman damgası vurarak veri muhafaza hizmeti vermesi kastedilmektedir²⁸⁹

Elektronik noter sistemi e-devlet oluşumunun temel dayanağı olarak görülmektedir. Belge onaylama ile yetki devri işlemleri e-devlette de yine e-noterler tarafından yürütölmek durumundadır. E-noter sisteminin temel dayanak noktası sayısal kimlik kartlarının oluşturulması ile elektronik imzanın sistemde kullanımının sağlanmasıdır.

Sayısal kimlik kartı bir akıllı (smart) kart uygulamasıdır. Akıllı kart aşağıdaki bilgileri içermektedir:

- Kişisel Kimlik Bilgileri
- Vergi Kimlik Bilgileri
- Elektronik imza

Sayısal kimlik kartının en belirgin avantajları: Biometrics (biyolojik veriler ve ölçüm sistemleri) teknolojilerinin de kullanımıyla başkası tarafından kullanılmaması, sahte kimliğin önlenmesi ile elektronik veri transferinde güvenliğin sağlanmasıdır.²⁹⁰

Sayısal noterlik elektronik kayıtlarda yapılan öngünleme (tarihi geriye alma) ve tahrifatları algılayan bir teknolojidir. Ayrıca, bir elektronik kaydın öngünlenmemiş

²⁸⁸ Zaman damgası vurma ve veri muhafazası hizmeti veren bu tür özel şirketlerin bu faaliyetlerinin muhakkak yasal olarak düzenlenmesine gereksinim duyulmaktadır.

²⁸⁹ Orhan Turan, "Elektronik Noterlik" <http://members.tripod.com/orhan.turan/sura.htm> (12.12.2008)

²⁹⁰ Türkiye Bilişim Derneği Çalışma Raporu Dünya'da Neler Oluyor? Neredeyiz? Mayıs 2001, Ankara <http://tbd.wmv.gen.tr/Raporlar/RP2-2001.doc>, s.9 (12.12.2008)

veya tahrif edilmemiş olduğunu algılayınca sistem o kaydın gerçekliğini açıklar veya asıl nüsha olduğunu onaylar.

Esas olarak, sistem değişikliğe uğramamış olan bir elektronik kayıt hakkında iki şeyi kanıtlayan doğruluğu alenen saptanabilen bir sigorta poliçesidir. İlki, kaydın belli bir zamanda belli bir biçimde var olduğu, ikincisi de kayıt hakkındaki bilgiler değişmemiş bir biçimde varlığını sürdürmekte olduğudur. Sistemin bu sigorta yönü özellikle en can alıcı noktadır, çünkü bir metin veya imge (şekil, mühür vs.) dosyasının veya örneğin telefon kayıtlarının değiştirilmemiş olduğunun kanıtlanması bazen aylar hatta yıllar sonra bir sorun olarak ortaya çıkabilir. Sistemi iş yerinize kurduktan sonra, ürettiğiniz her elektronik kayıt otomatik olarak onaylanır. Sistem bunu belgenizin "one way hashing" (tek yönlü karma) tabir edilen bir matematiksel işlem kullanarak otomatik olarak ürettiği kısa ve benzersiz (yegane) bir "parmak izi" ile yapar. Bu parmak izi kendi başına belgenizin içeriği hakkında hiçbir bilgi içermeyip, işlem geri çevrilerek de parmak izinden belge elde edilemez.²⁹¹

4.6. ELEKTRONİK ORTAMDA VERGİ DENETİMİ YAPILMASINI ZORLAŞTIRAN NEDENLER

E-Ticaret bütünü ile ele alındığında teknik yapısı itibariyle denetime müsait nitelikte değildir. Aşağıda etkin bir vergi denetiminin yapılmasını zorlaştıran nedenler şöyle açıklanmıştır:

4.6.1. Bilgi Kaynaklarının Aşınması

Etkin bir vergi denetimi için mükellef, vergiyi doğuran olay ve vergileme ile ilgili benzeri konularda vergi idaresinin sahip olacağı bilgiler hem vergi politikasının belirlenmesi açısından hem de vergi denetimi, dolayısıyla da vergi kayıp ve kaçığının belirlenmesi açısından büyük bir öneme sahiptir.²⁹² Ancak elektronik ticarete vergi dairesi açısından, işlemin içeriği, yani vergiyi doğuran olay hakkında bilgilendirme mekanizmalarının zayıflaması söz konusudur. Bu, aynı zamanda idarenin

²⁹¹ http://www.merno.org/e-noterlik_hukuk/sorucevap_turk.htm, (15.12.2008)

²⁹² Uzunoğlu, s.201.

denetim araçlarının etkinliğini ortadan kaldıran bir durumu ifade eder.²⁹³

Vergi mükellefi genellikle temel bilgi kaynağıdır. Ancak gelir otoritelerinin etkin bir vergi idaresi ve soruşturma amaçları için diğer kaynaklara da başvurması gerekmektedir. Bu kapsamda olmak üzere üretim-tüketim zinciri içinde yer alan toptancılar, bayiler ve perakendeciler ile bankalar önemli birer bilgi kaynağıdır. Oysa internet üzerinden yürütülen ticaret üretim- tüketim zincirindeki kademeleri ortadan kaldırmaktadır. Geliştirdiği yazılımı satmak isteyen bir firmanın bu ticaretini internet üzerinden dijital olarak yapması durumunda firmanın klasik dağıtım kanalları olan acente distribütör ve bayii kullanmadan satışını gerçekleştirmek söz konusu olmaktadır.²⁹⁴ Bu açıdan beyan edilen bilgilerin doğrulukların onaylanmasında kullanılacak araçlar ortadan kalkmıştır.

Öte yandan gelişmiş ve yaygın bir bankacılık ve ödeme sistemi, vergi idarelerine fon akışlarının ve bunların gerisindeki ekonomik faaliyetlerin izlenebilmesi açısından önemli olanaklar sunmaktadır. Oysa internet ortamında bankacılık ve benzeri finansal hizmetlerde müşteri bilgilerine ilişkin gizlilik anlayışının katı bir biçimde uygulanması sonucunda vergi idaresinin denetim yapma ve bilgi toplama olanağı ortadan kalkmaktadır.²⁹⁵ İnternetin sunduğu kolaylıklar ile özellikle kıyı bankacılığı (off-shore) alanında hizmet veren bankalarda hesap açmak ve diğer hizmetlerden yararlanmak son derece kolay duruma gelmektedir. Bu nedenle kişilerin kendi ülkelerindeki banka şubeleri ile çalışmak yerine kıyı bankacılığı yapan bankaları tercih etmeler için elverişli bir ortam doğmaktadır. Kıyı bankacılığı genellikle müşteri bilgilerinin gizliliğine büyük önem verilen ve vergi cenneti olarak nitelendirilen yerlerden yürütüldüğü için vergi idarelerinin bu faaliyetler ile ilgili bilgi elde etme olanakları hemen hemen yok gibidir. Bu durumun hem gerçek kişi ve bu faaliyetle uğraşan bankalarda dâhil kurumların ödeyeceği gelir ve kurumlar vergisi hâsılatında hem de bu işlemler üzerinden alınan vergi hâsılatında azalmalara neden olacağı şüphesizdir.²⁹⁶

²⁹³ Yaltı, s.240.

²⁹⁴ Ağbal, s.71.

²⁹⁵ Alptürk, 2002, s.155.

²⁹⁶ Cangir, 1998, s.60.

Elektronik ticaretin büyük bir bölümü sınır ötesi işlemlerden oluşmaktadır. Vergi idareleri ise ancak ülke sınırları dâhilinde bilgi isteme yetkisine sahiptir. Ülke dışında yapılan faaliyetler ve yabancı ülke mukimleri ile ilgili bilgi sağlanması ancak iki ülke arasında mevcut olan çifte vergilemeyi önleme anlaşmasının ilgili maddesi çerçevesinde olanaklıdır. Vergi oranlarının çok düşük olduğu veya hiç olmadığı vergi cenneti ülkelerde ve çifte vergileme anlaşmasının olmadığı ülkelerden bilgi elde edilmesi çok zordur.²⁹⁷

Ayrıca yüksek dijitalleşme sonucu elektronik olarak iletilen dijital bilgi okunabilir bir metne dönüştürülene kadar, işlem, işleme taraf olanlar, bunların yerleri işlemin fiyatı ve diğer ayrıntılar hakkında bilgi vermemektedir. Şifre teknolojisinin gelişmesiyle birlikte bilgilenme daha da derin biçimde sınırlandırılabilir. Bilgi içeriği belirlenebilse bile şifre nedeniyle bilginin algılanması tamamlanamamaktadır. Dolayısıyla internet yapılan bir işlem denetim izi bırakmamaktadır. Birinci neden şifre ise, ikinci neden paradır. Şifre, içeriğinin bilinmesine yönelik bir engel ortaya çıkarırken, e-para işlemin yapıldığına ilişkin bilgilenme yolunu tıkar.²⁹⁸

4.6.2.Mükellef ve Mükellefiyetin Belirlenmesinde Güçlükler

Elektronik ticarete bilgi kaynaklarının ortadan kalkması ve bilgiye ulaşmadaki zorlukların yanında mükelleflerin ve mükellefiyetin belirlenmesinde de güçlükler ortaya çıkmaktadır. Etkin bir vergi idaresi ve vergi denetimi açısından vergiye tabi işlemlerin niteliğinin ve bu işlemleri yapan kişilerin kimliğinin açıkça ortaya konması gerekir. Ancak yeni ortaya çıkan elektronik ödeme araçları ve internet teknolojisinin sağladığı kimliksizleştirme nedeniyle vergi idarelerinin mükellefi tespit etmesi oldukça zorlaşmaktadır.²⁹⁹ Ayrıca internetteki ticari kimlikle (örneğin alan adı veya URL) fiziksel ticari kimlik (şirketin kayıtlı unvanı) arasındaki mevcut kurumsal ilişki güvenilir olmadığından, ticari işleme taraf olanların kimliklerini belirlemek çok daha zor olabilir. Bu da internet'te ticaretin

²⁹⁷ Günaydın, s.17.

²⁹⁸ Yaltı, s.94.

²⁹⁹ Ağbal, s.70.

yapıldığı web sitesinin sahibinin belirlenmesinde ciddi güçlükler yaratabilir.³⁰⁰

Diğer yandan, teknolojik gelişmeler, neden olduğu sorunlarla beraber çözüm olanaklarını da devlet idaresinin kullanımına sunmaktadır. Mükellef ve mükellefiyetin belirlenmesinde ortaya çıkabilecek güçlükleri gidermek için , hemen tüm dünya ülkelerinde olduğu gibi ülkemizde de e-imza yasası hazırlanmış ve kanunlaşmıştır. Bu yasa ile beraber kişilerin internet ortamında da kimlik tespiti teknolojik ve yasal anlamda olanaklı duruma gelmektedir. Vergi idareleri de bu yasal ve teknolojik olanağı en etkin kullanması gereken kuruluşların başında gelmektedir. Bunun için öncelikle e-imza kullanım alanı internet üzerinden yapılabilecek tüm ekonomik faaliyetleri kapsamalı ve zorunlu duruma getirilmelidir. Sonrasında ise vergi idarelerinin, bir an önce gerekli yasal ve teknolojik olanakları kendi bünyelerine uyarlamaları gerekmektedir.

4.6.3. Hizmetlerin Meydana Geldiği Yerin Belirsiz Duruma Gelmesi

İnternet sayesinde çalışanlar bilgisayar başına oturmalarına karşın birden fazla ülkede yapılan mal ve hizmet üretimine katkıda bulunabilmektedirler. Çok uluslu şirketler küresel düzeyde yürüttükleri ticarete bir çok ülkeden personeli internet veya intranet aracılığıyla bir araya getirerek hizmet üretmektedir. Vergileme açısından konu incelendiğinde bu şekilde meydana getirilen hizmetlerin hangi ülkede ve ne oranda meydana getirildiği bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır.³⁰¹ Bu sorunun uzantısı ise vergilendirme yetkisinin hangi ülkeye ait olacağı sorunudur. Özellikle çifte vergilendirmenin önlenmesi açısından önem arz eden yetki sorununun çözümü için daha fazla uluslararası işbirliği gerekmektedir. Bu amaçla yasal düzenlemeler uluslararası vergi anlaşmalarının içeriği, teknoloji ile beraber gelen sorunların çözümünü de kapsayacak şekilde genişletilmelidir. Aksi takdirde ekonomik faaliyetlerin internet ortamına giderek daha fazla uyarlanmış olması ülkelerin vergi gelirlerinde ciddi aşınmalara neden olabilir.

³⁰⁰ Yaltı, s.240.

³⁰¹ Ağbal, s.73.

4.6.4. Kayıtların Elektronik Ortamda Tutulması

Vergi idaresi açısından önemli noktalardan biriside işlemin içeriğinin doğrulanabilir olmasıdır. Vergi hukukunda vergiyi doğuran olayın gerçekliği ve doğruluğunu ortaya koymak bakımından geleneksel usul hukuku mekanizması belge ve kayıt düzenidir. Fakat bu düzen kâğıt üzerine kuruludur. Oysa elektronik ticarete kayıt kâğıda değil elektrondur. Ve bunun içeriği kolayca değiştirilebilir.³⁰² Vergi idarelerinin bu kayıtları denetlemesi oldukça zordur. İnternet sayesinde şirketler yürüttükleri ticarete ilişkin elektronik kayıtları vergi idarelerinden uzakta olan sınır ötesi güvenli bölgelerde saklayabilmektedirler. Bu durum vergi idarelerin işini oldukça zorlaştırmaktadır.³⁰³

Birçok ülkede teknik altyapı yetersizliği sanal kayıt ve belge düzeninin oluşturulması için yetersiz durumdadır. Yine farklı iktisadi olaylar ve büyüklükler için farklı defterlerin tutulması zorunluluğu bu iş için dizayn edilmiş değişik yazılımların varlığını gerekli kılar. Ayrıca kullanılan bu yazılımlarda standardizasyon sağlanması da zorunludur. Bunun dışında sanal ortamda tutulan defter ve muhasebe kayıtlarının yetkili birimlerce doğrulanabilir bir şekilde izlenmesine olanak tanıyan sistemlerin geliştirilmesi de zorunludur. Aynı şekilde tutulan kayıtların doğruluğunu onaylayacak olan elektronik noter kurumlarının ve denetimi gerçekleştirecek olan denetçilerin olmayışı da diğer bir zorluktur.³⁰⁴

4.6.5. Yeni Finansal Enstrümanların Çıkması

Elektronik ticaretin gelişimi sonucunda yatırıma dönüşen mevcut finansal araçlara her geçen gün yenileri eklenmektedir. Bu şekilde ortaya çıkan yatırım araçları işlemlerinin gerçekleştirildiği kurum ve kuruluşlar off-shore merkezlerde faaliyet göstermekte olup buralardan kazanç elde edenleri tanımlamak çok büyük bir sorun olmaktadır. Karmaşık bir yapıya sahip olan bu tür finansal araçlar, vergi uygulamalarındaki tutarsızlıklar ve belirsizlikleri istismar etmek suretiyle vergiden kaçınma amacıyla da kullanılmaktadır. Zira vergisel bağlamda sermaye, gelir/kazanç

³⁰² Yaltı, s.241.

³⁰³ Ağbal, s.73.

³⁰⁴ Habib Yıldız, "Elektronik Ticaretin Vergilendirilmesi", Vergi Dünyası Dergisi, Sayı: 255, 2002, s.151.

ve zararları ile faiz gelirleri ve kar payları arasındaki ayrımı yapmak gittikçe zorlaşmaktadır. Bu finansal araçların geniş çaplı kullanılması ile sınır ötesi yatırımların kaynakta stopaj usulü ile vergilendirilmesi söz konusu olmamaktadır.³⁰⁵ Diğer taraftan elektronik ortamda gerçekleştirilen nakdi sermaye akımları da sorun doğurmaktadır. Çünkü bu ortamlarda gerçekleştirilen işlemlerde gerçekleştirilen işlemin içeriği ve elde edilen gelirin kavranması son derece zordur. İşlemi gerçekleştiren kişilerin ikamet ettikleri ülke ile geliri elde ettikleri ülke yetkili otoritesi bilgi vermez ise bu gelirlerin vergilendirilmesi olanaksız duruma gelecektir.³⁰⁶

4.7 ELEKTRONİK TİCARETTE ETKİN DENETİMİN YAPILMASI İÇİN ÖNERİLER

Elektronik ticarete kayıp ve kaçakların en aza indirilmesi etkin bir denetim ile gerçekleşecektir. Aşağıda bu amaca yönelik önerilerde bulunulmuştur.

4.7.1. Elektronik Ticarete Bilgi Toplama Mekanizması Ve Elektronik İşletmeler Hakkında Bilgi Toplama

Elektronik ticarete bilgi toplama kurumu vergi denetimi açısından önemli görülmektedir. Elektronik ticarete üretimden dağıtıma kadar olan süreçte birçok aracı devre dışı kaldığı için Maliye'nin başvuracağı bilgi kaynakları azalmış ve böylece tarafların aralarında anlaşıp vergi kaçırımları kolaylaşmıştır.³⁰⁷ Elektronik ticarete işlemi yapanın tespit edilememesi, işlem hacminin saptanamaması, işlemin nerede ve ne zaman yapıldığının belirlenememesi ve bu mükelleflerin bu konularda vergi idaresini hiç bilgilendirmemesi veya yanlış bilgilendirmesi dolayısıyla vergi idaresi üçüncü kişilerden bilgi edinmeye yöneltebilir.

Mevcut vergi sisteminde vergi idaresi aralıklı ve sürekli olarak bilgi toplayabilir. VUK un 148. maddesinin ilk fıkrasına göre kamu idare ve müesseseleri mükellefler veya mükelleflerle muamelede bulunan diğer gerçek ve tüzel kişiler Maliye Bakanlığını veya vergi incelemesi yapmaya yetkili olanların isteyecekleri

³⁰⁵ Selda Aydın “Küreselleşme ve Vergisel Boyutu”, Yaklaşım Dergisi, Sayı:103, 2001, s.141.

³⁰⁶ Ağbal, s.75.

³⁰⁷ Ufuk Bakkal, “Elektronik Ticaretin Vergilendirilmesi-II “ Yaklaşım Dergisi , Sayı:98, 2001, s.238.

bilgileri vermeye mecburdurlar. (Aralıklı bilgi toplama) VUK' un 150.maddesi ile 148. maddede sayılan taraflara ölüm olaylarını ertesini ayın 15. günü akşamına bildirme yükümlülüğü getirilmiştir. Aralıklı olarak toplanan bilgiler istihbarat arşivlerinde toplanmakta ve bunların ne şekilde kullanılacağı Maliye Bakanlığına belirlemektedir. (VUK Md.152.)

Elektronik ticarete önemli konulardan biri mükellefler ve yaptıkları işler hakkında bilgi sahibi olmaktır. Fiziki ürün satışı yapan mükellefler konusunda bilgi bu satışa taraf olanlardan (taşıyıcılar, gümrük idareleri banka ve sigorta şirketleri gibi)rahatlıkla elde edebilir. Ancak tamamıyla sanal ortamda faaliyet gösteren şirketler ve aracılardan olmadığı dijital ürün satışında bilgi kimlerden istenecektir.

Elektronik ticaret yapma niyetinde olan bir kişiyi ilk önce bir bilgisayara sahip olması internete bağlantı için telekomünikasyon hatlarını kullanması ve internete erişim için internet servis sağlayıcı hizmetlerinden faydalanması gerekecektir. Bundan sonrası kişi hazırladığı veya hazırlattığı web sitesi vasıtasıyla ürün veya hizmetlerini geniş tüketici kitlesine arz edebilecektir. Mükellef web sitesini kendisine ait bir sunucuda barındıracağı gibi maliyet avantajı sağlamak amacıyla herhangi bir yerdeki bir başka sunucudan da host ettirebilecektir. Bu durumda bilgi elde edilebilecek üç kişiden söz edilebilir. Mükellefin kendisi web sunucusu ve iss (iss aynı zamanda host hizmeti de verebilir. Mükellefin kendisi bilgi alınabilecek ilk kişidir. Normalde mükellef yaptığı faaliyetlerle ilgili bilgileri, vergi kanunlarında belirtilen hükümler çerçevesinde kendine yüklenen sorumluluklar doğrultusunda idareye aktaracaktır. Burada mükellefin dürüstlüğü, vergi ödeme bilinci bilgilerin doğru aktarımını sağlayacaktır. Ancak mükellefin vergi kaçırma niyetinde olması doğru beyanı engelleyecektir. Yapılan işlemlerde beyanın doğruluğunu onaylayacak ilk aşama web sitesine ait trafik verilerin tutulmasıdır. Bu durumda idare yapılan faaliyetler hakkında ilk bilgileri trafik verilerden elde edebilecektir. Ancak bir web sitesine ait trafik verilerinin saklanması maliyetli bir uğraştır. Böyle bir düzenleme öncelikle küçük işletmelerin aleyhine olacaktır.

İkinci bilgi edinme kaynağı sunuculardır. Vergi dairesinin mükellefi tespit ve takibi için web sunucularına şöyle bir yükümlülük getirebilir. Web sitesi sahibi

sitesini bir sunucuda host ettirmek istediğinde sunucu hizmetini verenle alınacak hizmet üzerine bir sözleşme düzenler. Bu sözleşmede gerçek kimliğe bağlı olarak verilen nitelikli elektronik sertifikalara dayanarak kişilerin kimlikleri hakkında bilgilere yer verilmelidir. Birinci bilgi kaynağı bu sözleşmelerdir. Vergi idaresi bir sunucuda host edilen web sitelerinin gerçek sahipleri, ikametgâhları, fiziki iş yerlerine sahipse iş yeri adresleri ve telefon numaraları gibi bilgilerin düzenli olarak aktarılmasını kanunlarla desteklenerek web sunucusu hizmeti veren kişilerin yükümlülüğü durumuna getirebilir. Toplanan bilgiler istihbarat arşivinde saklanır. Saklanan bilgilerin üçüncü kişilerin eline geçmesini önlemek suretiyle ne şekilde ve kimler tarafından kullanılacağı ilgili vergi otoritesinin yetkisine bırakılır. Bu şekilde web sitelerinin host edildiği sunucu değişiklikleri izlenebilir. Eğer sunucu kişinin kendisine aitse bu bilgileri kendisi aktarır veya IP adresi ve alan adları veren kuruluşlara vergi idarelerine düzenli bilgi akışı sağlayan bir sistem geliştirilerek mükellefin gerçek kimliği ve hakkında diğer bilgiler elde edilebilir.

Üçüncü bilgi kaynağı internet servis sağlayıcılarıdır. İss'lerin temel faaliyeti kişilere internet erişim hizmeti sunmaktır. İss'ler bunun dışında web sitesi host etmek verileri yedekleyip saklamak internet trafiği tespit edici faaliyete bulunmak web sitesi tasarımı gibi hizmetleri de yerine getirebilir. Yine sunuculardan istenen bilgiler iss'lerden de istenebilir. İss'lerden alınabilecek en önemli bilgi iss'nin kendi host ettiği veya başka bir sunucuda host ettirdiği web siteleri listesidir. Bu şekilde iss'lerden hem mükellefle yaptığı sözleşmeye dayanarak mükellefin kimliği hem de mükellefin web sitesinin hangi sunucuda host ettirdiği hakkında bilgi elde edilebilecektir. Bilgi akışı sürekli olarak yapılmalıdır. Bu şekilde web sitelerinin host edildiği sunucu değişimlerini izleyebilmek söz konusu olacaktır.

Mükellefin kendi beyanı web sunucusunu ve iss'lerden toplanan bilgilerin çapraz denetimi sayesinde yapılan mükellefin kimliği varsa iş yeri gibi konularda mükellef beyanlarının doğruluğu test edilebilir. Peki, bir mükellef hakkında toplanan her bilgi birbiri ile tutarlı değilse hangisi esas alınacaktır? Öncelikle şunu belirtmek gerekir ki bu konuda en büyük görev elektronik sertifika hizmeti sağlayıcısına düşecektir. ESHS'lerden başlayarak zincirleme olarak giden ilişkiler sayesinde elde edilebilecektir. Sorunun cevabına gelinecek olunursa vergi borcundan dolayı web

sunucusu ve iss hizmeti verenler elektronik sertifikaya dayalı işlemler yapma zorunluluğu ile zincirleme sorumlu tutulabilir.

Görüldüğü gibi elektronik ticarete tek taraflı yapılan denetim yerine çapraz denetim daha sağlıklı bilgiler edinilmesini sağlayacaktır. Ayrıca internette ticari faaliyette bulunan web siteleri elde ettikleri hâsılatları kredi kartı firmalarından sağladıkları için ibraz edilmesi gereken belgeler arasında kredi kartı slipleri de bulunmaktadır. Böylelikle alışveriş siteleri ile kredi kartına sahip finans kurumları arasında ticari bağlantılar kurulduğundan herhangi bir nedenle bu web siteleri incelemeye yönlendirildiğinde dolaylı bir şekilde finansman ayağını oluşturan bankalar ve diğer kredi kartı kuruluşları da inceleme kapsamına girebilmektedir.³⁰⁸

Web sitesi varlığının bazı durumlarda mükellefiyet doğurmadığı düşünülebilir. Örneğin bir web sitesi sadece reklam tanıtım ve ürün ve hizmetler hakkında bilgi verme amaçlı kullanılıyor olabilir. Sonuçta satılmayacak bir ürün ve hizmetler hakkında bu tür faaliyetlerde bulunulması anlamlı değildir. Reklamı ve tanıtımı yağılan ürünün başka bir kanaldan örneğin, fiziki bir mekânda satılıyor olması siparişlerin telefonla yâda elektronik postayla veya başka bir araçla kullanılıyor olması da mümkündür. Bu durumda mükellefiyet tespiti mevcut kurullarla yapılabilecektir.

Bireysel işlemlerde zamanla reel paranın yerine elektronik paranın ikame edilmesi, vergilemede bir diğer mali boşluktur. Elektronik kartlardaki ciplerin bireylerin para balanslarını ihtiva etmesi, bunların ödeme yapmada ve hesapların dengelenmesinde kullanılması vergi otoriteleri zor durumda bırakacaktır. Bu gibi elektronik ödemeler, ya kayıt altına alınabilir ya da kayıt altına alınamayan işlemler aracılığıyla yapılmaktadır. İlkinde elektronik kart çıkaran kurum, işlemlerin kayıtlarını bir merkezde (banka işlemlerinin izlenebilmesini sağlayan basılı kayıt) tutmak suretiyle denetim işlevini gerçekleştirebilir. Bu durum işlemlerin herhangi bir merkezi kayda tabi olmadığı kayıt altına alınamayan işlemler için söz konusu değildir.³⁰⁹

³⁰⁸ Ercan Alptürk, “İnternette Alışveriş Sitelerinin Vergisel Yükümlülüklerine İlişkin Değerlendirmeler”, Yaklaşım Dergisi, Sayı:107, 2001, s.168.

³⁰⁹ Hüseyin Şen, “Küreselleşme ve Vergilemedeki Mali Boşluklar”, Vergi Dünyası Dergisi, Sayı:241, Eylül 2001, s.166.

Vergi idaresinin bilgi toplama girişimlerinin elektronik ticarete gizlilik prensibini zedelediği düşünülebilir. Elektronik ticarete gizliliğin sürdürülmesi satıcılar ve hükümetin bilgiyi istenmeyen bir şekilde kullanabileceğinden korkan tüketiciler için önemlidir.³¹⁰ Ancak vergi idarelerinin topladıkları bilgilerin kişilerin özel hayatına, kişisel verilerine zarar verecek nitelikte olmadığı sürece sakınca yaratmayacağı kabul edilebilir. Nitekim geleneksel ticarete mükellefler hakkında vergi idaresi daha ayrıntılı bilgilere erişebildiği ve gerekli görülen hallerde özel hayat sınırları içine girilebildiği dikkate alınırse elektronik ortamda yukarıda açıklanan içerikte toplanan bilgilerin gizli değil genel bilgiler olduğu görüşüne ulaşılabacaktır.

4.7.2. Vergi İncelemesi ve Vergi İncelemesinin Altyapısının Düzenlenmesi

Vergi incelemesi öncelikle defter ve belgelere dayanarak gerektiğinde tanık ifadesi ve istihbarat arşivi bilgilerine başvurarak mükellefin beyanlarının doğruluğunu araştırmak, saptamak ve sağlamak için ayrıntılı araştırma yapılmasını ifade eder. Vuk'un 134 ve 141. maddeleri arasında yer alan hükümlerde vergi incelemesini amacı inceleme yapmaya yetkili olanlar incelemeye tabi olacaklar inceleme zamanı ve yeri ve incelemede uygulanacak esaslar açıklanmıştır. Bu hükümlere göre defter tutmak evrak ve belgeleri muhafaza ve ibraz etmek mecburiyetinde olan gerçek ve tüzel kişiler vergi incelemesine tabi olurlar. İncelemenin ne zaman yapılacağı öncede bildirilmek zorunda değildir(VUK. Md.138) Ve inceleme genellikle incelemeye tabi olanın iş yerinde yapılmaktadır.(VUK Md. 139)

Türk vergi düzenlemelerinde defterlerin mali yıla girmeden noterde tasdik ettirilmesi koşuludur. Notere hiç tasdik ettirilmemiş defterler hiç tutulmamış sayılacaktır. Ve bu durum vergi idaresini resen takdir yapmasını gerektirecektir. Düzenlenmesi gereken belgelerin ise Maliye Bakanlığı ile anlaşmalı matbaalarda bastırılmış olması geçerlilik koşuludur.

Elektronik ticarete defter ve belgelerin elektronik ortamda tutulması, mevcut noterlik ve anlaşmalı matbaalarda bastırılması mecburiyetine dayanan geçerlilik

³¹⁰ İhsan Günaydın, "Elektronik Ticareti Vergileme İlkeleri" Vergi Dünyası Dergisi Sayı:224, 2000, s.102.

koşulunun yerine getirilmesine engel olacaktır. Mevcut kayıt düzeni deftere bir kere kaydedilen işlemleri hatalı olsa bile yine muhasebe esasları çerçevesinde düzeltilmesini gerektirir. İncelemeler sırasında silinti kalıntı gibi hesaplar ve belgeler üzerinde değişiklik yapıldığını gösteren ibareler vergi idaresini vergi tarh etme yetkisini kullanmasına neden olacaktır. Bu durum kâğıda dayalı defter ve belge düzeni için geçerlidir. Elektronik ortamda tutulan defterlerde durum biraz daha farklı olacaktır. Elektronik ortam herhangi bir durumda ve istenilen zamanda mükellefe geriye dönük işlem yapma hesapları ilgili kayıt üzerinde düzenleme olanağı vermektedir. Yapılan bu işlemlerin silinti kazıntı gibi bir iz bırakmaması ise vergi idaresine işlemleri tespiti için delilleri ortadan kaldırmaktadır.

Maliye bakanlığı ile anlaşmalı matbaalarda belgelerin bastırılma koşulu ise yine kâğıda dayanan işlemler için geçerli olmakta dolayısıyla elektronik ticaretin özelliklerine uygun bir sistem geliştirilmesi gerekmektedir. Bu konuda yapılması gereken ve ilk akla gelen öneri belgelerin şekil ve muhtevasına uygun standart elektronik dosyaların oluşturulmasıdır. Belgenin üzerinde vergiden kaçırma amacıyla yapılacak ikinci düzenlemeleri önlemek amacıyla belgeler bir kere düzenlendikten ve son onay verildikten sonra düzenlenmiş belgeye yeniden giriş izni engellenebilir. Bunun yapılması teknik açıdan mümkündür ve uygun yazılımlar bu amaca hizmet edebilir. Hatta öyle programlar hazırlanabilir ki satıcı ve alıcı arasında belge düzenlenmesi ve alınıp verilmesi garanti edecek bir sistem geliştirilebilir. Örneğin bir yazılım programı alan kişi siparişini girdikte ve ödeme numarasını verdikten sonra otomatik olarak alması gereken belge düzenlenmeli ve alıcının sayfasında görülebilmelidir. Aynı işlem satıcının karşısına da çıkmalıdır. Düzenlenen belgeler ayrıca alıcı ve satıcının elektronik imzasını taşımalıdır. Bu programlar standartları belirledikten sonra ve standartlara uyduğu müddetçe hangi kişinin veya kurumun programları ürettiği önemli değildir. Bu programları kullanma zorunluluğunun satışı yapana yüklenmesi gerekir. Bu yükümlülük anlaşmalı matbaalarda bastırılmış belgelerin kullanması zorunluluğu gibi düşünülebilir. Ancak bu programların kullanılmasında ve belgelerin içeriklerinde uluslar arası fikir birliğinin olması ön koşuldur.

Elektronik ortamda deftere yapılan kayıtlar üzerinde oynama yapılması engelleyecek bir sistem yine programları aracılığıyla yapılabilir. Bu tip programlar günümüzde de uygulanmaktadır. Ancak bilgisayar ortamında yapılan kayıtların çıktıları daha önce noter tasdik ettirilmiş olan ilgili defter sayfasına alınmaktadır. Elektronik ortamda tutulan defterlerin güvenilirliğinin sağlanması için yeni bir sistem gerektiği ortadadır.

4.7.3. Vergi Kaçakçılığı ve Mücadelede Vergi İdaresinin Modernizasyonu

Elektronik ticarete vergilendirme sürecinin elektronik ortamda gerçekleşmesi ve vergi kayıp kaçığının önlenmesi için sadece vergi kanunlarında düzenlemelerin yapılması yeterli değildir. Bunun yanında devlet adına vergi toplamakla ve denetimi sağlamakla görevli vergi idaresinin modernizasyonu başka bir deyişle işlemlerini elektronik ortama taşıması ve bilişim teknolojisinin sunduğu olanaklardan en yüksek düzeyde faydalanması gerekmektedir.

Türkiye de gerek vergi idaresinin gerekse vergi denetim örgütünün modernizasyonu çalışmaları 1980’li yılların başından beri yapılmaktadır. Bu çalışmalar kapsamında çok yönlü projeler uygulamaya konulmuş ve bu projelerin geliştirilmesi vergi idarelerinde bilgisayar altyapısının oluşturulması ve vergi denetim örgütünün bilişim teknolojisine dayalı olarak etkinleştirilmesinden öteye gidememiştir.

Vergi idaresinin yapılandırılması, küresel eğilimlerin ışığında Türk vergi idaresi ile ilgili olarak yapılması gerekenler değerlendirildiğinde, bir çok gelişmiş ülkenin vergi idarelerinin Türkiye’ye benzer sorunlar yaşamakta olduğu söylenebilir.

Vergi idaresinin yapılandırılması ile ilgili küresel eğilimlerin ışığında Türk vergi idaresi ile ilgili olarak bazı önerilere aşağıda yer verilmiştir.

Vergi idareleri mükelleflerin belirlenmesi ve vergi sistemlerin yönetimi için gerekli olan bilginin elde edilmesi açısından güvenilir ve doğrulanabilir bilgiye erişim olanaklarının devamını güvence altına almalıdır.

Ülkeler vergilerin denetimi ve tahsili açısından uygun sistemlerin yürürlükte olmasını sağlamalıdır.³¹¹

Gelir idaresinin nitelikli elemanı, yeterli maddi ve mekânsal altyapı ihtiyacının sağlanması için çabalar arttırılmalıdır.

Teknoloji ve bilgi işlemden yararlanma konusunda Türk Vergi İdareleri son yıllarda ciddi bir atılım içinde olmakla beraber bu olanaklardan daha etkin ve yaygın olarak yararlanmalı ve teknolojik altyapı geliştirilmelidir.

Vergi denetiminin idari yapısı, etkinliği ve öncelikleri gözden geçirilmeli ve koordine edilmelidir. Öncelikli vergi denetim alanları belirlenmeli, iç ve dış denetim birbirinden ayrılmalıdır.

Gelir idaresi mali bilgileri düzenli olarak açıklaması ve halkla ilişkilerde modern tekniklerden yararlanması suretiyle idare-mükellef diyalogu ve şeffaflık sağlanmalıdır.

Vergi dairelerinin, mükellef odaklı bir anlayışa yönelmesi ve mükellefle birebir ilişki kurabilmesi sağlanmalı; böylece hem etkin vergi denetimi hem de mükellefin uyum maliyetlerinin en aza indirilmesi sağlanmalıdır.

Vergi idaresinin siyasi yapıdan bağımsızlığı ve idari yapı olarak üretkenliği güvence altına alınmalıdır.

Türk gelir idaresinin misyonu hazırlanmış, idarenin ve mükellefin sorumlulukları konusunda mutabakat sağlanmalıdır. Mükellefe sunulacak hizmetin standartları, hangi konularda idarenin yardım ve desteğini alabilecekleri net bir şekilde tespit edilmelidir.³¹²

Vergi idarelerinin bilişim teknolojilerinin sunduğu olanaklardan yararlanması ve etkinliğin arttırılması yöndeki çalışmalar zaman içinde sonuçlarını göstermeye

³¹¹Niyazi Cangir, "Ottova'da Kabul Edilen Vergileme İlkeleri ya da Sanal Dünyanın Vergisel Vizyonu" Vergi Dünyası Dergisi, Sayı:250, 2002, s.25.

³¹²Saygın Eyüpgiller, "Vergi İdaresinin Yapılandırılması Global Eğilimler ve Türkiye İçin Öneriler" Vergi Dünyası Dergisi, Sayı:223, 2001, s.125.

başlayacaktır. Fakat elektronik ticarete kullanılan teknolojilerin hızla gelişmesi ve bu teknolojileri kullanma konusunda özel sektörün yüksek uyum ve hızı vergi idarelerinin daha hızlı hareket etmesini gerektirmektedir. Ancak bütçe kısıdı, bürokrasi engeli gibi vergi idarelerindeki modernizasyonu yavaşlatan engeller dikkate alındığında bunun zor olacağını söylemek yanlış olmayacaktır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bilgisayar kullanımının gün geçtikçe artması ve insan yaşamının her alanına girmesi internetin yaygınlaşmasını sağlayan en önemli nedendir. Bilgiyi elde etmenin önemi arttıkça internete olan ilgi de artmaktadır. Günümüzde hem bireyler hem de kurumlar istedikleri her türlü bilgiye internet yardımıyla hızlı bir şekilde sahip olmaktadır. Gelişen teknolojiler aracılığıyla işletmelerin yürüttükleri faaliyetler ortam değiştirmekte ve yeni boyutlar kazanmaktadır. Bu yeni dünyanın temel niteliği küreselleşme olmuştur. Şimdi kişiler fiziki sınırları aşarak, uzaklık engellerine takılmadan ve zaman sorunu yaşamadan isteklerini kolaylıkla ve hızlı bir şekilde yerine getirebilmektedir.

Küresel ölçekte doğmuş olan elektronik ticaret; elektronik alışveriş, üretim planlaması, tanıtım, reklam, bilgilendirme, sipariş verme, anlaşma yapma, elektronik bankacılık, elektronik para işlemleri, borsa işlemleri, sayısal içeriklerin online teslimi, gibi pek çok değişik faaliyeti içermektedir. Bu çok yönlü yapısı ile elektronik ticaret, yeni gelir akımları, yeni iş alanları ve yeni pazarlar yaratmaktadır.

Küreselleşmeye büyük katkılar sağlaması beklenen elektronik ticaret potansiyelinin gerçekleşmesi ve tüm ülkelerin bu ortamdan en yüksek faydayı sağlamaları öncelikle herkesin her yerden ve her zaman bu ortama kolayca ulaşabilmesi, güvenli bir şekilde hareket edebilmesini gerektirmektedir. Aksi takdirde henüz tam anlamıyla gelişimini tamamlamamış olan elektronik ticaretin beklenen ekonomik ve sosyal faydaları sağlaması söz konusu olmayacaktır. Bu nedenle de geleneksel ticaret için oluşturulmuş politikaların, hukuki yapının elektronik ticaret göz önünde bulundurularak yeniden değerlendirilmesi ve gereken teknik, idari, hukuki ve vergisel anlamdaki eksiklikleri giderecek düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.

Bugün işletmelerin de yeni uygulamaları denedikleri ve rekabet güçlerini arttıracak teknikler ve teknolojiler üzerinde yoğunlaştıkları görülmektedir. Genellikle işletmeler bu yeni teknolojiler için geniş miktarlarda teknik bilgi harcamalarına bütçe ayırmaktadırlar. Bu gelişmelerin gerisinde kalan işletmelerin e-ticaretin sağladığı

avantajlardan yararlanamayacakları gibi tüketici gereksinimlerine yanıt veremedikleri için pazarları daralacak hatta yok olma tehlikesi yaşayacaklardır.

Tezin ilk bölümünde, gelişen bilgi teknolojileri ile ortaya çıkan elektronik ticaretin sınırları çizilmeye çalışılmış, özelliklerine ve önemine değinilmiştir. Telefon, faks, televizyon, bilgisayar, elektronik ödeme sistemleri, sayısal televizyon, internet, telekomünikasyon, ve gsm gibi elektronik ortamda alışverişi kolaylaştıran araçlar ele alınmıştır. Bu araçların yanı sıra bankamatikler, kredi kartları, elektronik para, elektronik çek, elektronik cüzdan vb. ödeme araçları da kısaca açıklanmıştır.

Faaliyetlerine göre, ticaretin dayandığı ortamın niteliğine göre ve taraf olanlar yönünden üçlü bir sınıflandırmaya tabi tutulabilen elektronik ticarete en önemli payı işletmeden işletmeye ve işletmeden tüketiciye elektronik ticaret şekli almaktadır.

Elektronik ticareti kolaylaştırmaya ve yaygınlaştırmaya yarayan araçlara karşın gelişmesini engelleyen sorunlar vardır. Bunlardan biri elektronik imza, elektronik sertifika, SSL, ve SET gibi uygulamalarla giderilmesi hedeflenen güvenlik sorunudur.

Kullanıcı ve tüketiciler için güven oluşturmak elektronik ticaretten beklenen faydaların sağlanması, ekonomik ve sosyal yaşama, tüketiciye ve alışverişe, reklamcılık ve pazarlamaya olan etkileri bakımından önemlidir.

Tezin ikinci bölümünde ise elektronik ticaretin muhasebeye ve muhasebe mesleğine olan etkileri ele alınmıştır. Buna göre hem işletmeler hem meslek mensupları rekabet ortamında gelişen koşullara hızlı bir biçimde uyum sağlamalıdır.

Elektronik ticaret uygulamalarında yer alan harcamaların ve bazı maliyetlerin muhasebeleştirilmesi konusunda mevcut düzenlemelerde yeterli açıklama olmaması çeşitli uygulamaların doğmasına neden olmuştur. Özellikle “domain” isminin niteliği hakkındaki çelişkiler ve nasıl muhasebeleştirileceği konusunda, birçok uygulayıcı farklı görüşlere sahiptir. Mevcut muhasebe ilke ve standartları, elektronik

ticaret uygulamalarının nasıl muhasebeleştirileceğine değinmemiştir. E-ticaret işlemlerinin nasıl muhasebeleştirileceğine yönelik kitap, dergi, makale gibi yayınların yeteri kadar olmadığı göze çarpan diğer bir eksikliklerdir. Elektronik ticarete oluşan maliyetleri ana başlık altında toplayacak olursak bunlar internet sitesinin planlanması, uygulama ve altyapının oluşturulması, grafik ve tasarımın oluşturulması, içerik geliştirme aşaması faaliyetleri şeklinde ortaya çıkmaktadır. İlgili bölümde bu maliyetler ayrıca açıklanıp muhasebeleştirilmelerine yönelik önerilerde bulunulmuştur.

Elektronik ticarete kullanılan ödeme araçları da muhasebe için önem teşkil etmektedir. Müşterinin ödemeyi nasıl yapacağı işletmenin web sayfasında belirtilen seçenekler doğrultusunda gerçekleştirilmektedir. Kullanımının kolay olması kredi kartının en çok kullanılan ödeme aracı olmasını sağlamıştır. Diğer ödeme araçlarının kullanımının yaygınlaşması e-ticaretin gelişmesi ve kullanıcıların bilinçlenmesiyle doğru orantılıdır.

Geleneksel anlamda yapılan ticaretin muhasebeleştirilmesiyle ilgili bir çok esere rastlanırken elektronik ticaretin muhasebeleştirilmesiyle ilgili yeterli düzeyde kaynağa rastlanamamaktadır.

Tezin üçüncü bölümünde elektronik ticaretin vergilendirilmesi konusundaki sorunlar ve gelişmeler değerlendirilmiştir. Yasal düzenlemelerimizin henüz tam olarak kavrayamadığı bu alanın küresel düzeyde olması, sunucuların uzaktan işletilmesi, kimliklerin ve işlemlerin gizliliği, ve dijital ürünler vergilendirmede sorun yaratan faktörlerdir. Bu sorunların yanında elektronik ticaretin vergilendirilmemesi gerektiğini savunanlara göre elektronik ticaretin vergi kapsamına alınması bu ticaretin gelişimine engel olacak bir uygulama olarak görülmüştür.

Ancak elektronik ticaretin vergi dışı bırakılması durumunda ortaya çıkacak olumsuzluklar, vergilendirmesinin gerekli olduğunu ortaya koyan etmenler ile karşılaştırılınca elektronik ticaretin vergilendirilmesi gerektiği görüşü ağırlık kazanmış ve yeni bir tartışma konusu ortaya çıkarmıştır. Elektronik ticaret nasıl

vergilendirilmelidir? Bu konuda elektronik ticaretin elektronik ortamın serbest bölge olarak kabul edilerek serbest bölge vergilendirme rejimine tabi olması, elektronik ticaretin bit vergilendirilmesi gibi değişik öneriler ileri sürülmesine karşın elektronik ticaretin mevcut vergi düzenlemeleri ile vergilendirilmesi ve bunun için elektronik ticareti kapsayacak şekilde gerekli düzenlemelerin yapılması, uluslararası bir yaklaşımın benimsenmesi ve çifte verginin yapılmaması şeklindeki öneriler genel kabul görmüştür.

Elektronik ticaretin vergilendirilmesi kararı bir takım sorunları da beraberinde getirmiştir. Ortaya çıkan sorunlar elektronik ticaretin kendine özgü bir takım özellikleri bünyesinde barındırmasından kaynaklanmaktadır. Bu sorunlar elektronik ticaretin geleneksel ticarettten uzaklaştığı işlemlerde kendini daha da belli etmiştir.

Elektronik ticaret gelir üzerinden alınan vergiler bakımından ele alınırken mükellefiyet, gelirin elde edildiği yer, vergi matrahının belirlenmesi, ve gelirin niteliği bakımından oluşan ana sorunlar incelenmiştir. Bunların yanı sıra KDV, ÖTV, BSMV, gümrük ve damga vergilerinin elektronik ticaret ile ilişkileri incelenmiştir.

Bu açıklamalar doğrultusunda OECD, ve AB'nin yaptığı çalışmalarla birlikte Türkiye'de vergi sorunlarına yönelik çözüm önerileri getirilmiştir. Üçüncü bölümde ayrıntılı olarak ele alınan önerilerin sonucunda vergi rejimlerinin yatay ve dikey boyutta adil olması, yapılacak vergi düzenlemelerin engelleyici ve saptırıcı olmaması, çifte vergilendirmeden kaçılması gerektiği vurgulanmıştır.

Elektronik ticaretin vergi kapsamına alınması sorunların bir kısmını çözüme kavuşturursa da elektronik ortamın vergiden kaçınma ve kaçırma girişimlerine en uygun olanakları sunması vergi denetiminin önemini arttırmaktadır. Mevcut Türk vergi sisteminin kısmen de olsa işlerliğini yitirmesi, başta vergi idaresinin elektronikleşmesi olmak üzere yeni denetim mekanizmasının kurulmasını gerekli kılmaktadır. Bu durum mevcut vergi denetim yöntemlerinden vergi incelemesi için gerekli altyapının oluşturulması çerçevesinde elektronik belge ve kayıtların güvenilirliğinin sağlanması ve vergi idaresinin bilgi toplama mekanizmasının elektronik ticarete geçerliğini sağlayacak şekilde düzenlenmesini gerektirmektedir.

Vergi idaresinin modernizasyonu çalışmaları 1990 yıllarda yoğunluk kazanmasına, İnternet Vergi Dairesi uygulamalarının kısmen de olsa başlamasına karşın elektronik ticarete vergi denetiminin etkinliğinin arttırılması için yeterli değildir. Bu nedenle internet vergi dairesinin tam anlamıyla uygulamaya geçirilmesi gerekmektedir. Elektronik işletmeler hakkında bilgilerin ise sunucu ve internet servis sağlayıcılarından elde edilmesi mümkündür. Ancak kanunlarda bu sorumluluğunun verildiğine ilişkin hükümlerin bulunması yerinde olacaktır.

Elektronik ortamda vergi denetimi yapılmasını zorlaştıran nedenler arasında bilgi kaynaklarının aşılması, mükellef ve mükellefiyetin belirlenmesindeki güçlükler, hizmetlerin meydana geldiği yerin belirsiz hale gelmesi, yeni finansal araçların ortaya çıkması gösterilebilir. Bu konular ve etkin denetim gerçekleştirilmesi için yapılan önerilere dördüncü bölümde yer verilmiştir.

Sonuç olarak ülkemiz açısından coğrafi sınırları ortadan kaldıran ve zaman kavramını değiştiren elektronik ticaretin küreselleşme sürecinin yarattığı olanak ve fırsatlarla birlikte değerlendirilerek dikkatli bir şekilde ele alınması, zaman kaybetmeden uluslararası politikalarla uyumlu ancak ulusal çıkarları gözetken yaklaşımlarla yeni ekonomik düzene uyum sağlanması gerekmektedir.

KAYNAKLAR

A'dan Z'ye E-ticaret Rehberi, Power Ekonomi Dergisi, 2000.

ACAR, İbrahim Atilla. "Ulus Devletin Vergi Açmazı: Kredi Kartları, Hayali İhracat ve E-Ticaret Kapsamında Bir Değerlendirme" Vergi Dünyası Dergisi, Sayı:275, 2004, ss.109-113.

ACUN, Ramazan. "Elektronik İmza, Elektronik Zaman Damgası ve Eser Sahipliği", Legal Fikrî ve Sınaî Haklar Dergisi, 2007, ss.937-946.

AĞBAL, Naci. "Globalleşme ve Vergi Sistemlerinin Geleceği-I ", Yaklaşım Dergisi,105, 2001, ss.64-76.

AKBULUT, Akın. "İnternette Yapılan Siparişler ve Gümrük Vergileri" Vergi Dünyası Dergisi, Sayı: 312, 2007, ss.33-39.

AKIN, Bahadır. "Girişimcilik ve Küçük İşletmeler Açısından Elektronik Ticaret Kavramlar, Örnekler, Öneriler"

http://bilgiyonetimi.org/cm/pages/mkl_gos.php?nt=261

AKKAŞ, Jale. "E-Ticaret Ve E-İş Uygulamalarının Muhasebe ve Finansal Raporlamayı Nasıl Etkileyecek?", Active Ağustos- Eylül, Sayı:14, 2000.

AKKAYA, Mustafa. "Elektronik Ticaretin Vergilendirilmesi",

http://enoter_hukuk.tripod.com/mustafa_akkaya.htm

AKTAN, Coşkun Can. İstiklal Y. Vural. "Telekomünikasyon Sektöründe Reform Süreçleri" Telekomünikasyon Ve Regülasyon Dergisi Yıl:1, Sayı:2 • Nisan-Mayıs-Haziran, 2005, ss.81-95.

AKTAN, Hasan Basri. "Toplumda Vergi Bilinci, Vergi Kültürü Ve Vergi Ahlakının Önemi" Yaklaşım Dergisi, Sayı 4, 1997, ss.11-16.

AL, Umut. , "Internet'te Veri Güvenliği" (Data Security on the Internet) Oluşum Dergisi, 10(38) Nisan-Mayıs-Haziran 2002, ss.37-50.

<http://yunus.hacettepe.edu.tr/~umutal/lesson/bby301/ds-2007.pdf>

ALAGÖZ Ali "Web Sitesi Maliyetlerinin Muhasebeleştirilmesi"Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı.18, 2007, ss.11-24.

ALPTÜRK, Ercan. "Elektronik Ticaret ve Vergilendirilmesi – İstanbul Konferansları III" Vergi Sorunları Dergisi, Sayı: 153, 2001, ss.37-45.

ALPTÜRK, Ercan. Elektronik Ticareti Hukuku ve Vergilendirilmesi, Kazancı Matbaacılık, İstanbul, 2005.

ALPTÜRK, Ercan. " İnternet Ortamında Yapılan Elektronik Sözleşmelerde ve İhalelerde Damga Vergisi Uygulanabilir mi?", Yaklaşım Dergisi, 99, 2001, ss.142-144.

ALPTÜRK, Ercan. "İnternet Üzerinden Yapılan Bankacılık İşlemleri ve Banka-Sigorta Muameleleri Vergisi", Maliye Postası, Sayı 502, 2001, ss.82-84.

ALPTÜRK, Ercan. Elektronik Denetim Rehberi, Kurtiş Matbaacılık, İstanbul, 2008.

ALPTÜRK, Ercan. "İnternette Alışveriş Sitelerinin Vergisel Yükümlülüklerine İlişkin Değerlendirmeler", Yaklaşım Dergisi, Sayı:107, 2001, ss.166-170.

ALPTÜRK, Ercan. "Elektronik Ticaretin Vergilendirilmesinde Ana Sorunlar", Yaklaşım, Sayı: 112, 2002, ss.149-156.

ARMAĞAN, Ramazan. "Türkiye'de Gelir ve Kurumlar Vergisi Oranlarındaki İndirimin Vergi Gelirleri Üzerine Etkisi", Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi C.12, S.3, 2007, ss.227-252.

ARIKAN, Zeynep. “Vergi Hukukunun Kaynaklarından Mukteza ve Sonuçları” Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 13, Sayı:II, 1998, ss.127-133.

ATASEVER Mesut ve Mustafa UÇAR, "Elektronik Ticaret ve Muhasebeleştirilmesi", Elektronik Ticaret, Elektronik Para. ve Bilgi Güvenliği Açısından Muhasebe, Vergi Sorunları Dergisi, Haziran, 2000, ss.109-115.

AYDIN, Selda. “Küreselleşme ve Vergisel Boyutu”, Yaklaşım Dergisi, Sayı:103, 2001, ss.140-144.

BAKKAL, Ufuk. “Elektronik Ticaretin Vergilendirilmesi-II “ Yaklaşım Dergisi, Sayı:98, 2001, ss.235-238.

BAKIRTAŞ, Hülya ve Ali TEKİNŞEN. “E-Ticaretin Girişimcilik Üzerindeki Etkileri” Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı:16, 2006, ss.125-138.

BARLAS, Emre. Elektronik Ticaret
http://www.adtk.yildiz.edu.tr/makaleler/ebarlas_eticaret.htm

BASU Subhajt, JONES Richard. “Taxation of Electronic Commerce: A Developing Problem” International Review Of Law Computers &Technology, Volume 16, NO. 1, 2002, ss.35–52.

BAŞARAN, Fehmi. “Elektronik Kayıt ve Belgelerin Türk Hukuk Sistemindeki İspat ve Delil Hükümleri Açısından Değerlendirilmesi”, Vergi Dünyası Dergisi, Sayı,215 2002, ss.7-15.

BAYRAKDAR, Bekir. “Banka ve Sigorta Muamele Vergisi’nde Mükellefiyet”, Vergi Dünyası Dergisi, Sayı:236, 2001, ss.97-102.

BERBER, Leyla Keser. "Legal Study On Legal And Administrative Practices Regarding The Validity And Mutual Recognizing Of Electronic Documents" 5-May-2006.

BİLİCİ, Nurettin. "Vergi Cenneti Ülkeler, Türkiye'deki Vergi Kaçakçılığına Etkisi Ve Soruna Çözüm Arayışları" E-yaklaşım, Sayı:11, 2004.

BİRD, R. M. Taxing Electronic Commerce: The End of the Beginning? International Tax Program Institute for International Business University of Toronto, University of Toronto International Tax Program Paper, 2005.

BİNATLI, Cüneyt. "Elektronik Ticaretin Vergisel Boyutu" İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Sayı:1, 2002, ss.171-188.

BOLKESTEİN Frits, Vat On Electronic Commerce, Transatlantic Policy Network, Brussels 20.09.2000.

BÜYÜKBALKAN, Uğur. "Elektronik Ticaret Uygulamaları Mali Çözüm Dergisi" Sayı 52, 2000, ss.5-22.

CANGİR, Niyazi. "Elektronik Ticaret Ya Da İnternetin Vergilendirilmesi-I ", Yaklaşım Dergisi, 69, 1998, ss.52-63.

CANGİR, Niyazi. "Elektronik Ticaretin ya da İnternetin Vergilendirilmesi-II" , Yaklaşım Dergisi, Sayı:70, 1998, ss.56-66.

CANGİR, Niyazi. "Elektronik Ticaretin ya da İnternetin Vergilendirilmesi-IV", Yaklaşım Dergisi, Sayı:72, 1998, ss.80-88.

CANGİR, Niyazi. "Kurumlar Vergisi Mükelleflerinde Çifte Mukimlik Sorunu", Yaklaşım Dergisi, Sayı:67, 1998, ss.165-169

CANGİR, Niyazi. “Ottova’da Kabul Edilen Vergileme İlkeleri Ya Da Sanal Dünyanın Vergisel Vizyonu” Vergi Dünyası Dergisi, Sayı:250, 2002, ss.23-28.

CANGİR, Niyazi. “Vergide Rekabet Ya Da Vergi Politikasının Değişen İşlevi-I”,Yaklaşım Dergisi, Sayı:91, 2000, ss.104-112.

CANGİR, Niyazi. “Sanal İşyeri-I”, Vergi Dünyası Dergisi Sayı:227, 2000, ss.52-59.

ÇAK, Murat. Dünyada ve Türkiye’de Elektronik Ticaret ve Vergilendirme İstanbul Ticaret Odası Yayınları–32, İstanbul, 2002.

ÇAKIR, Meral. “Katma Değer Vergisi Gözüyle Özel Tüketim Vergisine Bakış”
<http://www.kobiline.com/docs/AATax/article/OTV.doc>

ÇAPAR, Mustafa. “Özel Tüketim Vergisi ve Türkiye Uygulaması” Sayıştay Dergisi, Sayı:54 2004, ss.121-134.

ÇAKIR, Vedat. “Etkileşimli Tv Ve Etkileşimli Drama Yeni İletişim Ortamları Ve Etkileşim” Uluslararası Konferansı – 3, İstanbul, 2006.

Cefact, Ad Hoc Working Group On Simpl-Edi And Forms And Web Based Edi (SIMAC), 25 Şubat 2001,
<http://www.unece.org/trade/untdid/download/99cp8.pdf>

ÇEŞMECİOĞLU, Senem. “E-ticaret ve Tüketicinin Korunması”, Etüt ve Araştırma Şubesi Avrupa Birliği Servisi, <http://www.ito.org.tr>

ÇİMAT Ali, Derya YAYMAN. “Elektronik Ticaret ve Vergilendirilmesi”, E-Yaklaşım, Sayı: 20, 2005.

ÇİLKOPARAN, Yusuf. “Elektronik Ticaret ve Vergi” Vergi Dünyası Dergisi Sayı:243, 2001, ss.211- 229.

Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşmaları Çerçevesinde Vergilendirme Esasları, Gelir İdaresi Başkanlığı, Ankara, 2007.

COŞKUN, Neslihan. “Elektronik Ticarete Vergilendirme Sorunları ve Uluslar Arası Düzeyde Çözüm Arayışlarının Türkiye Açısından Değerlendirilmesi”, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:14, Sayı:1, 2004, ss.153-170.

DEMİR, Hulusi ve Ayşe ŞAHİN. “İşletmeden İşletmeye Elektronik Ticaretin Gelişmesine İlişkisel Pazarlamanın Rolü: Güven İlişkisi Eksenli Bir Analiz” Review of Social, Economic & Business Studies, Vol.2.

DEMİR Hamdi, Elektronik Ticarete Vergileme
http://www.legalisplatform.net/ozel_dosyalar/

DEMİR, Hulusi, Ayşe ŞAHİN. “Elektronik Ticaret ve Elektronik Pazarlamanın KOBİ’lere Sağlayabileceği Avantajlar”
http://www.emu.edu.tr/smeconf/turkcepdf/bildiri_17.pdf

DOLANBAY, Coşkun. E-ticaret Strateji ve Yöntemler, Meteksan Sistem Yayınları Ankara, 2000.

EDELHEIT J.A. and M R Miller Electronic Commerce Comes To The ‘Net’ BT Technology J, Vol:15, No:2, April, 1997.

Electronic Commerce: Taxation Framework Conditions, A Report by the Committee on Fiscal Affairs, as presented to Ministers at the OECD Ministerial Conference, “A Borderless World: Realising the Potential of Electronic Commerce” on 8 October 1998.

Elektronik Ödeme Araçları, Elektronik Paranın Merkez Bankasının Para Politikası ve Kara Para Aklama Açısından Değerlendirilmesi", Uluslararası İnternet Hukuku Sempozyumu, 21-22 Mayıs 2001, İzmir, ss.219-279.

<http://bilisimsurasi.org.tr/dosyalar/32.txt>

E-Commerce Taxation Principles:A GIIC Perspective Prepared by the Electronic Commerce Committee for the Global Information Infrastructure Commission
<http://www.giic.org/focus/ecommerce/>

E-GÜVEN “Nitelikli Elektronik Sertifika Kullanımına İlişkin E-güven Bilgilendirme Dökümanı”

http://www.e-guven.com/Documents/nes_bilgilendirme_dokumani.pdf 2007

EKMEKÇİ, Esra. Küreselleşme Ve Vergilendirmede Yeni Eğilimler, İstanbul, Kazancı Hukuk Yayınları, No:167, 2003.

ELİBOL Halil, Burcu KESİCİ. “Çağdaş İşletmecilik Açısından Elektronik Ticaret” Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı:11, 2004, ss. 303-329.

ERDEM O. Ayhan, Özlem Efiloğlu, Bilgi Çağında Elektronik Ticaret, Teknik Eğitim Fakültesi, Elektronik ve Bilgisayar Eğitimi Bölümü,06500 Teknikokullar, Ankara.

ERDENGİ T.Bora, “ Elektronik Ticaret ve Gümrük İdarelerine Vergiler Açısından Muhtemel Etkileri-2”, Gümrük Dünyası Dergisi, 30, 2001, ss.15-21.

ERGÜN, Ömer. “Dijital İmza Ve Dijital İmzanın Kullanımı” Akademik Bilişim Konferansı, 4-5 Şubat 2005.

ETKK Raporu, “Elektronik Ticarete Sözleşme Oluşumu”, 8 Mayıs 1998 tarihli Dış Ticaret Müsteşarlığı, Elektronik Ticaret Koordinasyon Kurulu, Elektronik Ticaret Hukuk Çalışma Grubu Raporu

<http://www.e-ticaret.gov.tr/raporlar/hukuk.htm>

ERSOY, Zeynep. Elektronik Ticaret ve Ticaret Noktaları, İgeme, Ankara , 1999.

ERTURGUT, Mine. “Elektronik Sertifika Hizmet Sağlayıcısı”DEÜ Hukuk Fakültesi Dergisi Cilt: 6, S: 2, İzmir, 2004, ss. 97-130.

EYÜPGİLLER, Saygın. “Vergi İdaresinin Yapılandırılması Global Eğilimler ve Türkiye İçin Öneriler” Vergi Dünyası Dergisi, Sayı:223, 2001, ss.123–127.

EYÜPGİLLER, Saygın. “Vergiden Kaçınma ve Vergi Peçelemesi” Yaklaşım Dergisi, Sayı:113, 2002.

GİRAY, Filiz. “Harcama Vergileri Açısından Elektronik Ticaret” Vergi Dünyası Dergisi, Sayı: 254, 2002, ss.116-128.

GOLDSTEİN Andrea, O'conner David, Electronic Commerce for Development, Development Centre Seminars

GÖK, Abdülkerim. “E-ticaret Ve Vergilendirilmesi” E-yaklaşım, Sayı: 47, 2007.

GÜNAY, Özge. “OECD Yaklaşımı Çerçevesinde Vergi Kaçırma ve Vergiden Kaçınma” Vergi Dünyası Dergisi, Sayı:312, 2007, ss.86-90

GÜNAYDIN, İhsan. “ Elektronik Ticaretin Vergi Politikası ve Vergi İdaresi Üzerine Etkisi”, Banka – Mali ve Ekonomik Yorumlar, Sayı:8, 2000, ss.3-25.

GÜNAYDIN İhsan. “Elektronik Ticareti Vergileme İlkeleri” Vergi Dünyası Dergisi Sayı:224, 2000, ss.100-109.

GÜNAYDIN, İhsan. “ Elektronik Ticaretin Vergilendirme Üzerine Etkisi”, Vergi Sorunları, Sayı:136, 1999, ss.60-77.

GÜNEŞ, İsmail. “Elektronik Ticaretin Vergilendirilmesinin Uluslar arası Boyutu”
8.İnternet Konferansında Sunulacak Bildirinin 1.Taslak Çıktısı,
<http://inet-tr.org.tr/inetconf8/bildiri/20.doc>

KAYIHAN, Şaban, HABİB, Yıldız. E-Ticaretin Hukuki ve Vergi Boyutu, Seçkin Yayınları, Ankara, 2004.

HASILOĞLU, Selçuk Burak. Enformasyon Toplumunda Elektronik Ticaret ve Stratejileri, Türkmen Kitabevi, İstanbul, 1999.

HEPER Fethi ve Şennur Hoşyumruk, "Vergi Cennetleri ile İlgili Çalışmalarda Son Durum" - II, Yaklaşım Dergisi, Eylül 2002, ss.26-31.

HILL, Richard 'Electronic Commerce, the World Wide Web, Minitel, and EDI', The Information Society, 13:1, 1997.

Implications For Central Banks Of The Development Of Electronic Money Basle
October 1996
<http://www.bis.org/publ/bisp01.pdf>

İNCE, Murat. Elektronik Ticaret: Gelişme Yolundaki Ülkeler İçin İmkanlar ve Politikalar, DPT YAYINLARI , Ankara, 1999.

İstanbul YMM Odası, “Elektronik Ticaretin Vergilendirilmesi Sorunu Raporu” 09/13,
15 Mart 2009.

KARADENİZ, Salim. “Vergide Elektronik Dönem (Elektronik Beyannameden Elektronik Defter ve Belgeye” Yaklaşım Dergisi, Eylül, 2006.

KARATAŞ Nuri ve Murat YILMAZSOY, “Sorular ve Cevaplar”, Vergi Dünyası Dergisi, Sayı.234, 2001, s.182.

KILDİŞ, Yusuf. “Türk Vergi Sisteminde Vergiden Kaçınma” Vergi Dünyası Dergisi, Sayı:309, 2007, ss.123-130.

KILIÇDAROĞLU, Kemal. “Saklı Ekonominin Boyutları ve Daralma Önlemleri”, Vergi Dünyası Dergisi, Sayı:228, 2000, ss.4-10

KIRÇOVA, İbrahim. İşletmeler arası Elektronik Ticaret İstanbul Ticaret Odası Yayın No:2001-32.

KIRÇOVA, İbrahim ve Pınar Öztürk. İnternette Ticaret ve Hukuksal Sorunlar, İstanbul Ticaret Odası Yayın No 2000–29 İstanbul, 2000.

KALAKOTA, Ravi, Andrew W, Whinston Electronic commerce: A Managers Guide, Addison-Wesley Publishing Company, 1996.

KAYA, Murat. “E-Ticaret” Biltek, 2001, ss.8-10.

KAYNAK Harun, Maddi ve Gayrimaddi Duran Varlıklarda Amortismanlar, Yaklaşım Yayınları, Mayıs, 2001.

KAYNAK Harun ve Murat ÜRKMEZ “ Bilgisayar Yazılım Bedellerinin Gider Niteliği ve Yatırım İndirimi Kapsamında Değerlendirilmesi” Vergi Dünyası Dergisi, Sayı:213, Mayıs ,1999, ss.85-92.

KOCAKOÇ, İpek DEVECİ. “Telekomünikasyon Sektöründe Karşılaştırmalı Etkinlik Değerlendirmesi” Telekomünikasyon Ve Regülasyon Dergisi Yıl:1, Sayı:1 Ocak-Şubat-Mart, 2005.

KORHAN, Gökhan.”Elektronik Ortamda Tutulan Kayıtlar” E-Yaklaşım, 2008.

KORKMAZ, Nuray, Sorularla E-Ticaret, E-iş Bilgi ve Doküman Yönetimi şubesi Uzman Yardımcısı İstanbul Ticaret Odası İstanbul, 2004.

KÜÇÜK, Levent. “Kredi Kartıyla Yapılan Satışların Belgelendirilmesinde Karşılaşılan Sorunlar”, Vergi Dünyası Dergisi, Sayı: 227, 2000, ss.125-130.

KÜÇÜKYILMAZLAR, Aysun. Elektronik Ticaret Rehberi, İstanbul Ticaret Odası Yayınları-3, İstanbul, 2006.

Lİ Jinyan, SEE Jonathan. “Electronic Commerce and International Taxation”, <http://osgoode.yorku.ca>

MANN Catherine L. , ECKERT Sue E. , KNİGHT Sarah Cleeland “Global Electronic Commerce: A Policy Primer”, Washington DC Institute for International Economics, 2000.

MERRİLL P.R, International Taxation of E-Commerce, The CPA Journal, NY, 2001, http://findarticles.com/p/articles/mi_qa5346/is_200111/ai_n21481172/pg_3?tag=artBoddy;coll

MERRİLL, Peter R., “Taxing E-Commerce in a Global Economy: Old Issues, New Media, New Opportunities” Advisory Commission on Electronic Commerce PricewaterhouseCoopers LLP Williamsburg, June 22, 1999.

MESTÇİ, Aytaç. Türkiye İnternet Raporu 2007
<http://inet-tr.org.tr/inetconf12/bildiri/24.pdf>

OECD: Technical Advisory Group on Treaty Charactedzation of E-Commerce Payments Draft for Comments.

www.oecd.org/daf/fa/treaties/tcecommpay.htm

OECD: Tax Treaty Characterization Issues Arising From E-Commerce
<http://www.oecd.org/dataoecd/46/34/1923396.pdf>

ORKUNOĞLU, Işıl Fulya. “Vergi Kaçakçılığı Suçunun Kanuni Gelişimi, Nedenleri Ve Doğurduğu Sorunlar İle Çözüm Önerileri” E-Yaklaşım, Sayı: 52, 2007.

ÖĞREDİK, Güray. “Maddi Olmayan Duran Varlık Kavramı Açısından Web Sitesi İlke İlgili Harcamalar ve Taslak Halindeki Yeni Türk Ticaret Kanunu” Vergi Dünyası Dergisi, Sayı:290, 2005, ss.143-153.

ÖZBEK, Aziz. “ Elektronik Ticaret ve Vergilendirilmesi – III ”, Vergi Ve Muhasebeciyle Diyalog, Sayı.150, 2000, ss. 37-55.

ÖZDEMİR, Fatoş. 21.Yüzyıl Ticaretinin Yeni Arenası Elektronik Ticaret İzmir Ticaret Odası Yayın No.80, 2000.

ÖZDOĞAN, Ali Göktürk. “Elektronik Ticaret ve Sosyo-Ekonomik Etkileri”, 2007, s:8, <http://www.genchukukcu.net/>

ÖZMEN, Şule. Ağ Ekonomisinde Yeni Ticaret Yolu; E-Ticaret, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2003.

ÖZKER, A. Niyazi. , "Vergi Denetiminde Fonksiyonel Yapı ve Denetime Özgü Beklentiler", Akdeniz Üniversitesi İİBF Dergisi, Sayı:4, 2002, ss.172-185.

ÖZPENÇE Aylın İdikut, Özay Özpençe. “Küreselleşme Ve Uluslararası Kuruluşların Ulus-Devletin Vergilendirme Yetkisine Etkileri”, Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi Cilt: 4, Sayı: 1, 2007, ss.1-21.

ÖZTÜRK, Bünyamin. Duran Varlıklarla İlgili Envanter ve Değerleme Maliye Ve Hukuk Yayınları Aralık, 2007.

PARLAKKAYA, Raif. “Elektronik Ticaret ve Muhasebe Uygulamalarına Etkileri”, Selçuk Üniversitesi Karaman İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi Sayı:2 Cilt:5, Aralık, 2005, ss.169-175.

PARİS, Roland. “The Globalization of Taxation? Electronic Commerce and the Transformation of the State” International Studies Quarterly 47 (2),2002, ss.153-182.

RÜZGÂR, Bahadtin. Alper SEVİNÇ , “Bireysel Emeklilik Şirketlerinin Web Sayfalarının E-Ticaret Yaklaşımı İle İncelenmesi” Akademik Bilişim Bildirim 2007.

SARAÇOĞLU, Fatih ve Haydar Ejder. “ Katma Değer Vergisinde Varış Ülkesinde Veya Menş Ülkesinde Vergilendirme Ve İhracat İstisnası” Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Cilt : 21, Sayı : 2, 2006, ss.61-80.

SARAÇOĞLU, Fatih. “BSMV, Dolaysız Vergi Mi?”, Vergi Sorunları Dergisi, S. 211, 2006, ss.122-130.

SARAÇOĞLU, Fatih. “Vergi Erozyonu Açısından Gelir Vergisinde Yer Alan Müesseselerin Analizi” Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, C. 2, S. 2, 2000.

SAVAŞ, Hasan Hüseyin. Vergi Gelirlerinin Denetimi ve Denetim Etkenlik Kavramı”, Mevzuat Dergisi, Yıl:3 Sayı:36, 2000.

SAVAŞAN, Fatih. “Vergi Aflarına Mükellef Tepkisi: Türkiye’de Vergi Aflarından Kimler Faydalıyor?” Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı:12, 2006, ss.149-171.

SETTLES, Craig. Siber Pazarlama Başarının Esasları, Sistem Yayıncılık, İstanbul, Kasım, 1996.

ŞEN, Hüseyin. “Globalleşme ve Vergilemedeki Mali Boşluklar”, Vergi Dünyası Dergisi, Sayı:241, Eylül 2001, ss.165-169.

SEVİNÇ, Eser. ”Dijital Ürünler”,

http://www.ymm.net/vergirehberi/dijitalurun_ve_hizmetler.htm tarih

SHAW Michael, Robert Blanning ,Troy Strader, Andrew Whinston, Springer, : Handbook on Electronic Commerce, Springer, New York, 2000.

SOYSAL Tamer. “İnternet Alan Adları Sistemi ve Tahkim Kuruluşlarının UDRP Kurallarına Göre Verdikleri Kararlara Eleştirel Bir Yaklaşım – 1” Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı: 21, 2006, ss.481-507.

TABAK, Şule Şenel. “Elektronik Para Ve Merkez Bankacılığı” Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Piyasalar Genel Müdürlüğü, Ankara, 2002.

TEK Nergis ve Fatma Tektüfekçi, Finansal Muhasebe, Birleşik Matbaacılık, İzmir, 2007.

TOPKARCI, Ersin. “ Kobilerde Bilişim Teknolojilerinin Altyapısı Ve Tedarikçi İlişkilerinde Etkinliği Üzerine Mersin Serbest Bölgesinde Bir Araştırma” Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Adana, 2005.

TUENA Sektör Görüşmeleri Elektronik Ticaret Uygulamaları Çalışma Belgesi, Aralık, 1998.

TURAN Orhan, “ Elektronik Noterlik”
<http://members.tripod.com/orhan.turan/sura.htm>

TURAN, Seyida. “Elektronik Ticaret ve KOBİ’ler” Konya Ticaret Odası Etüd - Araştırma Servisi Sayı:42/07, 2006.

The OECD Definicition of İnternet and Ecommerce Transaction Measuring the İnformation Economy, 2002.

The Impact of the Development of Electronic Commerce on the Employment Situation in European Commerce <http://www.unctad.org/en/docs/posdtem11.en.pdf>

TÜFEKÇİ, Tolga. “İki Yılım Sonrasında Elektronik İmzada Neredeyiz?” Ulusal Elektronik İmza Sempozyumu Bildiriler, 2006.

TÜFEKÇİ, Tolga. "Elektronik İmza Niçin Yaygınlaşmıyor?" Türkiye Bilişim Haftası, Bilişim'03, İstanbul, 2003.

http://www.bilten.metu.edu.tr/web_2002_v1/common/yayinlar/Elektronik_imza_nicin_yayginlasamiyor-ppt.pdf

Türkiye Bilişim Derneği Çalışma Raporu Dünya'da Neler Oluyor? Neredeyiz? Mayıs 2001, Ankara <http://tbd.wmv.gen.tr/Raporlar/RP2-2001.doc>

UFUK, M. Tahir. "Vergi Hukukunda Sorumlulukla İlgili Düzenlemelerin Esasları", Yaklaşım Dergisi, Sayı:1, 2002, ss. 63-67.

USUL Hayrettin ve Ozan ÖZDEMİR, "Türkiye Standartlarına Göre İnternet Sitesi Maliyetlerinin Muhasebeleştirilmesi, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, 2007, C.12, Sayı.3, ss.121-132.

UYAR, Süleyman. Muhasebeciler Ve Bilgi Teknolojileri
<http://www.muhasibetr.com/yazarlarimiz/suleyman/012/yazdir.php>

UYANIK, Namık Kemal. "Küreselleşme ve Neden Olduğu Vergisel Sorunlar", Yaklaşım Dergisi, Kasım, 2001.

UZUNOĞLU, Hakan. Elektronik Ticaretin Vergilendirilmesinin İncelenmesi ve Değerlendirilmesi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2002.

ÜNVER, Mustafa Kazım. "Mükelleflerin Ödevleri"
<http://www.muhasibetr.com/ozelbolum/012/yazdir.php>

ÜSTÜN, Özen. Firma Müşteri Boyutuyla E-Ticaret İnternet Kullanıcılarının Elektronik Alışveriş Davranışları, Aktif Yayınevi, İstanbul, 2003.

VISCO, İgnazio. "The new economy: Fact or fiction?" The OECD Observer, Iss:221/222, Paris, 2000.

YALTI, Billur. Elektronik Ticarete Vergilendirme, Der Yayınları: 357, İstanbul, 2003.

YAVUZ, Alper. “Digital Notery”, Yıldız Teknik University Seniou Project, İstanbul, 2006.

YAZICI, Ayla. “ E-Ticaretin Ekonomik Boyutu”. Eskişehir Anadolu Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, Cilt:18, Sayı :1-2, 2002, ss.86-103.

YEŞİL, Sezen. “E-İmza Uygulamalarında AB Ve Türkiye’de Mevcut Durum Ve Öneriler”, Ulusal Elektronik İmza Sempozyumu Bildiriler, 2006.

YETKİNER, Erkan. “Vergi Cennetleri ve Yabancı Sermayenin Vergi Cennetlerini Seçmesinin Nedenleri” Vergi Dünyası Dergisi, Sayı:235, 2001, ss.92-94.

YETKİNER, Erkin. “ABD’de İnternet Üzerinden Yapılan Alışverişlerde Kullanılan Temel Ödeme Yöntemleri” Vergi Dünyası Dergisi, Sayı:233, 2001, ss.54-58.

YILDIZ, Habib. “Elektronik Ticaretin Vergilendirilmesi”, Vergi Dünyası Dergisi, Sayı:255, 2002, ss.140-153.

YILMAZ, İlkey. “Türkiye Bilişim Derneği İstanbul Şubesi Kobilişim Çalışma Grubu İnternet, Web, E-Ticaret ve Verimlilik.
http://member.e-jett.com/1805/documents/e-ticarette_basari.pdf

YÖRÜK, Mehmet. “Elektronik Ticaretin Vergilendirilmesi”, E-. Yaklaşım, Sayı: 6, 2004.

YÜKSEL, Mustafa. ERASLAN Ergün, ASAL Ömer, “Elektronik Ticaret” Bilgi Sistemleri Araştırma Projesi Ankara, 2001.

World Trade Organization ,Special Studies 2 :Elektronik Commerce and the Role of the WTO, 1998.

<http://www.hakanozerdem.com>

<http://turk.internet.com>

<http://w3.gazi.edu.tr>

<http://www.merno.org>

<http://www.alieskici.com>

<http://inet-tr.org.tr>

<http://www.e-imza.gen.tr>

<http://bilisimsurasi.org.tr>

<http://www.unctad.org>

<http://isotc.iso.org>

<http://www.bilgiyonetimi.org>

<http://www.netteyasam.com>

<http://www.eticaret.org>

<http://tr.wikipedia.org>

<http://www.4t.com.tr>

<http://www.kobitek.com>

<http://www.diyalog.com>

<http://www.digitsmith.com>

<http://www.globalsign.com.tr>

<http://www.sorucevap.com>

<http://www.rtasarim.com>

<http://eticaret.garanti.com.tr/>

<https://www.yorumcu.com>

<http://www.ymm.net>

<http://www.kobimaster.com>

<http://akademi.tbv.org.tr>

Mevzuat

193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu

5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu

3065 sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu

213 sayılı Vergi Usul Kanunu

488 sayılı Damga Vergisi Kanunu

5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu

4458 sayılı Gümrük Kanunu